

Irina Bodareva-Solomon

MINORUL

Subiect al infracțiunii
în contextul politicii penale
a statului

Presa Universitară Clujeană

IRINA BODAREVA-SOLOMON

**MINORUL – SUBIECT AL INFRAȚIUNII
ÎN CONTEXTUL POLITICII PENALE A STATULUI**

***Recomandată spre publicare de Consiliul Științific Specializat
D 554.01-24-94 din cadrul Universității de Studii Europene din Moldova
la 26 septembrie 2024.***

Recenzenți:

Alexei Barbăneagră, profesor universitar, doctor habilitat în drept,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Tatiana Vizdoagă, conferențiar universitar, doctor în drept,
Universitatea de Stat din Moldova

Mariana Grama, conferențiar universitar, doctor în drept,
Universitatea de Stat din Moldova

Date despre autoare:

Irina Bodareva-Solomon, doctor în drept, jurist

E-mail: irinabodareva8@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-5217-9378>

IRINA BODAREVA-SOLOMON

**MINORUL
SUBIECT AL INFRAȚIUNII
ÎN CONTEXTUL POLITICII PENALE
A STATULUI**

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2025

Referenți științifici:

Conf. univ. dr. habil. Mihai Poalelungi

Conf. univ. dr. Artur Airapetean

ISBN 978-606-37-2708-5

© 2025 Autoarea volumului. Toate drepturile rezervate.
Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice
mijloace, fără acordul autoarei, este interzisă și se pedep-
sește conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

Cuprins

Abrevieri	7
Cuvânt înainte	9
Argument	11
 Capitolul 1. Fundamentarea teoretico-normativă a statutului minorului în calitate de subiect al infracțiunii în contextul politicii penale contemporane	 21
1.1. Stadiul cercetărilor științifice în Republica Moldova și România privind minorul ca subiect al infracțiunii.....	21
1.2. Tratamentul doctrinar al răspunderii penale a minorului în dreptul comparat.....	34
1.3. Analiza cadrului normativ relevant privind minorul – subiect al infracțiunii: dimensiuni naționale și internaționale	54
 Capitolul 2. Statutul juridic al minorului în legea penală a Republicii Moldova	 75
2.1. Caracteristici generale ale minorului ca subiect al raporturilor juridice penale	75
2.2. Particularitățile răspunderii penale a minorului	96
2.3. Particularitățile aplicării pedepselor penale față de minori	124
 Capitolul 3. Politica penală în raport cu minorul – subiect al infracțiunii.....	 169
3.1. Bazele politicii penale în raport cu minorul – subiect al infracțiunii.....	169

3.2. Umanizarea politicii penale în raport cu minorul – subiect al infracțiunii	192
3.3. Liberarea minorului de răspunderea penală	199
Concluzii și recomandări	219
Bibliografie	225

Abrevieri

CEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

ONU – Organizația Națiunilor Unite

RDP – Revista de Drept Penal

CPP – Cod Procedură Penală

CP – Cod Penal

CC – Cod Civil

CE – Cod de Executare

RM – Republica Moldova

MO – Monitorul Oficial

PG – Partea generală

PS – Partea specială

alin. – alineatul

cap. – capitol

art. – articolul

nr. – numărul

red. – redacția

pct. – punctul

st. – statistica

ed. – editura

vol. – volum

lit. – litera

pag. – pagina

Cuvânt înainte

Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile copilului consacră necesitatea unei protecții speciale pentru copil, în special prin asigurarea unor mecanisme juridice adecvate. În acest context, legislația penală a Republicii Moldova se aliniază progresiv la standardele internaționale, promovând politici de justiție penală adaptate nevoilor minorilor, în special în cazul celor care intră în conflict cu legea penală.

În ultimii ani, au fost întreprinse reforme legislative semnificative, menite să reducă recurgerea la detenție, să încurajeze medierea și probațiunea, să extindă aplicarea justiției restaurative și să protejeze drepturile minorilor în cadrul procedurilor penale. Cu toate acestea, anumite lacune persistă, mai ales în cazul copiilor care nu au atins vârsta răspunderii penale, dar ale căror comportamente reprezintă un risc major pentru ei înșiși și pentru societate.

În această lumină, monografia elaborată de **doamna Irina Bodareva-Solomon** aduce o contribuție științifică valoroasă la clarificarea și aprofundarea problematicii minorului în calitate de subiect al răspunderii penale, oferind o analiză complexă și pertinentă a reglementărilor naționale și internaționale relevante.

Lucrarea este structurată riguros în patru capitole care abordează, succesiv: analiza doctrinară privind minorul ca subiect al infracțiunii; statutul juridic al minorului în dreptul penal al Republicii Moldova; politica penală națională în raport cu minorii delincvenți; evaluarea practicii și identificarea soluțiilor posibile pentru consolidarea unui sistem echitabil și eficient de răspundere penală adaptată minorilor.

Cercetarea se sprijină pe o bibliografie vastă și actuală, acoperind surse doctrinare din Republica Moldova, România, Federația Rusă, Franța, Italia, Germania etc., precum și pe jurisprudență relevantă, ceea ce conferă lucrării o bază teoretico-aplicativă solidă. Autoarea nu se limitează la o expunere descriptivă, ci vine cu **constatări proprii și propuneri de lege ferenda**, argumentate temeinic.

Demersul științific este susținut de o metodologie riguroasă, cu utilizarea metodelor comparativă, logico-juridică, istorică, analitică și dialectico-materialistă. Un rezultat notabil al cercetării constă în **identificarea unei probleme științifice importante**: elaborarea unui cadru conceptual și normativ adecvat pentru protecția minorilor în procesul penal, prin clarificarea condițiilor de aplicare a sancțiunilor și definirea unui echilibru între prevenție, sancțiune și reintegrare.

Monografia se remarcă prin **noutate științifică, profunzime analitică și aplicabilitate practică**, fiind o lucrare utilă pentru cercetători, profesori, studenți, dar și pentru practicienii implicați în gestionarea cauzelor penale cu minori. Este, totodată, un instrument valoros pentru legiuitor, în perspectiva ajustării politicilor penale la realitățile sociale și la cerințele drepturilor fundamentale ale copilului.

Lucrarea doamnei **Irina Bodareva-Solomon** reprezintă, fără îndoială, un studiu monografic original și temeinic, care contribuie semnificativ la dezvoltarea doctrinei dreptului penal.

Mihai Poalelungi,
profesor universitar, doctor habilitat în drept,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Argument

Situația persoanelor minore care comit infracțiuni, în sistemul justiției penale persistă să constituie o preocupare continuă pentru organele de drept naționale precum și pentru societatea civilă, în special în ultimii ani, la nivel național s-au întreprins un șir de reforme și intervenții în vederea protejării acestui subiect sensibil în sfera penală. Astfel că, combaterea infracționalității comise de copii minori, constituie una dintre direcțiile prioritare naționale ale luptei împotriva criminalității.

Cel mai important lucru care plasează infracționalitatea minorilor în rândul problemelor actuale este caracterul său social și consecințele acestuia: infracționalitatea corupe moral și degradează social tineretul, care este un subiect activ în nesupunerea legii și creșterea criminalității în rândul minorilor care sunt probleme de mare importanță și reprezintă o amenințare la adresa securității naționale, a prosperității economice și a dezvoltării spirituale.

Importanța cercetării este determinată de necesitatea perfecționării mijloacelor juridice penale de prevenire a infracționalității minorilor, și analiza minorului ca subiect al infracțiunii în contextul politicii penale naționale. Cu toate eforturile depuse de stat pentru prevenirea comportamentului infracțional al minorilor, nu se reușește să se obțină progrese semnificative în acest domeniu. Statistica penală a ultimilor ani indică o creștere a numărului de infracțiuni comise de minori, denotă creșterea ponderea infracțiunilor însoțite de violență, evidențiază o tendință de creștere a gradului de organizare a grupurilor infracționale ale minorilor, arată schimbări în motivația comportamentului lor infracțional.

La nivel internațional prezenta temă este actuală în special prin faptul că, prin intermediul instrumentelor internaționale se militează pentru dezvoltarea, îmbunătățirea și reforma sistemului de justiție juvenilă din lumea întreagă.

Secolul XX a dat o conotație imperativă procesului de reformare a justiției penale pe direcția implementării măsurilor alternative în majoritatea

statelor lumii și, nemijlocit, în țările membre ale Consiliului Europei. Acest fapt se datorează în mare parte reglementărilor internaționale.

În special Organizația Națiunilor Unite a adoptat standarde privind protecția drepturilor copilului în situația în care acesta vine în contact cu instanța judecătorească, din care rezultă că, un minor aflat într-un contact nemijlocit cu sistemul juridic din cadrul unui stat, este subiect al drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Convenția cu privire la drepturile copilului adoptată de către ONU în 1989, definește termenul de „*copil*” ca fiind orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, exceptând cazurile în care legea aplicabilă copilului stabilește limita majoratului sub această vârstă.

Prin urmare, copilul cu vârsta de până la 18 ani, este subiect al drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, context în care statul trebuie să se asigure ca toate acțiunile întreprinse de organele statale să fie călăuzite, *apriori*, de interesul suprem al minorului.

Astfel, sunt adoptate un șir de acte internaționale în materia drepturilor copilului, precum și în materia statutului minorului ca subiect al infracțiunilor, și anume: Declarația Universală a Drepturilor Omului¹, Pactul Internațional privind drepturile economice, sociale și culturale², Pactul cu privire la drepturile civile și politice³, Convenția internațională a drepturilor copilului⁴, Orientările Organizației Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile din 1990 (Orientările de la Riyadh)⁵, Regulile minime standard din 1985 ale Națiunilor Unite pentru administrarea justiției juvenile (Regulile de la Beijing), prin care s-a recomandat țărilor membre „*să înlocuiască pedepsele privative de libertate cu alte măsuri, care ar fi mai eficiente*”⁶, Regulile minime

¹ Declarația Universală a Drepturilor Omului. [citat: 23.01.2024]. Disponibil: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rom.pdf

² Pactul Internațional privind drepturile economice, sociale și culturale [citat: 23.01.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115566&lang=ro

³ Pactul cu privire la drepturile civile și politice. [citat: 23.01.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro

⁴ Convenția Internațională cu privire la Drepturile Copilului. [citat: 23.01.2024]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/1401/file/Conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului.pdf>

⁵ Orientările Organizației Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile din 1990 (Orientările de la Riyadh). [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://rm.coe.int/16806b7ecb>

⁶ Regulile minime standard din 1985 ale Națiunilor Unite pentru administrarea justiției juvenile (Regulile de la Beijing). [citat: 01.11.2022]. Disponibil: https://wikicro.icu/wiki/Standard_

standard din 1990 ale Națiunilor Unite pentru măsurile fără caracter custodian (Regulile de la Tokyo)⁷, Principiile Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate (Regulile de la Havana) din 1990⁸, Recomandarea nr. R (85) 11 asupra poziției victimei în procesul penal, adoptată la Strasbourg în 1985⁹, Recomandarea nr.R(87)19 adoptată de Comitetul de Miniștri la 17 septembrie 1997 (Strasbourg 1988) privind organizarea prevenirii criminalității¹⁰, Recomandarea nr.R(87)7 asupra principiilor referitoare la răspândirea videoprogramelor cu caracter violent, brutal sau pornografic (1989)¹¹, Recomandarea nr.R(91)11 a Comitetului de Miniștri asupra exploataării sexuale, pornografiei și prostituției, precum și asupra traficului de copii și tineri adulți (adoptată la 9 septembrie 1991)¹², Recomandările Rec (2003)20 ale Comitetului de Miniștri al statelor-membre referitoare la noile moduri de abordare a delincvenței juvenile și la rolul justiției juvenile¹³ ș.a.

Conform Ansamblului regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori¹⁴, se militează pentru dezvoltarea, îmbunătățirea și reforma sistemului de justiție juvenilă din lumea întreagă.

⁷ Regulile minime standard din 1990 ale Națiunilor Unite pentru măsurile fără caracter custodian (Regulile de la Tokyo).[citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/>

⁸ Regulile Națiunilor Unite cu privire la protecția minorilor privați de libertate. Rezoluția 54/113, 1990 – regula 11.

⁹ STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M. *Delincvența juvenilă*. Suport de curs, Chișinău: CEP USM, 2017. 371 p. ISBN: 978-9975-71-946-9, p.259.

¹⁰ Recomandarea nr. R(87)19 adoptată de Comitetul de Miniștri la 17 septembrie 1997 (Strasbourg 1988) privind organizarea prevenirii criminalității. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/Lex>

¹¹ Recomandarea nr.R(87)asupra principiilor referitoare la răspândirea videoprogramelor cu caracter violent, brutal sau pornografic (1989). [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/Lex>

¹² Recomandarea nr. R(91)11 a Comitetului de Miniștri asupra exploataării sexuale, pornografiei și prostituției, precum și asupra traficului de copii și tineri adulți (adoptată la 9 septembrie 1991).[citat:01.11.2022].Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/Lex>

¹³ Recomandările Rec (2003)20 ale Comitetului de Miniștri al statelor-membre referitoare la noile moduri de abordare a delincvenței juvenile și la rolul justiției juvenile. [citat: 01.11.2022]. Disponibil:<https://eur-lex.europa.eu/Lex>

¹⁴ Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing, Organizația Națiunilor Unite – Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985) [online]. [citat:15.01.2022]. Disponibil: <https://www.google.com/#q=Rezolu%C5%A3ia+Na%C5%A3iunilor+Unite+nr.40%2F33+din+29+noiembrie+1985>

Potrivit Convenției ONU cu privire la drepturile copilului¹⁵, statele semnatare, inclusiv și Republica Moldova și-au asumat un șir de angajamente, statuate de art. 37, art. 40 printre care „obligăția de a veghea ca nici un copil să nu fie supus la tortură, la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, nici un copil să nu fie privat de libertate în mod ilegal sau arbitrar, arestarea, deținerea sau înmormântarea unui copil trebuie să fie conformă cu legea și nu va fi decât o măsură extremă și cât mai scurtă posibilă, orice copil privat de libertate să fie tratat cu omenie și cu respectul cuvenit demnității umane și de o manieră care să țină seamna de nevoile persoanelor de vârsta sa, orice copil privat de libertate să fie separat de adulți, copiii privați de libertate să aibă dreptul de a avea acces rapid la asistență juridică sau la orice altă asistență corespunzătoare ș.a.”¹⁶

În aceeași ordine de idei, la nivel național, urmează a fi racordat cadrul legal care reglementează minorul ca subiect al infracțiunii, drepturile copiilor, la prevederile internaționale și la cele mai bune practici.

Un aspect important în contextul armonizării cadrului legal, îl reprezintă și Acordul de asociere din 27.06.2014 între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și statele membre, pe de altă parte¹⁷, țara noastră și-a asumat angajamentul, potrivit art. 1 alin. (2) lit. e), „...să sprijine și să intensifice cooperarea în spațiul de libertate, securitate și justiție, cu scopul de a consolida statul de drept și respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și în ceea ce privește mobilitatea și contactele interpersonale”¹⁸, iar potrivit prevederilor art. 2 alin. (1), Republica Moldova trebuie „...să asigure respectarea principiilor democratice, a

¹⁵ Convenția ONU cu privire la drepturile copilului adoptată la 20.11.1989, ratificată de Republica Moldova, prin Hotărârea Parlamentului nr. 408-XII din 12.12.1990, publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1998, vol.1, p. 51. [online]. În: *Tratate internaționale*, 1998, vol.1, p. 51. [cit.: 01.11.2022]. Disponibil: <https://www.unicef>

¹⁶ Convenția ONU cu privire la drepturile copilului adoptată la 20.11.1989, ratificată de Republica Moldova, prin Hotărârea Parlamentului nr. 408-XII din 12.12.1990, publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1998, vol.1, p. 51. [online]. În: *Tratate internaționale*, 1998, vol.1, p. 51. [cit.: 01.11.2022]. Disponibil: <https://www.unicef>

¹⁷ Acordul de Asociere din 27.06.2014 între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte din 27.06.2014. În: *Monitorul Oficial al RM* nr.185-199/442 din 18.07.2014.

¹⁸ Acordul de Asociere din 27.06.2014 între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte din 27.06.2014. În: *Monitorul Oficial al RM* nr.185-199/442 din 18.07.2014.

drepturilor omului și a libertăților fundamentale, astfel cum sunt proclamate în Declarația Universală a Drepturilor Omului și definite în Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale”.¹⁹

Urmare a Acordului de asociere prenotat, de către RM a fost întreprinși mai mulți pași, context în care în data de 23 iunie 2022, Consiliul european a acordat RM statutul de țară candidat, fapt ce presupune o ulterioară armonizare a legislației naționale la aquis-ul comunitar, pentru a deveni stat membru.

În prezent, la nivel național, nu este finalizat procesul de aliniere a cadrului normativ și a practicilor naționale ale Republicii Moldova, din domeniu la prevederile statuate de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului²⁰ și ale altor documente internaționale. În acest context, s-a constatat că Legea nr. 338/1994 privind drepturile copilului²¹ este necesar de a fi revizuită, iar cadrul normativ subsecvent – ajustat noilor modificări, or nu corespunde Convenției ONU cu privire la drepturile copilului.

În context, a fost adoptată Legea privind drepturile copilului nr. 370 din 27.10.2023²², care stabilește drepturile fundamentale ale copilului, principiile și măsurile de asigurare a drepturilor copilului, atribuțiile autorităților publice centrale și locale și interacțiunea acestora în procesul de asigurare a respectării drepturilor copilului. Potrivit art. 5 alin. (7) din legea prenotată „statul este responsabil de elaborarea și implementarea cadrului normativ național privind protecția drepturilor copilului în conformitate cu Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului.”²³

¹⁹ Acordul de Asociere din 27.06.2014 între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte din 27.06.2014. În: *Monitorul Oficial al RM* nr.185-199/442 din 18.07.2014.

²⁰ Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, Publicat : 30-12-1998 în *Tratate Internaționale* Nr. 1 art. 52, [online]. În: *Tratate internaționale*, 1998, vol.1, p. 51. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://www.unicef>

²¹ Lege privind drepturile copilului nr. 338 din 15.12.1994 Monitor oficial nr. 13. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94939&lang=ro

²² Lege nr.370 din 30.11.2023 privind drepturile copilului. [online]. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr.488-491, art.864, din 21.12.2023. [citat: 23.01.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140710&lang=ro

²³ Lege nr.370 din 30.11.2023 privind drepturile copilului. [online]. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr.488-491, art.864, din 21.12.2023. [citat: 23.01.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140710&lang=ro

Scopul Legii este de a transpune într-o manieră clară și concisă prevederile Convenției Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, or Legea nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului²⁴ necesita o revizuire și o actualizare în concordanță cu angajamentele asumate de către Republica Moldova, și anume de a lua toate măsurile legislative, administrative și altele care sunt necesare, pentru a pune în practică drepturile recunoscute în Convenție.

Valoarea Legii enunțate *supra* este evidentă, vizând copiii care, în temeiul Constituției RM²⁵, beneficiază de ocrotire specială și de un regim special de asistență în realizarea drepturilor lor. Mai mult: necesitatea elaborării și adoptării legii amintite rezultă în special din obligativitatea asumată de către Guvern prin introducerea acțiunii în cauză în Planul de acțiuni pentru implementarea Programului Național pentru Protecția Copilului pe anii 2022-2026²⁶, precum și în Planul de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023²⁷.

Atât în Programul Național pentru Protecția copilului pentru anii 2022-2026²⁸ (acțiunea 12), cât și în Planul de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023 (acțiunea 13.32)²⁹, se propune revizuirea Legii nr. 338/1994 privind drepturile copilului în conformitate cu prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, necesitate ce rezultă din Acordul de Asociere RM – UE, cap. 27, intitulat „Cooperarea în domeniul protecției și promovării drepturilor copilului”.

²⁴ Lege nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 13. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94939&lang=ro

²⁵ Constituția RM. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 78 art. 140. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro

²⁶ Programul Național pentru Protecția Copilului pe anii 2022 – 2026. [online]. [citat: 21.11.2022]. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-02-nu-325-mmpps-site_-.pdf

²⁷ Planul de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023, aprobat prin Hotărârea de Guvern nr.90 din 28 februarie 2023. [online]. [citat: 21.11.2022]. Disponibil: <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/pag2023-ro.pdf>

²⁸ Programul Național pentru Protecția Copilului pe anii 2022 – 2026. [online]. [citat: 21.11.2022]. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-02-nu-325-mmpps-site_-.pdf

²⁹ Planul de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023, aprobat prin Hotărârea de Guvern nr.90 din 28 februarie 2023. [online]. [citat: 21.11.2022]. Disponibil: <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/pag2023-ro.pdf>

Potrivit legii adoptate, copilul are dreptul la libertate personală, reținerea sau arestarea copilului este aplicată doar ca măsură excepțională și în anumite cazuri reglementate legal, niciun copil nu va fi pedepsit cu detenție pe viață pentru infracțiunile pe care le-a comis, copilul trebuie să fie protejat de tortură, de pedepse și tratamente crude, inumane și degradante.

Conform art. 1 alin. (3) din Constituția RM³⁰, „RM se proclamă ca fiind un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane reprezintă valori supreme și sunt garantate”.

Mai mult, la baza sistemului de protecție a copilului se află Constituția Republicii Moldova³¹, care proclamă „dreptul familiei și al copilului la protecție, inclusiv prin garantarea dreptului la viață, integritate fizică și psihică, asigurarea asistenței și protecției sociale, garantarea dreptului la asistență medicală și a dreptului de a locui într-un mediu sigur”.

În același timp, cel mai important lucru care plasează infracționalitatea minorilor în rândul problemelor actuale este caracterul său social și consecințele acesteia: infracționalitatea corupe moral și degradează social tineretul, care este un subiect activ în manifestări de nesupunere legii, ceea ce contribuie la creșterea criminalității în rândul minorilor, acestea fiind probleme de mare importanță, reprezentând o amenințare la adresa securității naționale, a prosperității economice și a dezvoltării spirituale. În acest context, eforturile privind adecvarea politicii penale și a legislației penale a Republicii Moldova la realitățile criminologice contemporane devin deosebit de importante.

Actualul CP al RM, în temei, este în concordanță cu principalele standarde internaționale în ceea ce privește tratamentul infracționalității minorilor, dar rămâne loc pentru îmbunătățiri referitoare la responsabilitatea penală și pedeapsa pentru infractorii minori. În condițiile creșterii efective a principalilor indicatori ai criminalității minorilor și ale înrăutățirii structurii acesteia, în condițiile insatisfacției societății de rezultatele

³⁰ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 78, art. 140. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro

³¹ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 78, [citat: 01.11.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro

funcționării sistemului de justiție penală, dat fiind că statul a adoptat un curs de umanizare și de liberalizare a tuturor domeniilor relațiilor sociale, problemele de fundamentare teoretică a conceptului și a principalelor direcții ale politicii penale în ceea ce privește minorii devin deosebit de actuale și semnificative social.

Secolul al XX-lea a conferit un caracter imperativ procesului de reformare a justiției penale, orientat către implementarea măsurilor alternative la sancțiunile privative de libertate, în majoritatea statelor lumii, în special în țările membre ale Consiliului Europei. Această orientare reformatoare se datorează, în mare măsură, evoluțiilor din cadrul reglementărilor internaționale, care au promovat adoptarea unor politici penale mai umane, axate pe reintegrarea socială a infractorilor, în special a minorilor. În 1981, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a recomandat țărilor membre „să înlocuiască pedepsele privative de libertate cu alte măsuri, care ar fi mai eficiente”, iar adoptarea Regulilor de la Beijing³² a reprezentat prima tentativă internațională de a reglementa un subsistem penal centrat pe particularitățile psiho-sociale ale minorului delincent, pe nevoile sale de socializare și reinserție comunitară, pornind de la ideea fundamentală potrivit căreia comportamentul infracțional al copiilor și tinerilor reprezintă mai degrabă un accident, care trebuie înțeles și tratat pe fondul particularităților procesului de maturizare. În consecință, formele de intervenție și remediile reglementate trebuie să aibă un caracter preponderent socio-educational și să fie administrate în mediul comunitar.

Începând cu adoptarea CP RM, din anul 2002 până în prezent, legislația penală a suferit un șir de modificări semnificative, în special în scopul eficientizării modului de aplicare a pedepsei minorilor, a tragerii lor la răspundere penală.

Pe parcursul timpului, minorii au fost și sunt tratați în mod diferit de adulți în cauzele penale, ceea ce le creează în situația lor anumite garanții, beneficii și particularități în atragerea la răspundere penală.

Teoria dreptului penal cu privire la răspunderea penală demonstrează că răspunderea penală aplicată minorilor poate varia de la un stat la altul, inclusiv formele de răspundere penală adoptate.

³² Regulile minime standard din 1985 ale Națiunilor Unite pentru administrarea justiției juvenile (Regulile de la Beijing).[online]. În: *ONU – Rezoluția 40/33 din 29 nov. 1985* [citat: 01.11.2022]. Disponibil: https://wikkro.icu/wiki/Standard_

Susținem că atât legislația penală a Republicii Moldova, cât și cea a altor state, a luat în considerație vârsta în calitate de semn al subiectului pasiv al infracțiunii, precum și vârsta persoanei în calitate de subiect activ al infracțiunii sub mai multe aspecte:

- a) al limitelor generale sau speciale ale răspunderii penale;
- b) al limitelor pedepselor aplicabile minorilor;
- c) al mijloacelor juridice de diferențiere și individualizare a pedepsei penale;
- d) al cerințelor de executare a pedepsei penale.

Aceasta înseamnă că este esențial ca să se examineze în continuare posibilitățile de sancționare a minorilor în conformitate cu legislația penală a Republicii Moldova și să se abordeze aspectele controversate și contradictorii care nu au fost încă soluționate de către legiuitor și care necesită reglementare. În acest sens, este necesară o analiză detaliată a prevederilor legale referitoare la răspunderea penală a minorilor și a consecințelor acestei răspunderi, pentru a se asigura că aplicarea lor este justă.

Mai mult, în Republica Moldova minoritatea nu este percepută în mod distinct decât sub aspectul unor excepții de la regulile răspunderii penale a subiectului activ major. Acest fapt rezultă și din precizarea teoretică privind atribuirea minorului la categoria unui subiect activ general al infracțiunii, inclusiv în cazul vârstei acestuia de la 16 ani, după caz, de la 14 ani.

Este incontestabil că sistemul de pedepse penale aplicabile minorilor trebuie să fie în concordanță cu limitările răspunderii penale a minorilor stabilite de lege. Acest sistem poate include atât sancțiuni relativ determinate (cum ar fi pedeapsa închisorii), cât și sancțiuni alternative (cum ar fi muncă în folosul comunității). În conformitate cu art. 70 alin. (3) CP al RM, se aplică excepția pentru minori și în cazul sancțiunilor relativ determinate, și în cazul celor alternative. Este important ca aceste sancțiuni să fie proporționale cu infracțiunea comisă de minor și să țină cont de vârsta, maturitatea și circumstanțele individuale ale acestuia. De asemenea, trebuie să fie luate în considerare scopurile răspunderii penale a minorilor, care includ reabilitarea și reintegrarea acestora în societate.

În cazul formelor atipice de infracțiuni, cum ar fi pregătirea sau tentativa de infracțiune, legiuitorul din Republica Moldova prevede posibilitatea reducerii maximului pedepsei penale în cazul în care activitatea infracțională este considerată atipică. Cu toate acestea, legile nu au în vedere posibilitatea

comiterii unei astfel de infracțiuni de către un minor și, mai mult, în cazul comiterii unei pregătiri sau tentative a unei infracțiuni, regulile de micșorare a pedepsei penale pentru minori nu-și găsesc reglementare în CP RM, având drept consecință aplicarea regulilor generale pentru comiterea infracțiunii neconsumate.

Prin urmare, problema statutului juridic al minorilor, în special aspecte ce vizează atragerea la răspundere penală, ar trebui să fie o preocupare fundamentală și principială a dreptului penal, abordând probleme complexe legate de temeiul răspunderii penale, de limitele semnelor constitutive esențiale ale infracțiunii (în special vârsta infractorului), de modalitățile de individualizare a răspunderii penale, de scopul și sistemul de pedepse penale, de diferențierea pedepsei penale în funcție de diferite criterii și prin utilizarea diferitor mijloace juridice.

În acest sens, examinarea multiaspectuală a statutului juridic al minorului ca subiect al infracțiunii în contextul politicii penale a statului reprezintă o exigență imperativă, mai cu seamă în contextul promovării de către statele europene a regimului liberal de sancționare a minorilor și a abandonării treptate și definitive a sistemului represiv de sancționare.

Fundamentarea teoretico-normativă a statutului minorului în calitate de subiect al infracțiunii în contextul politicii penale contemporane

1.1. Stadiul cercetărilor științifice în Republica Moldova și România privind minorul ca subiect al infracțiunii

Conceptul de *minor* este abordat – în majoritatea clasificărilor care vizează comportamentul uman – din perspectiva evaluărilor normative în cadrul mai larg al minorilor.

Conceptualizarea teoretico-legală a răspunderii penale a minorilor reprezintă un subiect complex și sensibil, care necesită o abordare din mai multe perspective interconectate. În acest sens, un prim aspect important îl reprezintă analiza finalității demersului științific în această direcție. Astfel, prin cercetarea și conceptualizarea răspunderii penale a minorilor se urmărește identificarea mecanismului de prevenire a infracționalității minorilor și de reintegrare socială a minorilor care au săvârșit fapte penale.

O altă finalitate a demersului științific în acest domeniu constă în dezvoltarea unui sistem de justiție penală, care să fie relativ mai uman și, în special, mai eficient în ceea ce privește tratarea minorilor infractori. Aceasta

presupune atât crearea de programe de reabilitare personalizate pentru fiecare minor, în funcție de specificul cazului, cât și creșterea gradului de sensibilizare a opiniei publice cu privire la această problemă.

Printre cercetările realizate la tema tezei este relevantă lucrarea autorilor V. Rusu și O. Pop, intitulată *Urmărirea penală în cauzele cu minori* și publicată în anul 2008¹.

Autorii V. Rusu și O. Pop subliniază că „problematika delincvenței juvenile a fost și rămâne a fi una din cele mai grave și mai dinamice, problemă care se pune pe planul politicii generale a dreptului penal și a dreptului procesual-penal”. După cum indică autorii citați, „nu există, actualmente, o problemă mai gravă decât infracționalitatea minorilor, iar aceasta, cu timpul, capătă o manifestare tot mai perfecționată și mai organizată”².

Autorul A. Borodac, referindu-se la infracțiunea de atragere a minorilor în activitatea criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale incriminate la art. 208 CPP RM, enunță că „infracțiunea se poate manifesta prin două modalități normative: 1) atragerea minorilor în activitate criminală sau instigarea lor la săvârșirea infracțiunilor; 2) determinarea minorilor la săvârșirea unor fapte imorale”³.

În opinia autoarei M. Grama, formulată în articolul științific *Diferențierea răspunderii penale a minorilor*, publicat în anul 2009, „o mare importanță are și diferențierea răspunderii penale și a pedepsei aplicate minorilor. Importanța diferențierii reiese din specificul laturii subiective a faptelor infracționale comise de minori în comparație cu faptele analogice comise de adulți, întrucât minorii nu conștientizează și nici nu pot conștientiza pericolul social al acestora în acea măsură cum o fac adulții”⁴.

Diferențele date pot fi explicate prin nivelul socializării personalității minorului – rolul său social, experiența de viață. Într-un șir de cazuri, anume acest specific poate întemeia pericolul social caracteristic grupului dat de fapte. Diferențierea multilaterală și consecutivă a faptelor infracționale

¹ RUSU, V., POP, O. *Urmărirea penală în cauzele cu minori*. Chișinău: Pontos, 2008. 118 p. ISBN: 978-9975-72-072-4.

² RUSU, V., POP, O. *Urmărirea penală în cauzele cu minori*. Chișinău: Pontos, 2008. 118 p. ISBN: 978-9975-72-072-4, p.6.

³ BORODAC, A. *Manual de drept penal*. Partea specială cu modificările și completările până la 22.04.2004. Chișinău: Tipografia centrală, 2004, 622 p., p. 233. ISBN: 9975-9788-7-8.

⁴ GRAMA, M. Diferențierea răspunderii penale a minorilor. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. Seria Științe Sociale, nr. 3(23), 2009, pp.127-132., p.127. ISSN: 1857-2081.

comise de minori, a răspunderii penale a acestora, a pedepselor și a măsurilor de constrângere cu caracter educativ permite individualizarea corectă a răspunderii lor.

Datorită stării speciale în care se află, minorului i se acordă o atenție deosebită în ceea ce privește stabilirea unui statut juridic aplicabil lui. Deoarece dezvoltarea bio-psiho-fizică a minorului nu-i permite să-și reprezinte pe deplin caracterul celor comise, legiuitorul a adoptat un statut juridic deosebit de cel al majorului, oferindu-le minorilor garanții suplimentare de protecție.

Drept exemplu pentru diferențierea răspunderii penale a minorilor, în Codul penal sunt incluse diferite mijloace de diferențiere: liberarea de răspundere penală a minorilor (art. 54 CP RM), prevederea circumstanței atenuante (art. 76 lit. b) CP RM) etc. Particularitățile răspunderii penale a minorilor, la fel, ne permit să vorbim despre diferențierea ei: față de minori se aplică anumite pedepse și în anumite limite (de exemplu, nu se aplică deținuarea pe viață, închisoarea se aplică doar până la o anumită limită etc.); se reduc termenele prescripției tragerii la răspundere penală (alin. (7) art. 60 CP RM) și ale executării sentinței de condamnare (alin. (2) art. 97 CP RM).

Reieșind din prevederile generale, autoarea M. Grama în aceeași lucrare menționează „importanța stabilirii etapei la care are loc diferențierea răspunderii penale a minorului”⁵.

În opinia noastră, diferențierea are loc la etapa când se formează norma prohibitivă, și nu la etapa tragerii minorului la răspundere penală pentru fapta săvârșită.

Aceasta înseamnă că diferențierea răspunderii penale a minorului se face la etapa când legiuitorul adoptă norme legale în PG a CP, din care reiese necesitatea sau obligația de a trage minorul la răspundere penală pentru fapta comisă sau de a-l libera de răspundere penală. Este important a elucida aspectul ce ține de subiectul care diferențiază răspunderea penală a minorului în legislația penală națională, deoarece legiuitorul autohton și legiuitorul ce creează norme de drept internațional public au o atitudine destul de umană față de examinarea problemelor de drept penal referitoare la minori.

Autorii Gh. Alecu și M.A. Hotca menționează că „raportul juridic penal de conformare se naște din chiar momentul intrării în vigoare a normei cu

⁵ GRAMA, M. Diferențierea răspunderii penale a minorilor. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. Seria Științe Sociale, nr. 3(23), 2009, pp.127-132., p.128. ISSN: 1857- 2081.

caracter penal, alături de titularii valorilor sociale protejate și persoanele obligate să se conformeze conduitei prevăzute de norma de incriminare”⁶. Gh. Alecu precizează că, „odată născut, raportul de conformare se desfășoară prin impunerea cerinței de respectare a regulii de conduită specifice până la data ieșirii din vigoare a normei juridice penale. Spre deosebire de raportul juridic penal de conformare, raportul juridic de conflict se naște numai prin săvârșirea infracțiunii. În acest sens, dacă dobândirea calității de subiect al raportului juridic penal de conformare nu depinde de exprimarea voinței destinatarului său, raportul de tip conflictual decurge, în cele mai multe cazuri, din fapte comise cu voință, dintr-o manifestare expresă de voință a acestuia”⁷.

Autorul român M.A. Hotca relevă că „diferența dintre subiectul infracțiunii și subiectul de drept penal este reprezentată de subiectele raporturilor penale de conformare: subiectele de drept penal sunt persoanele între care există raporturi juridice penale de conformare și cele de conflict (contradicție, represiune, constrângere sau răspundere)”⁸. De aici rezultă și deducția potrivit căreia o consecință logică a principiului legalității incriminării în săvârșirea unei infracțiuni, care este temeiul real al răspunderii penale, raportul juridic penal de conflict nu se poate naște decât prin săvârșirea de către minor a unei fapte prevăzute de legea penală, care să constituie infracțiune, adică infracțiunea fiind singurul fapt juridic care poate da naștere raportului juridic penal de conflict. În acest sens, M. A. Hotca subliniază că „orice formă de răspundere juridică trebuie să se întemeieze pe o faptă juridică. Temeiul tuturor formelor de răspundere juridică îl constituie fapta juridică *lato sensu*, respectiv, o realitate de care legea penală leagă geneza unui raport juridic de răspundere concret”⁹.

Autorii M. Grama, A. Șavga, S. Botnaru, D. Martin, în lucrarea *Drept Penal, Partea Generală*, statuează că „săvârșirea de către persoana vinovată a unei fapte cu pericol social, care corepsunde semnelor unei infracțiuni prevăzute de legislația penală, este un fapt juridic ce generează apariția

⁶ ALECU, Gh. *Drept penal. Partea generală*. Constanța: Europolis, 2005. 572 p., p.75. ISBN: 1814-3199.

⁷ ALECU, Gh. *Drept penal. Partea generală*. Constanța: Europolis, 2005. 572 p., p.36. ISBN: 1814-3199.

⁸ HOTCA, M. A. *Codul penal. Comentarii și explicații*. București: Editura C. H. Beck, 2007. 1608 p., p.15. ISBN: 978-973-115-001-7.

⁹ HOTCA, M. A. *Codul penal. Comentarii și explicații*. București: Editura C. H. Beck, 2007. 1598 p., p.24. ISBN: 978-973-115-001-7.

raportului juridic dintre stat și infractor. Temeiul răspunderii penale îl constituie săvârșirea faptei, care conține toate semnele componenței de infracțiune, prevăzute de legea penală, precum și formele infracțiunii neconsumate”¹⁰.

În opinia autorului A. Borodac, „obiectul dreptului penal îl constituie relațiile sociale, care apar ca urmare a săvârșirii infracțiunilor, adică reglementarea relațiilor de conflict, care apar între infractor și stat”, argumentându-se că „legiuitorul indică la menirea dreptului penal în vederea apărării relațiilor sociale contra unor atentate infracționale, dar nu și la reglementarea conduitei membrilor societății înainte și independent de săvârșirea infracțiunilor”¹¹.

Autorul M. Bârgău, în 1998, afirma, în lucrarea sa intitulată *Prevenirea infracțiunilor săvârșite de minori*: „o analiză detaliată și complexă a modului în care minorii sunt sancționați pentru infracțiunile comise este esențială pentru prevenirea implicării acestora în activități infracționale. În același an, în altă lucrare – *Infracționalitatea minoră* –, M. Bârgău sublinia că „abordarea științifică a problemelor legate de combaterea delinvențelor minori necesită o cercetare atentă a aspectelor teoretice fundamentale ale analizei elementelor constitutive proprii infracțiunii”¹².

În lucrarea autorului A. Mariț *Drept penal. Partea generală. Legea penală. Teoria infracțiunii. Participația penală*, publicată în anul 2002, se susține că, „deși vârsta de răspundere penală în Republica Moldova este stabilită de la 16 ani, în practică aceasta poate fi extinsă până la 18 ani pentru anumite infracțiuni. Potrivit autorului, această extindere a vârstei de răspundere penală are loc atunci când legea prevede ca persoana care a săvârșit infracțiunea să posede anumite împuterniciri, obligații sau semne (trăsături) care lipsesc la minori. Potrivit autorului A. Mariț, „există și o excepție de la regula generală a răspunderii penale, care începe la vârsta de 16 ani. În literatura de specialitate se face referire la o normă care prevede că răspunderea penală poate interveni deja de la vârsta de 14 ani. Aceste afirmații subliniază modul în care se poate stabili răspunderea penală a făptuitorului, având în vedere atât semnele obiective, cât și pe cele subiective și obiective ale infracțiunii. În

¹⁰ GRAMA, M., ȘAVGA, A., BOTNARU, S., MARTIN, D. *Drept Penal, Partea Generală*, Vol. II, Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 336 p., p. 115, ISBN 978-9975-53-612-7.

¹¹ BORODAC, A. *Manual de drept penal. Partea specială cu modificările și completările până la 22.04.2004*. Chișinău: Tipografia centrală, 2004, 622 p., p. 157. ISBN: 9975-9788-7-8.

¹² BÂRGĂU, M. *Infracționalitatea minoră*. În: *Legea și viața*, 1998, nr. 5, p. 6. ISSN: 1810-309X.

cazul minorilor, există restricții speciale referitoare la sancțiunile care pot fi aplicate, cum ar fi interdicția de a fi condamnați la detențiune pe viață, conform articolului 71 alin. (3) din CP RM¹³.

Autorii C. Rusnac și A. Andronache, în lucrarea *Justiția pentru copii*, publicată în anul 2019, menționează: „calitatea de subiect al infracțiunii presupune aptitudinea biopsihică a persoanei de a înțelege și de a-și asuma obligațiile de comportare prevăzute de normele dreptului penal, precum și capacitatea de a-și stăpâni și a-și dirija în mod conștient actele de conduită în raport cu cele existente”¹⁴. Totodată, C. Rusnac și A. Andronache, în aceeași lucrare, mai atenționează că, „reieșind din particularitățile dezvoltării biopsihice a persoanei, în teoria dreptului penal s-a impus necesitatea de a stabili o limită de vârstă sub care răspunderea penală a minorului să fie excluse. Pentru ca o persoană să poată fi subiect al infracțiunii, trebuie să fi atins, în momentul săvârșirii infracțiunii, o anumită limită de vârstă. Or, numai la o anumită vârstă, și nu de la naștere, omul dobândește capacitățile psihice care îi oferă posibilitatea de a conștientiza acțiunile sale și de a și le putea stăpâni”¹⁵.

Autorul A. Pușcașu, în lucrarea *Sancțiunile aplicabile infractorilor minori*, publicată în anul 2019, relevă că „minorul sub vârsta de 14 ani beneficiază de prezumția absolută și iregrafabilă că nu are discernământ și, drept urmare, nu poate fi angajată tragerea la răspundere penală. Fiind o prezumție absolută, proba contrară nu este admisibilă chiar și în situațiile concrete în care infractorul minor ar fi suficient de dezvoltat, încât ar putea să înțeleagă natura acțiunilor sale”¹⁶.

Cercetătorul V. Grosu subliniază că, „având în vedere starea biopsihică a minorilor, este necesară educarea lor prin mijloace eficiente și reintegrarea lor în societate, fără a le afecta dezvoltarea în viitor. În acest sens, se impune instituirea unui regim special de sancționare, adecvat acestei categorii de infractori. Minorii, în calitatea lor juridică specifică, sunt o cauză a

¹³ MARIȚ, A. *Drept penal. Partea generală. Vol. 1. Legea penală. Teoria infracțiunii. Participația penală*. Chișinău: S.n., 2002. 355 p. ISBN: 9975-78-198-5.

¹⁴ RUSNAC, C., ANDRONACHE, A. *Justiția pentru copii*, Suport de curs. Chișinău: Cartea Militară, 2019, 250 p., p. 36. ISBN 978-997503362-6-0.

¹⁵ RUSNAC, C., ANDRONACHE, A. *Justiția pentru copii*, Suport de curs. Chișinău: Cartea Militară, 2019, 250 p., p. 36. ISBN 978-997503362-6-0.

¹⁶ PUȘCAȘU, A.L. *Sancțiunile aplicabile infractorilor minori*. București: Univers Juridic, 2019, 160 p., p. 45. ISBN 978-606-39-0452-3.

diferențierii regimului de sancționare în sistemul de drept penal, iar această diferențiere are consecințe variate asupra tuturor instituțiilor și condițiilor de aplicare și executare a sancțiunilor”¹⁷.

Deși pedepsele sunt sancțiunile principale în dreptul penal, pentru minorii care încalcă legea penală există un cadru legal special de sancțiuni, format din două categorii de sancțiuni de drept penal: măsuri educative și pedepse. Minorii se află în plină dezvoltare fizică și psihică, ceea ce le conferă o mentalitate și o capacitate de gândire diferită de cea a adulților. În plus, ei sunt mai susceptibili la influențe negative și pot fi mai ușor reeducați după ce au comis infracțiuni. În consecință, sancțiunile aplicate trebuie să fie echilibrate în așa fel, încât să servească ca punct de plecare pentru a influența zone mai profunde ale personalității infractorului și să conducă la transformări durabile și chiar definitive.

Autorul G. Diaconu, în lucrarea *Pedeapsa în dreptul penal*, publicată în 2001, opinează că „scopul pedepsei nu este altul decât acela de a-l împiedica pe infractor să aducă celorlalți membri ai societății noi prejudicii și, totodată, de a-l abate pe el ca individ de la săvârșirea unor fapte asemănătoare. Deși pedeapsa se referă la o data trecută, ea nu poate să urmărească altceva decât ca în viitor să nu se mai comită infracțiuni”¹⁸.

Autorul M. Dascălu în lucrarea sa *Fenomenul infracțional în rândul minorilor*, editată în anul 2000, denumeste pe infractorii minori în mod diferit: *infractori nevârștnici* ori *minori delincvenți*. În context, el susține că minorul delincent este acel nevârștnic, ale cărui necesități biologice, afective, intelectuale, social-educative nu au fost satisfăcute la timp și în modul corespunzător culturii sau subculturii în care trăiește¹⁹.

Potrivit opiniilor expuse de autorii N. Vladiuc și D. Vasiloii în lucrarea *Particularitățile pedepsei penale privative de libertate aplicate minorului*, datată cu anul 2002, „dreptul penal și legea penală trebuie să țină cont de diferențele dintre minori și adulți în ceea ce privește activitățile infracționale și mijloacele de constrângere juridică necesare pentru sancționarea lor. De

¹⁷ BOTNARU S., ȘAVGA A., GROSU V., GRAMA M. *Drept penal. Partea generală*. Chișinău: Cartier, 2005, 620 p., p.176-177,424-434. ISBN: 9975-79-318-5.

¹⁸ DIACONU, Gh. *Pedeapsa în dreptul penal*. București: Lumina Lex, 2001, 199 p., p. 97, ISBN 973-588-403-8.

¹⁹ DASCĂLU, M. *Fenomenul infracțional în rândul minorilor. Comportamentul uman în procesul judiciar – o lucrare ce prezintă interes*. În: *Legea și viața*, 2000, nr. 4, p. 12. ISSN: 1810-309X.

aceea, este necesară crearea unor reguli speciale aplicabile minorilor, atât în ceea ce privește limitele răspunderii penale, cât și măsurile care trebuie luate pentru a asigura redresarea lor morală. Perfecționarea legislației referitoare la minori este o cerință esențială a societății contemporane, care trebuie să se concentreze atât pe prevenirea delincvenței juvenile, cât și pe recuperarea delincventului minor prin modalități adecvate vârstei acestuia. Această responsabilitate nu revine doar organului legislativ, ci întregii societăți”²⁰.

În context, autorul Norel Neagu, în lucrarea *Drept Penal, Partea generală*, publicată în 2019, remarcă: „instituirea unor reglementări speciale a răspunderii penale a minorilor și a sancționării lor s-a făcut în baza următoarelor considerente: insuficienta dezvoltare psihofizică a minorilor, lipsa lor de experiență socială, caracterul extrem de influențabil al personalității acestora, anumite deficiențe înregistrate pe plan educațional”²¹.

Autorul X. Ulianoschi precizează că „criteriul distinctiv între minorii care răspund penal și cei care nu răspund penal este cel al vârstei și discernământului. Ancheta socială are rolul de a evalua personalitatea minorului și nu este suficient să se constate doar dacă acesta are discernământ. Instanța trebuie să decidă între aplicarea unei măsuri educative și impunerea unei pedepse, iar după ce alegerea a fost făcută, trebuie să determine măsura potrivită, adaptată la fiecare minor în parte”²².

În articolul științific semnat de dl A. Corcenco și intitulat *Considerații generale privind personalitatea infractorului minor*, publicat în anul 2002, se menționează că „circumstanțele care conduc la săvârșirea unei fapte antisociale pot fi împărțite în două categorii: circumstanțe personale și circumstanțe sociale. Circumstanțele personale se referă la trăsăturile de personalitate ale infractorului și includ interacțiunea dintre factorii biologici, psihologici și sociali. Formarea personalității unui infractor minor nu are loc spontan, ci este rezultatul unui proces complex, în care informațiile asimilate

²⁰ VLADIUC, N., VASILOI, D. Particularitățile pedepsei penale privative de libertate aplicate minorului. În: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Rolul pedepsei în societatea de tranziție”*. Chișinău: Universitatea de Criminologie, 2002, pp. 235-239.

²¹ NEAGU, N. *Drept penal. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2019, 825 p., p. 625. ISBN 978-606-39-0518-6.

²² ULIANOVSKI, X. Răspunderea penală a minorilor. În: *Revista Națională de Drept*, 2002, nr. 3, p. 10. ISSN: 1811-0770.

se sedimentează și conduc la dezvoltarea concepțiilor și comportamentelor antisociale”²³.

Autorul V. Rusu susține că „în legislația penală națională, instituția individualizării pedepsei își are fundamentul juridic în dispozițiile capitolului VIII al Părții Generale a Codului penal. La aceste dispoziții se mai adaugă și cele din Codul de procedură penală privind individualizarea pedepsei penale a inculpatului la judecarea cauzei pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală (art. 364/1 alin. (8) CPP) sau reducerea pedepsei inculpatului drept recompensă pentru încălcarea dreptului inculpatului (art. 385 alin. (5) CPP)”²⁴.

În lucrarea autorului N. Țurcanu *Aspecte privind condițiile necesare angajării răspunderii pentru prejudiciul cauzat de copiii minori*, editată în anul 2003, se menționează că „fapta ilicită apare sub forma acțiunii sau inacțiunii ilicite. Cu privire la minorii în vârstă de până la 14 ani se poate vorbi, susține N. Țurcanu, numai despre acțiunea ilicită. Inacțiunea ilicită nu poate fi prezentă în acest caz, deoarece legea nu pune în sarcina persoanelor incapabile, cum sunt minorii, obligații, a căror neexecutare angajează răspunderea civilă delictuală. Pentru angajarea răspunderii pentru prejudiciul cauzat de minorii până la 14 ani nu se cere condiția ca minorul să fi acționat cu discernământ, adică cu vinovăție”²⁵.

În opinia lui A. Opalco, „vârsta de 14-18 ani este considerată cea mai critică, deoarece, în acest moment, are loc formarea deplină a conștiinței de sine, și anume: omogenizarea obișnuințelor comportamentale și fundamentarea valorilor morale devin principiile de bază ale vieții”²⁶.

²³ CORCENCO, A. Considerații generale privind personalitatea infractorului minor. În: *Revista Națională de Drept*, 2002, nr. 4, p. 52. ISSN: 1811-0770.

²⁴ RUSU, V. Individualizarea răspunderii și pedepsei penale aplicate minorului. [online]. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova. Științe juridice*, nr. 15/ 2022, pp.248-256. ISSN 1857-0976. [citată: 14.02.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/161266

²⁵ ȚURCANU, N. Aspecte privind condițiile necesare angajării răspunderii pentru prejudiciul cauzat de copiii minori. În: *Revista Națională de Drept*, 2003, nr. 8, p. 47. ISSN: 1811-0770.

²⁶ OPALCO, A. Factorii care contribuie la comiterea infracțiunii de către minor. În: *Revista Națională de Drept*, 2012, nr. 4, p. 58. ISSN: 1811-0770.

Prin delincvență, în viziunea autorului I. Pitulescu, „se înțelege o serie de fapte ilicite, indiferent dacă au sau nu au un caracter penal (fuga de la domiciliu, absența repetată și îndelungată de la școală etc.)”²⁷.

Autorul A. Arseni remarcă, în acest sens, că un „interes deosebit prezintă și abordarea psihologică a acestei noțiuni, prin care se explică în ce măsură individul dispune de o capacitate intelectuală, afectivă și volitivă, capabilă să mențină un echilibru între interesele, nevoile și aspirațiile sale, precum și mijloacele legitime de realizare a acestora. Din această ultimă perspectivă, criminalul apare ca un individ cu o insuficientă maturizare socială, cu deficiențe de integrare socială, care intră în conflict cu cerințele sistemului valorico-normativ și cultural al societății în care trăiește. Prin urmare, se încearcă a fi scoase în evidență atât personalitatea delincventului, cât și mecanismele interne (mobiluri, motivații, scopuri), care declanșează trecerea la actul delincvent”²⁸.

În această ordine de idei, autorul N. Giurgiu menționează că „din acest considerent, trecerea la comiterea delictelor care se produc mult mai rapid în cazul delincventului se datorează anumitor trăsături, ce caracterizează personalitatea acestuia, și anume: egocentrismul, agresivitatea, labilitatea, indiferența afectivă, indiferența morală”²⁹.

În acest sens, și R. Stănoiu conchide că „în anumite cazuri, poate fi identificată o stare periculoasă a subiectului, care explică înclinația acestuia de a trece la act”³⁰.

Sub aspect anume psihologic, remarcă I. Pitulescu, „criminalitatea apare ca un produs ineluctabil al personalității individului, incluzând comportamentele care violează normele juridice, întrucât indivizii în cauză nu dispun de capacitatea de a le respecta și de a li se supune. Din această perspectivă, comportamentul delincvent se datorează fie unor dificultăți care îl împiedică pe individ să acționeze conform prescripțiilor normei, fie existenței unei personalități perfecte, normele căreia sunt incompatibile cu standardele de normalitate și moralitate ale grupului sau colectivității din care face parte”³¹.

²⁷ PITULESCU, I. *Delincvența juvenilă*. București: Phiro, 2002. 186 p., p.98.

²⁸ ARSENI, AL. *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat elementar. Vol. I, Chișinău: CEP USM, 2005. 502 p. ISBN 9975-70-536-7, p.43.

²⁹ GIURGIU, N. *Drept penal general. Doctrină, legislație, jurisprudență*. Iași: Cantes, 2000. 678 p., p.235. ISBN: 973817306X, 9789738173064.

³⁰ STĂNOIU, R. M. *Introducere în criminologie*. București: Editura Academiei, 1989. 96 p., p.32.

³¹ PITULESCU, I. *Delincvența juvenilă*. București: Phiro, 2002. 186 p., p.12.

Opiniile științifice indică asupra faptului că termenul de *delincvență juvenilă* a fost introdus și generalizat cu intenția de a nu asocia conotațiile prea grave ale conceptului de criminalitate cu faptele comise de minori. În legătură cu utilizarea în literatura penală a termenului de *minor*, V. Dongoroz și alți autori români consideră că acesta prezintă inconvenientul de a fi prea vag și de a crea confuzia cu accepțiunea pe care acest cuvânt o are în dreptul civil³².

Potrivit autorilor români V. Dongoroz, C. Bulai, G. Antoniu etc., „lupta împotriva fenomenului infracțional la minori trebuie să se desfășoare, în principal, pe tărâmul:

- prevenției generale și speciale,
- prevenției preinfracționale – prin măsuri de ocrotire a minorilor expuși să devină infractori și prevenției postinfracționale – prin măsuri de educare și reeducare a minorilor care au devenit infractori”³³.

În doctrina penală, constată autorul V. Dongoroz, „a fost întotdeauna folosit termenul civilistic *minoritate* pentru a indica pe copii și adolescenți. Cum însă, subliniază autorul citat, limita superioară a adolescenței este, în genere, inferioară limitei minorității din civil, s-a ajuns la detașarea unei categorii de minori, care sunt asimilați cu adulții, în sensul că sunt supuși exact aceluiași tratament”³⁴.

În opinia profesorului I. Dolea, „chiar dacă juristul va lua o decizie prin care copilul care a comis ceva inadmisibil va fi lăsat în seama societății, aceasta nu va avea niciun efect, dacă măsurile care se vor lua nu vor fi eficiente. Chiar dacă se află implicat în sistemul justiției penale, copilul trebuie, în primul rând, tratat cu respect, cu demnitate, în mod nediscriminatoriu și corect. Reformele care se produc în țara noastră în domeniul justiției juvenile sunt un rezultat al acceptării unor reguli de joc identificate de rațiunea omenească contemporană”³⁵.

³² DONGOROZ, V., KAHANE, S., OANCEA, I. et. al. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*. Vol. II. Ediția a II-a. București: Editura Academiei Române, 2003. 456 p., p.76.

³³ DONGOROZ, V., KAHANE, S., OANCEA, I. et. al. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*. Vol. II. Ediția a II-a. București: Editura Academiei Române, 2003. 456 p., p.304.

³⁴ DONGOROZ, V., KAHANE, S., OANCEA, I. et. al. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*. Vol. II. Ediția a II-a. București: Editura Academiei Române, 2003. 456 p., p.86.

³⁵ DOLEA, I., FLETCHER, G.P., BLĂNARU, D. *Concepte de bază ale justiției penale*. Chișinău: ARC, 2001. 412 p., p.143. ISBN: 9975-61-201-6.

Unii autori au susținut că acești indivizi sunt majori din punct de vedere penal, deoarece, în penal, minoritatea se termină mai înainte decât în civil. De aici și concluzia autorului V. Dongoroz precum că „termenii de *minori*, *minoritate* și *majorat*, din civil, trebuie evitați în penal, deoarece ei nu pot avea nici același tratament juridic, nici aceeași valoare juridică”. Se propunea operarea cu termenii de *copil*, *adolescent primar* și *adolescent secundar*³⁶.

De asemenea, *delincvența* nu constituie un sinonim și nu trebuie confundată cu noțiunea de *devianță*. În context, Gh. Nistoreanu și C. Păun precizează: „conceptul de *devianță* este mai larg și cuprinde ca formă particulară noțiunea de *delincvență*. De altfel, literatura de specialitate consemnează că conceptul de *devianță* poate fi definit ca un comportament uman individual sau colectiv, care încalcă una sau mai multe norme scrise sau nescrise, impuse printr-un sistem de reacții sociale (sanctiuni), care ocrotesc valorile general acceptate de un grup social, relativ stabil și de durată. În asemenea concurs de împrejurări descrise teoretic, este evident faptul că termenul de *juvenil* se referă numai la o categorie de persoane, dependentă de o anumită vârstă – *minorat*”³⁷.

În acest sens, pentru categoria de infractori minori trebuie diferențiat atât regimul de imputabilitate și responsabilitate juridică, cât și regimul de sancționare a acestora.

Autorul Gh. Avornic menționează că „în sfera conceptului de *delincvență juvenilă* se identifică și conceptul de *minor delicvent*, ce include, în conținutul său, minorii care au săvârșit o faptă penală și răspund penal și minorii care au săvârșit o faptă penală, și nu răspund penal. Minorul care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și răspunde penal este considerat ca fiind minor infractor. Limita maximă de vârstă a minorilor infractori este de 18 ani”³⁸.

Autorul Gh. Avornic mai precizează că „pentru a face diferența între *delincvența* minorilor și *delincvența* adulților, legislațiile au adoptat, în general, criteriul cronologic, stabilind: limita de vârstă sub care răspunderea

³⁶ DONGOROZ, V., KAHANE, S., OANCEA, I. et. al. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*. Vol. II. Ediția a II-a. București: Editura Academiei Române, 2003. 456 p.

³⁷ NISTOREANU, Gh., PĂUN, C. *Criminologie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1994. 318 p., p.31. ISBN: 973-30-3583-1.

³⁸ AVORNIC, Gh. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier juridic, 2004. 656 p. ISBN: 9975-79-275-8, p.86.

penală este exclusă; vârsta de la care se pot aplica sancțiuni de drept penal; vârsta de tranziție, în cadrul căreia se aplică un regim sancționator derogator specific minorilor sau regimul sancționator destinat adulților, dar atenuat; limita de vârstă de la care se stabilește răspunderea deplină a făptuitorului”³⁹.

Profesorul Gh. Avornic relatează că „răspunderea penală și raportul juridic de drept penal nu trebuie examinate doar sub aspectul comiterii infracțiunii de către anumiți subiecți activi concreți ai infracțiunii și al realizării sancțiunilor prevăzute de o normă corespunzătoare a legii penale (adică o formă de realizare a răspunderii penale). Este principial de a lua în vedere că aceste norme, încă neaplicabile față de anumiți eventuali infractori, fără a le condiționa de existența unei infracțiuni, sunt chemate de a reglementa comportamentul persoanei pe calea impunerii unor interdicții (prohibiții) ori prescripții juridico-penale, asigurându-se, în asemenea mod, interesele societății în ansamblu”⁴⁰.

Gh. Avornic mai menționează că „elevarea existenței și semnificației răspunderii penale presupune identificarea nu numai a conținutului obiectiv, dar și a momentelor subiective, personal-psihologice. În acest ultim context, răspunderea penală prezumă însușirea de către subiecții de drept a dispozițiilor legii penale, perceperea conținutului normelor legale (adică a regulilor de comportament adoptate) și racordarea comportamentului acestora la cerințele legii”⁴¹.

Elementul nesubiectiv al răspunderii penale este completat și de obligațiunea conștientă și inevitabilitatea de a răspunde în fața justiției în cazul comiterii unei fapte infracționale (infracțiuni) și de a suporta efectele acestei răspunderi juridice (inclusiv de a fi supus unei pedepse penale echitabile).

³⁹ AVORNIC, GH. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier juridic, 2004. 656 p. ISBN: 9975-79-275-8, p.86.

⁴⁰ AVORNIC, GH. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier juridic, 2004. 656 p. ISBN: 9975-79-275-8., p.48.

⁴¹ AVORNIC, GH. *Tratat de teorie generală a statului și dreptului*. Vol. I. Chișinău: USM, 2009. 440 p. ISBN 9975-70-370-4., p.61.

1.2. Tratatamentul doctrinar al răspunderii penale a minorului în dreptul comparat

Una dintre lucrările semnificative, analizate în procesul de explorare a tematicii cercetării într-o manieră multiaspectuală, este cea a autorului Z. A. Astemirov, intitulată *Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних*⁴², publicată în anul 1970, din care deducem că „relevarea esenței răspunderii penale implică identificarea nu doar a aspectelor obiective, ci și a elementelor subiective și psihologice. Din perspectiva acestei dimensiuni psihologice, răspunderea presupune conștientizarea de către subiecți a prescripțiilor legii penale și a normelor de comportament pe care le conține aceasta, corelarea lor cu propriul comportament, asumarea conștientă a obligației de a răspunde în fața legii în cazul comiterii infracțiunii, precum și acceptarea de a suporta pedeapsa penală”⁴³.

Cercetătorul Z. A. Astemirov evidențiază că, „în măsura în care are loc formarea și socializarea personalității umane, răspunderea juridică devine o caracteristică internă a individului și acesta este capabil să și-o asume”. Această situație obiectivă este particularizată de către autor în cazul răspunderii penale a minorilor: „noțiunea și semnificația răspunderii penale nu comportă un caracter unilateral și nu determină, pe deplin, acest fenomen complex, ca structură și importanță, din punct de vedere social”⁴⁴.

Faptul enunțat de Z.A. Astemirov este completat cu ideea că „examinarea răspunderii penale doar ca efect al săvârșirii infracțiunii, comasarea acesteia cu pedeapsa penală nu descoperă pe deplin mecanismul influenței ei preventiv-motivaționale și educative asupra membrilor societății. Fără o abordare corectă a noțiunii de *răspundere penală* nu poate fi determinat specificul acestei răspunderi în cazul minorilor”⁴⁵.

⁴² АСТЕМИРОВ, З. А. *Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних*. / Под редакцией Н. А. Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 p.

⁴³ АСТЕМИРОВ, З. А. *Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних*. / Под редакцией Н. А. Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 p.

⁴⁴ АСТЕМИРОВ, З. А. *Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних*. / Под редакцией Н. А. Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 p, p.91.

⁴⁵ АСТЕМИРОВ, З. А. *Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних*. / Под редакцией Н. А. Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно издательский отдел, 1970. 126 p, p.72.

Z.A. Astemirov mai precizează că, „fără luarea în vedere a laturii pozitive a răspunderii penale, stabilite de lege, nu poate fi identificată nici esența și nici particularitățile acestei răspunderi raportate la minori. Un moment de direcționare a procesului de clarificare a noțiunii de *răspundere penală* este prezența unei structuri complexe a acestui fenomen, includerea în conținutul ei a unui ansamblu de elemente legate dialectic între ele: aspecte pozitive și negative, aspecte obiective și subiective, momente sociale și personale”⁴⁶.

Cert este că fără a lua în considerație elementul pozitiv al răspunderii penale, nu este posibil a reprezenta esența și particularitățile ei aplicabile față de minori. În acest sens, autorul Z.A. Astemirov relevă că „premisele indicative pentru elucidarea semnificației răspunderii penale este recunoașterea structurii complexe a acestui fenomen, cu diferitele ei elemente dialectice componente”⁴⁷.

În viziunea lui N. Belâi, „răspunderea penală presupune atribuirea de către societate membrilor ei a cerinței de respectare ori nerespectare de către subiecții ei a normelor adoptate și asumarea efectelor juridice corespunzătoare în cazul nerespectării lor”⁴⁸. Considerăm relevantă poziția autorului citat, care susține că „prin prisma elementului subiectiv, de asemenea, se conturează și aspectul pozitiv, și aspectul negativ al răspunderii penale, exprimat prin atitudinea persoanei atât față de legea penală (față de normele incluse în această lege), cât și față de infracțiune și inevitabilitatea suportării consecințelor ei. Aspectul subiectiv al răspunderii penale este legat, indisolubil, de astfel de categorii filosofice precum libertatea și necesitatea. Toate acestea împreună reflectă gradul de formare, socializare a persoanei”⁴⁹.

⁴⁶ АСТЕМИРОВ,З.А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. / Под редакцией Н.А.Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно издательский отдел, 1970. 126 p, p.69.

⁴⁷ АСТЕМИРОВ,З.А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. / Под редакцией Н.А.Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно издательский отдел, 1970. 126 p, p.102.

⁴⁸ БЕЛЫЙ, Н. Уголовное наказание и его исполнение в Республики Молдова. Кишинэу: ULIM, 2005. 94 p., p.57. ISBN: 9975-934-81-1.

⁴⁹ АСТЕМИРОВ,З.А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. / Под редакцией Н.А.Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно издательский отдел, 1970. 126 p, p.71.

Autorul rus V. Kudreavțev consideră că „unii psihologi sunt tentați să considere delincvența ca o formă de ajustare a unei inferiorități fizice sau a unei frustrații, fapt care generează predispunerea individului către agresivitate și violență. Aceste capacități funcționale ale indivizilor urmează de a fi apreciate numai în raport cu standardele normative, iar imposibilitatea de a respecta aceste reguli trebuie asociată controlului motivațiilor individuale și responsabilității individului implicat în actul antisocial”⁵⁰.

În opinia autoarei N. Kuznețova, transgresând normele și valorile sistemului social, individul poate fi „atât o persoană insuficient maturizată, sub raport social, sau neintegrată social, cât și o persoană care refuză sau nu poate să se supună normelor juridice ale colectivității”⁵¹.

Conform autorilor G.Yu. Lesnikov și H.A. Lopashenko, conținutul și structura politicii penale sunt bine elaborate: „Politica penală este un sistem de principii, prescripții politice și juridice, norme juridice și sociale de nivel anti-criminal, programe criminologice și programe de resocializare a infractorului, dezvoltate pe baza științifică și implementate de stat împreună cu subiecții societății civile pentru asigurarea ordinii publice, prevenirea și combaterea criminalității, siguranța personală, iar în cazuri necesare – securitatea națională. Aceste poziții conceptuale constituie temeiul înțelegerii noastre a principiilor, structurii, conținutului și direcțiilor principale ale politicii penale în domeniul prevenirii criminalității minorului. În ultima perioadă, în literatura de specialitate, termenul *politica penală juvenilă* este întâlnit destul de des pentru a desemna această direcție a politicii de stat. Politica penală juvenilă apare ca și cum ar fi la hotarul dintre politica penală și politica de îmbunătățire a situației copiilor, ceea ce se reflectă în specificul obiectului, scopului, principiilor și conținutului. Cu toate acestea, înțelegerea politicilor penale a minorilor este foarte ambiguă”⁵².

Cercetătorii G.N. Gorshenkov și V.V.Sharapova afirmă că „politica penală juvenilă este în proces de dezvoltare și rămâne a fi un subiect de cercetare științifică. Politica penală reprezintă o practică de guvernare a

⁵⁰ КУДРЯВЦЕВ, В.Н. *Криминология. / Учебник для студ. вузов по направ. подготовки "Юриспруденция"*. Москва: Юрист, 2010, 447 с., р.21. ISBN: 978-5-4680-0269-8.

⁵¹ КУЗНЕЦОВА, Н. *Криминология*. Москва: Изд-во Моск. ун-та. 1994. 415 с., р.42. ISBN: 5-211-02035-9.

⁵² ЛЕСНИКОВ, Г.Ю. *Уголовная политика Российской Федерации: проблемы теории и практики*. М., 2004. С. 20 и др.

statului și socială, reglementată prin acte, având ca scop dezvoltarea și implementarea obiectivelor strategice și tactice, precum și măsurile de prevenire a infracțiunilor (în special a celor comise de minori)”⁵³.

Potrivit cercetătorului Yu.E.Pudovockin, „politica penală juvenilă include nu numai infracționalitatea minorilor, ci și infracțiunile împotriva minorilor, înțelegându-se ca un ansamblu de infracțiuni care încalcă procesul de dezvoltare al minorilor”⁵⁴.

Autorul Gh. Avornic relevă că, „pe măsura cunoașterii necesității și a atingerii nivelului de libertate, persoana, în mod dinamic (prin parcurgerea unor etape de vârstă), capătă posibilitatea de a fi supusă unei sau altei forme a răspunderii juridice. Altfel spus, răspunderea juridică, din punct de vedere subiectiv, se definitivează (în aspectul limitelor de influență) pe măsura dezvoltării persoanei, configurării depline a conștiinței și voinței, extinderii viziunilor subiective. De aici se deduce și faptul că, pe măsura formării, socializării persoanei, una sau altă formă a răspunderii juridice devine un element intern, iar, prin aceasta, și un element determinant”⁵⁵.

Potrivit autoarei Ioana Casandra, „minorul este o personalitate în formare, care dinamic cunoaște necesitățile proprii și își atinge nivelul de libertate, căpătând, în asemenea mod, posibilitatea de a lua decizii în mod conștient, adică a acționa cu responsabilitate, pe măsura perceperii conștiente a legităților dezvoltării sociale și a regulilor de conviețuire. Adică procesul de formare, socializare a persoanei minore, determinat atât de condiții externe, cât și de condiții interne, este însoțit de obținerea treptată a posibilității de a purta o anumită formă a răspunderii juridice”⁵⁶.

După autorul Gh. Avornic, „formele de răspundere juridică, extinderea posibilităților de a o purta, depind, la rândul lor, de caracterul acestor relații

⁵³ ГОРШЕНКОВ, Г.Н., ШАРАПОВА, В.В. *Преступность несовершеннолетних и ее предупреждение: теоретическая модель и региональная практика*. Нижний Новгород, 2003. 170 с., с. 110.

⁵⁴ ПУДОВОЧКИН, Ю.Е. Ювeнильная уголовная политика: понятие, принципы, основные направления. В: *Закон и судебная практика*. Сб. науч. ст. ученых юристов Северо-Кавказского региона. Т.3. Краснодар, 2003. С. 121.

⁵⁵ AVORNIC, GH. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier juridic, 2004. 656 p. ISBN: 9975-79-275-8, p.8.

⁵⁶ CASANDRA, I. *Pedepse penale aplicate minorilor*. Tz. de doctor în drept. Chișinău, 2018. 179 p., p. 63. [online] [citat: 10.08.2022]. Disponibil: [http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1\(1\).pdf](http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1(1).pdf)

și corelații în care intervine personalitatea în dezvoltare și care sunt cuprinse de o formă sau alta de răspunderi juridice. Specificul răspunderii penale constă în trăsăturile specifice ale normelor (regulilor de comportament), respectarea cărora ea o condiționează. Respectivele norme, în primul rând, comportă un caracter general, la nivel de stat și prezumă poziția întregii societăți, iar în al doilea rând, conțin lista exhaustivă a regulilor (prescripții și interdicții), atitudinea față de care din timp este evaluată în forma sancțiunilor, în contextul nerespectării dispozițiilor legii⁵⁷.

Autorii D. Baltag, A. Guțu, I. Ursan conchid: „aceste particularități sunt legate de elementul negativ al răspunderii, condiționate de sfera în care ea se realizează și procedura de atragere la răspundere a persoanei. În ansamblu, normele juridice au un caracter educativ, în raport cu toți membrii societății, influențează comportamentul fiecărei persoane conștiente. Însă, în calitate de persoană concretă, căreia i se adresează, nu intervin toate persoanele, dar numai cele care au calitatea de subiect al răspunderii penale”⁵⁸.

Limitele categoriilor de persoane pasibile de răspundere le stabilește legea penală, legiuitorul, prin intermediul evidenței și evaluării corecte a legităților de dezvoltare și formare a personalității. În acest ultim sens, o importanță definitorie și principială o au două criterii: social-biologic și social-psihologic – vârsta și nivelul de conștiință, care reflectă acumularea experienței sociale, gradul și nivelul de socializare a personalității⁵⁹.

Autorul N. Belâi mai menționează că „particularitățile de vârstă și nivelul de conștiință, în unitatea lor și în raport corelativ, constituie premisa faptului ca persoana în dezvoltare, în măsura formării sale, să poată interveni în calitate de subiect al unor sau altor relații sociale, purtător al unei anumite modalități a răspunderii juridice, rezultate din caracterul relațiilor sociale. Cu alte cuvinte, la o etapă sau alta de dezvoltare și formare a personalității, persoana poartă sau poate purta răspundere într-o anumită măsură, într-o formă sau alta, dependentă de nivelul de conștiință”⁶⁰.

⁵⁷ AVORNIC, Gh. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier, 2004. 656 p. ISBN 9975-79-275-8, p.26.

⁵⁸ BALTAG, D., GUȚU, A., URSAN, I. *Teoria generală a dreptului: curs teoretic*. Chișinău: Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, 2002. 283 p. ISBN 9975-930-43-3., p.57.

⁵⁹ БЕЛЫЙ, Н. *Уголовное наказание и его исполнение в Республики Молдова*. Кишинэу: ULIM, 2005. 94 p., p.34. ISBN: 9975-934-81-1.

⁶⁰ AVORNIC, GH. *Tratat de teorie generală a statului și dreptului*. Vol. I. Chișinău: USM, 2009. 440 p. ISBN 9975-70-370-4, p. 124.

Deși conștiința, prin sine, nu predetermină caracterul relațiilor sociale, în care apare persoana, aceasta va permite persoanei de a acumula o experiență generală, și nu o experiență individuală anumită, ci o experiență socială, ea devine particularitatea și calitatea acesteia. Principială este limita de vârstă, precum și nivelul și caracterul conștiinței, de la care începe răspunderea penală a minorului.

Este important să amintim că copilul de la o vârstă fragedă începe să conștientizeze menirea și sensul unor sau altor interdicții și prescripții, independent de faptul dacă sunt pasibile de răspunderea penală. De exemplu, se cunoaște că nu se poate fura, provoca leziuni corporale, întreprinde acțiuni cu caracter sexual etc. Concomitent, intervine cunoașterea previziunii și pericolul acestor fapte, sentimentul de răspundere pentru comiterea lor. Și această situație se completează, inițial, în sfera obișnuinței, iar ulterior – a conștiinței.

Dar acest ultim fapt nu determină lansarea răspunderii penale de la o vârstă fragedă. În viziunea autorului Z.A. Astemirov, „răspunderea penală trebuie să posede un anumit nivel de conștientizare juridică, elucidată concomitent și în baza conștientizării morale și, în mare măsură, a celei politice. În acest sens, conștiința juridică trebuie să posede, drept conținut, perceperea de către persoană a pericolului social al unui anumit comportament sau al unor fapte, ilegalitatea lor și prezumția evaluării negative a acestora de către societate și stat”⁶¹.

Autorul A. A. Avramescu opinează că „atribuirea răspunderii penale la sensul subiectiv-psihologic al conștiinței juridice impune analiza structurii acestuia. În calitate de premise poate fi evidențiat faptul că, în conținutul structurii conștiinței juridice, fiecare formă a răspunderii juridice ocupă un anumit loc și, respectiv, răspunderea penală își are locul său”⁶².

Deci rezultă că determinarea corectă a răspunderii penale, identificarea semnificației ei impune depășirea limitelor înguste de drept și a unor

⁶¹ АСТЕМИРОВ,З.А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. / Под редакцией Н.А.Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно издательский отдел, 1970. 126 с.

⁶² AVRAMESCU, A.A. „Pedeapsa închisorii cu suspendare” – sancțiune reală sau surogat? [online]. În: *Balcării și Europa* / Revistă de consemnări și atitudini, 2013, nr. 136 [citat: 01.04.2018]. ISSN 1584-6601. Disponibil: <http://www.balcarii.ro/2013/08/pedeapsa-inchisorii-cu-suspendare-sanctiune-reala-sau-surogat/>, p.28.

abordări unilaterale, aceasta având multe laturi dialectic complexe, determinate de manifestarea obiectivului și subiectivului, a socialului și personalului, precum și de caracterul relațiilor de care este legată.

Din punctul de vedere al cercetătorului A. N. Trainin, „subiectul dreptului penal, cu caracteristicile sale obligatorii de responsabilitate și vârstă, nu poate fi luat în considerare ca element al compoziției delictului, deoarece personalitatea infractorului nu poate fi o caracteristică, un element al acțiunii sale”⁶³.

Și autoarea N. S. Leikina împărtășește aceeași opinie prenotată și consideră că responsabilitatea și vârsta sunt caracteristicile principale ale subiectului infracțiunii. Totuși aceste caracteristici ale subiectului raporturilor de drept penal, potrivit opiniei sale, nu transformă infractorul într-un element al infracțiunii⁶⁴.

I. M. Brainin a definit, de asemenea, conceptul de *subiect al infracțiunii* prin caracteristici de vârstă și responsabilitate, menționând că „vârsta răspunderii penale este o categorie dinamică, prin urmare, nu există univocitate în interpretarea conceptului de *vârstă*. Minorul care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și răspunde penal este considerat ca fiind minor infractor. Limita maximă de vârstă a minorilor infractori este de 18 ani”⁶⁵.

Spre exemplu, vârsta generală a răspunderii penale în Republica Moldova este de 16 ani, iar pentru săvârșirea infracțiunilor expres enumerate la alin. (2) art.21 din Codul penal al Republicii Moldova⁶⁶ răspunderea penală survine de la 14 ani. Lista componentelor pentru care se poate aduce la răspundere de la vârsta de 14 ani este exhaustivă.

Și în articolul științific al autoarei D. Ziadova *Роль суда в профилактике преступлений среди несовершеннолетних*, publicat în anul 2005, se consemnează că „prevenirea infracțiunilor comise de minori este o componentă a unei probleme mai generale, legate de prevenirea criminalității în general. În acest sistem de prevenție, instanța de judecată joacă un rol important. Se

⁶³ ТРАЙНИН, А.Н. *Избранные труды*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004. 898 с. ISBN: 5-94201-311-X.

⁶⁴ ЛЕЙКИНА, Н.С. *Личность преступника и уголовная ответственность*. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1968. 128 с. с. 67.

⁶⁵ БРАЙНИН, Я М. *Уголовный закон и его применение*. Москва: Юрид. лит., 1967. 240 с.

⁶⁶ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74. ISSN: 2587-389X; E-ISSN: 2587-3903. [citat: 10.02.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro#

constată că există cazuri frecvente în care sunt aplicate pedepse în locul măsurilor de siguranță sau se recurge la arest preventiv. În cazul răspunderii juridice a minorilor, există o limitare a numărului de măsuri de răspundere penală aplicate și o limitare a posibilității de a selecta pedeapsa într-un caz penal specific, cu respectarea principiilor de diferențiere și individualizare a răspunderii și pedepsei penale”⁶⁷.

Deoarece există o răspândire largă a cazurilor de eliberare de pedeapsă penală a minorilor, se impune elaborarea unor măsuri speciale de prevenire a recidivei în cazul acestora. Autorul D. Ziadova constată că Federația Rusă se numără printre puținele state în care justiția pentru minori lipsește ca un subsistem distinct al sistemului judiciar general.

Pentru P. S. Daghel, „responsabilitatea înseamnă capacitatea de a fi vinovat și responsabil, capacitatea de a înțelege semnificația acțiunilor sale și de a le conduce”⁶⁸.

I. M. Antonian și S. V. Borodin au definit responsabilitatea ca „stare psihică a persoanei de a fi capabilă, în funcție de dezvoltarea, socializarea, vârsta și starea de sănătate mentală în momentul săvârșirii infracțiunii, să-și dea seama de acțiunile sale și să le gestioneze, iar ulterior să fie responsabil și să fie pedepsit pentru acest lucru”⁶⁹.

Potrivit autorului R. I. Miheev, „vinovăția se înțelege ca fiind capacitatea social-psihologică a subiectului infracțiunii de a lua în considerare responsabilitatea penală pentru infracțiunea comisă, atunci când există o posibilitate reală de a se aplica o sancțiune”⁷⁰.

Autorul belgian L. Walgrave sugerează ideea unei politici penale care să asigure integrarea minorilor în societate. Se încearcă să se depășească, printr-o teorie integratoare, contradicțiile apărute pe fondul crizei sistemului penal referitor la minori. În această ordine de idei, autorul lucrării propune un program global de intervenție, care să cuprindă măsuri de luptă contra sărăciei în care cresc minorii și măsuri de prevenire a manifestărilor

⁶⁷ ЗИЯДОВА, Д. Роль суда в профилактике преступлений среди несовершеннолетних. В: *Российский судья*, 2005, № 6, р. 8. ISSN: 1812-3791.

⁶⁸ ДАГЕЛЬ, П. С. *Учение о личности преступника в советском уголовном праве*. Владивосток: Юридический центр Пресс, 2008. 453с.

⁶⁹ АНТОНЯН, Ю.М., БОРОДИН, С.В. *Преступное поведение и психические аномалии* / Под ред. Кудрявцева В.Н. Москва: Спарк, 1998. 215 с. ISBN: 5-88914-086-8.

⁷⁰ МИХЕЕВ, Р. И. *Проблемы вменяемости, вины и уголовной ответственности*: Автореф. дисс. д-ра юрид. наук. М., 1995. С. 17.

antisociale prin intervenții pedagogice și psihologice, concrete și realiste, orientate spre dezvoltarea pozitivă a tinerilor, măsuri cu caracter judiciar, care să evidențieze clar limitele toleranței sociale față de acțiunile dăunătoare”⁷¹.

Cele două criterii subiective ale răspunderii penale, în particular vârsta, au fost prevăzute de lege și limitate la nivel de incidență a răspunderii penale, anume ținându-se seama, după cum menționează M.A. Hotca, „de starea psiho-psihică a etapelor minorității, în afara acestor limite minorii nefiind răspunzători în fața legii penale. Cu alte cuvinte, dincolo de controlul uman asupra conduitei nu poate exista infracțiune”⁷².

Autorul D. Baltag menționează că „determinarea corectă a noțiunii de *răspundere penală* presupune, mai întâi de toate, elucidarea esenței prin care se pune în valoare depășirea cadrului de limite juridice și a schemelor stabilite, evaluarea acestuia în limite mult mai extinse, sub aspect socio-psihologic și criminologic, cu luarea în vedere a structurii ei complexe, a raporturilor și determinantelor. Răspunderea penală este vizată de legea penală nu în mod arbitrar, ci în baza relevării legităților de formare a personalității, condițiilor obiective și legităților subiective ale acestui proces”⁷³.

În lucrarea autorilor O. Pop, V. Rusu se relevă că „problema minorilor delincvenți persistă de mult timp, în diferite țări deosebit, însă toate țările tind spre un sistem de justiție mai adecvat. Un model ar fi cel al Angliei și al Țării Galilor. Regimul juridic al minorului delincvent în Anglia și în Țara Galilor evidențiază anumite particularități care țin de însuși specificul sistemului de drept englez, bazat pe cutumă, pe acte ale Parlamentului și pe precedentul judiciar. Până în secolul al XIX-lea, peste 200 de infracțiuni se pedepseau cu moartea, iar minorii erau socotiți, după vârsta de 8 ani, infractori adulți. Minorii infractori erau trimiși la aceleași închisori, înainte de proces, judecați de aceleași instanțe și condamnați la aceleași pedepse, inclusiv moartea, deportarea sau închisoarea, ca și adulții”⁷⁴.

⁷¹ WALGRAVE, L. *Delinquance systématisée des jeunes et vulnérabilité sociale: essai de construction d'une théorie integrative*. Genève – Paris: Ed. Médecine et Hygiène, 1992. 154 p., p.21. ISBN: 2880-490-64-2.

⁷² HOTCA, M. A. *Codul penal. Comentarii și explicații*. [online]. București: Editura C. H. Beck, 2007. 1598 p., p.359.

⁷³ BALTAG, D. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Tipografia Centală, 2010. 536 p. ISBN: 978-9975-101-38-7, p.24.

⁷⁴ POP, O., RUSU, V. *Minorul și Justiția penală*, Chișinău: Pontos, 2006. 342 p., pp. 213-222. ISBN: 978-9975-72-002-1.

Dezvoltarea ulterioară a unui sistem judiciar separat pentru minori, în Anglia, a constituit un răspuns la amenințarea pe care o reprezenta delincvența juvenilă față de ordinea stabilită de stat, în condițiile în care jurații refuzau să-i mai condamne din cauza pedepselor prea dure pe care ei ar fi trebuit să le suporte⁷⁵. În prezent, în cadrul Ministerului de Interne de care aparținea sistemului penitenciar, există un serviciu al probațiunii, care are 55 de oficii în toată Anglia. Oficiile locale beneficiază de consultările unor consilieri locali din cele mai diferite domenii, inclusiv politicieni și profesori universitari. La realizarea acestor obiective contribuie și filiale din țări ale Organizației Națiunilor a victimelor, precum și Asociațiile Creștine din penitenciarele britanice, cu care serviciile de probațiune colaborează.

În aceeași ordine de idei, „regimul penal diferențiat pentru minori funcționează potrivit unei legi din 1908, care a prevăzut înființarea unor tribunale separate pentru minori, având o jurisdicție dublă: ele judecau atât cauzele penale, cât și pe cele de ocrotire a copilului”⁷⁶.

Din 1925, toate tribunalele au în structura lor ofițeri de probațiune⁷⁷, iar „perfecționarea acestui sistem în anul 1974 prin reglementarea serviciului în folosul comunității este o măsură care presupune participarea activă a minorului sau a tânărului condamnat la o operă de redresare socială, ce permitea comunității să participe la tratamentul acestuia”⁷⁸.

Astfel, „o altă inovație ce-și face loc în dreptul anglo-saxon este tratamentul intermediar, care se situează între libertatea supravegheată și plasamentul într-o instituție și implică programe adaptate la diverse categorii de minori și tineri delincvenți. Ele cuprind o multitudine de activități care urmează să se desfășoare în centrele unde minorii sunt chemați să-și petreacă ziua; anumiți minori puteau fi obligați să-ți petreacă aici sfârșitul săptămânii. Acest tratament, ca măsură substitutivă a detenției, se aplica și în Țările de Jos, ca și în alte țări”⁷⁹.

⁷⁵ POP, O., RUSU, V. *Minorul și Justiția penală*, Chișinău: Pontos, 2006. 342 p., pp. 213-222. ISBN: 978-9975-72-002-1.

⁷⁶ BREZEANU, O. Repere de probațiune în dreptul comparat. [online] [citat: 12.07.2022]. Disponibil: <http://old.mpublic.ro/jurisprudenta/publicatii/repere.pdf>. p. 176.

⁷⁷ BREZEANU, O. Repere de probațiune în dreptul comparat. [online] [citat: 12.07.2022]. Disponibil: <http://old.mpublic.ro/jurisprudenta/publicatii/repere.pdf>. p. 176.

⁷⁸ BREZEANU, O. Repere de probațiune în dreptul comparat. [online] [citat: 12.07.2022]. Disponibil: <http://old.mpublic.ro/jurisprudenta/publicatii/repere.pdf>. p. 177.

⁷⁹ BREZEANU, O. Repere de probațiune în dreptul comparat. [online] [citat: 12.07.2022]. Disponibil: <http://old.mpublic.ro/jurisprudenta/publicatii/repere.pdf>, pp. 178-179.

Potrivit modelului scoțian, „până la adoptarea Legii din 1968 a asistenței sociale, tratamentul aplicat minorilor și tinerilor infractori era similar cu cel din majoritatea țărilor Europei, caracterizat prin severitatea și implicarea instanțelor de judecată în soluționarea cauzelor privitor la minori. Legea instituie anumite organe locale (Children`s Penal „Comitet al Copilăriei”), în cadrul cărora activează pe bază de voluntariat Consilii de audiere a minorilor, coordonate de o persoană oficială, numită Raportor. Când Raportorul se convinge că minorul sub 16 ani are nevoie de măsuri obligatorii de ocrotire, apelează la Consiliul de audiere. Audierea minorului se poate finaliza cu următoarele hotărâri:

- respingerea sesizării;
- acceptarea cauzei și emiterea unei hotărâri de supraveghere;
- supravegherea într-o instituție (școală, cămin); după cum menționează unii autori, sistemul scoțian este foarte potrivit pentru minorii sub 15 ani, ei sugerează introducerea sistemului de audieri și în restul Regatului Unit”⁸⁰.

Modelul Țărilor Nordice – un model ponderat, ce implică protecția minorului delincvent în cadrul familiei, al comunității în general, ei pun pe un plan similar atât minorii delincvenți, cât și pe ceilalți minori aflați în dificultatea de adaptare și de integrare socială.

În Suedia, potrivit unei legi intrate în vigoare la 1 ianuarie 1982, „faptele minorului sub 15 ani sunt în competența comisiei locale de ajutor social. Aceste comisii sunt obligate să asigure fiecărei familii sau persoane servicii informaționale și asistență de care au nevoie. În luarea unor măsuri cu privire la minori, aceste organisme trebuie să ceară consimțământul minorului în cauză sau al reprezentantului său legal. Când măsura nu este acceptată, dar se consideră că este spre binele minorului, este sesizat tribunalul administrativ care o impune. Prevenirea delincvenței este asigurată în mare parte de poliție, din anul 1973 funcționează în cadrul poliției un Comitet de supraveghere cu sarcini de prevenire criminală și de menținere a ordinii publice”⁸¹.

⁸⁰ POP, O., RUSU, V. Minorul și Justiția penală, Chișinău: Pontos, 2006. 342 p., pp. 213-222. ISBN: 978-9975-72-002-1.

⁸¹ POP, O., RUSU, V. Minorul și Justiția penală, Chișinău: Pontos, 2006. 342 p., pp. 213-222. ISBN: 978-9975-72-002-1.

În Finlanda, minorii poartă răspundere penală potrivit dreptului comun, începând cu vârsta de 15 ani, ca și în Suedia, iar tratamentul minorilor delincvenți este similar cu al tinerilor infractori având vârsta cuprinsă între 18-20 ani.

Conform modelului danez, „răspunderea penală este stabilită, în această țară, de la 15 ani. Prima lege specială de protecție a copilăriei, ce a fost adoptată în anul 1905, intitulându-se „Consiliul de tutelă”, în anul 1933 este înlocuită printr-un Comitet de protecție a copilăriei în fiecare comună. Aceste comitete sunt formate din: un psihiatru, un psihopedagog, un jurist, un asistent social ce depinde de Ministrul Afacerilor Sociale, și nu de Ministerul Justiției, rolul lor fiind de a acorda ajutorul necesar minorilor aflați în conflict cu legea”⁸².

Modelul belgian prevede „un dublu sistem de protecție a minorului delinquent; unul social, prin comitetele de protecție a tineretului din subordinea unui organism social destinat pentru a lua măsuri de ajutor minorului sub 21 ani, și altul judiciar, prin tribunalul de primă instanță. Competența acestei instanțe se exercită asupra minorilor sub 18 ani. Legea prevede și posibilitățile plasării minorului în muncă sau într-un stabiliment, ținând seama de vârsta minorului, de starea lui psihică, de capacitatea lui intelectuală și de aspirațiile profesionale. În Belgia, legea privind protecția tineretului nu prevede închisoare pentru minorii care nu au atins vârsta răspunderii penale decât în două cazuri:

- 1) când minorul în vârstă de peste 16 ani este pus la dispoziția guvernului;
- 2) când este imposibil de a se găsi o persoană ori o instituție care să-l primească pe minor”⁸³.

Poliția în Belgia are o misiune dublă, are atât misiunea de a cerceta și ancheta faptele și activitățile minore, sesizând tribunalul competent, cât și misiunea de poliție administrativă în situațiile când poliția se ocupă cu transferarea minorilor dintr-o colonie în alta.

Din cele analizate rezultă că s-au folosit diverse metode pentru a proteja minorii ce sunt în conflict cu legea și de a nu li se aplica pedepse ca și celor

⁸² POP, O., RUSU, V. Minorul și Justiția penală, Chișinău: Pontos, 2006. 342 p., pp. 213-222. ISBN: 978-9975-72-002-1.

⁸³ POP, O., RUSU, V. Minorul și Justiția penală, Chișinău: Pontos, 2006. 342 p., pp. 213-222. ISBN: 978-9975-72-002-1.

maturi, aceste procese rămânând în continuare un obiect de reflecție și de preocupare în vederea identificării de noi soluții teoretice și de noi căi de impulsioneare a acțiunilor politice de realizare.

Personalitatea în formare poate deveni subiect activ al infracțiunii doar după atingerea unei limite minime de vârstă, pe măsura obținerii nivelului corespunzător de conștiință juridică, care presupune capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei sale, precum și importanța prescripțiilor legii penale. Din aceste rațiuni, răspunderea penală a minorilor comportă anumite particularități definitorii.

Actualmente, implicarea unui copil în procedurile judiciare nu este doar o problemă juridică. Adevăratele circumstanțe care au determinat o asemenea situație sunt cu mult mai profunde decât ceea ce examinează un judecător. În final, pe masa judecătorului se pun doar consecințele, însă cauzele rămân a fi căutate în alte direcții, precum familia sau societatea.

În asemenea circumstanțe, problema resocializării unui copil este, evident, una de ordin general și abordarea ei necesită a fi complexă, cu implicarea tuturor resurselor și forțelor. Serviciilor locale în această operă le revine un rol considerabil, alături de familie, școală, comunitate.

În Franța se consideră că există discernământ dacă o persoană nu suferă de boli psihice, iar în Ungaria minorul între 14-18 ani răspunde, dacă nu este dement. Acest criteriu este caracteristic mai multor state. În Franța, pentru tragerea la răspundere penală a minorului, este necesar ca acesta să fi acționat cu discernământ. De la 16 ani în România și de la 15 ani în Franța, minorul devine penal responsabil⁸⁴.

În alte state, precum sunt Letonia, Lituania, Estonia, Republica Moldova, la baza delimitării vârstei penale a minorilor este luată în considerare gravitatea faptelor comise. În acest context, este de menționat că în statele respective pentru infracțiunile grave (omor, viol) răspunderea penală survine pentru minorii de la vârsta de 14 ani, iar pentru celelalte – de la 16 ani, cea din urmă constituind o vârstă generală a răspunderii penale⁸⁵.

⁸⁴ BÂRGĂU, M. *Prevenirea infracțiunilor săvârșite de minori*. Material didactic. Chișinău, 1998. 104 p., p.64.

⁸⁵ BOROI, A., UNGUREANU, G.Ș. Sistemul sancționar al minorilor într-o viziune europeană. În: *Revista de drept penal*. București, 2002, anul IX, nr. 2 (aprilie-iunie). pp. 30-44., p.31. ISBN: 1223-079000902.

Un alt criteriu al răspunderii penale îl constituie regimul măsurilor educative și pedepselor. Cert este că în toate statele măsurile educative au prioritate în raport cu pedepsele și cele din urmă se aplică numai în cazul când primele nu sunt eficiente. În diferite state, măsurile de educare a minorilor delincvenți sunt numite în mod diferit: *măsuri de siguranță*, *măsuri disciplinare* sau *măsuri educative*, care, deși impun unele restricții, au mai mult o funcție educativă⁸⁶.

Din punct de vedere penal, „situația minorilor este privită sub dublu aspect: fie minorul infractor, fie minorul – victimă a infracțiunii. În calitate de infractor, vârsta diferă de la stat la stat. În domeniul justiției pentru minori, sistemele de drept urmează două modele: cel tradițional, conform căruia, începând de la o anumită vârstă, minorilor li se aplică pedepse, și cel mai recent, care acordă prioritate măsurilor educative. În ambele modele, minorilor sub o anumită vârstă, care au săvârșit fapte penale, li se aplică doar măsuri de protecție. În privința sistemului sancționator aplicabil minorilor există țări care pun accentul pe măsurile educative, cum sunt Belgia, Portugalia și Spania. În alte țări, minorului care a săvârșit o infracțiune i se aplică preponderent măsuri disciplinare sau pedepse, acesta fiind cazul Angliei și al Țării Galilor. În Franța, Spania, Germania sunt preferate măsurile alternative, precum medierea și reparația penală”⁸⁷.

Tratamentul judiciar al minorilor în sistemele de drept actuale urmează două modele de aplicabilitate: primul este cel tradițional, conform căruia răspunderea penală a minorilor este condiționată de vârsta și de starea psihofizică a acestora în momentul comiterii faptei prevăzute de legea penală, iar al doilea model este cel care acordă prioritate măsurilor educative non-privative de libertate. Al treilea model este cel anglo-saxon, care se rezumă la tratamentul intermediar, pornind de la ideea că tinerii delincvenți au nevoie mai mult de asistență socială decât de pedeapsă. Conținutul tratamentului aplicat minorilor poate fi divers, dar primordial se axează pe educație socială și școlară.

⁸⁶ BALTAG, D. Vinovăția – temei sau condiție a răspunderii juridice? În: *Revista Națională de Drept*. 2006, nr.6, pp. 18-22. ISSN 1811-0770., p.20.

⁸⁷ BODAREVA-SOLOMON, I. Cadrul juridic internațional privind protecția minorilor aflați în conflict cu legea. În: *Jurnalul Juridic național: teorie și practică*, 2022, nr. 2(6), pp. 58–62., p.61. ISSN: 2345-1130.

Potrivit observațiilor juste ale cercetătorului V. N. Tkacev, „prevederile citate din actele internaționale reprezintă o formă de barieră pentru politica penală aplicată împotriva minorilor care comit infracțiuni. ONU propune tuturor statelor membre să revizuiască conținutul politicii penale, deplasând accentul de pe abordarea aplicativă a impactului juridic-penal asupra minorului infractor către alte măsuri mai blânde. În Regulile de la Beijing ale ONU se subliniază în mod special că legislația, politica și practica națională existente necesită o revizuire și o modificare, având în vedere normele conținute în Reguli. Și, deși astfel de norme par în prezent foarte dificil de pus în practică, din cauza condițiilor social-economice, politice, culturale și altele, ele pot fi totuși implementate ca minimum programatic”⁸⁸.

Autorul Gh. Alecu opinează că „la aplicarea sancțiunilor față de infractorii minori, instanța se impune să efectueze o analiză atentă a circumstanțelor de săvârșire a faptei și a personalității minorului care răspunde penal, pentru a determina regimul sancționator adecvat. În acest context, capacitatea penală va fi raportată la momentul la care minorul, având o dezvoltare psihică în conformitate cu vârsta acestuia, are capacitatea de a distinge între un comportament socialmente acceptabil, în conformitate cu norma de drept, și un altul inacceptabil din punct de vedere social și, totodată, sancționabil din punct de vedere penal”⁸⁹.

Profesorul M. Basarab susține că „fixarea vârstei majoratului are o importanță fundamentală, întrucât, din acel moment, persoana care săvârșește o infracțiune va fi sancționată penal ca major. Stabilirea acestui prag de vârstă este supusă noțiunii de *discernământ* al minorului, implicând o dublă dimensiune – intelectuală și volitivă –, aceasta fiind lăsată la latitudinea judecătorilor sub aspectul aprecierii, care apelează la expertize de specialitate pentru stabilirea existenței sau lipsei discernământului”⁹⁰.

Astfel, unele țări, cum sunt Belgia, Portugalia și Spania, „se limitează doar la aplicarea măsurilor educative asupra minorilor infractori. Însă în alte țări, minorului care a săvârșit o infracțiune i se aplică preponderent măsuri disciplinare sau pedepse, acesta fiind cazul Angliei și al Țării Galilor. În

⁸⁸ ТКАЧЕВ, В.Н. Освобождение несовершеннолетних от уголовной ответственности и восстановительное правосудие. Дисс. ... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2002. 197 с., с. 27.

⁸⁹ ALECU, Gh. *Drept penal. Partea generală*. Constanța: Europolis, 2005. 572 p., p.311.

⁹⁰ BASARAB, M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. I, ediția a III-a. București: Lumina Lex, 2001, 355 p., p.23. ISBN: 973-588-006-7.

Franța, Spania, Germania sunt preferate măsurile alternative, precum medierea și reparația penală⁹¹.

Autorul M. Basarab menționează că „în majoritatea statelor, majoratul, din punctul de vedere al politicii penale, a fost stabilit la vârsta de 18 ani, existând însă și state în care vârsta majoratului a fost stabilită la 17 ani, printre acestea fiind Finlanda, Grecia, Polonia, sau la 16 ani, precum în Portugalia. În Belgia, Franța, Germania, Olanda, Elveția, Suedia, vârsta majoratului penal a fost stabilită la 18 ani”⁹².

Autorii M. Bârgău și I. Bârgău, în privința vârstei penale, relevă unele aspecte mai detaliate în materia penală a unor state anterior menționate, precum în legislația germană, unde minorilor li se aplică dispozițiile Codului penal și ale Legii privind tribunalul pentru minori din 1953, cu modificările și completările ulterioare. Vârsta răspunderii penale coincide cu vârsta majorității penale, adică 18 ani, dar poate fi coborâtă până la 14 ani în anumite cazuri. Codul penal prevede lipsa absolută a răspunderii penale pentru minorii care nu au împlinit 14 ani: persoana care în momentul săvârșirii faptei nu a împlinit încă vârsta de 14 ani este incapabilă de a comite o faptă cu vinovăție (art. 19). Dispozițiile Codului penal se aplică și în cazul faptelor săvârșite de adolescenți și tineri, dacă legea specială pentru minori nu dispune altfel (art. 10)⁹³.

Totodată, „răspunderea penală a minorilor care au împlinit 14 ani este relativă. Potrivit legii privind tribunalul pentru minori (art. 3), un tânăr este responsabil penal, dacă în momentul săvârșirii faptei este suficient de matur pentru a discerne gravitatea faptei și pentru a acționa în consecință”⁹⁴.

Autorii C. Nicula, D. Mînzală menționează: „Articolul 1 din Legea privind tribunalul pentru minori definește tinerii ca fiind persoanele care au vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani în momentul săvârșirii faptei. Prezumția lipsei de răspundere penală a minorilor între 14 și 18 ani este relativă și poate

⁹¹ BODAREVA-SOLOMON, I. Cadrul juridic internațional privind protecția minorilor aflați în conflict cu legea. În: *Jurnalul Juridic național: teorie și practică*, 2022, nr. 2(6), pp. 58–62., p.61. ISSN: 2345-1130.

⁹² BASARAB, M., BASARAB, M.M. Reflecții asupra unor măsuri educative. În: *Revista de drept penal*. Anul IX. București, 2002, nr. 2 (aprilie-iunie), pp. 19-23., p.20. ISBN: 1223-079000902.

⁹³ BÂRGĂU, M. BÂRGĂU, I. *Mic dicționar de termeni criminologici*. Material didactic. Chișinău: Print, 2002, 226 p., p.52. ISBN: 9975-930-57-3.

⁹⁴ *Confronting Youth in Europe: Juvenile Crime and Juvenile Justice* / [edit.] Jill Mehlbye, Lode Walgrave. Copenhagen: AFK, 1998. 458 p. ISBN: 8775095548, 9788775095544.

fi răsturnată, dacă maturitatea acestora o justifică. În cazul în care acești tineri răspund penal, nu li se aplică Codul penal, ci dreptul penal al minorilor, dispoziții prevăzute în legea privind tribunalul pentru minori”⁹⁵.

În același context, autoarea M. Mutu-Strulea relevă că „legislația germană prevede și posibilitatea de a mări vârsta majoratului penal până la 21 de ani. Astfel, tinerii între 18 și 21 de ani răspund penal și sunt judecați ca adulți de către jurisdicțiile penale de drept comun. Totuși, lor li se pot aplica dispozițiile privitoare la minori, dacă, în urma unei aprecieri globale a personalității autorului, ținând seama și de condițiile de viață, rezultă că, datorită dezvoltării morale și intelectuale, în momentul săvârșirii faptei, acesta era asemănător unui tânăr. Legea privind tribunalul pentru minori clasifică măsurile aplicabile minorilor în 3 categorii: măsuri educative, măsuri disciplinare și închisoarea, aceasta din urmă constituind singura pedeapsă”⁹⁶.

M. Mutu-Strulea mai menționează că „măsurile educative presupun obligația de a se supune anumitor reguli de conduită, privitoare la reședință, la formare profesională, la interdicția de a frecventa anumite persoane și locuri”⁹⁷.

Subsecvent, „măsurile disciplinare se iau, dacă măsurile educative sunt considerate insuficiente, acestea fiind: avertismentul; impunerea de obligații (scuze personale adresate victimei, repararea prejudiciilor cauzate, vărsarea unei sume de bani în contul unei organizații de interes general); închisoarea specială pentru delincvenții minori (*Jugendarrest*), pedeapsă care nu este considerată sancțiune penală și nu este înscrisă în cazierul judiciar. Această măsură se execută într-o instituție specializată și îmbracă mai multe forme: detenția de week-end (maxim 2 week-end-uri), pe termen scurt (de la 2 la 4 zile) și pe termen lung (1-4 săptămâni). Pedeapsa închisorii (*Jugendstrafe*) este dispusă când măsurile educative și disciplinare sunt considerate

⁹⁵ NICULA, C., MÎNZALĂ, D. *Răspunderea penală a minorilor și regimul sancționator în legislația altor țări*. București: Institutul Național de Criminologie, 2006. 345 p., p.66.

⁹⁶ MUTU-STRULEA, M. *Tratamentul aplicat minorilor delincvenți în legislațiile penale ale altor state*. În: *Studia Universitatis Moldaviae* (Seria Științe sociale), 2008, nr.4(14), pp. 155-159. ISSN: 1857-2081., p.155.

⁹⁷ MUTU-STRULEA, M. *Tratamentul aplicat minorilor delincvenți în legislațiile penale ale altor state*. [online]. În: *Studia Universitatis Moldaviae* (Seria Științe sociale), 2008, nr.4(14), pp. 155-159. ISSN: 1857-2081., p.157 [citat: 23.04.2023]. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2008/01/21-p155-159.pdf>

insuficiente, ținând seama de gravitatea infracțiunii săvârșite și de comportamentul făptuitorului. Durata pedepsei, cuprinsă, în principiu, între 6 luni și 5 ani, poate ajunge la 10 ani, dacă legea prevede închisoarea mai mare de 10 ani pentru infracțiunea săvârșită. Pedepsa se efectuează în închisorile pentru minori, mai precis – în locuri de deținere special amenajate în închisorile pentru adulți”⁹⁸.

Un alt exemplu ne prezintă prevederile în materie penală din Marea Britanie, astfel de „reglementări în materia răspunderii penale a minorilor în Marea Britanie se regăsesc în Legea pentru prevenirea criminalității și a tulburării liniștii publice (*Crime and Disorder Act*), adoptată la 31 iulie 1998. și în *Police and Criminal Evidence Act* din 1984. Legea pentru prevenirea criminalității și tulburării liniștii publice (*Crime and Disorder Act*) a abrogat prezumția de neresponsabilitate a minorilor cu vârsta între 10 și 14 ani, de aceea actualmente vârsta răspunderii este de 10 ani, dar vârsta majorității penale este de 18 ani”⁹⁹.

Potrivit autoarei M. Mutu-Strulea, „dreptul englez cunoaște instituții specifice minorilor, în special:

- instituții pentru tinerii delincvenți care sunt în detenție, unde se tinde a li se asigura o formare și de a favoriza reeducarea;
- centre de tratament pentru tineri care se referă la adolescenți cu serioase probleme de comportament;
- unități de securitate a autorităților locale, orientate spre tratament, și nu spre pedepsire; în fine, sunt centre unde se dețin tinerii înainte de judecare”¹⁰⁰.

M. Mutu-Strulea mai precizează că, „dacă este un prim delict lipsit de gravitate, ofițerii de poliție pot lua măsuri educative față de minor. Când

⁹⁸ MUTU-STRULEA, M. Tratamentul aplicat minorilor delincvenți în legislațiile penale ale altor state. [online]. În: *Studia Universitatis Moldaviae* (Seria Științe sociale), 2008, nr.4(14), pp. 155-159. ISSN: 1857-2081., p.157. [citat: 23.04.2023]. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2008/01/21-p155-159.pdf>

⁹⁹ MUTU-STRULEA, M. Tratamentul aplicat minorilor delincvenți în legislațiile penale ale altor state.[online]. În: *Studia Universitatis Moldaviae* (Seria Științe sociale), 2008, nr.4(14), pp. 155-159. ISSN: 1857-2081, p. 157. [citat: 23.04.2023]. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2008/01/21-p155-159.pdf>

¹⁰⁰ MUTU-STRULEA, M. Tratamentul aplicat minorilor delincvenți în legislațiile penale ale altor state. [online]. În: *Studia Universitatis Moldaviae* (Seria Științe sociale), 2008, nr.4(14), pp. 155-159. ISSN: 1857-2081. [citat: 23.04.2023], p.157. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2008/01/21-p155-159.pdf>

delictul are o gravitate mai mare, instanța poate aplica una dintre următoarele măsuri disciplinare, dintre care majoritatea sunt destinate tinerilor care au împlinit 16 ani:

- supravegherea, pentru o durată de maxim 3 ani;
- munca în folosul comunității, pe o durată între 40 și 240 de ore;
- sancțiune mixtă, cuprinzând supravegherea și munca în folosul comunității;
- obligația de a nu părăsi domiciliul, care poate fi controlată, din 1996, prin purtarea unei brățări electronice;
- ordonanță de supraveghere pe o durată de la 1 la 3 ani, cu obligația de reședință, pentru tinerii sub 16 ani;
- obligația de a participa 2 sau 3 ore pe săptămână la activități organizate adesea în școli, pentru tinerii între 10 și 21 de ani;
- alte măsuri sunt prevăzute de *Crime and Disorder Act* din 1998¹⁰¹.

În studiile noastre am constatat că în Marea Britanie „poliția este în drept să aplice mustrări și avertismente. Tribunalele pentru tineret se ocupă de toate cazurile sub 18 ani. Aceste tribunale sunt mai puțin formale, sunt locuri private în care publicul este admis doar cu cerere aprobată de instanță. Sunt organizate și „centre de prezență”, în care se desfășoară programe menite să dezvolte responsabilitatea personală și autodisciplina și să îmbunătățească abilitățile de bază; aici sunt predate cursuri de aritmetica, alfabetizare și gestionare a banilor”¹⁰².

În Spania „au fost adoptate mai multe texte normative, pentru a aduce în concordanță dreptul intern cu Constituția. Reglementarea în materie este stabilită în Codul penal și în Legea organică privind răspunderea penală a minorilor din 12 ianuarie 2000. Vârsta răspunderii penale este aceeași ca și vârsta majoratului penal. Art. 19 din Codul penal, publicat la data de 24 noiembrie 1995 și intrat în vigoare 6 luni mai târziu, dispune că minorii până

¹⁰¹ MUTU-STRULEA, M. Tratatul aplicat minorilor delincvenți în legislațiile penale ale altor state. [online]. În: *Studia Universitatis Moldaviae* (Seria Științe sociale), 2008, nr.4(14), pp. 155-159. ISSN: 1857-2081., p.157 [citat: 23.04.2023]. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2008/01/21-p155-159.pdf>

¹⁰² BODAREVA-SOLOMON, I. Atragerea la răspundere penală a minorului delicvent abordat din perspectiva unor state din cadrul Uniunii Europene. [online]. În: *Conceptul de dezvoltare a statului de drept în Moldova și Ucraina în contextul proceselor de eurointegrare*. Chișinău: Tipografia Cetatea de Sus, 2018, pp.162-167, p. 165. ISBN: 978-9975-3222-0-1 [citat: 12.12.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/162-167_20.pdf

la vârsta de 18 ani nu răspund penal. Dacă un minor săvârșește o faptă penală, va răspunde conform dispozițiilor legii privind răspunderea penală a minorilor. Legea organică privind răspunderea penală a minorilor din 2000 stabilește lipsirea totală de răspundere penală pentru minorii sub 14 ani, dar răspundere penală parțială pentru ceilalți”¹⁰³.

În Italia, „reglementările privind răspunderea penală a minorilor se regăsesc în Codul Penal și în Decretul nr. 48 din 22 septembrie 1988 privind dispozițiile relative la procesul penal pentru minori. Vârsta răspunderii penale coincide cu cea a majoratului penal, adică 18 ani, dar în anumite situații poate fi coborâtă chiar și până la 14 ani. Astfel, Codul penal instituie din start principiul lipsei absolute a răspunderii penale a minorilor care nu au împlinit vârsta de 14 ani, prin urmare: „Nu este responsabilă persoana care la momentul săvârșirii faptei nu împlinise 14 ani” (art.97). Minorilor li se aplică aceleași sancțiuni ca și adulților, dar într-o modalitate atenuată. Aplicarea detențiunii pe viață minorilor a fost declarată neconstituțională. În Italia există instituții specifice minorilor – judiciare și administrative”¹⁰⁴.

„Tribunalul pentru minori este compus din doi magistrați și din doi asesori experți în științe sociale. Pe parcursul procedurii, judecătorul poate plasa tânărul delincvent în detenție provizorie. Dar această măsură face obiectul unei reglementări stricte, pentru că ea nu poate fi aplicată decât pentru infracțiunile cele mai grave. De la începutul procedurii, minorul trebuie să fie în supravegherea serviciilor sociale ale Ministerului de Justiție sau ale administrației locale. Avocații care intervin trebuie să fie specializați, ca, de altfel, și parchetul pentru minori. Minorul beneficiază de mai multe garanții procedurale. Prezența minorului la audiență nu este obligatorie, judecătorul va lua o decizie în funcție de interesul copilului. Minorul sub 14 ani este penalmente iresponsabil. Judecătorul poate aplica diverse măsuri,

¹⁰³ AVRAMESCU, A. A. „Pedeapsa închisorii cu suspendare” – sancțiune reală sau surogat? [online]. În: *Balcanii și Europa / Revistă de consemnări și atitudini*, 2013, nr. 136 [citat: 01.04.2018]. ISSN 1584-6601. Disponibil: <http://www.balcanii.ro/2013/08/pedeapsa-inchisorii-cu-suspendare-sanctiune-reala-sau-surogat/>, p.28.

¹⁰⁴ BODAREVA-SOLOMON, I. Atragerea la răspundere penală a minorului delicvent abordat din perspectiva unor state din cadrul Uniunii Europene. [online]. În: *Conceptul de dezvoltare a statului de drept în Moldova și Ucraina în contextul proceselor de eurointegrare*. Chișinău: Tipografia Cetatea de Sus, 2018, pp.162-167, p. 166. ISBN: 978-9975-3222-0-1 [citat: 12.12.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/162-167_20.pdf

de exemplu, impunerea de a nu părăsi domiciliul sau plasarea într-o instituție specială”¹⁰⁵.

1.3. Analiza cadrului normativ relevant privind minorul – subiect al infracțiunii: dimensiuni naționale și internaționale

După cum se menționează în literatura de specialitate, „la nivel internațional, abordarea problemei privind drepturile copilului a apărut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când a luat naștere prima mișcare preocupată de aspectele referitoare la dezvoltarea copilului. Astfel, în secolul al XX-lea, comunitatea internațională a continuat intens să fie preocupată de acest subiect”¹⁰⁶.

Astfel, în anul 1924, Liga Națiunilor a adoptat Declarația de la Geneva privind Drepturile Copilului¹⁰⁷, iar în anul 1959 Organizația Națiunilor Unite a adoptat Declarația drepturilor copilului¹⁰⁸. „Ambele documente recunoșteau copiii ca membri fragili, slabi și vulnerabili ai societății. La 20 noiembrie 1989 a fost adoptată Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, care a intrat în vigoare în septembrie 1991 și a fost ratificată de majoritatea țărilor lumii”¹⁰⁹.

Concomitent, Organizația Națiunilor Unite a adoptat o serie de standarde privind protecția drepturilor copilului în situația în care acesta vine în contact cu instanța judecătorească. Prin urmare, potrivit acestor norme, un

¹⁰⁵ BODAREVA-SOLOMON, I. Atragerea la răspundere penală a minorului delicvent abordat din perspectiva unor state din cadrul Uniunii Europene. [online]. În: *Conceptul de dezvoltare a statului de drept în Moldova și Ucraina în contextul proceselor de eurointegrare*. Chișinău: Tipografia Cetatea de Sus, 2018, pp.162-167, p. 166. ISBN: 978-9975-3222-0-1 [citat: 12.12.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/162-167_20.pdf

¹⁰⁶ DOLEA, I., ZAHARIA, V., ȚURCAN, A. *Identificarea și protecția copiilor vulnerabili sub vârsta răspunderii penale sau a celor în conflict cu legea penală*: Ghid. Chișinău: Cartea juridică, 2013. 158 p., p. 8, ISBN: 978-9975-80-636-7. [online]. [citat: 21.09.2022]. Disponibil: https://cnpdc.gov.md/sites/default/files/document/attachments/1394178095_ghid.pdf

¹⁰⁷ Declarația de la Geneva din 1924 privind Drepturile Copilului.[online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: https://ro.unionpedia.org/i/Declara%C8%9Bia_de_la_Geneva_din_1924_privind_Drepturile_Copilului

¹⁰⁸ Declarația drepturilor copilului. [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://drepturilecopilului.md/files/publications/>

¹⁰⁹ DOLEA, I., ZAHARIA, V., ȚURCAN, A. *Identificarea și protecția copiilor vulnerabili sub vârsta răspunderii penale sau a celor în conflict cu legea penală*: Ghid. Chișinău: Cartea juridică, 2013. 158 p., p. 8, ISBN: 978-9975-80-636-7. [online]. [citat: 21.09.2022]. Disponibil: https://cnpdc.gov.md/sites/default/files/document/attachments/1394178095_ghid.pdf

minor aflat în contact direct cu sistemul juridic este subiect al drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și trebuie să se asigure ca toate acțiunile să fie călăuzite, în primul rând, de interesul suprem al minorului¹¹⁰.

În acest sens, de către Organizația Națiunilor Unite au mai fost adoptate:

- Ansamblul regulilor minime ale ONU cu privire la administrarea justiției pentru copii, denumite și *Regulile de la Beijing* din 1985¹¹¹;
- Principiile ONU pentru prevenirea delincvenței juvenile, denumite și *Principiile de la Riyadh* din 1990;
- Regulile ONU pentru protecția minorilor privați de libertate (1990).

Potrivit autorilor *Ghidului* citat *supra*, „teoriile moderne despre comunicarea între profesioniști și copii se axează pe crearea unei relații bazate pe respect, încredere și apreciere”¹¹².

După cum menționează autorul A.A. Avramescu, „toate țările au sisteme speciale de a reacționa contra minorilor care comit infracțiuni sau contravenții. Toate sistemele speciale sunt inspirate de o abordare prin prisma asistenței sociale: pedepsele sunt excluse sau urmează a fi adaptate la nevoile speciale ale tinerilor, sunt instituite organisme speciale de supraveghere și reabilitare a minorilor delincvenți, este stabilită o anumită limită de vârstă a răspunderii, inclusiv penale, a minorilor. Legislația obligatorie cuprinde tratatele (convenții, înțelegeri) care implică niște obligații pentru statele care în mod oficial informează despre acordul lor de a se supune”¹¹³.

¹¹⁰ DOLEA, I., ZAHARIA, V., ȚURCAN, A. *Identificarea și protecția copiilor vulnerabili sub vârsta răspunderii penale sau a celor în conflict cu legea penală*: Ghid. Chișinău: Cartea juridică, 2013. 158 p., p. 10, ISBN: 978-9975-80-636-7. [online]. [citat: 21.09.2022]. Disponibil: https://cnpdc.gov.md/sites/default/files/document/attachments/1394178095_ghid.pdf

¹¹¹ Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing). Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985. [online]. [citat: 15.01.2022]. Disponibil: <https://www.google.com/#q=Rezolu%C5%A3ia+Na%C5%A3iunilor+Unite+nr.40%2F33+din+29+noiembrie+1985>

¹¹² DOLEA, I., ZAHARIA, V., ȚURCAN, A. *Identificarea și protecția copiilor vulnerabili sub vârsta răspunderii penale sau a celor în conflict cu legea penală*: Ghid. Chișinău: Cartea juridică, 2013. 158 p., p. 9, ISBN: 978-9975-80-636-7. [online]. [citat: 21.09.2022]. Disponibil: https://cnpdc.gov.md/sites/default/files/document/attachments/1394178095_ghid.pdf

¹¹³ AVRAMESCU, A.A. „Pedeapsa închisorii cu suspendare” – sancțiune reală sau surogat? [online]. În: *Balcanii și Europa / Revistă de consemnări și atitudini*, 2013, nr. 136 [citat: 01.04.2018]. ISSN 1584-6601. Disponibil: <http://www.balcanii.ro/2013/08/pedeapsa-inchisorii-cu-suspendare-sanctiune-reala-sau-surogat/>, p.28.

Autorul M. Bădescu relevă că „perfecționarea cadrului legislativ în domeniul combaterii infracționalității comise de minori este primordială. Procesul presupune reglementări eficiente privind protecția minorilor infractori, conforme cu cerințele europene în materie, sub cele două aspecte esențiale: prevenirea delincvenței juvenile și recuperarea minorului infractor prin modalități cât mai adecvate vârstei acestuia. Procesul este necesar și, totodată, conform cu soluțiile pe care le recomandă Consiliul Europei în privința reacției sociale la delincvența juvenilă”¹¹⁴.

În opinia autorilor A. Boroi și G. Ș. Ungureanu, „forul european sugerează, în textele recomandărilor din ultimii ani, soluții care includ decriminalizarea, medierea, realizarea de structuri noi și crearea de instituții apte să conducă la soluționarea modernă și umanitară a problemelor legate de ocrotirea juridică a minorului infractor. Actele normative de bază privind reglementarea domeniului analizat sunt Convenția europeană a drepturilor omului, care asigură și garantează respectarea drepturilor omului, inclusiv a minorilor, jurisprudența CtEDO, care interpretează textul Convenției adaptându-l la evoluția vieții sociale și Convenția europeană privind drepturile copilului, care recunoaște, în special, drepturi specifice minorilor, stabilind că drepturile fundamentale ale minorilor trebuie să constituie obiectul unei protecții particulare”¹¹⁵.

În această ordine de idei, sunt adoptate multiple acte, care au ca scop protecția copiilor minori, printre care, inclusiv, se enumeră:

- Recomandarea nr. R(85)11 asupra poziției victimei în procesul penal, adoptată la Strasbourg în 1985¹¹⁶;
- Recomandarea nr. R(86)4 asupra violenței în cadrul familiei adoptată în 1986;
- Recomandarea 1065 a Adunării Parlamentare a CE referitoare la comerțul și alte forme de exploatare a copiilor, adoptată la Strasbourg în 1987;

¹¹⁴ BĂDESCU, M. *Teoria răspunderii și sancțiunii juridice*. București: Lumina Lex, 2001. 132 p., p.63.

¹¹⁵ BOROI, A., UNGUREANU, G.Ș. Sistemul sancționator al minorilor într-o viziune europeană. În: *Revista de drept penal*. București, 2002, anul IX, nr. 2 (aprilie-iunie). pp. 30-44., p.31. ISBN: 1223-079000902.

¹¹⁶ STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M. *Delincvența juvenilă*. / Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2017. 371 p. ISBN: 978-9975-71-946-9, p.259.

- Recomandarea nr.R(87)19, adoptată de Comitetul de Miniștri la 17 septembrie 1997 (Strasbourg 1988) privind organizarea prevenirii criminalității¹¹⁷;
- Recomandarea nr.R(87)7 asupra principiilor referitoare la răspândirea videoprogramelor cu caracter violent, brutal sau pornografic (1989)¹¹⁸;
- Recomandarea nr.R(91)11 a Comitetului de Miniștri asupra exploatării sexuale, pornografiei și prostituției, precum și asupra traficului de copii și tineri adulți (adoptată la 9 septembrie 1991)¹¹⁹;
- Recomandările Rec(2003)20 ale Comitetului de Miniștri al statelor-membre referitoare la noile moduri de abordare a delincvenței juvenile și la rolul justiției juvenile (adoptate de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003 la cea de-a 853-a ședință a viceministrilor)¹²⁰;
- Recomandarea 22(2002) a Comitetului de Miniștri către statele-membre privind îmbunătățirea aplicării normelor europene cu privire la sancțiunile și măsurile comunitare¹²¹;
- Recomandarea nr. R(92)16 a Comitetului de Miniștri către statele-membre referitoare la regulile europene asupra sancțiunilor aplicate în comunitate¹²²;

¹¹⁷ Recomandarea nr. R(87)19 adoptată de Comitetul de Miniștri la 17 septembrie 1997 (Strasbourg 1988) privind organizarea prevenirii criminalității. [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0385:FIN:RO:PDF>

¹¹⁸ Recomandarea nr.R(87) asupra principiilor referitoare la răspândirea videoprogramelor cu caracter violent, brutal sau pornografic (1989). [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0385:FIN:RO:PDF>

¹¹⁹ Recomandarea nr. R(91)11 a Comitetului de Miniștri asupra exploatării sexuale, pornografiei și prostituției, precum și asupra traficului de copii și tineri adulți (adoptată la 9 septembrie 1991). [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0385:FIN:RO:PDF>

¹²⁰ Recomandările Rec (2003)20 ale Comitetului de Miniștri al statelor-membre referitoare la noile moduri de abordare a delincvenței juvenile și la rolul justiției juvenile. [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0385:FIN:RO:PDF>

¹²¹ Recomandarea 22(2002) a Comitetului de Miniștri către statele-membre privind îmbunătățirea aplicării normelor europene cu privire la sancțiunile și măsurile comunitare. [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0385:FIN:RO:PDF>

¹²² Recomandarea nr.R(92)16 a Comitetului de Miniștri către statele-membre referitoare la regulile europene asupra sancțiunilor aplicate în comunitate. [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0385:FIN:RO:PDF>

- Recomandarea Rec(2005)5 privind drepturile copiilor care trăiesc în instituții rezidențiale¹²³;
- Recomandarea Rec(2003)22 a Comitetului de Miniștri al CE către statele membre referitoare la regulile europene asupra sancțiunilor aplicate în comunitate;
- Recomandarea Rec(2006)2 privind normele penitenciare europene;
- Recomandarea CM/Rec(2008)11 privind normele europene pentru delincvenții minori care fac obiectul unor sancțiuni sau măsuri;
- Recomandarea CM/Rec(2009)10 privind orientările de politică referitoare la strategiile naționale integrate pentru protecția copiilor împotriva violenței;
- Regulile Organizației Națiunilor Unite privind protecția minorilor privați de libertate („Normele de la Havana”, 1990)¹²⁴.

După cum menționează autorul A. Boro, „una dintre orientările de principiu ale Consiliului Europei o constituie ideea depenalizării unor fapte săvârșite de minori, precum și evitarea, pe cât e posibil, a procedurii judiciare pentru sancționarea faptelor comise de minori, prin transformarea anumitor infracțiuni în contravenții administrative sau încălcări ale legii civile, astfel încât să se evite desfășurarea unei proceduri penale”¹²⁵.

În literatura de specialitate se precizează că „în baza Recomandărilor din 2003 ale Comitetului de Miniștri al statelor-membre referitoare la noile moduri de abordare a delincvenței juvenile și la rolul justiției juvenile, „delincvență” s-a considerat a fi acțiunile care cad sub incidența legii penale, în același timp recunoscându-se că în unele țări ea include comportamentul

¹²³ Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului adoptate de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 17 noiembrie 2010 și expunerea de motive. [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5f031e5d-9f09-11e5-8781-01aa75ed71a1/language-ro/format-PDF>

¹²⁴ Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului adoptate de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 17 noiembrie 2010 și expunerea de motive. [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5f031e5d-9f09-11e5-8781-01aa75ed71a1/language-ro/format-PDF>

¹²⁵ BOROI, A. *Drept penal și procesual penal*. București: C.H. Beck, 2009. 778 p., p.346 ISBN: 978-973-115-506-7.

antisocial și/sau deviant, care poate cădea sub incidența legii administrative sau civile”¹²⁶.

Autorul M. Basarab evidențiază că, în conformitate cu aceste Recomandări, statele trebuie să dezvolte un spectru mai larg de sancțiuni și măsuri comunitare inovatoare și mai eficiente (dar, totuși, proporționale). Aceste măsuri trebuie să se adreseze direct comportamentului infractor, dar și nevoilor infractorului. Ele trebuie să implice și părinții infractorului sau alt reprezentant legal (cu excepția cazului când acest lucru este considerat contraproductiv) și, atunci când este posibil și oportun, să acorde victimei medierea, restaurarea și repararea. Culpabilitatea trebuie să reflecte mai bine vârsta și gradul de maturitate a infractorului și să corespundă mai multor niveluri de dezvoltare a infractorului, iar măsurile penale să fie aplicate în mod progresiv pe măsura creșterii responsabilității individuale”¹²⁷.

De asemenea, „reflectând tranziția extinsă spre maturitate, ar trebui să fie posibil ca adulții sub vârsta de 21 ani să fie tratați într-un mod comparabil cu cel al minorilor și să li se aplice aceleași intervenții, în cazul în care judecătorul consideră că ei nu sunt tot atât de maturi și responsabili pentru acțiunile lor ca și adulții. Sistemul european are o bogată experiență dezvoltată prin jurisprudența sa în baza Convenției pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului”¹²⁸.

Liniile directorii ale Comitetului de Miniștri al CE privind justiția adoptată copiilor, „tratează problemele și rolul drepturilor și necesităților minorilor în cadrul procedurilor judiciare și în cadrul alternativelor la aceste proceduri. Liniile directorii ar trebui să se aplice oricărei situații în care este posibil să se afle minorul, inclusiv în materia justiției penale, civile sau administrative”¹²⁹.

¹²⁶ STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M. *Delicvența juvenilă*. Suport de curs, Chișinău: CEP USM, 2017. 371 p. ISBN: 978-9975-71-946-9, p.259.

¹²⁷ BASARAB, M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. I, ediția a III-a. București: Lumina Lex, 2001, 355 p., p.32. ISBN: 973-588-006-7.

¹²⁸ STRULEA, M. Rolul instituțiilor internaționale în prevenirea și combaterea delincvenței juvenile. [online]. În: *Studia Universitatis Moldaviae* (seria Științe Sociale), 2012, nr.8(58), pp.135-139. ISSN 1814-3199. p. 137. [citat: 01.10.2023]. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2012/01/18.-p.135-139.pdf>

¹²⁹ STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M. *Delicvența juvenilă*. Suport de curs, Chișinău: CEP USM, 2017. 371 p. ISBN: 978-9975-71-946-9, pp.259-261.

Pe lângă Liniile directorii din 2010, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a adoptat în februarie 2012 *Strategia CE privind drepturile copilului, an. 2012-2015*, punând accentul pe necesitatea reală de a aplica normele relevante drepturilor copilului. Dificultăți persistă în următoarele patru domenii: prevenția, protecția copilului, prestațiile profesioniștilor și participarea minorilor. Programul *Construirea Europei pentru și cu copii*, lansat în 2006, cadrul constitutiv pentru Strategia din 2012, urmărea patru obiective: promovarea serviciilor și sistemelor adaptate copilului; suprimarea oricărei forme de violență față de copii; garantarea drepturilor copilului în situație de vulnerabilitate; încurajarea participării copilului”¹³⁰.

Strategia Consiliului Europei pentru anii 2012-2015 și-a propus „să eficientizeze normele privind drepturile copilului pentru a înlătura decalajul dintre normele juridice și practică, în scopul trecerii de la *de jure* la *de facto*, obiectivele lansării Strategiei fiind:

- 1) promovarea serviciilor și sistemelor adaptate copiilor (justiție, sănătate, servicii sociale, educație, sport, cultură, activități de recreere);
- 2) suprimarea oricăror forme de violență față de copii (printre formele grave de violență aplicate față de copii se înregistrează hărțuirea, violența bazată pe sex, pedepsele corporale, exploatarea și abuzul sexual în familie, școală, instituțiile de plasare);
- 3) garantarea drepturilor copiilor în situație de vulnerabilitate (fiind vorba de copii plasați în afara căminului familial, copii cu dizabilități, copii în detenție, copii migranți sau teritorial deplasați, romi);
- 4) încurajarea participării copiilor (copiii trebuie să beneficieze de dreptul de a fi înțeleși și luați în serios, educația în spiritul cetățeniei democratice, al drepturilor omului, al dreptului de a fi informat, protejarea copiilor în mediul mediatic)”¹³¹.

Autoarea M. Strulea mai menționează că „sistemul european are o bogată experiență dezvoltată prin jurisprudența sa, în special în baza

¹³⁰ STRULEA, M., GUREV, D. Reglementări la nivel european în materia justiției juvenile. [online]. În: *Studia Universitatis Moldaviae* (Seria Științe Sociale), 2014, nr.8(78), pp. 159-167. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017 [citat: 01.10.2023]. Disponibil: <https://oaji.net/articles/2015/2053-1432109213.pdf>, p. 163.

¹³¹ STRULEA, M., GUREV, D. Reglementări la nivel european în materia justiției juvenile. [online]. În: *Studia Universitatis Moldaviae* (Seria Științe Sociale), 2014, nr.8(78), pp. 159-167. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017 [citat: 01.10.2023]. Disponibil: <https://oaji.net/articles/2015/2053-1432109213.pdf>, p. 163.

Convenției pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului cuprinde mai multe cauze cu implicarea minorilor, în care Curtea s-a pronunțat în funcție de circumstanțele cauzei. Jurisprudența europeană nu vorbește despre o iresponsabilitate penală a minorului, dar nu acceptă nici un prag prea jos al vârstei tragerii la răspundere penală¹³².

Un exemplu este cauza *T. contra Marii Britanii*, din 16 decembrie 1999, cerere nr. 24724/94, prin care CtEDO a interpretat aspectul vârstei responsabilității penale a subiectului infracțiunii, astfel Curtea a statuat că, „dacă un copil este judecat și recunoscut vinovat, atunci el trebuie condamnat, dar lui nu i se poate imputa aceeași pedeapsă ca și unui matur, or, având în vedere imaturitatea sa, vinovăția lui ar fi mai redusă, de aceea măsurile de reeducare ar fi mai eficace”¹³³.

Uniunea Europeană tinde să reglementeze și să adopte un cadru legal de contracarare și combatere a delincvenței juvenile. În contextul expus, este elocventă Rezoluția Parlamentului European din 21 iunie 2007 privind delincvența juvenilă: rolul femeilor, al familiei și al societății (2007/2011(INI)), prin care se subliniază faptul că „fenomenul delincvenței juvenile poate fi combătut în mod eficient numai prin adoptarea unei strategii integrate la nivel național și european, care va cuprinde trei principii directoare: prevenția, măsurile judiciare și extrajudiciare și integrarea socială a delincvenților minori”¹³⁴.

Tinzând spre o strategie europeană, prin Rezoluția prenotată se recomandă statelor-membre „să elaboreze și să adopte fără întârziere, în colaborare cu Comisia, o serie de norme și principii directoare minime în domeniul delincvenței juvenile, comune tuturor statelor membre, care să se axeze pe cei trei piloni fundamentali reprezentați, în primul rând, de prevenție, în al

¹³² STRULEA, M., GUREV, D. Reglementări la nivel european în materia justiției juvenile. [online]. În: *Studia Universitatis Moldaviae* (Seria Științe Sociale), 2014, nr.8(78), pp. 159-167. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017 [citat: 01.10.2023]. Disponibil: <https://oaji.net/articles/2015/2053-1432109213.pdf>, p. 163.

¹³³ *Cauza T și V contra Marii Britanii*. [online] [citat: 02.02.2023]. Disponibil: <https://legeaz.net/hotarari-cedo/t-si-v-contra-bgz>

¹³⁴ STRULEA, M. Rolul instituțiilor internaționale în prevenirea și combaterea delincvenței juvenile. [online]. În: *Studia Universitatis Moldaviae* (seria Științe Sociale), 2012, nr.8(58), pp.135-139. ISSN 1814-3199. p. 138. [citat: 01.10.2023]. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2012/01/18.-p.135-139.pdf>

doilea rând, de măsurile judiciare și extrajudiciare și, în al treilea rând, de reabilitare, integrare și reinserție socială, pe baza principiilor stabilite la nivel internațional prin Regulile de la Beijing și Principiile de la Riyadh, prin Convenția ONU privind drepturile copilului, precum și prin alte convenții internaționale în acest domeniu”¹³⁵.

Subsecvent, am considerat că „obiectivul unei abordări comune la nivel european ar trebui să fie acela de a elabora modele de intervenție pentru soluționarea și gestionarea delincvenței juvenile, în timp ce recursul la măsuri privative de libertate și la sancțiuni penale ar trebui să constituie ultima alegere și să fie pus în aplicare doar atunci când se consideră absolut necesar”¹³⁶.

La nivel internațional, există mai multe standarde care conțin dispoziții privind alternativele la privarea de libertate în domeniul justiției penale. În general, standardele existente promovează utilizarea alternativelor la privarea de libertate și subliniază faptul că detenția copiilor care sunt acuzați de încălcarea legii ar trebui să fie întotdeauna o măsură de ultimă instanță. În plus, unele dintre standarde menționează alternative concrete și uneori oferă orientări suplimentare în ceea ce privește implementarea acestora. Diferitele standarde internaționale existente, care fac referire la alternativele la privarea de libertate, sunt prezentate în cele ce urmează¹³⁷.

Convenția privind drepturile copilului (CRC) din 1989 este obligatorie din punct de vedere juridic pentru toți membrii Organizației Națiunilor Unite, cu excepția Somaliei și a Statelor Unite ale Americii, deoarece nu au ratificat Convenția. Prin urmare, acesta este unul dintre cele mai importante instrumente juridice internaționale.

Art. 37 și art. 40 din Convenția privind drepturile copilului¹³⁸ au o importanță deosebită pentru copiii care se află în conflict cu legea. Astfel, art. 37

¹³⁵ BUTIUC, C. Răspunderea penală a minorilor. În: *Revista de drept penal*. Anul IX, nr. 4 (octombrie-decembrie). București: 2002, pp. 32-37., p.33. ISBN: 1223-079000902.

¹³⁶ BODAREVA-SOLOMON, I. Cadrul juridic internațional privind protecția minorilor aflați în conflict cu legea. În: *Jurnalul Juridic național: teorie și practică*, 2022, nr. 2(6), pp. 58-62, p.61. ISSN: 2345-1130.

¹³⁷ BÂRGĂU, M. *Prevenirea infracțiunilor săvârșite de minori*. Material didactic. Chișinău: 1998. 104 p., p.56.

¹³⁸ Convenție Internațională nr.52 din 20.11.1989 cu privire la drepturile copilului. [online]. În: *Tratate Internaționale nr. 1*, art.52. [citat: 13.03,2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115568&lang=ro

conține garanții pentru copiii privați de libertate, iar art. 40 conține dispoziții specifice privind justiția juvenilă. Cel mai specific articol referitor la alternativele la privarea de libertate este totuși art. 40, or acesta reglementează mai multe măsuri alternative posibile și subliniază faptul că „trebuie să existe o varietate de dispoziții (...), pentru a se asigura că copiii sunt tratați într-un mod adecvat pentru bunăstarea lor și proporțional atât circumstanțelor lor, cât și ofensei”. Ambele articole trebuie să fie stabilite în contextul cadrului general al Convenției privind drepturile copilului și, mai ales, al principiilor sale generale, care includ: principiul nediscriminării (articolul 2), interesul superior al copilului (articolul 3), dreptul la viață, supraviețuire și dezvoltare (articolul 6) și dreptul copiilor de a participa la toate chestiunile care le afectează viața (articolul 12). În plus față de aceste principii generale, care sunt relevante pentru toți copiii, responsabilitățile statului, stabilite în articolul 27 al Convenției privind drepturile copilului, sunt, de asemenea, importante¹³⁹.

Art. 27 alin. (1) al Convenției prenotate recunoaște „dreptul fiecărui copil la un nivel de trai adecvat dezvoltării fizice, mentale, spirituale, morale și sociale a copilului”¹⁴⁰.

Toate prevederile Convenției privind drepturile copilului sunt aplicabile și copiilor aflați în închisoare, inclusiv „interzicerea muncii copilului, respectarea drepturilor la libertatea religioasă, asigurarea dreptului de a se juca, de a fi protejat împotriva exploatării sexuale, dreptul la educație, la ocrotirea sănătății, la menținerea contactului cu părinții. Este posibil să existe limitări direct legate de faptul că copiii se află în spatele gratiilor (de exemplu, dreptul la intimitate). Dar faptul că copiii se află în spatele gratiilor constituie, de asemenea, o bază pentru eforturile suplimentare ale partidului de stat (guvern) de a garanta toate drepturile recunoscute în Convenție”¹⁴¹.

În *Comentariul general nr. 10 „Drepturile copilului în justiția juvenilă”*, publicat în anul 2007 de către Comitetul pentru Drepturile Copilului¹⁴², se

¹³⁹ BODAREVA-SOLOMON, I. Cadrul juridic internațional privind protecția minorilor aflați în conflict cu legea. În: *Jurnalul Juridic național: teorie și practică*, 2022, nr. 2(6), pp. 58–62., p.62. ISSN: 2345-1130.

¹⁴⁰ Comentariu General nr. 10 (2007) „Drepturile copilului în sistemul justiției juvenile” [online]. [citat: 21.04.2021] Disponibil: https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.10_fr.pdf

¹⁴¹ BASARAB, M., BASARAB, M.M. Reflecții asupra unor măsuri educative. În: *Revista de drept penal*. Anul IX. București, 2002, nr. 2 (aprilie-iunie), pp. 19-23., p.21. ISBN: 1223-079000902.

¹⁴² Comentariu General nr. 10 (2007) „Drepturile copilului în sistemul justiției juvenile” [online]. [citat: 21.04.2021] Disponibil: https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.10_fr.pdf

stipulează că justiția pentru minori „ar trebui să promoveze, *inter alia*, utilizarea unor măsuri alternative, cum ar fi deturnarea și justiția restaurativă”, pentru a „răspunde într-un mod eficace copiilor aflați în conflict cu legea, intereselor superioare ale acestor copii, dar și interesului pe termen scurt și lung al societății în general”¹⁴³.

Intervențiile fără a se recurge la proceduri judiciare sunt subliniate, iar condițiile de deturnare sunt enumerate în detaliu. În plus, *Comentariul General nr. 10* oferă mai multe exemple de intervenții în cadrul procedurilor judiciare, precum și alte posibilități de soluționare a alternativelor la condamnarea în instanță și la privarea de libertate¹⁴⁴.

Potrivit *Comentariului* enunțat, pct. 75-76, Art. 37 (a) din Convenție reafirmă standardul acceptat la nivel internațional, conform căruia pedeapsa cu moartea nu poate fi impusă pentru o infracțiune săvârșită de o persoană care în acel moment avea sub 18 ani. Deși textul este clar, există state-părți care presupun că regula interzice doar executarea persoanelor sub vârsta de 18 ani. În pct. 76, Comitetul recomandă celor câteva state-părți, care nu au făcut încă acest lucru, să abolească pedeapsa cu moartea pentru toate infracțiunile săvârșite de persoanele cu vârsta sub 18 ani și să suspende executarea tuturor pedepselor cu moartea pentru acele persoane până la adoptarea măsurilor legislative necesare de abolire¹⁴⁵.

Din prevederile pct. 24-25 al *Comentariului General nr. 10* rezultă: „statele-părți vor căuta să promoveze măsuri pentru tratarea copiilor preținși, acuzați sau recunoscuți ca au încălcat legea penală, fără a recurge la proceduri judiciare, ori de câte ori este cazul și de dorit. Având în vedere faptul că majoritatea infractorilor minori comit doar infracțiuni minore, o serie de măsuri care implică îndepărtarea de la procesarea penală/justiția juvenilă și trimiterea către servicii (sociale) alternative (adică diversivne) ar trebui să fie o practică bine stabilită, care poate și ar trebui utilizată în majoritatea cazurilor. În opinia Comitetului, este obligația statelor părți de a

¹⁴³ Comentariu General nr. 10 (2007) „Drepturile copilului în sistemul justiției juvenile” [online]. [citat: 21.04.2021] Disponibil: https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.10_fr.pdf

¹⁴⁴ BOROI, A. *Drept penal și procesual penal*. București: C.H. Beck, 2009. 778 p., p.531. ISBN: 978-973-115-506-7.

¹⁴⁵ Comentariu General nr. 10 (2007) „Drepturile copilului în sistemul justiției juvenile” [online]. [citat: 21.04.2021] Disponibil: https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.10_fr.pdf, p. 20.

promova măsuri pentru tratarea copiilor în conflict cu legea, fără a recurge la proceduri judiciare, care se aplică, dar cu siguranță nu se limitează la copiii care comit infracțiuni minore, cum ar fi furtul din magazine sau alte infracțiuni la proprietate cu daune limitate și infractori pentru prima dată”¹⁴⁶.

Regulamentele de la Riyadh, Regulile de la Beijing și Regulile de la Tokyo. În opinia autorului M. Basarab, „există și alte instrumente internaționale care nu sunt obligatorii din punct de vedere juridic, ce se referă la protecția copiilor care se află în conflict cu legea”¹⁴⁷, printre care:

- Orientările Organizației Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile din 1990 (Orientările de la Riyadh)¹⁴⁸;
- Regulile minime standard din 1985 ale Națiunilor Unite pentru administrarea justiției juvenile (Regulile de la Beijing)¹⁴⁹;
- Regulile minime standard din 1990 ale Națiunilor Unite pentru măsurile fără caracter custodian (Regulile de la Tokyo)¹⁵⁰.

Regulile de la Riyadh și Regulile de la Beijing se aplică exclusiv copiilor, în timp ce *Regulile de la Tokyo* se aplică atât adulților, cât și copiilor. Unele dintre drepturile garantate de aceste instrumente sunt, de asemenea, protejate de Pactul internațional privind drepturile civile și politice din 1966 și de Convenția din 1984 împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante¹⁵¹.

Regulile de la Riyadh se referă la prevenirea delincvenței juvenile. Acestea se concentrează pe protecția timpurie, precum și pe intervențiile preventive,

¹⁴⁶ Comentariu General nr. 10 (2007) „Drepturile copilului în sistemul justiției juvenile” [online]. [citat: 21.04.2021] Disponibil: https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.10_fr.pdf, p. 9

¹⁴⁷ BASARAB, M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. II. Ediția a IV-a. București: Lumina Lex, 2002. 464 p., p.305.

¹⁴⁸ Orientările Organizației Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile din 1990 (Orientările de la Riyadh). [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://rm.coe.int/16806b7ecb>

¹⁴⁹ Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing). Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985. [online]. [citat:15.01.2022]. Disponibil: <https://www.google.com/#q=Rezolu%C5%A3ia+Na%C5%A3iunilor+Unite+nr.40%2F33+din+29+noiembrie+1985>

¹⁵⁰ Regulile minime standard din 1990 ale Națiunilor Unite pentru măsurile fără caracter custodian (Regulile de la Tokyo). [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/>

¹⁵¹ BODAREVA-SOLOMON, I. Cadrul juridic internațional privind protecția minorilor aflați în conflict cu legea. În: *Jurnalul Juridic național: teorie și practică*, 2022, nr. 2(6), pp. 58–62., p.62. ISSN: 2345-1130.

acordând o atenție specială copiilor aflați în situații de risc social. Dat fiind că prevenirea și intervenția timpurie sunt strategii-cheie în abordarea problemei copiilor în conflict cu legea, liniile directe joacă un rol important în domeniul justiției pentru minori și, mai ales, în ceea ce privește alternativele la privarea de libertate¹⁵².

Mai multe prevederi ale Liniilor directe recomandă dezvoltarea unor intervenții comunitare și solicită dezincriminarea abaterilor de stare, precum și „planuri cuprinzătoare de prevenire la fiecare nivel guvernamental”. Acestea din urmă ar trebui să includă implicarea comunității printr-o gamă largă de servicii și programe, cooperarea interdisciplinară și participarea tinerilor în politicile și procesele de prevenire. Spre deosebire de *Orientările de la Riyadh*, *Regulile de la Beijing* se concentrează asupra copiilor care au intrat deja în conflict cu legea. *Regulile* au fost adoptate în fața Convenției privind drepturile copilului și sunt menționate în preambul¹⁵³.

Mai multe principii au fost incluse în corpul Convenției privind drepturile copilului. *Regulile de la Beijing* conțin norme detaliate pentru administrarea justiției pentru minori, menționând că un sistem de justiție juvenilă ar trebui să sublinieze bunăstarea copilului și să se asigure că reacția autorităților este proporțională cu circumstanțele infractorului, precum și cu infracțiunea. *Regulile* încurajează în mod expres folosirea deturnării și luarea în considerare a eliberării, atât în reținere, cât și cât mai curând posibil după aceea.

De asemenea, normele evidențiază importanța reabilitării. *Regulile de la Tokyo* promovează utilizarea măsurilor non-custodie și oferă garanții minime persoanelor care fac obiectul unor alternative la pedeapsa cu închisoarea. Normele intenționează, de asemenea, să promoveze o mai mare implicare a comunității în gestionarea justiției penale, în special în tratarea infractorilor, precum și să promoveze în rândul infractorilor un sentiment de responsabilitate față de societate. În plus, statele sunt încurajate să creeze sisteme de justiție penală care să ofere o gamă largă de măsuri noncustodiale.

Aceste măsuri variază de la dispozițiile premergătoare datei până la pronunțarea sentinței, pentru a permite o mai mare flexibilitate în concordanță

¹⁵² BOȚIAN, E. Reabilitare. Minor. În: *Revista de drept penal*. Anul IX, nr. 1 (ianuarie-martie). București: 2002, pp. 114-115., p.114. ISBN: 1223-079000902.

¹⁵³ BODAREVA-SOLOMON, I. Cadrul juridic internațional privind protecția minorilor aflați în conflict cu legea. În: *Jurnalul Juridic național: teorie și practică*, 2022, nr. 2(6), pp. 58-62., p.62. ISSN: 2345-1130.

cu: natura și gravitatea infracțiunii; personalitatea și fundalul infractorului; protecția societății și pentru a evita aplicarea inutilă a închisorii.

*Regulile Havanei.*¹⁵⁴ Obiectivul Regulamentului Organizației Națiunilor Unite din 1990 privind protecția minorilor privați de libertate (Regulile Havanei) este de a contracara efectele negative ale privării de libertate prin asigurarea respectării drepturilor omului pentru minori. Acestea servesc ca un cadru acceptat la nivel internațional, în limitele căruia statele pot reglementa privarea de libertate a tuturor persoanelor care nu au împlinit vârsta de 18 ani. *Regulile Havanei* se bazează pe diferite principii fundamentale, dintre care următoarele sunt cele mai specifice în ceea ce privește alternativele la privarea de libertate:

- Lipsa de libertate ar trebui să fie o dispoziție de ultimă instanță și pentru o perioadă minimă și ar trebui să se limiteze la cazuri excepționale. Minorii ar trebui să fie privați de libertate numai în conformitate cu principiile și procedurile de drept internațional.
- Atenția înaintea procesului trebuie evitată în măsura posibilului și limitată la circumstanțe excepționale. Prin urmare, trebuie făcute toate eforturile pentru măsuri alternative.
- Înființarea de facilități mici, deschise este încurajată pentru a permite individualizarea tratamentului și pentru a evita efectele negative suplimentare ale privării de libertate.

Regulile Havanei sunt o recomandare și, prin urmare, nu sunt obligatorii din punct de vedere juridic. Cu toate acestea, ele au atins un statut important în temeiul dreptului internațional. Unele dispoziții au devenit obligatorii prin încorporarea lor în tratatele de drept. Acestea sunt, de asemenea, elaborări ale principiilor de bază, constatate în *Convenția cu privire la drepturile copilului*.

Liniile directoare ale Organizației Națiunilor Unite referitoare la acțiunile privind copiii în sistemul justiției penale și Principiile de bază ale Organizației Națiunilor Unite privind utilizarea programelor justiției restaurative în materie penală sunt alte acte de referință pentru subiectul abordat aici. Liniile directoare pentru acțiunile privind copiii în sistemul justiției penale au fost elaborate de o reuniune a experților, care a avut loc la Viena în februarie 1997.

¹⁵⁴ Normele Organizației Națiunilor Unite cu privire la protecția minorilor privați de libertate, aprobate prin Rezoluția 54/113, 1990 . Regula 11. [online] [cit.: 21.11.2023]. Disponibil: <https://www.scribd.com/document/409419799/Norme-ONU-Pentru-Protect%C5%A3ia-Minorilor-Priva%C5%A3i-de-Libertate>

Liniile directoare oferă un set cuprinzător de măsuri, care trebuie implementate, pentru a institui un sistem funcțional de justiție juvenilă, administrată în conformitate cu CRC, avându-se în vedere liniile directoare de la Riyadh, regulile de la Beijing și regulile Havanei. *Orientările* sunt o anexă la Rezoluția ONU, cunoscută sub numele de *Orientările de la Viena*, care oferă o imagine de ansamblu a informațiilor primite de la guverne cu privire la administrarea justiției pentru minori în țările lor. *Principiile de bază ale Organizației Națiunilor Unite privind utilizarea programelor justiției restaurative în materie penală* au fost aprobate de Consiliul Economic și Social în 2002¹⁵⁵.

Principiile de bază reprezintă un ghid pentru țările care doresc să implementeze programe de justiție restaurativă. Acesta oferă standarde internaționale comune în domeniul justiției restaurative. *Principiile de bază* încurajează statele să dezvolte programe de justiție restaurativă și să ofere orientări cu privire la modul de creare și gestionare a acestor programe. Dispozițiile specifice ale ghidului se referă la definiții, la utilizarea programelor justiției restaurative, la funcționarea programelor justiției restaurative și dezvoltarea continuă a programelor de justiție restaurativă¹⁵⁶.

Actualmente, regimul juridic – pe plan internațional – al răspunderii penale a minorilor este determinat de tratatele și convențiile internaționale, la care statele sunt parte, de reglementările Consiliului Europei, de tratatele și actele Uniunii Europene și reglementările naționale.

Autorul D. Baltag remarcă faptul că „răspunderea penală a minorilor în diverse state ale Uniunii Europene este ghidată de către regulile comune, stabilite în tratatele internaționale dintre state, și de reglementările Consiliului Europei. Totodată, aspectul suveranității în determinarea politicii penale vizavi de minori se completează și cu regulile proprii, naționale, ale statelor membre. Criteriile subiective și obiective de determinare a răspunderii penale a minorului, aplicarea măsurilor educative și a sancțiunilor variază în funcție de complexitatea cazului și de divergența reglementărilor naționale la nivel european”¹⁵⁷.

¹⁵⁵ BODAREVA-SOLOMON, I. Cadrul juridic internațional privind protecția minorilor aflați în conflict cu legea. În: *Jurnalul Juridic național: teorie și practică*, 2022, nr. 2(6), pp. 58–62., p.62. ISSN: 2345-1130.

¹⁵⁶ BALTAG, D. Probleme actuale în cunoașterea esenței și conținutului răspunderii juridice. În: *Studii juridice universitare*. 2009, nr. 3-4, pp.17-31. ISSN 1857-4122., p.18.

¹⁵⁷ BALTAG, D. *Teoria răspunderii și responsabilității juridice*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2007. 440 p. ISBN 978-9975-920-49-0., p.264.

Astfel, unele state membre ale Uniunii Europene se ghidează de criteriul privind delimitarea vârstei de la care răspunde minorul, și anume cel subiectiv sau cel obiectiv. Astfel, primul criteriu presupune condiția dacă minorul a acționat sau nu cu discernământ, săvârșind o anumită faptă periculoasă.

În anul 2001, Guvernul Republicii Moldova a inițiat o reformă complexă a sistemului de justiție juvenilă cu suportul partenerilor de dezvoltare naționali și internaționali. În perioada 2002-2005, a fost implementat primul Proiect comun al Guvernului și UNICEF, *Reformarea sistemului justiției juvenile*, urmat ulterior de un program de trei ani, care a susținut reformele legislative și a consolidat capacitățile instituționale și umane în vederea creării alternativelor la îngrijirea instituțională, a susținerii copiilor să revină în societate și a asigurării lor cu asistență juridică. Câteva documente publice aprobate de Guvern denotă responsabilitățile asumate în promovarea reformei sistemului de justiție pentru copii. Printre acestea se regăsesc:

- Strategia Națională de Dezvoltare pe anii 2008-2011¹⁵⁸;
- Planul Național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2011-2014¹⁵⁹;
- Strategia de reformă a sectorului justiției pe anii 2011-2016¹⁶⁰;
- Strategia de Dezvoltare a Sectorului Justiției, 2019-2022¹⁶¹;
- Strategia de Dezvoltare a Sistemului Penitenciar 2016-2020¹⁶²;
- Strategia privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025 și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia¹⁶³;

¹⁵⁸ Strategia Națională de Dezvoltare pe anii 2008-2011. [online] [citat: 24.03.2022]. Disponibil: http://www.old.mmps.gov.md/docs/egalitategen/str_nat_dez_md.pdf/

¹⁵⁹ Planul Național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2011-2014. [online] [citat: 23.03.2022]. Disponibil: <https://www.justice.gov.md/ro/content/planul-national-de-actiuni-domeniul-drepturilor-omului>

¹⁶⁰ Strategia de reformă a sectorului justiției pe anii 2011-2016. [online] [citat: 23.03.2022]. Disponibil: https://justice.gov.md/public/files/file/reforma_sectorul_justitiei/srsj_pa_srsj/SRSJro.pdf

¹⁶¹ Strategia de Dezvoltare a Sectorului Justiției 2019-2022. [online] [citat: 23.03.2022]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/public/files/directia_analiza_monitorizare_si_evaluare_a_politicilor/Proiectul_Strategiei_de_dezvoltare_a_sectorul_justitiei_pentru_anii_2019-2022.pdf

¹⁶² Strategia de Dezvoltare a Sistemului Penitenciar 2016-2020. [online] [citat: 23.03.2022]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/public/files/noutati/Strategia_de_dezvoltare_a_sistemului_penitenciar_2016-2020.pdf

¹⁶³ Strategia privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, aprobată prin Legea nr. 211 din 06.12.2021. [online] [citat: 23.03.2022]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 325-333 din 31.12.2021, art.496. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129241&lang=ro

- Planul de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023¹⁶⁴;
- Programul național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026 și Planul de acțiuni pentru *implementarea acestuia*¹⁶⁵.

Aceste acte normative conțin prevederi referitoare la proceduri penale orientate spre necesitățile copilului, care să asiste copiii aflați în conflict cu legea, în vederea reintegrării lor în societate. Din anul 2010, Guvernul Republicii Moldova și-a schimbat abordarea, trecând de la justiția juvenilă la un spectru mai larg al justiției pentru copii, care include proceduri și servicii sensibile la necesitățile copiilor-victime și martori ai infracțiunilor.

În *Observațiile finale ale Comitetului ONU privind drepturile copilului* (Geneva), organul internațional responsabil de implementarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului (CDC), adresate Guvernului Republicii Moldova, a constatat că „din anul 2003, în Moldova a început implementarea Proiectului „Reforma sistemului de justiție juvenilă în Moldova”, sprijinit de UNICEF, principalele componente ale acestuia fiind reforma legislativă. Unele state europene, precum Olanda, Croația, Estonia, Serbia, Macedonia, Kosovo și Kârgâzstan, au implementat aceste recomandări și au creat un sistem separat pentru justiția juvenilă, în conformitate cu Convenția ONU privind drepturile copilului. Acest lucru a fost realizat prin adoptarea unui Cod sau a unei legi specializate în domeniul justiției pentru minori”¹⁶⁶.

Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016 conținea o secțiune referitoare la consolidarea sistemului de justiție pentru copii (Direcția strategică 6.3), având drept domenii de intervenție: asigurarea specializării actorilor din sistemul justiției penale în lucrul cu copiii, consolidarea instrumentelor de protecție a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor în cadrul proceselor penale, consolidarea sistemului de probațiune pentru

¹⁶⁴ Planul de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023, adoptat prin hotărârea de Guvern nr. 90 din 28 februarie 2023. [online] [citat: 23.03.2022]. Disponibil: <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/pag2023-ro.pdf>

¹⁶⁵ Programul național pentru protecția copilului pe anii 2022 – 2026 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia, aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 347 din 01.06.2022. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 194 – 200 din 01.07.2022, art.492. [citat: 23.03.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131899&lang=ro

¹⁶⁶ Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului [online]. Strasbourg, 2010, 49 p. ISBN: 978-92-871-7274-7. [citat: 23.03.2022]. Disponibil: <https://rm.coe.int/16806b7ecb>

copii, asigurarea respectării drepturilor copiilor aflați în detenție, consolidarea sistemului de colectare și analiză a datelor privind copiii care intră în contact cu sistemul de justiție penală¹⁶⁷.

Potrivit *Strategiei de Dezvoltare a Sistemului Penitenciar 2016-2020*, „misiunea, viziunea și valorile sistemului penitenciar din Republica Moldova definesc și explică funcțiile acestuia în aplicarea legislației specifice executării pedepselor privative de libertate și are drept scop definirea unui cadru strategic simplu și funcțional pentru dezvoltarea sistemului penitenciar din Republica Moldova, inclusiv de a interveni în soluționarea cauzelor problemelor actuale ale sistemului penitenciar și diminuarea efectelor acestora asupra deținuților, precum și de a reafirma rolul acestuia în cadrul sistemului general de înfăptuire a justiției”¹⁶⁸.

Planul de acțiuni pentru implementarea *Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025*¹⁶⁹ se referă la extinderea specializării avocaților care acordă asistență juridică garantată de stat pe categorii de grupuri vulnerabile (victimele violenței în familie, victimele traficului de ființe umane, victimele torturii și tratamentului inuman, minorii etc., inclusiv actualizarea permanentă a listei avocaților specializați), fortificarea medierii în cauzele cu implicarea minorilor aflați în conflict cu legea și dezvoltarea unui mecanism de conlucrare a organelor procuraturii cu mediatorii pe cauzele cu implicarea minorilor.

Subsecvent, o direcție relevantă a Strategiei enunțate este Direcția strategică nr. 2 „Accesul la justiție și calitatea actului de justiție”. Astfel, prin intermediul Obiectivului 2.1. se urmărește „îmbunătățirea accesului la justiție și a sistemului de protecție a drepturilor omului în sectorul justiției”, „prioritate constituie și promovarea unui sistem de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului, pe garantarea uenii justiții penale echitabile”. Prin intermediul Obiectivului 2.2 se urmărește îmbunătățirea calității actelor

¹⁶⁷ Strategia de reformă a sectorului justiției pe anii 2011-2016. [online] 82 p. [citat: 23.03.2022]. Disponibil: https://justice.gov.md/public/files/file/reforma_sectorul_justitiei/srsj_pa_srsj/SRSJro.pdf

¹⁶⁸ Strategia de Dezvoltare a Sistemului Penitenciar 2016-2020. [online]. [citat: 23.03.2022]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/public/files/noutati/Strategia_de_dezvoltare_a_sistemului_penitenciar_2016-2020.pdf

¹⁶⁹ Strategia privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025 și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia. [online]. [citat: 23.03.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129241&lang=ro

judecătorești și uniformizarea practicii judiciare, iar Obiectivul 2.4. vizează fortificarea căilor alternative de soluționare a litigiilor”¹⁷⁰.

Planul de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023 include mai multe acțiuni: astfel, acțiunea 8.5. își propune ca obiectiv îmbunătățirea mecanismului privind medierea garantată de stat, inclusiv în cazurile copiilor care încalcă legea. Același obiectiv, nr. 2.4, este reglementat și de *Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei pentru asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025*.

Subsecvent, conform obiectivului 13.32 al *Planului* enunțat, s-a propus revizuirea Legii nr. 338/1994 privind drepturile copilului, în conformitate cu prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului. În mod special, aceasta este determinată de Acordul de Asociere RM – UE, cap. 27, privind Cooperarea în domeniul protecției și promovării drepturilor copilului.

Astfel, la ședința parlamentului din 30.11.2023 a fost adoptat în lectură finală proiectul de Lege cu privire la drepturile copilului nr. 370 din 27.10.2023¹⁷¹, care transpune cu precizie maximă Convenția ONU cu privire la drepturile copilului¹⁷². Potrivit acestei legi, art. 5 alin. (1), (6), „Statul garantează fiecărui copil dreptul la un nivel de viață adecvat dezvoltării sale fizice, intelectuale, spirituale și sociale. Statul asigură protecția copilului și garantează respectarea tuturor drepturilor acestuia prin intermediul instituțiilor sale și al autorităților publice cu atribuții în acest domeniu”¹⁷³.

Mai mult ca atât, conform art. 5 alin. (7) al Legii enunțate, „Statul este responsabil de elaborarea și implementarea cadrului normativ național privind protecția drepturilor copilului în conformitate cu Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului și cu prezenta lege. Autoritățile statului,

¹⁷⁰ Strategia privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022 – 2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, aprobată prin Legea nr. 211 din 06.12.2021. [online] În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 325 – 333, art. 496, din 31.12.2021, anexa 1, p. 20. [cit.: 23.01.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129241&lang=ro

¹⁷¹ Lege nr.370 din 30.11.2023 privind drepturile copilului. [online]. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr.488-491, art.864, din 21.12.2023. [cit.: 10.01.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140710&lang=ro

¹⁷² Convenție Internațională nr.52 din 20.11.1989 cu privire la drepturile copilului. [online]. În: *Tratate internaționale nr. 1*, art. 52. [cit.: 23.01.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115568&lang=ro

¹⁷³ Lege nr.370 din 30.11.2023 privind drepturile copilului. [online]. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr.488-491, art.864, din 21.12.2023. [cit.: 10.01.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140710&lang=ro

în limita competențelor lor, realizează politica de stat privind protecția drepturilor copilului și promovează un mediu adecvat dezvoltării acestuia”¹⁷⁴.

*Programul național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia*¹⁷⁵ este un document de politici publice în domeniul protecției copilului, care derivă, în special, din Acordul de Asociere din 27.06.2014 între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, care prevede un Capitol aparte, 27, Cooperarea în domeniul protecției și al promovării drepturilor copilului din Programul de activitate al Guvernului „Moldova vremurilor bune”. Mai mult, Programul a fost adoptat, în special, în scopul implementării prevederilor Convenției internaționale cu privire la drepturile copilului, adoptate de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 22 noiembrie 1989, la care Republica Moldova a aderat.

Programul enunțat include Obiectivul specific 2.3. „Crearea serviciilor specializate de asistență și reabilitare psihosocială funcționale, de care să beneficieze, cel puțin, 50% din copiii cu statut de victimă, martor, agresor în acte de violență, copii în conflict cu legea, copii cu comportament deviant până în anul 2026”. Pentru realizarea obiectivului s-au propus mai multe acțiuni, și anume acțiunea 41 „Crearea și prestarea, la nivelul autorităților administrației publice locale de nivelul al doilea, a serviciilor de asistență psihosocială pentru copii cu statut de victimă, martor, agresor în acte de violență, copii în conflict cu legea și copii cu comportament deviant”.

Trebuie să remarcăm că, în Republica Moldova, normele legale privind atragerea la răspundere penală a minorilor sunt prevăzute de Codul Penal și Codul de Procedură Penală. Astfel, CP al RM prevede vârsta răspunderii penale, identifică faptele calificate ca infracțiuni și prevede regulile și instrucțiunile de aplicare a pedepsei penale în privința copiilor care au săvârșit infracțiuni. De menționat că, deși CoEDO privind drepturile copilului nu stabilește o vârstă specifică pentru răspunderea penală a copiilor, dar

¹⁷⁴ Lege nr.370 din 30.11.2023 privind drepturile copilului. [online]. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr.488-491, art.864, din 21.12.2023. [citat: 10.01.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140710&lang=ro

¹⁷⁵ Hotărâre nr. 347 din 01.06.2022 cu privire la aprobarea Programului național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 194 – 200, art.492, din 01.07.2022. [citat: 23.09.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131899&lang=ro

încurajează statele să stabilească o vârstă minimă sub care copiii să nu fie supuși proceselor penale, potrivit CP al RM, vârsta răspunderii penale este de la 16 ani, iar pentru anumite categorii de infracțiuni – de la 14 ani.

Cu privire la aspectul privind vârsta tragerii la răspundere penală s-a expus Comitetul pentru drepturile copilului, în Comentariul general nr. 10, unde recomandă statelor să evite stabilirea unei vârste prea mici pentru răspunderea penală a copiilor. *Regulile de la Beijing* transmit un mesaj similar, stipulând că în sistemele juridice care recunosc conceptul de vârstă minimă pentru răspunderea penală, această vârstă nu ar trebui să fie stabilită prea joasă, având în vedere problemele de maturitate emoțională, psihologică și intelectuală ale copiilor¹⁷⁶.

Totodată, de remarcat este și faptul că legislația națională instituie un set de garanții copilului, în cazul atragerii lui la răspundere.

Un exemplu, în acest sens, a fost Legea nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului¹⁷⁷, în care, potrivit art. 28 alin. (1), (4), „Statul apără dreptul copilului la libertatea personală. Nici pedeapsa capitală, nici închiisoarea pe viață nu pot fi aplicate pentru infracțiunile comise de persoana sub vârsta de 18 ani”.

Noua lege cu privire la drepturile copilului¹⁷⁸, comparativ cu Legea nr. 338 din 15.12.1994¹⁷⁹, reglementează expres la art. 5 alin. (7) următoarele: „Statul este responsabil de elaborarea și implementarea cadrului normativ național privind protecția drepturilor copilului, în conformitate cu *Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului* și cu prezenta lege. Autoritățile statului, în limita competențelor lor, realizează politica de stat privind protecția drepturilor copilului și promovează un mediu adecvat dezvoltării acestuia”.

¹⁷⁶ ȚARĂLUNGĂ, V., ȘOȘU, L., Unele particularități și dificultăți în materia protecției drepturilor copilului aflat în conflict cu legea în Republica Moldova. În: *Tradiție și inovare în cercetarea științifică / Materialele Conf. Șt.cu participare Intern.*, Ed. a 10-a, 08 oct. 2021. Bălți: [S. n.], 2022. Vol. II. pp. 116-125. ISBN 978-9975-50-272-6, pp.117-118.

¹⁷⁷ Lege nr.338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. Nr.13 din 02.03.1995. [citat: 10.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17348&lang=ro

¹⁷⁸ Lege nr.370 din 30.11.2023 privind drepturile copilului. [online]. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr.488-491, art.864, din 21.12.2023. [citat: 10.01.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140710&lang=ro

¹⁷⁹ Lege nr.338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. Nr.13 din 02.03.1995. [citat: 10.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17348&lang=ro

Statutul juridic al minorului în legea penală a Republicii Moldova

2.1. Caracteristici generale ale minorului ca subiect al raporturilor juridice penale

Dreptul penal reprezintă o ramură de drept public riguroasă, care protejează cele mai importante relații sociale.

Autorul N. Neagu menționează: „Dreptul penal este acea ramură de drept care stabilește faptele ce constituie infracțiuni, condițiile de existență a acestora, condițiile de tragere la răspundere penală a infractorului și sancțiunile aplicabile acestuia, precum și alte măsuri care pot fi dispuse în cazul săvârșirii unei fapte prevăzute de legea penală”¹.

Dreptul penal aplică sancțiuni severe pentru infracțiunile săvârșite, iar atragerea la răspundere se supune unor norme procedurale stricte, menite să asigure respectarea drepturilor și garanțiilor fundamentale ale persoanei. Totodată, dreptul penal are rolul de a proteja drepturile și valorile esențiale ale persoanei, viața, sănătatea, integritatea sexuală, proprietatea, ordinea publică ș.a.

În stabilirea răspunderii penale, rolul decisiv îl au nu circumstanțele obiective, ci condițiile social-psihologice de formare a personalității, evaluarea dezvoltării sale social-psihologice. Răspunderea și, în special, cea penală

¹ NEAGU, N. *Drept penal. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2019, 825 p., p. 7. ISBN 978-606-39-0518-6.

se învață în cursul formării personalității. Considerăm că răspunderea penală reflectă nivelul conștiinței individului, care se formează în procesul de constituire a personalității. De altfel, răspunderea penală reflectă aprecierea social-juridică a valorilor stabilite de societate. Deci urmează a se concretiza aspectul privind etapa de dezvoltare la care un om poate să poarte responsabilitatea penală.

Autorii M. Strulea, D. Gurev, M. Botnarenco relevă că „subiectul activ al dreptului penal este persoana recunoscută vinovată de săvârșirea unei infracțiuni și capabilă să răspundă penal pentru fapta prejudiciabilă. Conform art. 21 CP al RM, sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice responsabile, care, în momentul săvârșirii infracțiunii, au împlinit vârsta de 16 ani, iar ca excepție – 14 ani. Astfel, legea penală a stabilit criteriile obligatorii ale persoanei fizice ca subiect al răspunderii penale: responsabilitatea și vârsta”².

În literatura de specialitate se mai menționează că „este subiect activ al infracțiunii persoana care săvârșește fapta prevăzută de legea penală, indiferent de modalitatea de săvârșire (direct sau indirect), prin urmare, subiect activ este atât autorul infracțiunii (persoana care săvârșește în mod nemijlocit fapta prevăzută de legea penală), cât și participantul la infracțiune, indiferent de forma de participare (coautorat, instigare, complicitate)”³.

În doctrina dreptului penal sunt abordate în mod constant fiecare dintre criteriile subiectului infracțiunii și răspunderea penală. Pentru a-i înțelege esența și caracteristicile, un rol important îl joacă nivelul de dezvoltare al conștiinței sale și libertatea de voință. Aceste caracteristici reflectă direct criteriile responsabilității și ale vârstei persoanei care a comis infracțiunea.

În opinia savantului A. N. Trainin, „subiectul infracțiunii, cu criteriile obligatorii de responsabilitate și vârstă, nu poate fi luat în considerare ca element al componenței de infracțiune, deoarece personalitatea infractorului nu poate fi, un element al infracțiunii”⁴.

² STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M. *Culegere de acte normative relevante disciplinei Delincvența juvenilă*. Chișinău: CEP USM, 2017, 290 p. ISBN 978-9975-71-944-5, p. 38.

³ NEAGU, N. *Drept penal. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2019, 825 p., p. 82. ISBN 978-606-39-0518-6.

⁴ ТРАЙНИН, А.Н. *Избранные труды*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004. 898 с. ISBN: 5-94201-311-X.

De asemenea, N. S. Leikina împărtășește aceeași opinie și consideră că „responsabilitatea și vârsta sunt caracteristicile principale ale subiectului infracțiunii. Cu toate acestea, ele nu transformă făptuitorul într-un element al infracțiunii”⁵.

I. M. Brainin, la fel, a definit noțiunea de *subiect al infracțiunii* prin caracteristici de vârstă și responsabilitate; potrivit lui, „vârsta răspunderii penale este o categorie dinamică, prin urmare, nu există univocitate în interpretarea conceptului de *vârstă*. Minorul care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și răspunde penal este considerat ca fiind minor infractor. Limita maximă de vârstă a minorilor infractori este de 18 ani”⁶.

Prin urmare, rezultă că subiect al răspunderii penale poate fi recunoscută doar persoana responsabilă, context în care criteriul de responsabilitate, alături de atingerea vârstei prevăzute de legea penală pentru tragere la răspundere penală, reprezintă condiții cumulative ale răspunderii penale și trăsătură a subiectului infracțiunii – persoană fizică.

De evidențiat că, în RM, vârsta generală a răspunderii penale este de 16 ani, iar pentru săvârșirea infracțiunilor enumerate exhaustiv la alin. (2) art. 21 din CP RM răspunderea penală survine de la vârsta de 14 ani.

Din punct de vedere internațional, prin Ansamblul regulilor minime ale ONU cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing) s-a stabilit că „sistemele juridice trebuie să fixeze o limită a răspunderii penale corespunzătoare cu gradul de dezvoltare emoțională, psihică, intelectuală a minorilor. În interpretarea oficială a acestor dispoziții, s-a admis că este dificil de stabilit o vârstă minimă universală, avându-se în vedere diferențele existente la nivel de istorie și cultură, și s-a atenționat că o limită prea scăzută va produce efecte negative directe asupra noțiunii de *responsabilitate*”⁷.

Subscvent, în conformitate cu prevederile Convenției cu privire la drepturile copilului, statele semnatare și-au asumat angajamentul de a stabili un prag minim al vârstei, sub care persoanele minore care comit infracțiuni prevăzute de legea penală nu pot fi trase la răspundere penală.

⁵ ЛЕЙКИНА, Н.С. *Личность преступника и уголовная ответственность*. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1968. 128 с. с. 67.

⁶ БРАЙНИН, Я М. *Уголовный закон и его применение*. Москва: Юрид. лит., 1967. 240 с.

⁷ PUȘCAȘU, A.-L. *Sanctiunile aplicabile infractorilor minori*. București: Universul Juridic, 2019, 160 p. ISBN 978-606-39-0452-3, p. 43.

Sub aspect comparativ, prezentăm care este limita minimă a răspunderii penale în alte state, astfel: în Austria – 14 ani, Belgia – 18 ani, Bulgaria – 14 ani, Cipru – 14 ani, Republica Cehă – 15 ani, Danemarca – 15 ani, Belarus – 14/16 ani, Anglia/Ținutul Wales – 10/12/15 ani, Estonia – 14 ani, Elveția – 10/15 ani, Finlanda – 15 ani, Franța – 13 ani, Germania – 14 ani, Grecia – 15 ani, Italia – 14 ani, Republica Kosovo – 14 ani, Letonia – 14 ani, Lituania – 14/16 ani, Suedia – 15 ani, Turcia – 12 ani, Ungaria – 14 ani, Ucraina 14/16 ani. Similar, în mod comparativ, relatăm care este limita superioară a răspunderii penale în alte state, astfel: în Austria – 18/21 ani, Belgia – 16/18 ani, Bulgaria – 18 ani, Cipru – 16/18/21 ani, Republica Cehă – 18 ani, Danemarca – 15/18/21 ani, Belarus – 14/16 ani, Anglia/Ținutul Wales – 18 ani, Estonia – 18 ani, Elveția – 18 ani, Finlanda – 15/18 ani, Franța – 18 ani, Germania – 18/21 ani, Grecia – 18/21 ani, Italia – 18/21 ani, Republica Kosovo – 18/21 ani, Letonia – 18 ani, Lituania – 18/21 ani, Suedia – 15/18/21 ani, Turcia – 15/18 ani, Ungaria – 18 ani, Ucraina 18 ani⁸.

În cauza *T contra Marii Britanii*⁹, CtEDO a menționat că stabilirea unei vârste minime pentru angajarea răspunderii penale este atributul statelor, avându-se în vedere faptul că nicio convenție internațională privind drepturile copilului nu prevede expres vreo interdicție în acest sens.

Un alt aspect relevant, vizează responsabilitatea persoanei fizice, definită în art. 22 CP RM: ea „reprezintă starea psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile”¹⁰.

În opinia autorului P.S. Daghel, „responsabilitatea înseamnă capacitatea de a fi vinovat și responsabil, capacitatea de a înțelege importanța acțiunilor sale și de a le conduce”¹¹.

⁸ PUȘCAȘU, A.-L. *Sanțiunile aplicabile infractorilor minori*. București: Universul Juridic, 2019, 160 p. ISBN 978-606-39-0452-3, pp. 43-44.

⁹ *Cauza T. versus Marea Britanie*. Cererea nr. 24724/94, 16.12.1999. [online] [citat: 02.02.2023]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/#{"fulltext":\["T%20and%20V%20v.%20United"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-58593"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{)

¹⁰ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

¹¹ ДАГЕЛЬ, П.С. *Учение о личности преступника в советском уголовном праве*. Владивосток.: Юридический центр Пресс, 2008. 453с.

I. M. Antonian și S.V. Borodin definesc „responsabilitatea ca starea psihică a persoanei de a fi capabilă, în funcție de dezvoltarea, socializarea, vârsta și starea de sănătate mentală în momentul săvârșirii infracțiunii, să-și dea seama de acțiunile sale și să le gestioneze, iar ulterior să fie responsabil și să fie pedepsit pentru fapta comisă”¹².

Potrivit lui R. I. Miheev, „vinovăția este capacitatea social-psihologică a subiectului infracțiunii de a fi considerat vinovat pentru infracțiunea săvârșită și pasibil de pedeapsa penală. După atitudinea psihică, persoana a fost capabilă să recunoască pericolul social al faptei prejudiciabile și să-și dirijeze conduita sa”¹³.

O atenție aparte, ar trebui acordată definiției propuse de autorul Z. A. Astemirov, care susține că „sub aspect social-psihologic, responsabilitatea este un criteriu al nivelului de conștiință al individului și premisă a răspunderii penale. Atunci când se stabilește responsabilitatea individuală, nu este suficient să se limiteze la o anumită vârstă. Conștientizarea valorilor sociale are loc, de obicei, la o vârstă mai timpurie decât conștientizarea valorilor protejate de legea penală. Și responsabilitatea nu apare la toți indivizii într-un termen fix. Cu toate acestea, există caracteristici tipice de dezvoltare biologică și socială pentru toate persoanele. Pentru a fi pasibilă de răspundere penală, o persoană trebuie să atingă un anumit nivel de dezvoltare intelectuală, care îi permite să înțeleagă pericolul social al faptelor interzise de legea penală”¹⁴.

La cele referitoare la responsabilitate, mai menționăm că aceasta „este o condiție *sine qua non* pentru ca o persoană fizică să fie atrasă la răspundere penală pentru comiterea unei infracțiuni, iar în dreptul penal al RM, care consideră vinovăția drept trăsătură esențială a infracțiunii, responsabilitatea este o condiție pentru existența subiectului infracțiunii, or, nu poate exista vinovăție acolo unde lipsesc cei doi factori, și anume factorul intelectual

¹² БОРОДИН, С.В. *Вопросы уголовного права и процесса в практике Верховных Судов РФ.* / Под ред. С.В. Бородина. Москва, 1971. 448 с. с. 50.

¹³ МИХЕЕВ, Р. И. *Проблемы вменяемости, вины и уголовной ответственности.* Автореф. дис. д-ра юрид. наук. Москва, 1995. с. 17.

¹⁴ АСТЕМИРОВ, З.А. *Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних.* / Под редакцией Н.А.Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 р, р. 120.

și volitiv, care sunt esențiali pentru existența vinovăției și care denotă, totodată, prezența responsabilității”¹⁵.

După cum s-a menționat, în afară de criteriul intelectual al răspunderii, în dreptul penal este abordat și criteriul volitiv. Într-adevăr, minoritatea are anumite caracteristici volitive ale personalității, cum ar fi impulsivitatea și chiar reactivitatea psihicului. Asemenea calități, în lipsa unei boli sau tulburări psihice, nu influențează capacitatea minorului de a-și controla voluntar acțiunile și de a alege varianta necesară de conduită în societate. Particularitățile statutului juridic al minorului sunt determinate de vârsta persoanei. În general, oricărei vârste a individului îi este caracteristică o conduită consimțită și voluntară. Minorului în calitate de subiect al raporturilor juridice penale, făptuitor al infracțiunii, îi este caracteristică psihologia infractorului minor. De altfel, în teoria dreptului penal, rămâne contraversată însăși definiția minorului.

Potrivit lui V.A. Galkin, „minorul este persoana care nu a atins o anumită vârstă, prevăzută de lege, cu capacitatea sa de exercitare deplină a drepturilor, libertăților și obligațiilor juridice prevăzute de Constituție și alte legi ale țării”¹⁶.

Se identifică două cazuri în care termenul de *minor* este aplicat în dreptul penal. În primul caz, este vorba despre răspunderea penală a minorilor, acest termen fiind utilizat pentru persoanele cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani. Mai exact, astfel de persoane nu pot fi considerate complet responsabile pentru faptele lor, conform legii penale. În primul caz, vorbim despre răspunderea penală a minorului, acest termen desemnând persoane cu vârstă de 14 și 18 ani. În RM, sunt stabilite două vârste ale răspunderii penale, luând în considerare persoanele care, la momentul comiterii infracțiunii, au împlinit 16 ani sau, în cazul anumitor elemente ale infracțiunii, au împlinit 14 ani.

¹⁵ SERBINOV, A. Subiectul infracțiunilor prevăzute la art. 290 și 291 CP RM. [online]. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr. 5, pp. 31-41, p. 34. ISSN: 1811-0770. [citat: 11.05.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/31_41_Subiectul%20infracțiuni%20prevazute%20la%20art.290%20si%20291%20CP%20RM.pdf

¹⁶ ГАЛКИН, В.А. Особенности назначения наказания в виде лишения свободы лицам, совершившим насильственные тяжкие и особо тяжкие преступления в несовершеннолетнем возрасте. Москва: Палеотип, 2006. 228 с. ISBN: 978-5-94727-221-5.

Astfel, considerăm că termenul de *minor* în dreptul penal desemnează persoana fizică care, în momentul comiterii infracțiunii, a împlinit vârsta de 14 ani, după caz, 16 ani, dar nu a atins vârsta de 18 ani. Autorii V. Rusu și O. Pop consideră că atragerea minorului la „răspunderea penală...trebuie realizată cu precauție și minuțiozitate, fiind necesar a i se explica acestuia motivele și caracterul faptelor antisociale comise. În acest sens, arestarea neîntemeiată sau trimiterea minorului în judecată poate influența negativ asupra comportării lui de mai departe, precum și îi poate schimba viziunea asupra întregii societăți din care face parte”¹⁷.

În criminologie, conceptul de *minor* cuprinde două categorii principale – copiii și adolescenții. Prin urmare, vârsta este nu numai un criteriu obligatoriu al subiectului infracțiunii, ci și un criteriu care determină capacitatea persoanei de a răspunde penal pentru infracțiunea comisă. Vârsta reprezintă perioada de dezvoltare a individului, caracterizată printr-o evoluție corectă de dezvoltare în procesul fizic și psihic, subordonat anumitor legități.

Cercetătorul M. M. Kocenov susținea că „vârsta individului constituie perioada de viață trăită. Cu toate acestea, temeiul răspunderii penale, în viziunea sa, nu era considerată vârsta fizică, dar capacitatea individului de a-și controla comportamentul”¹⁸. Autorul L.V. Borovâh prin *vârstă* înțelegea perioada de dezvoltare a individului”¹⁹.

Ne raliem poziției savantului R. I. Miheev, potrivit căruia categoria vârstei trebuie abordată atât în sens larg, cât și în sens îngust. Astfel, R. I. Miheev consideră că „în sens larg, prin vârstă se înțelege un interval de timp calendaristic, care s-a scurs de la nașterea individului până la un moment cronologic din viața sa, iar în sens îngust, este perioada de stare psihofizică din viața individului, însoțite de schimbări medicale, biologice, social-psihologice și legale”²⁰.

Astfel, vârsta reprezintă o treaptă de dezvoltare psihică determinată în timp. Ea este caracterizată de ansamblul schimbărilor fiziologice și psihice,

¹⁷ RUSU, V., POP, O. *Urmărirea penală în cauzele cu minori*. Chișinău: Pontos, 2008. 118 p. ISBN: 978-9975-72-072-4, p.9.

¹⁸ КОЧЕНОВ, М. М. *Теоретические основы судебно-психологической экспертизы*. Автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук. Москва, 1991. 45 с.

¹⁹ БОРОВЫХ, Л.В. *Проблема возраста в механизме уголовно-правового регулирования*: Автореф. дисс. канд. юрид. наук. Екатеринбург, 1993. 24 с.

²⁰ МИХЕЕВ, Р. И. *Проблемы вменяемости, вины и уголовной ответственности*: Автореф. дис. д-ра юрид. наук. М., 1995. С. 17.

care nu sunt legate de diferențele individuale și sunt comune tuturor indivizilor în condițiile unei dezvoltări normale. Caracteristicile psihologice ale vârstei sunt determinate de condițiile sociale în care se dezvoltă persoana, ereditatea, educația, particularitățile activității și comunicării individului, care influențează parcursul de la o vârstă la alta. Fiecărei vârste îi este caracteristic un anumit specific al dezvoltării individului. Interacțiunea factorilor interni și externi generează particularități psihologice, comune pentru persoane de aceeași vârstă.

Autorul Z. A. Astemirov²¹ a propus clasificarea minorilor și delimitarea răspunderii lor penale în corespundere cu particularitățile de vârstă și de dezvoltare a personalității:

1) Copiii până la vârsta de 11-12 ani, care nu sunt pasibili de răspunderea penală. Ei nu răspund penal pentru infracțiuni, ei imită comportamentul adulților, au abilități practice obișnuite, le lipsește experiența de viață.

2) Adolescenții cuprind intervalul de la 12 la 16 ani. Ei prezintă o „reducere” a capacității de înțelegere, trec prin schimbări în ceea ce privește dezvoltarea biologică, psihică și socială, se dezvoltă din punct de vedere moral și își formează propriile principii. Între vârsta de 12 și 14 ani minorii nu poartă răspundere penală, iar persoanele cu vârsta cuprinsă între 14 și 16 ani răspund penal doar pentru anumite categorii de infracțiuni, reglementate exhaustiv²².

Astfel, vârsta constituie o coordonată morfologică care pune în evidență dezvoltarea psihică, fizică și plasamentul individului în societate. Fiecare vârstă reprezintă o etapă nouă a dezvoltării psihice și se caracterizează printr-o multitudine de schimbări care, luate în ansamblu, formează specificul structurii personalității minorului la etapa dată a dezvoltării. Vârsta matură a adolescenților nu este descrisă ca o responsabilitate redusă, ci ca o responsabilitate relativă.

3) Persoanele cu vârsta cuprinsă între 16 și 18 ani sunt caracterizate de responsabilitate, dar nu și de maturitate socială deplină. Vârsta adolescenților este o perioadă complexă și dificilă. Pe de o parte, este caracterizată de

²¹ АСТЕМИРОВ, З.А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. / Под редакцией Н.А.Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 p, p.120.

²² STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M. *Delincvența juvenilă*. / Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2017. 371 p. ISBN: 978-9975-71-946-9, p.111.

manifestări negative ale personalității, dezarmonie, conflict cu adulții. Pe de altă parte, vârsta adolescenților este însoțită și de numeroși factori pozitivi: crește independența minorului, relațiile cu semenii și adulții sunt mai variate și consistente, domeniile de interese se extind semnificativ. În această perioadă, minorul realizează autocunoașterea și autoaprecierea²³.

De regulă, perioadele de atingere a maturității fizice, psihice și sociale nu coincid și această disproporție, cu predominarea ritmurilor de maturizare fizică, creează dificultăți psihologice suplimentare și, în mare parte, determină particularitățile psihice și comportamentale ale minorilor. Manifestările unei excitabilități emoționale crescute, instabilitatea comportamentală și impulsivitatea sunt caracteristice majorității minorilor, ca urmare a predominării proceselor de excitație față de cele de inhibare ale psihicului. Înțelegerea proceselor de excitație și inhibare ale psihicului poate ajuta la explicarea comportamentului adolescenților. Astfel, manifestările unei excitabilități emoționale crescute, instabilitatea comportamentală și impulsivitatea sunt caracteristice majorității minorilor, în special adolescenților, ca urmare a faptului că procesele de excitație ale psihicului predomină asupra proceselor de inhibare.

Cele relatate sunt comune adolescenților, deoarece creierul acestora este încă în dezvoltare, iar procesul de maturizare cerebrală continuă până în jurul vârstei de 25 de ani. În perioada adolescenței, anumite părți ale creierului, implicate în procesele de inhibare, de exemplu, cortexul prefrontal, nu sunt încă pe deplin dezvoltate, ceea ce poate duce la o diminuare a capacității de autocontrol și autoreglare a comportamentului. Temperamentul individului arată capacitatea acestuia de a răspunde la diverși stimuli externi sau interni, respectiv capacitatea de concentrare nervoasă, de încordare și de autocontrol, care evoluează de la susceptibilitate și impulsivitate până la calm și stăpânire de sine²⁴.

Astfel, adolescenții pot avea dificultăți în a-și controla emoțiile și impulsurile, ceea ce poate duce la fapte riscante sau imorale. Cu toate acestea, este important să se înțeleagă că respectivele caracteristici nu sunt universale și

²³ АСТЕМИРОВ,З. А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. / Под редакцией Н.А.Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 p, p.120.

²⁴ STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M. *Delincvența juvenilă*. / Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2017. 371 p. ISBN: 978-9975-71-946-9, p.117.

că fiecare adolescent este unic în felul său. De asemenea, dezvoltarea cognitivă și emoțională poate fi îmbunătățită prin experiențe pozitive și educație, iar adolescentul poate fi ajutat să învețe cum să-și controleze pornirile și să-și gestioneze emoțiile.

Este știut că minorilor le sunt caracteristice particularități psihologice, specifice vârstei copilăriei și adolescenței, cum ar fi naivitatea, credibilitatea, impulsivitatea, curiozitatea ș.a. Toate acestea fac ca acest grup de vârstă să fie mai predispus la influență și atragerea în acțiunile criminale ale adulților. În general, comportamentul minorilor este contradictoriu: pe de o parte, există o dorință de a fi identic cu lumea, iar pe de altă parte, dorința de a se deosebi, pe cât e posibil, de ceilalți copii și adulți. De regulă, ei încep a încerca să obțină respectul colegilor, prietenilor și nu rareori exagerează și își expun propriile deficiențe. Aceste trăsături pot face ca un adolescent să devină atât victimă, cât și infractor.

În această perioadă critică de tranziție, minorul este supus proceselor biologice de maturizare, formare morală a personalității sale, dorința de a se elibera de supravegherea părinților, alegerea unei profesii, poziționarea în rândul colegilor.

Este important să se recunoască de către adulți că copiii au nevoie de sprijinul lor în această perioadă, chiar dacă își manifestă interesul și dorința de a se elibera de sub supravegherea lor, context în care este important să se ofere adolescenților oportunități de a-și dezvolta încrederea de sine, abilitățile sociale și de a lua decizii.

Autorii M. Strulea, D. Gurev menționează că „majoritatea țărilor stabilesc că un adult legal și un adult real sunt concepte diferite și trebuie luate în considerare, atunci când se abordează problemele prevenirii infracționalității persoanelor minore. Atunci când se stabilesc criteriile responsabilității penale, trebuie luate în considerare, pe lângă caracteristicile biologice și psihologice ale infractorilor minori, nivelul lor intelectual și educațional la diferite etape ale dezvoltării. Inteligența joacă un mare rol în procesul de afirmație profesională și socială”²⁵.

În decursul unei perioade îndelungate, discuția asupra stabilirii vârstei de la care survine răspunderea penală pentru comiterea infracțiunii, atât

²⁵ STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M. *Delincvența juvenilă*. / Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2017. 371 p. ISBN: 978-9975-71-946-9, p.121.

pentru specialiști în domeniu, cât și pentru legiuitorii multor țări, a rămas una dintre cele mai dificile. În primul rând, dificultatea constă în stabilitatea limitelor inferioare și superioare ale răspunderii penale. Limitele inferioare ale vârstei răspunderii penale variază în diferite țări, de la 7 la 16 ani.

Autorul V.G. Pavlov își exprimă convingerea că „legiuitorul a stabilit pragul de vârstă de jos al responsabilității penale pentru toate perioadele existenței statului, nu a luat în considerare că vârsta subiectului responsabilității penale este cea mai dinamică și variabilă în condițiile actuale de luptă împotriva criminalității. Majoritatea experților în drept și a psihologilor consideră că vârsta de 14 ani constituie o anumită treaptă fiziologică a maturizării oricărui om, caracterizată prin capacitatea de a face concluzii și de a-și coordona acțiunile (inacțiunile). După părerea acestor autori, vârsta de 14 ani a răspunderii penale pentru infracțiuni intenționate a fost stabilită, deoarece este cea mai periculoasă și caracterul prejudiciabil devine clar pentru toată lumea chiar la o vârstă mai fragedă”²⁶.

Evaluând cercetările efectuate de juriști și psihologi asupra vârstei responsabilității penale, O. D. Sitkovskaia a ajuns la concluzia că „perioada de vârstă de la 11 la 15 ani este o treaptă de tranziție de la copilărie la adolescență, caracterizată printr-o dezvoltare rapidă a inteligenței și voinței, precum și a personalității, permițând persoanei să-și armonizeze voința cu normele sociale de conduită. Există, de asemenea, susținători și pentru reducerea vârstei răspunderii penale până la cea de 12-13 ani pentru anumite tipuri de omoruri calificate. Dacă nivelul dat al vârstei răspunderii penale ar fi legal, acest lucru nu ar fi considerat o greșeală a aplicării legii sau un pas înapoi în procesul de umanizare, deoarece persoanele sub vârsta de 18 ani care au comis o infracțiune au suficiente motive legale pentru a fi liberate de răspunderea penală sau de pedeapsă”²⁷.

Există și o altă perspectivă asupra creșterii vârstei răspunderii penale. Cercetătorii susțin necesitatea creșterii vârstei în legislația penală absolut pentru toate infracțiunile fără excepție. În același timp, ei propun o limită superioară de vârstă de 20 de ani, din mai multe raționamente, după cum vor fi expuse *infra*.

²⁶ ПАВЛОВ, В.Г. *Субъект преступления и уголовная ответственность*. Санкт-Петербург, 2000. 192 с., с. 35.

²⁷ СИТКОВСКАЯ, О.Д., КОНЫШЕВА, Л.П., КОЧЕНОВ, М.М. *Основные направления судебно-психиатрической экспертизы*. / Справочное пособие. Москва: Юрлитинформ, 2000. с. 160.

Noțiunea de *subiect al infracțiunii* include o listă exhaustivă de caracteristici obligatorii, iar astfel de caracteristici cum ar fi capacitatea și vârsta influențează în mod direct decizia cu privire la angajarea unei persoane în răspundere penală și vinovăția acesteia.

Semnele juridice ale persoanei fizice ca subiect al infracțiunii sunt: vârsta, responsabilitatea și calitățile speciale²⁸.

Capacitatea de înțelegere a consecințelor propriilor acțiuni și vârsta sunt două dintre cele mai importante caracteristici care trebuie luate în considerare, atunci când se examinează un caz penal. De exemplu, un copil sub vârsta de 14 ani nu poate fi tras la răspundere penală în conformitate cu legea din majoritatea țărilor, iar pentru tinerii cu vârste între 14 și 18 ani există reguli speciale, care pot influența gradul de răspundere penală și pedeapsa aplicată.

La fel, în cazul persoanelor cu probleme de sănătate mintală sau intelectuală, capacitatea lor de înțelegere a consecințelor propriilor acțiuni poate fi afectată și, drept consecință, pot fi examinate în mod divers în cazul aplicării răspunderii penale. Toate aceste caracteristici ar trebui luate în considerare cu atenție, atunci când se ia o decizie cu privire la răspunderea penală și vinovăția unei persoane, astfel încât să se asigure o justiție echitabilă și adecvată în fiecare caz în mod particular.

Autorii M. Strulea, D. Gurev relatează că „momentul în care se atinge majoratul legal stabilit de lege poate să nu corespundă personalității unei persoane cu întârzieri avansate în dezvoltare. Specificul subiectului unei infracțiuni comise de un minor îl constituie faptul că la caracteristicile fiziologice ale vârstei adolescenței se adaugă caracteristicile psihologice ale infractorului minor, ceea ce necesită o atenție mai mare din partea specialiștilor. Actualmente, în studiul personalității delincvenților minori se pune accentul nu pe criteriul biologic și psihologic, dar, mai curând, pe cel social, care poate modela personalitatea în sens pozitiv sau negativ”²⁹.

Din analiza teoretică și practică a acestui paragraf este plauzibil să tragem concluzia că, de fapt, un minor de 14 ani este inteligent din punct de

²⁸ VASILOI, D. *Caiet la disciplina Drept penal. Partea generală*. Chișinău, 2013, 72 p., p.24. [online]. [citat: 12.06.2023]. Disponibil: https://criminology.md/wp-content/uploads/2020/06/ispc_note_curs_d_a25.pdf

²⁹ STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M. *Delincvența juvenilă*. / Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2017. 371 p. ISBN: 978-9975-71-946-9, p.110.

vedere al formării voinței și pregătit pentru a dobândi personalitatea juridică penală, în contextul tragerii la răspundere penală. Este esențial de a se lua în considerare circumstanțele specifice ale fiecărei cauze în mod particular, gradul de vinovăție al minorului, natura și gravitatea infracțiunii comise, precum și posibilitatea de reabilitare a minorului și de reeducare. Astfel, rezultă că, pentru a se asigura că răspunderea penală a minorului corespunde normelor legislative, este necesar ca, în fiecare caz în parte, să se efectueze o analiză individuală și să se ia o decizie în funcție de circumstanțele specifice ale cazului.

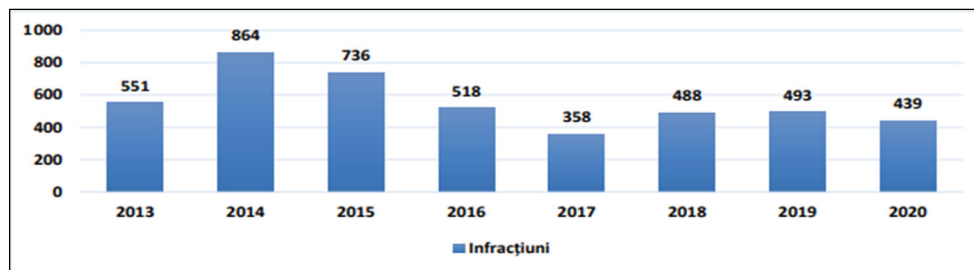
În vederea cercetării statutului minorului ca subiect al dreptului penal, este important să acordăm atenția cuvenită și datelor statistice. Astfel, potrivit Notei informative a Inspectoratului Național de Securitate Publică al MAI a R.M., „datele statistice prezintă cifrele infracțiunilor comise de către minori pe perioada de referință. Dinamica criminalității în mediul copiilor poate fi urmărită după datele statistice ale MAI pe parcursul a 9 luni ale anului 2020, conform cărora „în Republica Moldova au fost săvârșite 17 885 infracțiuni, comparativ cu 21 304, înregistrate în perioada analogică al anului 2019, ceea ce constituie o diminuare cu 16,1%. În perioada de referință, de către minori și cu participarea acestora au fost săvârșite 439 (493 – în 2019) de infracțiuni, ceea ce constituie o descreștere cu 11%, comparativ cu perioada analogică a anului precedent. Astfel, se constată că 2,45% din numărul total de 17 885 de infracțiuni înregistrate pe teritoriul țării sunt săvârșite de către minori sau cu participarea acestora”³⁰.

În conținutul aceleiași statistici se menționează că „urmărind dinamica criminalității, atestăm că fenomenul infracțional în rândul minorilor în Republica Moldova continuă să se caracterizeze prin infracțiuni ușoare și mai puțin grave, iar în perioada anilor 2013-2020, infracționalitatea a cunoscut devieri semnificative, variația fiind marcată de o fluctuație în intervalul 846-358 infracțiuni, remarcându-se scăderea cea mai mare – de 30,88% – în anul 2017 și cea mai mare creștere – cu 7,06% – în anul 2014. În același context, analizând în comparație numărul infracțiunilor înregistrate pe

³⁰ Notă informativă privind starea delincvenței juvenile și activitatea pe domeniul siguranță copii pe parcursul a 9 luni ale anului 2020. 18 p. [online] [citat: 15.07.2023]. Disponibil: https://www.igp.gov.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delincvenței_juvenile_si_activitatea_pe_domeniul_siguranta_copii_pe_parcursul_a_9_luni_ale_anului_2020_1.pdf

parcursul a 9 luni, în intervalul anilor 2013-2020, s-a remarcat o scădere semnificativă pentru anii 2016-2020 a numărul infracțiunilor.”³¹

*Dinamica criminalității juvenile în perioada lunii septembrie an. 2013-2020*³²

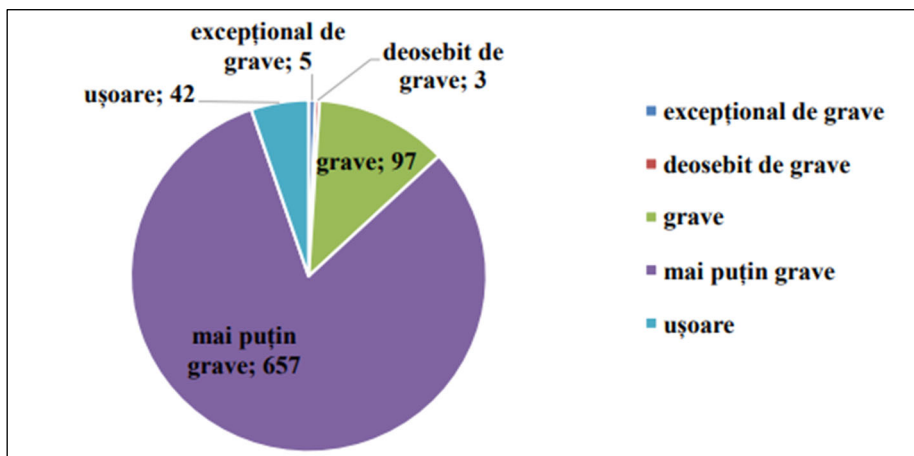
Potrivit Notei informative enunțate, „din numărul total de 439 (493 – în 2019) de cauze penale pornite, urmărirea penală a fost finalizată în 387 (445 – în 2019) de cauze, dintre care 317 (339 – în 2019) au fost trimise spre examinare către instanța de judecată, 65 (101 – în 2019) au fost încetate, 3 (5 – în 2019) cauze au fost clasate și 2 (0 – 2019) cauze au fost suspendate condiționat. Analiza efectuată a evidențiat că la comiterea infracțiunilor au participat 804 persoane (829 – în 2019), dintre care 744 (în 2019 – 756) de băieți și 60 (în 2019 – 73) de fete. Remarcăm că fenomenul infracțional în rândul minorilor este dominat de infracțiunile mai puțin grave (657), urmat de infracțiunile grave (97) și ușoare (42). Cu o incidență mult mai mică, urmează infracțiunile excepțional de grave (5) și deosebit de grave (3)”³³.

³¹ Notă informativă privind starea delincvenței juvenile și activitatea pe domeniul siguranță copii pe parcursul a 9 luni ale anului 2020. 18 p. [online] [citat: 15.07.2023]. Disponibil: https://www.igp.gov.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delincvenței_juvenile_si_activitatea_pe_domeniul_siguranta_copii_pe_parcursul_a_9_luni_ale_anului_2020_1.pdf

³² Notă informativă privind starea delincvenței juvenile și activitatea pe domeniul siguranță copii pe parcursul a 9 luni ale anului 2020. 18 p. [online] [citat: 15.07.2023]. Disponibil: https://www.igp.gov.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delincvenței_juvenile_si_activitatea_pe_domeniul_siguranta_copii_pe_parcursul_a_9_luni_ale_anului_2020_1.pdf

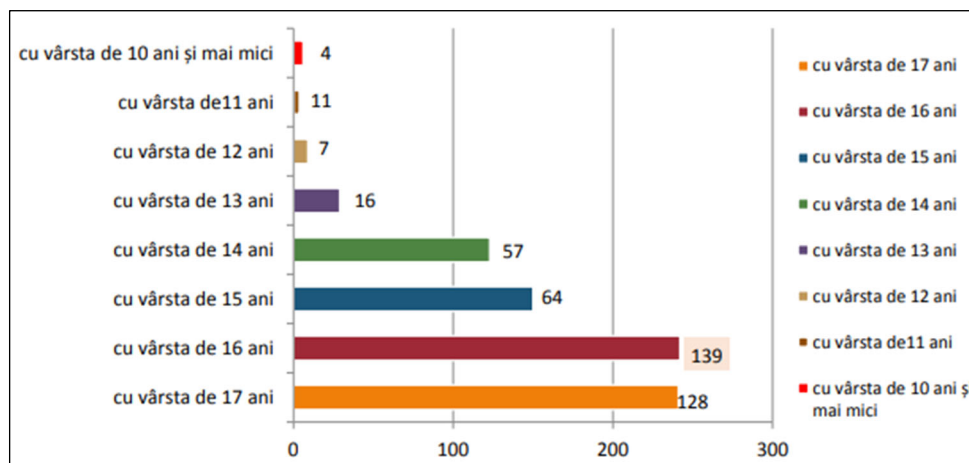
³³ Notă informativă privind starea delincvenței juvenile și activitatea pe domeniul siguranță copii pe parcursul a 9 luni ale anului 2020. 18 p. [online] [citat: 15.07.2023]. Disponibil: https://www.igp.gov.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delincvenței_juvenile_si_activitatea_pe_domeniul_siguranta_copii_pe_parcursul_a_9_luni_ale_anului_2020_1.pdf

Dinamica criminalității juvenile după gravitatea infracțională pentru 9 luni, 2020

În conținutul Notei informative a Inspectoratului Național de Securitate publică se mai menționează că, „conform criteriului de divizare regională a infracționalității, se atestă că fenomenul infracțional în mediul copiilor este centrat cu preponderență în mediul urban, cu 511 copii care au săvârșit infracțiuni (466 – în 2019), comparativ cu mediul rural – 293 copii (363 – în 2019), coraportul fiind: urban afectat de 63,56%, iar rural – de 36,44 %”³⁴.

³⁴ Notă informativă privind starea delincvenței juvenile și activitatea pe domeniul siguranță copii pe parcursul a 9 luni ale anului 2020. 18 p. [online] [cit.: 15.07.2023]. Disponibil: https://www.igp.gov.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delincventei_juvenile_si_activitatea_pe_domeniul_siguranta_copii_pe_parcursul_a_9_luni_ale_anului_2020_1.pdf

Vârsta minorilor care au participat la comiterea infracțiunilor

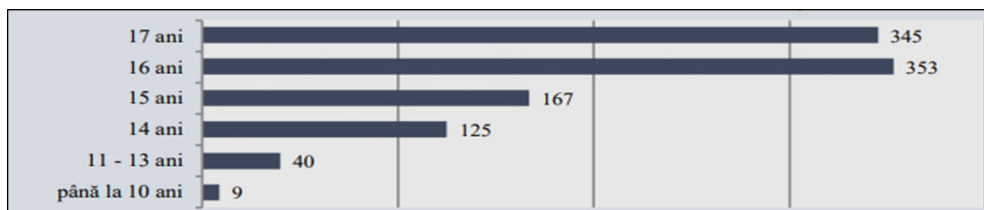
Potrivit Raportului privind activitatea Poliției pentru anul 2022, „conform datelor statistice pe perioada anului 2022, din numărul total de infracțiuni înregistrate de subdiviziunile Poliției, 2,95% sunt infracțiuni săvârșite de către minori sau cu participarea acestora. Astfel, de către minori și cu participarea acestora au fost săvârșite 705 infracțiuni, înregistrând o creștere cu +1,44% față de perioada analogică a anului 2021, iar la comiterea infracțiunilor au participat 1039 de minori, dintre care 974 de băieți și 65 de fete”³⁵.

În aceeași ordine de idei, se mai menționează în Raport că „urmărirea penală a fost finalizată în 658 de cauze, dintre care 537 au fost trimise spre examinare în instanța de judecată. După aspectul de vârstă al copiilor care au participat la comiterea infracțiunilor, distingem că cele mai multe infracțiuni au fost săvârșite de către minorii cu vârsta de 16 ani”³⁶.

³⁵ RAPORT privind activitatea Poliției, 12 luni, anul 2022. Chișinău, 2023, 27 p. [online] [citat: 15.07.2023]. Disponibil: https://politia.md/sites/default/files/raport_activitate_12_luni_2022_.pdf

³⁶ RAPORT privind activitatea Poliției, 12 luni, anul 2022. Chișinău, 2023, 27 p. [online] [citat: 15.07.2023]. Disponibil: https://politia.md/sites/default/files/raport_activitate_12_luni_2022_.pdf

Vârsta minorilor care au comis infracțiuni

Din Raportul privind activitatea poliției pentru anul 2022 mai rezultă că „1013 copii au săvârșit infracțiuni pentru prima dată, iar 26 de copii au săvârșit infracțiuni repetat”³⁷.

Potrivit autorilor M. Strulea, D. Gurev, „minorii care comit infracțiuni reprezintă o categorie socială aparte, cu o mare diversitate comportamentală. Fiecare delincvent este un caz particular ce se caracterizează printr-o seamă de trăsături fiziologice, psihologice și atitudini sociale, care nu se regăsesc întocmai la toți infractorii. În contextul complex al mediului socio-economic actual din Republica Moldova, nivelul infracționalității minorilor este în creștere față de anul precedent, ceea ce este demonstrat de datele statistice menționate mai sus. În anul anterior s-a remarcat o tendință nefavorabilă de creștere a pericolului social al infracțiunilor comise de către minori și a numărului de infracțiuni comise de către minori împreună cu adulții”³⁸.

Tendențele enunțate reflectă percepția dobândirii de către minori a experienței criminale, a unui profesionalism criminal prematur, formarea unor atitudini antisociale stabile, însușirea eronată a valorilor sociale și distorsionarea orientărilor valorice. De obicei, criminalitatea minorilor se produce în mod special prin intermediul mediului social și a grupurilor sociale mici din care fac parte. Astfel, în mediu, minorii care au comis infracțiunea, de obicei, s-au aflat în prezența persoanelor condamnate anterior, a abuzului de alcool, a lipsei unei ocupații, a abandonului școlar.

După cum se menționează în literatura de specialitate, „una dintre caracteristicile infractorilor minori este comportamentul lor anticonformist în grupuri. O trăsătură de bază, caracteristică criminalului, este și nivelul

³⁷ RAPORT privind activitatea Poliției, 12 luni, anul 2022. Chișinău, 2023, 27 p., p.14. [online] [citat: 15.07.2023]. Disponibil: https://politia.md/sites/default/files/raport_activitate_12_luni_2022_.pdf

³⁸ STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M. *Delincvența juvenilă*. / Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2017. 371 p. ISBN: 978-9975-71-946-9, p.141.

redus de intelegență. Participarea minorului în grupul cu un anumit obiectiv social negativ „acelerează” formarea valorilor anticonformiste, care sunt realizate prin acțiuni antisociale. În grupurile sociale are loc o deformare activă a nevoilor, viziunilor și valorilor morale ale adolescenților. Atitudinile, orientările și abilitățile criminale sunt imitate, preluate prin comunicare în timpul petrecut în grup cu fanii infractori. Abordarea formală a profesorilor în școală, precum și atenția insuficientă a părinților la educația lor, conduc adesea la consolidarea valorilor anticonformiste a minorilor. Astfel, adevărații educători ai adolescenților devin membrii și liderii grupului infractor”³⁹.

În majoritatea cazurilor, infracțiunile comise de către minori au loc prin comiterea lor în grup. În aproape fiecare al doilea grup infracțional al minorilor există, de obicei, persoane anterior condamnate. Din această cauză, are loc un proces de interacțiune/cooperare și influențare dintre infracționalitatea minorilor și infracționalitatea adulților. Or, deseori minorii imită comportamentul infracțional al adulților, luând drept exemplu modul de conduită infracțional al persoanelor de la care pot prelua punctele lor de vedere și abilitățile criminale.

Un caz din practica judiciară îl constituie „cauza penală C.L, C.I și B.R, învinuiți de comiterea infracțiunii prevăzute de art. 171 alin.(2) lit.b), c) și art.172 alin. (2) lit. b), c) Cod penal, anterior fiind judecați; prin sentința judecătoreiei mun. Chișinău, sediul Buiucani, instanța de judecată a hotărât de a-i recunoaște pe C.L. ,C.I și B.R vinovați în săvârșirea infracțiunilor prevăzute de art. 171 alin. (2) lit. b), c) și art.172 alin. (2) lit. b), c) Cod penal, în conformitate cu care a-i condamna, stabilindu-le fiecăruia pedepse, cu aplicarea prevederilor art.364¹ alin.(8) CPP și art.70 alin. (3¹) Cod penal. Conform art. 84 alin. (1) Cod penal, pentru concurs de infracțiuni prin cumul parțial al pedepselor aplicate, a le stabili lui C.L pedeapsă definitivă de 10 (zece) ani și 6 luni închisoare, cu executarea ei într-un penitenciar de tip semiînchis, și lui C.I. – pedeapsă definitivă de 7 (șapte) ani și 4 luni închisoare, cu executarea ei într-un penitenciar de tip semiînchis. Lui B.R – pedeapsă definitivă de 6 (șase) ani închisoare, cu executarea ei într-un penitenciar de tip semiînchis.”⁴⁰

³⁹ STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M. *Delincvența juvenilă. / Suport de curs.* Chișinău: CEP USM, 2017. 371 p. ISBN: 978-9975-71-946-9, p.93.

⁴⁰ Dosarul nr.1-1151/2021(1-210599067-12-1-21042021, Arhiva judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani.

În general, este important să se recunoască influența pe care grupurile sociale o pot avea asupra minorilor și să se acorde atenție dezvoltării sociale sănătoase, care să promoveze valorile și comportamentele pozitive. De asemenea, este important să se ofere minorilor suport și resurse pentru a le dezvolta abilități de a face față presiunii sociale și de a lua decizii pozitive pentru ei înșiși.

Autorul D. Botnari menționează că, „potrivit datelor statistice, se afirmă faptul că infracțiunile comise de minori sunt, de asemenea, caracterizate prin îndrăzneală, cinism, răzbunare, determinare și stereotipuri criminale. Un factor important care caracterizează infractorii minori actuali este creșterea numărului de băieți și fete cu tulburări de personalitate și anomalii. Unul din zece minori înregistrați la poliție este depistat cu boli psihice. Iar unul din cinci dintre ei a comis o infracțiune periculoasă înainte de a fi responsabil în fața legii. Diverse deviații psihice facilitează comiterea infracțiunilor de către adolescenți prin caracteristici ale personalității lor, cum ar fi dependența, susceptibilitatea, conformismul, nivelul scăzut de inteligență, slăbiciunea voinței și principiile morale. Astfel, minorii se deosebesc de adulți printr-un nivel intelectual mai redus de dezvoltare, un psihic instabil, calități volitive neformate, lipsă de experiență, dinamism în formarea intereselor și o capacitate slab dezvoltată de a se evalua în mod adecvat și obiectiv”⁴¹.

Într-o altă cauză penală, de învinuire a lui C.M. „de comiterea infracțiunii prevăzute de art. 186 alin. (2) lit. b), c) și d) Cod penal, cu antecedente penale, instanța de judecată, prin sentința judecătoreiei Hîncești sediul Central, a hotărât de a o recunoaște pe C.M. vinovată de comiterea infracțiunii prevăzute în art. 186 alin. (2) lit. b), c) și d) Cod penal și, cu aplicarea art.70 alin.(3) CP și art. 364 'alin.(8) CPP al RM, i se numește pedeapsă sub formă de 6 luni (șase luni) închisoare, cu executarea pedepsei în centrele de detenție pentru minori și tineri, pentru femei. Conform art. 84 alin.(4) Cod penal, pentru concurs de infracțiuni, la pedeapsa numită, prin prezenta sentință, se adaugă lui C.M, parțial, pedeapsa stabilită prin sentința judecătoreiei Hîncești, definitiv stabilindu-i-se pedeapsa sub formă de închisoare pe un termen de 2 (doi) ani, cu executarea pedepsei în centrele de detenție pentru minori, tineri și pentru femei”⁴².

⁴¹ BOTNARI, D. Atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la unor fapte imorale. În: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova*. Lucrări studențești. Chișinău: CEP USM, 2020. pp.239-242, p.239.

⁴² Dosarul nr. 1-142/2021 (2020200354)Arhiva Hîncești, sediul Central.

Analiza cercetărilor criminologice, împreună cu studierea practicii judiciare, a demonstrat că, în situațiile critice, comportamentul și reacția tinerilor la factorii criminogeni erau aproximativ aceleași, indiferent de sexul lor. Mai mult, comportamentul fetelor în situații critice a fost mai hotărât, mai agresiv și independent, față de comportamentul băieților⁴³.

Autorii mai menționează că „un alt indicator socio-demografic care influențează formarea personalității infractorului minor este locul în care trăiește. Formarea comportamentului infracțional reflectă relația dintre personalitate și micromediul său. Acest lucru se reflectă în particularitățile orașului, care favorizează comiterea de infracțiuni. În orașe există un număr mai mare de obiective ale infracțiunii. Densitatea mare a populației, anonimatul vieții orașului susțin speranțele infractorilor minori de a scăpa nepedepsiți, crescând posibilitatea ascunderii urmelor infracțiunii. În orașul cu o concentrație mare de infrastructură atractivă, se creează mai multe oportunități pentru comunicarea informațională și necontrolată între adolescenți. Controlul social al comportamentului minorilor este mult mai slab în mediul urban decât în mediul rural. Aceasta se explică prin o mai mare ocupare a populației adulte, prin ritmul mai complex al vieții urbane. Orașul, cu o varietate de mijloace de transport, oferă infractorilor posibilitatea de a se ascunde de la locul comiterii infracțiunii într-un timp scurt. În mediul rural, în comparație cu orașul, nivelul educațional și cultural al tinerilor este mai scăzut, există mai puține oportunități de educație morală: teatre, muzee, expoziții, dar și criminalitatea este mai scăzută”⁴⁴.

Într-o altă speță, în cauza penală de învinuire a lui S.N de „comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 186 alin. (2) lit. b), c), d), fără antecedente penale, instanța de judecată, prin sentința judecătorei Chișinău, sediul Buiucani, a hotărât de a-l recunoaște pe S.N vinovat în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 186 alin. (2) lit. b), c), d) Cod penal, în conformitate cu care, a-l condamna, stabilindu-i o pedeapsă, cu aplicarea prevederilor art.364 alin.(8)CPP, sub formă de 3 (trei) luni închisoare, cu executarea ei într-un centru de detenție pentru minori și tineri. Conform art.84 alin.(1) Cod penal, pentru concurs de infracțiuni, prin cumul parțial al pedepselor aplicate, a-i

⁴³ STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M. *Delincvența juvenilă*. / Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2017. 371 p. ISBN: 978-9975-71-946-9, p.187.

⁴⁴ STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M. *Delincvența juvenilă*. / Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2017. 371 p. ISBN: 978-9975-71-946-9, p.189.

stabili inculpatului S.N o pedeapsă definitivă de 6 (șase) luni închisoare, cu executarea ei într-un centru de detenție pentru minori și tineri. Conform art. 90 Cod penal, a suspenda condiționat pedeapsa aplicată lui S.N, fixându-i un termen de probă de 1 (un) an, și a nu executa această pedeapsă, dacă în termenul de probă el nu va săvârși o nouă infracțiune și, prin respectarea termenului de probă, va îndreptăți încrederea ce i s-a acordat”⁴⁵.

Prin aplicarea unor tipologii generale ale personalității infractorilor, se pot identifica patru tipuri principale de minori, care comit infracțiuni:

- 1) în urma unor împrejurări nefericite, a ușurinței sau nepregătirii pentru a face față situației sau a orientării generale pozitive a personalității;
- 2) în urma instabilității orientării generale a personalității, care îi face să cadă în situația respectivă;
- 3) în urma unei orientări negative preponderente a personalității, care nu a atins încă un nivel de preferință stabilă pentru comportamentul infracțional față de alte opțiuni;
- 4) în urma unei orientări active antisociale dominante și stabile a personalității, care, în esență, determină întregul comportament al adolescentului.

Autorii M. Strulea, D. Gurev enunță: „Sistemul general de clasificare a minorilor care au comis infracțiuni trebuie să fie apt pentru a fi folosit la analiza juridică și criminologică a componentelor de infracțiuni, precum și pentru elaborarea măsurilor de profilaxie, de prevenire și de combatere a criminalității, să caracterizeze complex tipurile de persoane care au comis fapte interzise de legea penală, precum și calitățile caracterului celor care s-au evidențiat la comiterea de infracțiuni. În funcție de natura motivației pentru comiterea infracțiunilor, sunt identificate următoarele tipuri de infractori minori: cei care o fac din răutate sau plictiseală; cei influențați de prieteni, pentru a obține sau a menține autoritatea; cei influențați de adulți; cei care o fac din nevoie; cei care se apără de agresiunea adulților. Caracteristicile psihice ale adolescenților influențează motivația pentru comportamentul infracțional al acestora: sugestibilitate crescută, indiferența față de activitățile educaționale, tendința spre contaminarea socială și psihologică”⁴⁶.

⁴⁵ Dosarul nr.1-288/2021(1-21015807-12-1-03022021), Arhiva judecătorei Chișinău, sediul Buiucani.

⁴⁶ STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M. *Delincvența juvenilă*. / Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2017. 371 p. ISBN: 978-9975-71-946-9, p.141.

În rândurile minorilor, precum și în rândurile adulților, există tipuri de infractori destul de periculoși, care încearcă să scoată la iveală nemulțumirile din familie sau școală, supărarea pe colegi sau pe cetățenii care se află în stare neajutorată. O mare parte dintre delincvenții minori suferă de diferite anomalii mentale. În rândul minorilor care comit infracțiuni violente, această proporție este de multe ori mai mare, cele mai frecvente forme de anomalii psihice fiind trăsăturile neuropatice și reacțiile patopatologice, un nivel redus de anomalii intelectuale. Majoritatea acestor anomalii psihice ale minorilor din această categorie sunt cauzate de condiții anormale de trai și de lipsa de educație, de absența de la școală, aderarea la grupuri, de mediul social, vagabondaj ș.a.

Pentru infractorii minori sunt caracteristice distorsionări semnificative ale conștiinței morale și legale, cum ar fi interpretarea datoriei, conștiinței, permisibilității pe baza dorințelor personale sau a solidarității de grup; orientarea către obținerea plăcerii imediate, indiferența față de suferințele altor persoane, dorința de autoafirmare în grupuri, ignorarea interdicțiilor legislative, ignorarea rolului social, opunerea legii și ordinii de drept, ignorarea oportunităților, înlocuirea normelor legale prin normele de grup, înțelegerea distorsionată a comportamentului permis și interzis, atitudine ostilă și neîncredătoare față de forțele de ordine, convingerea că este posibil a se evita pedeapsa pentru faptele săvârșite ș.a.

2.2. Particularitățile răspunderii penale a minorului

Conform Ansamblului regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori din 1985, denumite *Regulile de la Beijing*⁴⁷, prin termenul de *minor* se înțelege un copil sau un adolescent care, în cadrul sistemului juridic existent, poate fi tras la răspundere pentru o infracțiune într-o formă diferită de răspunderea aplicabilă adulților.

Această practică se bazează pe principiul umanismului și pe legislația penală internațională modernă, aprobată de ONU. Astfel, separarea particularităților răspunderii penale a minorilor într-un capitol separat înseamnă

⁴⁷ Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori: Regulile de la Beijing; Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985. [online] [citat: 23.05.2023]. Disponibil: [https://anp.gov.ro/wp-content/uploads/sites/33/Documente%20utile%20pdf/AnsamblulregulilorminimealeNatiunilorUnitecuprivirelaadministrareajustitieipentruminori\(Regulile%20de%20la%20Beijing\).pdf](https://anp.gov.ro/wp-content/uploads/sites/33/Documente%20utile%20pdf/AnsamblulregulilorminimealeNatiunilorUnitecuprivirelaadministrareajustitieipentruminori(Regulile%20de%20la%20Beijing).pdf)

că, în ceea ce se referă la aceste persoane, normele privind răspunderea penală se aplică ținându-se cont de dispoziții speciale.

La nivel național, norme legale privind măsurile de dejuridicizare sunt expuse, în special, în Codul penal⁴⁸, însă anumite reglementări legale importante sunt stipulate și în Codul de procedură penală al Republicii Moldova⁴⁹, în Legea cu privire la mediere⁵⁰.

În dreptul penal, în special în practică, conceptul de *răspundere penală a minorilor* este aplicat în mod activ, dar conținutul acestui concept nu a fost dezvăluit nemijlocit de legiuitor, la fel cum și conceptul mai larg – de *răspundere penală* în ansamblu – nu a fost dezvăluit.

Cert este că răspunderea penală este un concept mai larg decât pedeapsa. Legiuitorul nu definește un concept general și nici nu definește scopurile de ordin general în același timp, dar stabilește doar obiectivele pedepsei, acestea fiind, potrivit art. 61 alin. (2) CP RM: „Pedeapsa are drept scop restabilirea echității sociale, corectarea și resocializarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane”⁵¹.

Nu există un singur punct de vedere cu privire la problema răspunderii penale, precum și formularea esenței ei, dar există două concepte principale pentru soluționarea acestei probleme. Susținătorii primei poziții echivalează răspunderea penală cu pedeapsa, iar a doua poziție se bazează pe înțelegerea răspunderii penale ca a unui șir de consecințe dezavantajoase, stabilite de lege, pentru persoana care a săvârșit o infracțiune prevăzută de legea penală.

⁴⁸ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

⁴⁹ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Cod nr. 122 din 14.03.2003. Republicat în temeiul art. IV al Legii nr. 252 din 8 noiembrie 2012. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.263-269, art.855. [citat: 15.01.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113967&lang=ro

⁵⁰ Lege nr.137 din 03.07.2015 cu privire la mediere. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 224-233, art.445, din 21.08.2015. [citat: 15.01.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110536&lang=ro

⁵¹ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art. 1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

Noțiunea de *răspundere penală* se conține atât în legislația penală, cât și în doctrina dreptului penal⁵². În doctrină s-au conturat mai multe idei cu privire la răspunderea penală, un aport deosebit la acest lucru avându-l unii autori ruși. Vom dezvolta acest subiect mai detaliat, dar nu înainte de a defini noțiunea răspunderii penale, reglementată de art. 50 CP RM, care stipulează: „se consideră răspundere penală condamnarea publică în numele legii a faptelor infracționale și a persoanelor care le-au săvârșit, condamnare ce poate fi precedată de măsurile de constrângere prevăzute de lege”⁵³.

Răspunderea penală este stabilită de legislația penală pentru săvârșirea unei fapte prejudiciabile, care a cauzat sau ar fi putut cauza daune valorilor sociale, ocrotite de legea penală. Astfel, constrângerea statului este conținutul răspunderii penale și este realizată prin intermediul organelor speciale care activează în numele legii.

Autorul N. Neagu relatează că „răspunderea apare ca fiind însuși raportul juridic penal de constrângere, născut ca urmare a săvârșirii infracțiunii între stat, pe de o parte, și infractor, pe de altă parte. Astfel, această constrângere juridică penală are loc nu în mod direct, nemijlocit, ci indirect, mijlocit, anume prin intermediul răspunderii juridice penale”⁵⁴.

Potrivit cercetătorilor R. A. Orsaeva, E. I. Kairzhanov, U. S. Dzhekebaev, „răspunderea penală este obligația făptuitorului de a suporta toate consecințele nefaste ale infracțiunii interzise de legea penală”⁵⁵.

L. I. Beleaeva a formulat destul de clar scopul răspunderii penale a minorilor, astfel, autoarea relevă că „obiectivele răspunderii penale a minorilor sunt restabilirea (despagubirea) dreptului încălcat al victimei, eliminarea conflictului și protejarea relațiilor sociale, garantarea respectării și protecției drepturilor infractorilor minori, corectarea și reeducarea lor, prevenirea criminalității și reintegrarea socială a minorilor. De mare importanță este particularitatea potrivit căreia posibilitatea de a aplica privarea de libertate

⁵² POP, O., RUSU, V. Minorul și justiția penală. Chișinău: Pontos, 2006. 342 p. ISBN: 978-9975-72-002-1. pp. 7-8.

⁵³ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

⁵⁴ NEAGU, N. Drept penal. Partea generală. București: Universul Juridic, 2019, 825 p., p. 297. ISBN 978-606-39-0518-6.

⁵⁵ OPCAEBА, P.A. Особенности уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних. В: *Educatio*. 2015. № 3(10). с. 10-13.

este semnificativ limitată în cazul minorilor, de exemplu: detențiunea pe viață nu poate fi aplicată minorilor, sau persoana în vârstă de până la 18 ani poate fi liberată de răspundere penală, dacă a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă și dacă s-a constatat că corectarea ei este posibilă, fără a fi supusă răspunderii penale”⁵⁶.

Pentru condamnării minori, CP RM prevede un tip special de instituție corecțională, potrivit art. 197 alin. (2) CE al RM, „minorii condamnați la privare de libertate execută pedeapsa în centre de detenție pentru minori și tineri sau în sectoare separate ale penitenciarelor nespecializate, cu asigurarea pentru ei a condițiilor penitenciarului pentru minori”⁵⁷.

Legiuitorul a prevăzut, la art. 254 CE, faptul că „la împlinirea de către condamnat a vârstei de 18 ani, de către o comisie înființată în penitenciar se va hotări asupra oportunității executării în continuare a pedepsei de către condamnat în centrul de detenție pentru minori și tineri până la atingerea vârstei de 23 ani, hotărârea respectivă urmând a fi admisă de către instanța de judecată”⁵⁸.

Minorii pot fi supuși răspunderii penale în oricare calitate pe care o posedă ca participanți la comiterea unei infracțiuni.

În altă ordine de idei, legislația penală a RM reglementează, la art. 54 CP RM⁵⁹, liberarea de răspundere penală a minorilor.

Astfel, liberarea de răspundere penală a minorului este refuzul statului de a pune în aplicare pedeapsa în raport cu persoana care a comis infracțiunea, în special de a condamna și a pedepsi o astfel de persoană.

O definiție similară este oferită de către M. A. Liubavina, potrivit căreia „liberarea de răspundere penală este refuzul statului în persoana autorităților sale competente, în cazurile prevăzute de lege, de a condamna oficial

⁵⁶ БЕЛЯЕВА, Л.И. К вопросу об уголовной ответственности несовершеннолетних. В: *Российский следователь*. 2014. №1. С.9-13. С. 8.

⁵⁷ Codul de Executare al Republicii Moldova / Cod nr. 443 din 24.12.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 214 – 220, art.704, din 05.11.2010. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122067&lang=ro

⁵⁸ Codul de Executare al Republicii Moldova / Cod nr. 443 din 24.12.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 214 – 220, art.704, din 05.11.2010. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122067&lang=ro

⁵⁹ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

comportamentul persoanei care a comis infracțiunea. Acest lucru este exprimat sub forma unui verdict de vinovăție și a unei pedepse a făptuitorului, cu consecința juridică inevitabilă a unui cazier judiciar”⁶⁰.

Unii autori menționează că „liberarea de răspundere penală constă în liberarea unei persoane de consecințele urmăririi penale, care constau în condamnarea instanței de judecată. Prin liberarea de răspundere penală a minorului, statul renunță la obligația de a suporta consecințele asupra infractorului. Nu restrâng capacitatea statului de a incrimina reglementarea legală a aplicării altor consecințe, constând în aplicarea unor măsuri de constrângere cu caracter educativ făptuitorului. În teoria dreptului penal există diferite viziuni asupra liberării de răspundere penală, cu aplicarea unor măsuri de constrângere cu caracter educativ. În cazul în care legea penală recunoaște săvârșirea unei fapte care conține toate elementele unei infracțiuni ca bază pentru răspunderea penală, atunci noțiunea de *motive de liberare de răspundere penală* nu este dezvăluită în dreptul penal. Motivele liberării de răspundere penală sunt, de obicei, înțelese ca circumstanțele prevăzute sau presupuse de lege”⁶¹.

La nivel național, în conformitate cu prevederile art. 54 CP RM, „un minor care a comis o infracțiune poate fi liberat de răspundere penală doar în cazul în care sunt respectate următoarele condiții:

- persoana are vârsta sub 18 ani;
- infracțiunea este săvârșită pentru prima oară;
- infracțiunea este ușoară sau mai puțin gravă;
- corectarea minorului este posibilă fără să fie supus răspunderii penale”⁶².

Prin urmare, în cazul întrunirii cumulative a condițiilor prenotate, minorii pot fi eliberați de răspundere penală și li se vor aplica măsuri de constrângere cu caracter educativ, prevăzute de art. 104 din CP al RM.

⁶⁰ ЛЮБАВИНА, М.А. Особенности уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних. / Учеб. пособие. Санкт-Петербург: Изд-во Юрид. ин-та Ген. прокуратуры РФ, 2015. 104 с. ISSN: 2227-8397.

⁶¹ STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M. *Delincvența juvenilă*. / Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2017. 371 p. ISBN: 978-9975-71-946-9, p.47.

⁶² Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

Autorul Gh. Enachi menționează că „liberarea de răspundere penală a minorilor în temeiul art. 54 CP al RM nu exclude posibilitatea liberării minorilor în baza celorlalte modalități de liberare, prevăzute de legiuitor în CP RM⁶³. Astfel, rezultă că liberarea de răspundere penală a minorului poate fi realizată în legătură cu tragerea la răspundere contravențională, în legătură cu renunțarea de bună voie la săvârșirea infracțiunii, în legătură cu căința activă, în legătură cu schimbarea situației, liberarea condițională de răspundere penală a persoanei fizice.

După cum s-a menționat *supra*, o condiție obligatorie pentru liberarea minorului de răspundere penale este săvârșirea de către acesta a unei infracțiuni pentru prima oară. Astfel, se consideră infracțiune comisă pentru prima oară, atunci când persoana care nu are împlinită vârsta de 18 ani a săvârșit pentru prima dată o infracțiune sau în cazul în care această infracțiune este comisă nu pentru prima dată, dar cu respectarea condiției că pentru infracțiunea anterior săvârșită au trecut termenele de prescripție pentru tragerea la răspundere penală sau în situația în care au fost stinse antecedentele penale.

Autoarele A. Bolocan-Holban, M. Strulea explică formula „a comis infracțiuni pentru prima dată”, adică „minorul anterior nu a comis nicio infracțiune sau a intervenit prescripția tragerii la răspundere penală, fie antecedentele penale au fost anulate sau stinse”⁶⁴.

Referitor la condiția privind comiterea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, evidențiem că, în acord cu art. 16 CP RM, „se consideră ușoară sau mai puțin gravă infracțiunea pentru care legea penală prevede pedeapsa maximă cu închisoarea pe un termen de până la 2 ani sau până la 5 ani inclusiv”⁶⁵.

⁶³ ENACHI, Gh. Particularitățile de aplicare a liberării de răspundere penală a minorilor. [online]. În: Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico – administrativ”. Ediția a III-a, 14 decembrie 2017, pp. 103-110, p. 105. [citată: 24.02.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/103-110_11.pdf

⁶⁴ BOLOCAN-HOLBAN, A., STRULEA, M. Importanța și rolul măsurilor de constrângere cu caracter educativ. [online]. În: *Studia Universitas Moldaviae*, Seria Științe Sociale, 2017, nr. 3 (103), pp.82-87, p. 83 [citată: 24.02.2023]. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2017/01/10.-p.82-87.pdf>

⁶⁵ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citată: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

Evidențiem că, în cazul liberării de pedepasă penală conform art. 93 CP RM, le poate fi aplicată minorilor condamnați pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave sau grave unele măsuri de constrângere cu caracter educativ.

În aspect comparativ, liberarea de răspundere penală, în cazul minorilor, se aplică pentru comiterea pentru prima dată a unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, rațiuni din care considerăm necesar a fi modificat și art. 54 alin. (1) CP RM, după cum urmează: *„Persoana în vârstă de până la 18 ani, care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară, mai puțin gravă și gravă, poate fi liberată de răspundere penală în conformitate cu prevederile procedurii penale, dacă s-a constatat că corectarea ei este posibilă fără a fi supusă răspunderii penale”*.

Cu privire la atestarea posibilității corectării minorului, fără ca acesta să fie supus răspunderii penale, precizăm că pot fi considerate diverse circumstanțe atenuante, ce se referă fie la personalitatea infractorului, fie la fapta comisă, de exemplu, căința activă, contribuirea sa activă la descoperirea infracțiunii, autodenunțarea, colaborarea cu organele de drept, repararea daunei cauzate și alte circumstanțe.

Evidențiem că, dacă la desfășurarea urmăririi penale se constată de către procuror întrunirea condițiilor legale privind liberarea de răspundere penală a minorului, și anume comiterea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave de către un minor, pentru prima dată, corectarea lui poate fi obținută fără a-l trage la răspundere penală: în acord cu art. 483 alin. (1) CPP RM⁶⁶, procurorul va dispune încetarea urmăririi penale și liberarea minorului de răspundere penală, în temeiul prevăzut în art. 54 din Codul penal, cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ, conform prevederilor art.104 din Codul penal. În cazul în care are lor judecarea cauzei în fond, instanța, la fel, este în drept să dispună încetarea procesului penal, în temeiul art. 483 alin. (1) CPP, art. 54, art. 104 CP RM. Remarcăm faptul că, potrivit art. 483 alin. (4) CPP RM, *„încetarea procesului penal nu se admite în cazul în care minorul sau reprezentantul lui legal este împotriva acestui aspect”*⁶⁷.

⁶⁶ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Cod nr. 122 din 14.03.2003. Republicat în temeiul art. IV al Legii nr. 252 din 8 noiembrie 2012. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.263-269, art.855. [citat: 15.01.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113967&lang=ro

⁶⁷ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Cod nr. 122 din 14.03.2003. Republicat în temeiul art. IV al Legii nr. 252 din 8 noiembrie 2012. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.263-269, art.855. [citat: 15.01.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113967&lang=ro

Analizând normele ce reglementează liberarea de răspundere penală a minorului în acord cu art. 54 CP RM, nu putem trece cu vederea și normele privind răspunderea penală a minorilor în cazul pregătirii unei infracțiuni și al tentativei de comitere a infracțiunii.

O problemă similară este abordată și de alți autori. Astfel, autoarea Ioana Casandra menționează că „o problemă aparte poate fi constatată în cazul săvârșirii unei infracțiuni în formă atipică (pregătire ori tentativă de infracțiune), când legiuitorul din Republica Moldova prevede posibilitatea reducerii maximului pedepsei penale în contextul caracterului atipic al activității infracționale, neavând în vedere posibilitatea comiterii infracțiunii de către un minor. De fapt, regulile prevăzute privind micșorarea pedepsei penale pentru minor în cazul comiterii unor acte preparatorii nu-și pot găsi reflecție. Acest fapt are drept consecință o singură micșorare de pedeapsă penală, avându-se în vedere posibilitatea de aplicare a pedepsei penale pentru activitatea infracțională neconsumată”⁶⁸.

În această ordine de idei, considerăm că este oportună completarea art. 54 cu alin. (3) CP RM având următorul conținut: „Prevederile alin. (1) se aplică și în cazul pregătirii sau tentativei de comitere de către minor a unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave, grave”, având la bază următoarele raționamente.

Potrivit art. 54 CP RM, poate avea loc liberarea de răspundere doar a minorului care a săvârșit o infracțiune pentru prima oară, ușoară sau mai puțin gravă, însă din interpretarea normei nu rezultă liberarea de răspundere doar a minorului care a comis o pregătire sau o tentativă de comitere a unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, deși legiuitorul a stabilit că răspunderea penală a minorilor este admisă la oricare etapă a activității infracționale: pregătirea comiterii unei infracțiuni mai puțin grave, grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, precum și etapa de tentativă de infracțiune.

Potrivit art. 81 alin. (2), (3) CP RM, „mărimea pedepsei pentru pregătirea de infracțiune ce nu constituie o recidivă nu poate depăși jumătate din maximul celei mai aspre pedepse prevăzute la articolul corespunzător din Partea specială a CP RM pentru infracțiunea consumată. Subsecvent,

⁶⁸ CASANDRA, I. *Pedepse penale aplicate minorilor*. Tz. de doctor în drept. Chișinău, 2018. 179 p., p. 11. [online] [citat: 10.08.2022]. Disponibil: [http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1\(1\).pdf](http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1(1).pdf)

mărimea pedepsei pentru tentativă de infracțiune ce nu constituie o recidivă nu poate depăși trei pătrimi din maximul celei mai aspre pedepse prevăzute la articolul corespunzător din Partea specială a CP RM pentru infracțiunea consumată”⁶⁹. La stabilirea stării de recidivă, nu se va ține cont de antecedentele penale pentru infracțiunile săvârșite în timpul minoratului. Astfel, rezultă și faptul că starea de recidivă nu poate constitui o circumstanță agravantă la aplicarea pedepsei în cazurile cu minori.

Reieșind din circumstanțele prenotate, considerăm necesar a se reglementa expres de către legiuitor liberarea de răspundere penală a minorului pentru pregătirea, tentativa unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave și grave.

Din aceleași raționamente, este oportună și completarea art. 93 CP cu alin. (2), potrivit căruia: *„Prevederile alin. (1) se aplică și în cazul minorilor condamnați de pregătirea tentativei de săvârșire a unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave, grave”*.

Astfel, legiuitorul reglementează, la art. 89 alin. (1) lit. d) CP RM, liberarea de pedeapsă a minorului, fapt ce presupune „eliberarea persoanei care a săvârșit o infracțiune de la executarea reală, parțială sau totală a pedepsei penale, pronunțate prin hotărârea instanței de judecată”⁷⁰.

Potrivit normei legale prevăzute de art. 93 CP al RM, legiuitorul a statuat că „minorii condamnați pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave sau grave sunt eliberați de pedeapsă de către instanța de judecată, dacă se constată că scopurile pedepsei pot fi atinse prin aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ”⁷¹, stipulate de CP.

În acest sens, conchidem că în situația constatării de către instanța de judecată a întrunirii condițiilor prenotate, reglementate de art. 93 CP RM, adoptând o sentință de condamnare a inculpatului minor, va dispune liberarea inculpatului de pedeapsă penală, aplicându-i măsuri de constrângere cu caracter educativ, prevăzute exhaustiv de legislația penală.

⁶⁹ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

⁷⁰ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

⁷¹ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

Deci important este a se constata că scopurile pedepsei pot fi atinse prin aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ, prevăzute la art. 104 CP RM în mod exhaustiv, și anume: „avertismentul, încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat, obligarea minorului să repare daunele cauzate, obligarea minorului de a urma un curs de reabilitare psihologică, obligarea minorului de a urma cursul de învățământ obligatoriu, obligarea minorului de a participa la un program probațional”⁷².

Autorii S. Botnaru, A. Șavga, V. Grosu, M. Grama menționează că „art. 104 alin.(1) CP RM prevede două tipuri distincte de liberare de pedeapsă: cu aplicarea măsurilor educative prevăzute la art. 54 și art. 93 din Codul penal, în cazul în care minorul a săvârșit o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă; cu plasarea unui minor într-o instituție de învățământ special de tip semiînchis, atunci când el este condamnat la închisoare pentru o infracțiune mai puțin gravă, precum și pentru o infracțiune gravă, liberarea de pedeapsă este posibilă, dacă se recunoaște că obiectivele pedepsei pot fi atinse prin plasarea minorului într-o instituție de învățământ specială de tip semiînchis. În aceste instituții se desfășoară activități educaționale zilnice cu minorii, se realizează educație generală și formare profesională și se efectuează tratamentul necesar. Perioada de plasament în acestea nu poate depăși 3 ani. În cazul în care, pe baza unor instituții de stat specializate, care asigură corectarea minorilor și nu au nevoie de aplicarea ulterioară a acestei măsuri pentru reeducare, detenția minorului în aceste instituții poate înceta prematur. Prolungirea perioadei de detenție într-o instituție de învățământ special de tip închis este posibilă numai într-un singur caz: al existenței unei petiții depuse de către un invalid în legătură cu necesitatea de a finaliza învățământul general sau formarea profesională”⁷³.

În cauza penală de învinuire lui R.I de „comiterea infracțiunii prevăzute de art. 186 alin. (2) lit. c), d) Cod penal, fără antecedente penale, prin sentința judecătoreiei Edineț, sediul Ocnița, instanța de judecată a hotărât de a înceta procesul penal în cauza penală de învinuire a lui R.I. în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 152 alin.(1) Cod penal, liberându-l pe R.I de răspundere

⁷² BOTNARU S., ȘAVGA A., GROSU V., GRAMA M. *Drept penal. Partea generală*. Chișinău: Cartier, 2005, 620 p., p.409. ISBN: 9975-79-318-5.

⁷³ BOTNARU S., ȘAVGA A., GROSU V., GRAMA M. *Drept penal. Partea generală*. Chișinău: Cartier, 2005, 620 p., p.518. ISBN: 9975-79-318-5.

penală, în baza art. 54 Cod penal al RM, cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ, și anume: a încredința minorul R.I. pentru supraveghere tatălui U.T.”⁷⁴.

CP RM stabilește, de asemenea, anumite caracteristici ale liberării condiționate a minorilor de la executarea pedepselor (art. 91 din Codul penal al RM). Acest lucru nu este întâmplător: pe lângă oportunitățile educaționale considerabile inerente, aceasta este o alternativă la privarea de libertate, o pedeapsă care, în virtutea personalității minorilor, trebuie să se aplice acestora cu precauție extremă. Dacă e să comparăm pedeapsa cu suspendare, aplicată condamnaților minori, cu o măsură similară aplicată condamnaților adulți, putem observa că principalele diferențe se află în specificul contingentului de condamnați, cărora li se poate aplica o pedeapsă condiționată, și organizarea controlului asupra comportamentului acestora.

La liberarea minorului în baza liberării condiționate, instanța trebuie să pornească, de fapt, de la o prognoză motivată cu privire la comportamentul său ulterior, aprobat social, care respectă legea, iar această prognoză se poate baza pe analiza totalității următoarelor date: gravitatea infracțiunii săvârșite; trăsăturile de personalitate ale minorului, eliminarea proprietăților criminogene ale minorului; dezvoltarea trăsăturilor pozitive de personalitate; atitudini față de cerințele regimului în detenție, studii și munca; comportamentul în echipă; relațiile cu alți condamnați, reprezentanți ai administrației organului de executare a pedepsei, cadre didactice și alte persoane; relațiile cu părinții, planificarea unor planuri pozitive pe viitor ș.a.

Astfel, minorii pot fi liberați condiționat de la executarea pedepsei penale stabilite prin hotărârea instanței de judecată. În acest caz, conform art. 91 alin. (6) CP RM, „liberarea condiționată de pedeapsă se poate aplica minorilor, dacă aceștia au executat efectiv:

- cel puțin o treime din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave;
- cel puțin o jumătate din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni grave;
- cel puțin două treimi din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni deosebit de grave sau excepțional de grave”⁷⁵.

⁷⁴ Dosarul nr.1-99/1728-1-5365-27072017, Arhiva judecătoria Edineț, sediul Ocnița.

⁷⁵ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

În cauza penală de învinuire a lui C.P. de „comiterea infracțiunii prevăzute de art.174 alin.(1) Cod penal, fără antecedente penale, prin sentința judecătoreiei mun.Chișinău, sediul Buiucani, instanța de judecată a hotărât de a-l recunoaște pe C.P. vinovat în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.174 alin.(1) Cod penal, în conformitate cu care a-l condamna, stabilindu-i o pedeapsă, ținând cont de prevederile art. 70 alin. (3¹) Cod penal, sub formă de 4 (ani) închisoare, cu executarea ei într-un penitenciar de tip semiînchis. Conform art. 90 Cod penal, a suspenda condiționat pedeapsa aplicată lui C.P, fixându-i un termen de probă de 2 (doi) ani și a nu se executa această pedeapsă, dacă în termenul de probă el nu va săvârși o nouă infracțiune și, prin comportare exemplară, va îndreptăți încrederea ce i s-a acordat”⁷⁶.

Subscent, printre cauzele care înlătură răspunderea penală sau consecințele condamnării, este reglementată împăcarea ca fiind un act ce înlătură răspunderea penală.

În context, conform art. 109 CP RM, în cazul minorilor, „împăcarea părților poate fi aplicată pentru infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, prevăzute de capitolul IV din partea specială a legii penale, precum și pentru infracțiuni grave, prevăzute de capitolele II-III și V-VI”⁷⁷.

În mod comparativ, pentru persoanele care au împlinit vârsta de 18 ani și care au comis infracțiuni, împăcarea este posibilă doar pentru infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, prevăzute de cap. II-III, V-VI și la art. 264, alin. (1), partea specială a CP.

Într-o altă cauză penală, și anume „de învinuire a lui P.D. în comiterea infracțiunii prevăzute de art. 186 alin. (2) lit.c), d) Cod penal, anterior nejudicat, instanța de judecată a hotărât de a înceta procesul penal intentat în privința lui P.D. în baza art.186 alin. (2) lit.c), d) Cod penal, în temeiul art. 109 Cod penal, în legătură cu împăcarea părților”⁷⁸.

În cauza penală de învinuire a lui D.I. „de comiterea infracțiunii prevăzute de art. 186 alin. (2) lit. c), d) Cod penal, fără antecedente penale, analizând totul în ansamblu, instanța găsește posibilă aplicarea în speță a

⁷⁶ Dosarul nr.1-733/2022(1-22043065-12-1-29032022), Arhiva judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani.

⁷⁷ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

⁷⁸ Dosarul nr. 1-76/211-21043057-32-1-24032021-1, Judecătoria Hîncești, sediul Central.

prevederilor art. 109 Cod penal, or, potrivit acestui articol, împăcarea este actul de înlăturare a răspunderii penale pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, iar în cazul minorilor – și pentru o infracțiune gravă, infracțiuni prevăzute la capitolele II–VI, la art.264 alin.(1) din Partea specială, precum și în cazurile prevăzute de procedura penală, dacă persoana nu are antecedente penale pentru infracțiuni similare comise cu intenție sau dacă în privința sa nu a mai fost dispusă încetarea procesului penal, ca rezultat al împăcării, pentru infracțiuni similare comise cu intenție în ultimii cinci ani. Din considerentele menționate, instanța de judecată conchide că normele de drept expuse sunt aplicabile și deci procesul penal intentat în privința lui D.I. în baza art.186 alin.(2) lit. c), d) Cod penal, urmează a fi încetat în baza împăcării părților. În conformitate cu prevederile art. 109 Cod penal, și a art. art. 391 alin. (1) pct. 1), 392-394, 396 Cod procedură penală, instanța de judecată a hotărât de a înceta procesul penal în cauza penală de învinuire a lui D.I. în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.186 alin.(2) lit.c), d) Cod penal al RM, în temeiul art. 109 Cod penal, în legătură cu împăcarea părților”⁷⁹.

Totodată, este relevant de a menționa și despre faptul că, în cazul comiterii infracțiunilor de către minori, sunt reglementate de către legiuitor, la art. 75 CP RM, „criterii generale de individualizare a pedepsei: la aplicarea pedepsei penale minorilor, instanța de judecată va ține cont de gravitatea infracțiunii săvârșite, de motivul acesteia, de persoana celui vinovat, de circumstanțe care atenuează sau agravează răspunderea, de influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării vinovatului, precum și de condițiile de viață ale familiei acestuia”⁸⁰.

În cazul în care un „minor este învinuit de comiterea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, instanța va aplica pedeapsa, numai dacă se apreciază că luarea măsurii cu caracter educativ nu este suficientă pentru corectarea minorului”⁸¹.

⁷⁹ Dosarul nr.1-20/20-1-20003400-32-1-11012020, Arhiva Judecătoreiei Hîncești, sediul Ialoveni.

⁸⁰ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

⁸¹ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

La adoptarea sentinței de către instanța de judecată, „aceasta urmează nu doar să reitereze criteriile generale de individualizare a pedepsei minorilor, ci și să argumenteze prin ce este relevant pentru persoana în cauză fiecare criteriu prevăzut de lege, prin ce probe se confirmă fiecare din criteriile invocate”⁸².

În cauzele cu minori, există și alte circumstanțe ce urmează a fi stabilite de instanța de judecată, care rezultă expres din conținutul normei legale prevăzute de art. 475 CPP RM, și anume: „1) condițiile în care trăiește și este educat minorul, gradul de dezvoltare intelectuală, volitivă și psihologică a lui, particularitățile caracterului și temperamentului, interesele și necesitățile lui; 2) influența adulților sau a altor minori asupra minorului; 3) cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii și, pentru a stabili aceste circumstanțe, urmează a fi dispusă în mod obligatoriu întocmirea referatului presentențial de evaluare psihosocială a minorului”⁸³.

Subsecvent, „la stabilirea pedepsei minorului, instanța de judecată urmează să argumenteze în hotărârea sa fiecare din aceste circumstanțe prenotate, cu indicarea obligatorie a probelor care confirmă prezența acestora sau le infirmă, să dea apreciere referatului presentențial de evaluare psihosocială a minorului și, în cazul în care nu este de acord cu concluziile și propunerile din referat, instanța urmează să motiveze respingerea acestora”⁸⁴.

De menționat că, în cazul în care pentru o anumită infracțiune, legiuitorul a prevăzut pedepse alternative, pedeapsa cu închisoarea are un caracter excepțional și, conform art. 75 alin. (2) CP RM, „se stabilește numai în cazul în care o pedeapsă mai blândă nu va asigura atingerea scopului pedepsei. În cazul în care are loc stabilirea pedepsei unui minor pentru o infracțiune pentru care sunt prevăzute pedepse alternative, instanța va motiva de ce aplică o pedeapsă mai gravă din șirul celor alternative și care sunt argumentele care au dus la concluzia instanței că o pedeapsă mai blândă din cele

⁸² Ghid cu privire la aplicarea pedepsei. Chișinău, 2014. 93 p., p. 32. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>

⁸³ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

⁸⁴ Ghid cu privire la aplicarea pedepsei. Chișinău, 2014. 93 p., p. 32. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>

prevăzute de lege nu va asigura atingerea scopului pedepsei. În cazul în care una dintre pedepse este amenda, aceasta va fi aplicată minorului doar când acesta are posibilitate reală de a o achita din surse proprii, astfel ca minorul să conștientizeze esența pedepsei, pentru ca aceasta să-și atingă scopul”⁸⁵.

Deci important este de reținut faptul că „aplicarea pedepsei cu închisoare unui minor trebuie să fie ultima soluție a instanței”⁸⁶, fiind o situație excepțională și doar în cazul în care o altă pedeapsă nu va atinge scopul acesteia.

„Criteriul de individualizare a răspunderii penale a minorului, și anume privind comiterea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, este adresat și procurorului, deoarece procurorul, în baza art. 53 lit. a) CP RM și în condițiile art. 54 CP RM și art. 483 CPP RM, poate să dispună încetarea urmăririi penale, cu liberarea minorului de răspundere penală, cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ”⁸⁷.

Ținând cont de cerințele art. 75 alin. (3) CP RM, „pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, pedeapsa se aplică minorului, numai dacă se apreciază că luarea măsurii cu caracter educativ nu este suficientă pentru corectarea minorului”⁸⁸.

În celelalte cazuri, instanța va califica drept circumstanță atenuantă comiterea unei infracțiuni de către un minor, fapt ce rezultă expres din prevederile art. 76 alin. (1) lit. b) CP RM, potrivit căruia, „la stabilirea pedepsei se consideră circumstanțe atenuante: săvârșirea infracțiunii de către un minor sau de către o persoană care a atins vârsta de 18 ani, dar nu a atins vârsta de 21 de ani. Iar în asemenea caz, la constatarea circumstanțelor atenuante, instanța de judecată este în drept să reducă pedeapsa penală sau s-o schimbe”⁸⁹.

⁸⁵ Ghid cu privire la aplicarea pedepsei. Chișinău, 2014. 93 p., p. 34. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>

⁸⁶ Ghid cu privire la aplicarea pedepsei. Chișinău, 2014. 93 p., p. 34. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>

⁸⁷ Ghid cu privire la aplicarea pedepsei. Chișinău, 2014. 93 p., p. 32. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>

⁸⁸ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

⁸⁹ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

Totodată, de remarcat că, potrivit art. 79 al CP RM, „minoratul persoanei care a săvârșit infracțiunea mai este considerat de către legiuitor ca o circumstanță excepțională și temei pentru a-i aplica minorului o pedeapsă mai blândă decât cea prevăzută de lege”⁹⁰.

De reținut că și „comiterea unei infracțiuni cu bună știință împotriva unui minor sau săvârșirea infracțiunii prin intermediul sau în prezența minorilor”⁹¹ este apreciată de către legiuitor ca fiind o circumstanță agravantă, conform art. 77 alin. (1) lit. e), g) CP RM, iar, spre exemplu, constatarea de către instanța de judecată a circumstanțelor agravante la comiterea infracțiunii are ca efect dreptul instanței de a aplica pedeapsa maximă prevăzută de articolul corespunzător din partea specială a CP RM. Astfel, pentru aplicarea circumstanței agravante „comiterea unei infracțiuni cu bună știință împotriva unui minor”⁹², este necesar să fie stabilit că infractorul își dădea seama că comite infracțiunea împotriva minorului.

În cazul în care are loc comiterea unei infracțiuni prin intermediul unui minor, aceasta presupune o determinare de către făptuitor a minorului la săvârșirea infracțiunii, profitând, într-o măsură oarecare, de starea vulnerabilă a minorului. Într-un asemenea caz, făptuitorul va fi tras la răspundere penală ca instigator al acestor persoane la acțiunile de comitere a infracțiunilor, iar la individualizarea pedepsei se ține cont de această împrejurare ca circumstanță care, evident, agravează pedeapsa lui. Excepție de la această situație este situația în care are loc săvârșirea infracțiunii prin intermediul persoanelor care nu sunt pasibile de răspundere penală din cauza vârstei (sub vârsta de 14 ani sau până la 16 ani, în dependență de infracțiune), deoarece, potrivit art. 42 alin. (2) CP RM, în această situație, suntem în prezența unui autor intermediar.

⁹⁰ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

⁹¹ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

⁹² Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

Trebuie remarcat faptul că unii cercetători, de exemplu, A.G. Kibalnik, „consideră că o importanță esențială în determinarea modalității și mărimii pedepsei penale împotriva unui minor, împreună cu gravitatea infracțiunii comise, este starea și posibilitatea de a schimba micromediul social în care se afla înainte de comiterea infracțiunii”⁹³.

În cazul în care micromediul social al unui minor are un efect negativ asupra sa și este imposibil să se schimbe într-o direcție pozitivă, atunci este recomandabil ca adolescentului să i se aplice o pedeapsă sub formă de libertate.

Una dintre cele mai controversate prevederi ale CP RM privind particularitățile răspunderii penale și pedepsei minorilor a fost posibilitatea de a percepe amenda aplicată ca pedeapsă penală minorului, de la părinți sau de la alți reprezentanți legali, cu consimțământul lor. Astfel, executarea amenzii aplicate unui minor de către părinți sau de către reprezentanții lor legali aduce atingere principiului răspunderii personale a autorului infracțiunii și ridică problema executării pedepsei de către persoana care nu a săvârșit infracțiunea, afectându-se caracterul personal al răspunderii penale. În asemenea situație, se conturează existența unei probleme: cine este condamnat în cazul recuperării unei astfel de amenzi, care vor fi consecințele în cazul neexecutării cu rea-credință a acestei pedepse de către părinți sau reprezentanți legali?

În context, relevăm aspectele legate de datele statistice: astfel, potrivit Raportului privind activitatea Procuraturii pentru anul 2022, „în perioada anului 2022, în general, pe teritoriul Republicii au fost înregistrate 26 833 de infracțiuni, mai puține cu 326 de infracțiuni, comparativ cu perioada anului 2021, ceea ce constituie o micșorare a numărului faptelor social-periculoase. Prin urmare, nivelul stării criminalității pe teritoriul țării (exceptând localitățile din stânga Nistrului) a atestat o descreștere în proporție de 1,2%”⁹⁴.

⁹³ КИБАЛЬНИК, А. Г. Об особенностях уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних. В: *Общество и право*. № 2. 2015. с. 63-68.

⁹⁴ Raport privind activitatea Procuraturii pentru anul 2022. Chișinău, 2023, p. 30. [online]. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <https://procuratura.md/sites/default/files/2023-03/RAPORT%20DE%20ACTIVITATE%202022.pdf>

Dinamika infracțiunilor înregistrate în 12 luni din anii 2012-2022

Raportul enunțat pentru anul 2022 „denotă că tendința și dinamica acestora este în ușoară creștere, în proporție de 1,44% (exceptând localitățile din stânga Nistrului). Astfel, în anul 2022, procurorii au condus și au exercitat urmărirea penală în 705 cauze penale privind infracțiuni comise de minori, la care au participat 1039 de minori, dintre care 974 de băieți și 65 de fete. Ponderea faptelor penale comise de către minori revine infracțiunilor mai puțin grave (771), urmată de infracțiunile grave (188), ușoare (74), excepțional de grave (3) și deosebit de grave (3)”⁹⁵.

În conținutul Raportului privind activitatea Procuraturii pentru anul 2022 se mai menționează că „analiza sentințelor de încetare, adoptate în privința minorilor, denotă că instanțele de judecată au recurs cel mai des la încetarea procesului penal, aplicând prevederile Legii nr. 243/2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova, aceasta fiind aplicată în privința a 172 de minori. În privința a 93 de minori procesul penal a fost încetat, cu aplicarea institutului împăcării. De asemenea, cu referire la 7 minori a fost aplicat institutul liberării de răspundere penală, cu aplicarea măsurilor de constrângere cu

⁹⁵ Raport privind activitatea Procuraturii pentru anul 2022. Chișinău, 2023, p. 30. [online]. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <https://procuratura.md/sites/default/files/2023-03/RAPORT%20DE%20ACTIVITATE%202022.pdf>

caracter educativ, prevăzute de art.104 din Codul penal, iar în privința a 29 minori procesul penal a fost încetat din alte motive”⁹⁶.

În Raport se mai menționează că „instanțele de judecată au stabilit în privința minorilor următoarele categorii de pedepse: 90 de minori au fost condamnați la pedeapsa sub formă de închisoare (285 – în anul 2021); 102 minori au fost condamnați la pedeapsa sub formă de închisoare, cu suspendarea condiționată a executării pedepsei (110 – în anul 2021); 33 de minori au fost condamnați la muncă neremunerată în folosul comunității (65 – în anul 2021); iar în privința a 14 minori a fost stabilită pedeapsa sub formă de amendă (21 – în anul 2021)”⁹⁷.

În literatura de specialitate se menționează că „tipurile de liberare de răspundere penală prevăzute în Codul Penal al RM sunt denumite tipuri generale de liberare de răspundere penală, iar liberarea de răspundere penală a minorilor, prin aplicarea unor măsuri de constrângere cu caracter educativ, se numește tip special de liberare de răspundere penală. Dar există și o altă abordare, conform căreia aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ, conform art. 104 din Codul penal al RM, este un temei general pentru liberarea de răspundere penală din punct de vedere al structurii dreptului penal, dar poate fi aplicat numai minorilor. Este posibil să se aplice unul dintre motivele generale de liberare de răspundere penală, care nu au legătură cu nicio restricție juridică și, prin urmare, se poate concluziona că liberarea de răspundere penală, cu aplicarea unor măsuri de constrângere cu caracter educativ, este un motiv comun subsidiar. Măsurile cu caracter educativ urmăresc scopul de a contribui la corectarea minorului”⁹⁸.

Potrivit aceluiași autori, „se poate conveni că aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ în cazul minorilor este unul dintre motivele generale de liberare de răspundere penală, dar acest motiv se aplică

⁹⁶ Raport privind activitatea Procuraturii pentru anul 2022. Chișinău, 2023, p. 52. [online]. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <https://procuratura.md/sites/default/files/2023-03/RAPORT%20DE%20ACTIVITATE%202022.pdf>

⁹⁷ Raport privind activitatea Procuraturii pentru anul 2022. Chișinău, 2023, p. 52. [online]. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <https://procuratura.md/sites/default/files/2023-03/RAPORT%20DE%20ACTIVITATE%202022.pdf>

⁹⁸ BOTNARU S., ȘAVGA A., GROSU V., GRAMA M. *Drept penal. Partea generală*. Chișinău: Cartier, 2005, 620 p., p.408. ISBN: 9975-79-318-5.

în cazurile în care, având în vedere circumstanțele specifice, aplicarea altor motive generale de liberare de răspundere penală este exclusă. Această abordare se datorează liberării minorilor de răspunderea penală pentru motivele prevăzute la art. 54 și art.104 din Codul penal al RM, și liberarea de răspundere penală cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ diferă semnificativ în ceea ce privește temeiurile juridice, consecințele și procedura procesuală pentru luarea deciziilor, principala lor diferență constând în faptul că legea oferă un caracter condiționat liberării minorilor de răspunderea penală prin aplicarea unor măsuri de constrângere cu caracter educativ”⁹⁹.

În cauza penală de învinuire a lui Ș. I. de comiterea infracțiunii prevăzute de art. 186 alin. (2) lit. c), d) Cod penal, fără antecedente penale, prin sentința judecătoreiei Edineț, sediul Ocnița, „instanța de judecată a hotărât de a înceta procesul penal în cauza penală de învinuire a lui Ș.I. în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 186 alin. (2) lit. c), d) Cod penal al RM, liberându-l pe Ș.I. de răspundere penală, în baza art. 54 Cod penal RM, cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ. A încredințat minorul Ș.I. sub supravegherea surorii Ș.A.”¹⁰⁰.

În altă cauza penală, de învinuire a lui M. D. de „comiterea infracțiunii prevăzute de art.186 alin. (2) lit. c), d) Cod penal, fără antecedente penale, prin sentința judecătoreiei Hîncești, sediul Central, instanța de judecată a hotărât de a înceta procesul penal în cauza penală de învinuire a lui M.D. în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.186 alin.(2) lit. c),d) Cod penal al RM, liberându-l pe M.D. de răspundere penală, în baza art.54 Cod penal RM, cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ. A încredințat minorul M.D. sub supravegherea mamei M.A.”¹⁰¹.

Având în vedere că – atât în cazul dispunerii liberării de răspundere penală a minorului, cât și în cazul liberării de pedeapsă a minorului – se vor aplica obligatoriu măsuri de constrângere cu caracter educativ, exhaustiv statuate la art. 104 CP RM, este important de evidențiat unele aspecte privind modul de respectare a măsurilor.

⁹⁹ BOTNARU S., ȘAVGA A., GROSU V., GRAMA M. *Drept penal. Partea generală*. Chișinău: Cartier, 2005, 620 p., p.408. ISBN: 9975-79-318-5.

¹⁰⁰ Dosarul nr.1-92/1728-1-5263-24072017, Arhiva judecătoreiei Edineț, sediul Ocnița.

¹⁰¹ Dosarul nr.1-94/1728-1-5263-24072020, Arhiva judecătoreiei Hîncești, sediul Central.

Potrivit art. 104 alin. (4) CP RM, „în cazul eschivării sistematice a minorului de la măsurile de constrângere cu caracter educativ, la propunerea organului de stat specializat, procurorul anulează măsurile aplicate și trimite cauza în instanța de judecată, iar în cazul în care măsurile respective au fost stabilite de către instanța de judecată, aceasta le anulează și dispune trimiterea cauzei penale la procuror sau, după caz, stabilește o pedeapsă prevăzută de lege pentru fapta săvârșită”¹⁰².

De remarcat că, potrivit art. 104 alin. (5) CP RM, „măsurile de constrângere cu caracter educativ se aplică minorilor doar până la atingerea majoratului, în funcție de caracterul și gradul prejudiciabil al faptei săvârșite”¹⁰³.

Un alt aspect relevant este că liberarea unui minor de răspundere penală cu aplicarea unor măsuri de constrângere cu caracter educativ este un drept, nu o obligație a instanței.

Atunci când se decide cu privire la liberarea minorului de răspundere penală și aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ sub forma urmăririi unui curs de învățământ obligatoriu, trebuie luate în considerare nu numai circumstanțele obiective și subiective care caracterizează infracțiunea și personalitatea minorului, ci și condițiile de viață și de educație, comportamentul minorului până și după comiterea infracțiunii și alte aspecte relevante.

În literatura de specialitate se menționează că „majoritatea cercetătorilor pledează pentru aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ, decât a altor măsuri de pedeapsă penală, dar există și un alt punct de vedere, potrivit căruia măsurile de constrângere cu caracter educativ sunt o formă independentă de răspuns al statului. Ca mijloc de influență penală, aplicat unei persoane care a comis o infracțiune, se numesc *pedeapsă* și alte măsuri de pedeapsă penală. Legiuitorul nu prevede alte măsuri de pedeapsă penală, prin urmare, din punct de vedere al unei interpretări sistematice a legii, măsurile de constrângere cu caracter educativ ar trebui atribuite altor măsuri de pedeapsă penală”¹⁰⁴.

¹⁰² Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

¹⁰³ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

¹⁰⁴ BOTNARU S., ȘAVGA A., GROSU V., GRAMA M. *Drept penal. Partea generală*. Chișinău: Cartier, 2005, 620 p., p.425. ISBN: 9975-79-318-5.

Autorii menționează că „pedepsele și măsurile de constrângere au atât trăsături comune, cât și diferențe, la fel ca și pedeapsa, măsurile cu caracter educativ sunt o formă specială de influență a statului, aplicată persoanei care a comis infracțiunea; sunt numite numai de către instanța de judecată; sunt de natură individuală; constau în restricționarea persoanei care a comis infracțiunea. Cu toate acestea, spre deosebire de scopurile pedepsei, aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ are ca scop corectarea minorului și stoparea acestuia să comită noi infracțiuni. Atunci când se decide cu privire la liberarea minorului de răspundere penală cu aplicarea unor măsuri de constrângere educative, circumstanțele care agravează pedeapsa pot fi luate în considerare, dar nu implicând în mod independent consecințe de drept penal, ci în legătură cu alte circumstanțe care caracterizează personalitatea făptuitorului și alte circumstanțe ale faptei”¹⁰⁵.

În realizarea prevenției infracționale în rândurile minorilor, dreptul penal are un rol deosebit de important, îndeosebi prin adoptarea normelor legale, aplicarea reglementărilor legale și a unui sistem de pedepse penale speciale pentru minori, deosebite de cel aplicabil adulților. Astfel, un minor poate fi liberat de răspunderea penală prin aplicarea unor măsuri de constrângere cu caracter educativ, chiar dacă a săvârșit mai multe infracțiuni. În general, se aplică măsuri cu caracter educativ, indiferent de numărul de infracțiuni comise.

Reieșind din ansamblul raționamentelor expuse, rezultă cu certitudine că legea penală condiționează liberarea de răspundere penală, cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ. Măsurile cu caracter educativ pot fi aplicate nu numai în ceea ce privește liberarea de răspundere penală, ci și în liberarea de pedeapsă, adică în cadrul răspunderii penale – aceasta este de natură dublă.

În cauza penală de învinuire a lui S. D. de „comiterea infracțiunii prevăzute de art. 27, art. 192¹ alin. (2) lit. a) Cod penal, și a lui B. I. – de art. 186 alin. (2) lit. b), c), d) Cod penal, prin sentința judecătoreiei mun. Chișinău, sediul Buiucani, instanța de judecată a hotărât de a-l recunoaște pe S. D. vinovat în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 27, art. 192¹ alin. (2) lit. a) Cod penal și a-l libera de răspunderea penală în legătură cu intervenirea

¹⁰⁵ BOTNARU S., ȘAVGA A., GROSU V., GRAMA M. *Drept penal. Partea generală*. Chișinău: Cartier, 2005, 620 p., p.407. ISBN: 9975-79-318-5.

prescripției de tragere la răspunderea penală. A-l recunoaște pe B.I. vinovat în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.186 alin. (2) lit. b), c), d) Cod penal, în conformitate cu care, a-l condamna, stabilindu-i o pedeapsă cu aplicarea poverilor art. 364¹ alin (8) CPP, sub formă de 1 (un) an închisoare, cu executarea ei într-un penitenciar de tip semiînchis”¹⁰⁶.

Într-o altă speță, în cauza penală de învinuire a lui R.N. de „comiterea infracțiunilor prevăzute de art.186 alin. (2) lit. b), c), d), art. 186 alin. (2) lit. b), c), d), art.186 alin.(2) lit. b), c), d), art.186 alin. (2) lit. b), c), d) Cod penal, fără antecedente penale, prin sentința judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani, instanța de judecată a hotărât de a-l recunoaște pe R.N. vinovat în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.186 alin.(2) lit. b), c), d) Cod penal, în conformitate cu care, a-l condamna, stabilindu-i o pedeapsă cu aplicarea poverilor art. 364¹ alin.(8) CPP, sub formă de 3 (trei) luni închisoare, cu executarea ei într-un centru de detenție pentru minori și tineri. Conform art. 84, alin. (1) Cod penal, pentru concurs de infracțiuni, prin cumul parțial al pedepselor aplicate, a-i stabili inculpatului R.N. o pedeapsă definitivă de 6 (șase) luni închisoare, cu executarea ei într-un centru de detenție pentru minori și tineri. Conform art. 90 Cod penal, a suspenda condiționat pedeapsa aplicată lui R.N., fixându-i un termen de probă de 1(un) an și a nu se executa această pedeapsă, dacă în termenul de probă el nu va săvârși o nouă infracțiune, și prin respectarea termenului de probă va îndreptăți încrederea ce i s-a acordat”¹⁰⁷.

În altă speță, în cauza penală de învinuire a lui B.D de „comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 192¹ alin. (2) lit. a), art. 186 alin. (2) lit. c), d), art.186 alin. (2) lit. b), c), d), art.186 alin. (2) lit. b), c), d), art.192 alin. (1), art. 186 alin. (2) lit. c), d) Cod penal, anterior fiind judecat, prin sentința judecătoreiei mun. Chișinău, sediul Buiucani, instanța de judecată a hotărât de a-l recunoaște pe B.D. vinovat în săvârșirea infracțiunilor înscrinate, în conformitate cu care, a-l condamna, stabilindu-i o pedeapsă cu aplicarea poverilor art. 364¹ alin. (8) CPP, art. 70 alin. (3¹) și art. 79 alin (1) Cod penal, sub formă de 1(un) an închisoare, cu executarea ei într-un penitenciar de tip semiînchis. Conform art. 84 alin.(1) Cod penal, pentru concurs de infracțiuni, prin cumul parțial al pedepselor aplicate, a-i stabili inculpatului B.D. o

¹⁰⁶ Dosarul nr.1-627/19(12-1-8222715122018, Arhiva judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani.

¹⁰⁷ Dosarul nr.1-115/2021(1-210509067-12-1-21042021, Arhiva judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani.

pedeapsă definitivă de 1 (un) an și 6 (șase) luni închisoare, cu executarea ei într-un penitenciar de tip semiînchis”¹⁰⁸.

Într-o altă speță, în cauza penală de învinuire a lui M.C. de „comiterea infracțiunii prevăzute de art. 208¹ Cod penal, fără antecedente penale, prin sentința judecătoreiei mun.Chișinău, sediul Buiucani, instanța de judecată a hotărât de a-l recunoaște pe M.C. vinovat în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.208¹ Cod penal, în conformitate cu care, a-l condamna, stabilindu-i o pedeapsă sub formă de închisoare, pe un termen de 1 (un) an. Conform art. 90 Cod penal, a suspenda condiționat pedeapsa aplicată lui M.C., fixându-i un termen de probă de 1 (un) an, și a nu se executa această pedeapsă, dacă în termenul de probă el nu va săvârși o nouă infracțiune și, prin comportare exemplară, va îndreptăți încrederea ce i s-a acordat”¹⁰⁹.

Într-o altă speță, în cauza penală de învinuire a lui C.P. de „comiterea infracțiunii prevăzute de art. 174 alin.(1) Cod penal, fără antecedente penale, prin sentința judecătoreiei mun.Chișinău, sediul Buiucani, instanța de judecată a hotărât de a-l recunoaște pe C.P. vinovat în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 174 alin. (1) Cod penal, în conformitate cu care, a-l condamna, stabilindu-i o pedeapsă, ținând cont de prevederile art.70 alin. (3¹) Cod penal, sub formă de 4 (ani) închisoare, cu executarea ei într-un penitenciar de tip semiînchis. Conform art. 90 Cod penal, a suspenda condiționat pedeapsa aplicată lui C.P., fixându-i un termen de probă de 2 (doi) ani, și a nu se executa această pedeapsă, dacă în termenul de probă el nu va săvârși o nouă infracțiune și, prin comportare exemplară, va îndreptăți încrederea ce i s-a acordat”¹¹⁰.

Unii autori menționează că „este important de a accentua că măsurilor de constrângere cu caracter educativ este supus minorul care: a atins vârsta răspunderii penale (16 ani sau 14 ani pentru infracțiunile prevăzute în mod exhaustiv de legea penală); a comis infracțiuni pentru prima dată, adică minorul anterior nu a comis nicio infracțiune sau a intervenit prescripția tragerii la răspundere penală, fie antecedentele penale au fost anulate sau stinse; gravitatea infracțiunii fiind până la 2 ani, inclusiv pentru infracțiunile ușoare, până la 5 ani, inclusiv pentru infracțiunile mai puțin grave, și până

¹⁰⁸ Dosarul nr.1-1716/17(12-1-73365-01112017), Arhiva judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani.

¹⁰⁹ Dosarul nr.1-3269/2020 (1-20153062-12-1-04122020), Arhiva judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani.

¹¹⁰ Dosarul nr.1-733/2022(1-22043065-12-1-29032022), Arhiva judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani.

la 12 ani, inclusiv pentru infracțiunile grave – condiție în contextul art. 93 CP RM. Spre regret, nu există soluții legale pentru copiii care comit infracțiuni sub vârsta răspunderii penale, legea penală fiind inaplicabilă în acest caz; prin urmare, sarcina reeducării acestor copii revine altor specialiști din cadrul sistemului de protecție socială a copilului. În cazul minorilor sub vârsta răspunderii penale care au săvârșit o infracțiune, organul de poliție, atunci când minorul este identificat de un ofițer de poliție, trebuie să se ghideze de principiul priorității acțiunilor educative față de acești minori. Ca urmare a sesizării sau autosesizării privind fapta, organul poliției trebuie să anunțe autoritatea tutelară, pentru a se lua măsuri generale, prevăzute de competențele specialiștilor pentru fiecare sector în parte”¹¹¹.

În contextul enunțat, precizăm că a fost adoptată Legea cu privire la măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant nr. 299 din 30.11.2018¹¹². Potrivit art. 2 lit. a) al Legii enunțate, „prevederile prezentei legi se aplică copiilor care au săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, dar care nu sunt pasibili de răspundere penală”¹¹³.

Potrivit art. 3 al Legii cu privire la măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant, „măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant au drept scop:

a) acordarea unei asistențe calificate sociale, pedagogice, psihologice, informaționale sau de alt tip copiilor cu comportament deviant, în vederea realizării schimbărilor pozitive în comportamentul acestora;

b) crearea unor condiții favorabile pentru socializarea, resocializarea și dezvoltarea (autodezvoltarea) copiilor cu comportament deviant;

c) deprinderea copiilor cu comportament deviant cu valorile general umane, educarea la aceștia a sentimentelor de egalitate, de responsabilitate

¹¹¹ BOLOCAN-HOLBAN, A., STRULEA, M. Importanța și rolul măsurilor de constrângere cu caracter educativ. [online]. În: *Studia Universitas Moldaviae*, Seria Științe Sociale, 2017, nr. 3 (103), pp.82-87, p. 83 [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2017/01/10.-p.82-87.pdf>

¹¹² Lege nr. 299 din 30-11-2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1-5, art. 24, din 04.01.2019. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110737&lang=ro

¹¹³ Lege nr. 299 din 30-11-2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1-5, art. 24, din 04.01.2019. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110737&lang=ro

pentru propriile fapte, de respect față de drepturile și libertățile omului, încurajarea dorinței de integrare socială a acestora;

d) consolidarea raporturilor copiilor cu comportament deviant cu un mediu favorabil dezvoltării acestora”¹¹⁴.

Totodată, conform art. 5 alin. (1) al Legii enunțate *supra*, sunt reglementate mai multe „măsuri destinate copiilor cu comportament deviant, în asemenea mod, copiilor care au săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, dar care nu sunt pasibili de răspundere penală, le pot fi stabilite una dintre următoarele măsuri:

a) supravegherea specializată;

b) plasamentul în serviciul de tutelă/curatelă sau în serviciul de tip familial;

c) plasamentul în serviciul de tip rezidențial;

d) plasamentul în serviciul de tip rezidențial cu specializare înaltă”¹¹⁵.

Astfel, „măsura supravegherea specializată, plasamentul în serviciul de tutelă/curatelă sau în serviciul de tip familial, plasamentul în serviciul de tip rezidențial se vor stabili de către autoritatea tutelară teritorială, în a cărei rază se află domiciliul copilului. Iar măsura plasamentul în serviciul de tip rezidențial cu specializare înaltă se va stabili de către instanța de judecată, în a cărei rază teritorială se află domiciliul copilului, cu avizul autorității tutelare teritoriale”¹¹⁶.

Subsecvent, art. 10 alin. (2), (3) din Legea expusă stipulează: „(2) În toate cazurile, la stabilirea uneia dintre măsurile prevăzute de prezenta lege în privința unui copil cu comportament deviant, se solicită avizul Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate. (3) Autoritatea tutelară locală, în cazul măsurii de supraveghere specializată, sau autoritatea tutelară teritorială, în cazul celorlalte măsuri, în a cărei rază se află domiciliul copilului cu comportament deviant, în privința căruia a fost stabilită una dintre măsurile prevăzute de prezenta lege, asigură monitorizarea situației copilului în

¹¹⁴ Lege nr. 299 din 30-11-2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1-5, art. 24, din 04.01.2019. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110737&lang=ro

¹¹⁵ Lege nr. 299 din 30-11-2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1-5, art. 24, din 04.01.2019. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110737&lang=ro

¹¹⁶ Lege nr. 299 din 30-11-2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1-5, art. 24, din 04.01.2019. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110737&lang=ro

cauză și întocmește, lunar sau la necesitate, rapoarte privind situația copilului. Rapoartele întocmite de autoritatea tutelară locală se prezintă la autoritatea tutelară teritorială în termen de 3 zile de la întocmire”¹¹⁷.

Analizând normele legale prevăzute de legea citată, „se evidențiază lipsa unor instrumente de implementare a Legii nr.299/2018, fiind necesară, în acest sens, adoptarea actelor normative de către Guvern, circumstanțe atestate și de către Avocatul poporului pentru drepturile copilului, în conținutul Studiului tematic *Analiza sistemului de protecție a copilului, 2022*”¹¹⁸.

Potrivit constatărilor Avocatului poporului pentru drepturile copilului, „golul existent alimentează dezbaterile sociale privind determinarea celui mai oportun mecanism de a atrage la răspundere această categorie de minori, având în vedere ineficiența (inaplicabilitatea) sistemului actual de reglementare. Prin urmare, nu este surprinzător faptul că ideea de reducere a vârstei minime pentru răspunderea penală câștigă tot mai mulți adepți. Deși este salutar faptul că legislatorul național nu a rămas impasibil față de evoluția fenomenului delincvențial în rândul minorilor cu vârsta sub 14 ani și a încercat să ofere un instrument juridic pentru intervenție, semnalăm unele deficiențe și curențe care marchează conținutul actului normativ sus-menționat”¹¹⁹.

Astfel, Avocatul poporului pentru drepturile copilului atrage atenția „asupra caracterului evaziv al unor norme prevăzute în Legea nr.299/2018. Spre exemplu, nu este definită noțiunea de *copil cu comportament deviant*, ceea ce provoacă inconsecvențe în aplicare, chiar dacă la art. 2 din Legea nr.299/2018 se stabilește cercul subiecților cărora se aplică. Aceste precizări terminologice se impun și din considerentul că copiii cu un comportament deviant, sub vârsta răspunderii penale, deși, de regulă, sunt copii aflați în

¹¹⁷ Lege nr. 299 din 30-11-2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1-5, art. 24, din 04.01.2019. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110737&lang=ro

¹¹⁸ Avocatul poporului pentru drepturile copilului. Studiu tematic: *Analiza sistemului de protecție a copilului*. [online]. Chișinău, 2022. 41 p., p. 26. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/04/Studiu-tematic-privind-analiza-sistemului-de-protecție-a-copilului.docx-Final-1.pdf>

¹¹⁹ Avocatul poporului pentru drepturile copilului. Studiu tematic: *Analiza sistemului de protecție a copilului*. [online]. Chișinău, 2022. 41 p., p. 27. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/04/Studiu-tematic-privind-analiza-sistemului-de-protecție-a-copilului.docx-Final-1.pdf>

situație de risc, nu cad neapărat sub incidența Legii nr.140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți”¹²⁰.

Astfel, mai multe prevederi ale actelor normative enunțate și ale altor vizate în domeniu se dublează, context în care nu toate instituțiile au instrucțiuni metodice, regulamente ș.a., care ar veni cu o detaliere a prevederilor legislative, ceea ce are drept consecință existența unor situații de inconsecvență în acțiunile instituțiilor responsabile de protecția copilului”.

Consider justă remarca autorilor că, „potrivit specialiștilor, mai multe prevederi ale actelor normative în domeniu se dublează și se suprapun, în timp ce nu toate instituțiile au instrucțiuni metodice sau alte acte interne, ce ar detalia prevederile legislative, ceea ce duce la situații de inconsecvență în acțiunile instituțiilor responsabile de protecția copilului. Deopotrivă, plasamentul în serviciul de tip rezidențial și plasamentul în serviciul de tip rezidențial cu specializare înaltă ridică semne de întrebare din perspectiva garanțiilor pentru un tratament ce respectă drepturile și libertățile fundamentale”¹²¹.

Finalmente, în urma acestei analize, „este necesar să consemnăm că statul trebuie să ofere instrucțiuni clare, în vederea interpretării normelor stipulate în Legea nr.299/2018, precum și să asigure compatibilitatea prevederilor acestora cu standardele internaționale în domeniu, inclusiv prin eliminarea eventualelor lacune, dar și a coliziunilor cu alte norme juridice în domeniul enunțat”¹²².

În cele din urmă, confirmăm că, inclusiv atunci când se atestă că au atins vârsta răspunderii penale, minorii nu sunt și nici nu pot fi supuși aceluiași tratament penal ca adulții, existând particularități diferite. Majoritatea

¹²⁰ Avocatul poporului pentru drepturile copilului. Studiu tematic: Analiza sistemului de protecție a copilului. [online]. Chișinău, 2022. 41 p., p. 27. [cit.: 24.02.2023]. Disponibil: <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/04/Studiu-tematic-privind-analiza-sistemului-de-protectie-a-copilului.docx-Final-1.pdf>

¹²¹ ZAHARIA, V., PANICO, C. *Mecanismul interinstituțional de lucru cu copiii în conflict cu legea și copiii sub vârsta răspunderii penale. Noi abordări la nivel local în regiunile Bălți, Orhei, Ungheni, Căușeni și Leova*. Chișinău: IRP, 2020. 41 p.

¹²² Avocatul poporului pentru drepturile copilului. Studiu tematic: Analiza sistemului de protecție a copilului. [online]. Chișinău, 2022. 41 p., p. 27. [cit.: 24.02.2023]. Disponibil: <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/04/Studiu-tematic-privind-analiza-sistemului-de-protectie-a-copilului.docx-Final-1.pdf>

statelor democratice pledează pentru sancțiuni distincte de cele ce pot fi aplicate adulților, astfel fiind numite și măsurile. Deci relevăm că delimitarea tragerii la răspundere penală a minorilor de tragerea la răspundere penală a adulților rezultă din vârsta și situația personală a copilului și, nici într-un caz, de gravitatea infracțiunii comise.

Prin urmare, din dreptul intern al diverselor state se desprinde, pe lângă un prag al vârstei de tragere la răspundere penală, și un prag al stabilirii sancțiunilor pentru infracțiunile săvârșite, cu particularități specifice minorilor.

2.3. Particularitățile aplicării pedepselor penale față de minori

Autorii N. Beșliu și S. Haraz opinează că „politica penală a fiecărui stat vis-à-vis de tratamentul juridic al copiilor în conflict cu legea este determinată de modul de integrare a dreptului preventiv și cel represiv, care diferă de la stat la stat”¹²³.

De altfel, N. Beșliu și S. Haraz atrag atenția și asupra unui alt aspect de diferențiere, nu mai puțin important, anume stabilirea pragului de vârstă al răspunderii penale, deoarece, într-adevăr, o vârstă poate ascunde altă vârstă: cu alte cuvinte, „vârsta oficială pentru responsabilitatea penală poate să nu fie cea mai mică vârstă la care copilul poate fi atras pentru comiterea unei infracțiuni în sistemul judiciar”¹²⁴.

Problema stabilirii vârstei minime pentru survenirea atragerii la răspundere penale a fost abordată la nivel internațional, până la adoptarea Convenției ONU privind drepturile copilului.

Regulile standard minime ale Organizației Națiunilor Unite pentru administrarea justiției juvenile (Regulile de la Beijing) enunță: „Limita răspunderii penale variază destul de mult după epoci și culturi. Atitudinea modernă constă în întrebarea dacă un copil poate suporta consecințele

¹²³ BEȘLIU, N., HARAZ, S., POPOVICI, M., ROTARU, V. *Copiii în conflict cu legea-neglijăți sau uitați: studiu privind situația copiilor în conflict cu legea aflați sub vârsta răspunderii penale*. Chișinău, 2011. 75 p. [online]. [citat: 21.04.2021]. Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/file/studii_minori/Studiu_cu_privire_la_copii_aflati_sub_varsta_raspunderii_penale-_N._Besliu_Sv._Haraz-2011.12.08.2014.pdf

¹²⁴ BEȘLIU, N., HARAZ, S., POPOVICI, M., ROTARU, V. *Copiii în conflict cu legea-neglijăți sau uitați: studiu privind situația copiilor în conflict cu legea aflați sub vârsta răspunderii penale*. Chișinău, 2011. 75 p. [online]. [citat: 21.04.2021]. Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/file/studii_minori/Studiu_cu_privire_la_copii_aflati_sub_varsta_raspunderii_penale-_N._Besliu_Sv._Haraz-2011.12.08.2014.pdf

morale și psihologice ale răspunderii penale, adică dacă un copil, ținându-se cont de capacitatea sa de discernământ și de înțelegere, poate fi făcut responsabil de un comportament esențial antisocial. Dacă vârsta răspunderii penale este fixată prea jos sau dacă nu există deloc o vârstă-limită, atunci noțiunea nu mai are sens”¹²⁵.

Convenția privind drepturile copilului, ratificată de Republica Moldova la 12 decembrie 1990; în vigoare din 25 februarie 1993, menționează, la art. 40: „Statele vor stabili o vârstă minimă sub care copiii vor fi prezumați ca neavând capacitatea de a încălca legea penală”¹²⁶.

Prin urmare, Convenția enunțată nu indică în mod expres nicio cifră precisă. În acest sens, totuși „Comitetul ONU pentru drepturile copilului propune ca vârsta răspunderii penale să nu fie inferioară celei de 12 ani. În mod special, Comitetul recomandă ca vârsta răspunderii penale să fie plasată de la 14 sau 16 ani”¹²⁷.

Autoarea D. Gurev menționează că „instrumentele internaționale amintite indică referitor la necesitatea de a face distincția, în cazul minorilor, atât în privința măsurilor de răspundere penală, cât și a celor de sancțiune penală, conturând obiectivul de a plasa pe plan principal ideea de reabilitare a minorilor, înaintea ideii de retribuire a pedepsei. Potrivit acestora, la bază trebuie să stea principiul interesului superior sau al bunăstării copilului. Deopotrivă, reglementările internaționale pertractează importanța măsurilor de intervenție *ante-delictum* și de dejuridicizare”¹²⁸.

Din conținutul art 40 (4) din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului remarcăm necesitatea aplicării minorilor a măsurilor non-privative de libertate: „o întreagă gamă de dispoziții, precum și cele referitoare la îngrijire, orientare și supraveghere, la îndrumare, probațiune, la plasamentul

¹²⁵ Ghid cu privire la aplicarea pedepsei. Chișinău, 2014. 93 p. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>

¹²⁶ Ghid cu privire la aplicarea pedepsei. Chișinău, 2014. 93 p. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>

¹²⁷ Ghid cu privire la aplicarea pedepsei. Chișinău, 2014. 93 p. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>

¹²⁸ GUREV, D., BOTNARENCO, M. Măsurile destinate copiilor în conflict cu legea: legislația Republicii Moldova și a altor state. [online]. În: *Materialele congerinței internaționale: „Infracțiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și Criminologie”*. Chișinău, 25-26 martie 2021, pp. 32-50. [citat: 15.07.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/133573/datacite

familial, la programe de educație generală și profesională și la soluții alternative celor privind îngrijirea într-un cadru instituțional, pentru a asigura copiilor un tratament în interesul bunăstării lor și proporțional cu situația lor și cu infracțiunea săvârșită”. Atât scopul dejudiciarizării, cât și al sentințelor nonprivative de libertate trebuie să fie reintegrarea copilului și oferirea posibilității copilului să joace un rol constructiv în societate”¹²⁹.

Minorii, în virtutea caracteristicilor lor psihofiziologice, reprezintă o categorie de infractori pentru care aplicarea pedepsei penale este recomandată în cazuri excepționale, când nu există posibilitatea liberării lor de răspundere penală. Particularitățile pedepsei minorilor sunt, de asemenea, stabilite în numărul de tipuri de posibile pedepse, în reducerea termenelor sau a cuantumurilor pedepselor, în înlocuirea pedepsei în cazul retragerii de la executarea acesteia, în gama extinsă de circumstanțe care trebuie luate în considerare la aplicarea pedepsei, în normele speciale de condamnare și de liberare, în motivele anulării unei pedepse cu suspendare.

În acord cu art. 61 Cod Penal, „pedeapsa este o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului, ce se aplică de instanța de judecată, în numele legii, celor care au săvârșit infracțiuni, cauzându-le, astfel, anumite lipsuri și restricții drepturilor lor. Pedeapsa are drept scop restabilirea echității sociale, corectarea și resocializarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane. Executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate”¹³⁰.

Pedepsele aplicabile minorilor se bazează pe un principiu restrictiv: amendă, privarea de dreptul de a se angaja în anumite activități, munca neremunerată în folosul comunității, dacă are împliniți 16 ani, închisoarea pentru o perioadă determinată.

Din totalitatea pedepselor specificate la art. 62 CP RM, care pot fi aplicate pentru persoanele fizice, față de minori pot fi aplicate:

¹²⁹ *Convenția cu privire la drepturile copilului*. 78 p. [online]. [citat: 21.04.2021]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/1401/file/Conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului.pdf>, p. 59.

¹³⁰ BOTNARU S., ȘAVGA A., GROSU V., GRAMA M. *Drept penal. Partea generală*. Chișinău: Cartier, 2005, 620 p., p.424. ISBN: 9975-79-318-5.

1. *Amenda* – în conformitate cu alin.(1) art. 64 CP RM, „este o sancțiune pecuniară ce se aplică de instanța de judecată în cazurile și în limitele prevăzute de Codul penal”¹³¹. Amenda ca pedeapsă penală are o aplicabilitate redusă, fapt ce rezultă din posibilitățile limitate ale minorilor de a dispune de mijloace financiare suficiente ori de alte surse legale de venit pentru executarea unei asemenea pedepse.

2. *Munca neremunerată în folosul comunității* – în conformitate cu art. 67 CP RM, „constă în antrenarea condamnatului, în afara timpului serviciului de bază sau de studii, la muncă, determinată de autoritățile administrației publice locale. Durata timpului de prestare a muncii neremunerate în folosul comunității nu poate depăși 4 ore – în zilele în care condamnatul nu este ocupat la locul de muncă de bază, la serviciu sau la studii, și 2 ore – în zilele lucrătoare, după terminarea lucrului sau a studiilor, iar cu acordul condamnatului – 4 ore”¹³². De evidențiat că „munca neremunereată în folosul comunității nu poate fi aplicată persoanelor care nu au atins vârsta de 16 ani”¹³³. Conform art. 62 alin. 3 CP RM, „Muncă neremunerată în folosul comunității poate fi aplicată ca pedeapsă principală sau – în cazul condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei – în calitate de obligație pentru perioada termenului de probă”¹³⁴.

3. *Închisoarea* – în conformitate cu prevederile art. 70 CP RM, „constă în privarea de libertate a persoanei vinovate de săvârșirea unei infracțiuni”¹³⁵ prin izolarea obligatorie a ei de mediu și de modul

¹³¹ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

¹³² Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

¹³³ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

¹³⁴ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

¹³⁵ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

normal de viață și deplasarea ei, pe un anumit termen în penitenciar, în temeiul unei hotărâri a instanței de judecată. Conform art. 70 alin. (3) CP RM, „la stabilirea pedepsei închisorii pentru persoana care, la data săvârșirii infracțiunii, nu a atins vârsta de 18 ani, termenul închisorii se stabilește din maximul pedepsei, prevăzute de legea penală pentru infracțiunea săvârșită, redus la jumătate”¹³⁶. Potrivit art. 84 alin. (1), art. 85 alin. (1) CP RM, „la stabilirea pedepsei definitive, în caz de concurs de infracțiuni, pedeapsa închisorii nu poate depăși 12 ani și 6 luni pentru minori, iar în caz de cumul de sentințe – de 15 ani pentru minori”¹³⁷.

4. *Privarea de dreptul de ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate*, care „constă în interzicerea de a ocupa o funcție sau de a exercita o activitate de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul la săvârșirea infracțiunii”¹³⁸.

5. *Privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport sau anularea acestui drept*¹³⁹.

6. *Retragerea gradului militar sau special*, a unui titlu special, a gradului de calificare (clasificare), și a distincțiilor de stat¹⁴⁰.

Deși legea penală nu interzice expres aplicarea minorului a pedepselor penale, precum: „privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții; de a exercita o anumită activitate; de a conduce mijloace de transport”¹⁴¹ ș.a.,

¹³⁶ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

¹³⁷ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

¹³⁸ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

¹³⁹ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

¹⁴⁰ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

¹⁴¹ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

acestea nu se aplică, rezultând din specificul minorului ca subiect al infracțiunii, or, în virtutea vârstei minorului, aceste pedepse ar fi ineficiente.

Mai mult ca atât, în ipoteza săvârșirii infracțiunii de către o persoană minoră, legiuitorul reglementează expres, prin detalizare specială, anumite condiții doar în cazul pasibilității de o pedeapsă în forma muncii neremunerate în folosul comunității, a închisorii ori a detențiunii pe viață, nu și a altor categorii de pedepse prevăzute de legiuitor.

În contextul categoriilor de pedepse aplicate minorilor, prezentăm următorul tabel care cuprinde date statistice relevante temei cercetate¹⁴²:

***Copii condamnați în prima instanță,
în funcție de principala pedeapsă aplicată, 2017-2021***

	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Total</i>	377	446	435	318	330
<i>Închisoare</i>	91	93	109	131	174
<i>Amendă</i>	21	41	31	21	25
<i>Condamnare condiționată</i>	159	162	183	140	113
<i>Muncă neremunerată în folosul comunității</i>	59	92	80	17	16
<i>Alte pedepse</i>	47	58	32	9	2

Este relevant de a analiza categoriile de pedepse ce pot fi aplicate minorului, considerat vinovat de comiterea unei infracțiuni, prin o hotărâre a instanței de judecată.

Astfel, munca neremunerată în folosul comunității, după cum s-a mai menționat, este o pedeapsă penală și un element de probațiune, care „constă în antrenarea condamnatului, în afara timpului serviciului de bază sau de studiu, la munca determinată de autoritățile administrației publice locale”¹⁴³. Aceasta se va aplica doar minorului care deja a împlinit vârsta de 16 ani și se va executa pe o perioadă de până la 18 luni, timp care se calculează de la data rămânerii definitive în vigoare a hotărârii judecătorești.

¹⁴² Avocatul poporului pentru drepturile copilului. Studiu tematic: Analiza sistemului de protecție a copilului. [online]. Chișinău, 2022. 41 p., p. 28. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/04/Studiu-tematic-privind-analiza-sistemului-de-protectie-a-copilului.docx-Final-1.pdf>

¹⁴³ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

Atunci când se aplică o pedeapsă sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității, este necesar să se țină cont de faptul că un adolescent are nevoie și de timp pentru autoformare, pentru clase suplimentare, pentru activitate în diferite secțiuni, cercuri. Prin urmare, atunci când se aplică o pedeapsă minorului sub formă de muncă obligatorie, este necesar să se verifice capacitatea de muncă la persoanele cărora nu li se atribuie o muncă obligatorie (minorii cu dizabilități din prima grupă, femeile minore însărcinate și femeile minore cu copii sub vârsta de trei ani).

Potrivit art. 67 alin. (4) CP RM, „munca neremunerată nu se aplică persoanelor care nu au atins vârsta de 16 ani”¹⁴⁴.

Iar în cazul persoanelor care au vârsta de 16 ani, pedeapsa sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității se va aplica ținând cont de dispozițiile Codului Muncii al RM, conform căruia, „minorii nu au voie să lucreze noaptea, nu pot fi încadrați în muncă cu condiții de muncă dăunătoare și (sau) periculoase, în munca subterană, precum și în munca a cărei desfășurare poate dăuna sănătății lor sau dezvoltării morale (jocuri de noroc, munca în cabarete și cluburi de noapte, transportul și comerțul cu băuturi alcoolice, produse din tutun, stupefiante toxice, materiale cu conținut erotic)”¹⁴⁵.

Subsecvent, potrivit Hotărârii de Guvern nr. 1643 din 31.12.2003 despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității, „munca neremunerată în folosul comunității nu poate fi executată în timpul nopții sau în condiții vătămătoare, în locuri periculoase ori în locuri care prezintă risc pentru sănătatea sau integritatea persoanelor condamnate ori pentru dezvoltarea minorilor condamnați”¹⁴⁶.

¹⁴⁴ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

¹⁴⁵ Codul muncii al Republicii Moldova. / Cod nr. 154 din 28.03.2003. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.159 – 162, art.648, din 29.07.2003. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113032&lang=ro

¹⁴⁶ Hotărârea de Guvern nr. 1643 din 31.12.2003 despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 16-18, art.124, din 23.01.2004. [citat: 25.03.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=104947&lang=ro

Conform aceluiași Regulament prenotat, „durata timpului de prestare a muncii neremunerate în folosul comunității de către persoanele în vârstă de la 16 la 18 ani este de la 2 la 7 ore pe zi, în timpul liber sau după terminarea studiilor ori a serviciului de bază”¹⁴⁷.

Având în vedere că munca neremunerată în folosul comunității se organizează în conformitate cu prevederile legislației protecției muncii, menționăm că, potrivit art. 46 din Codul Muncii al RM, „persoana fizică dobândește capacitate de muncă la împlinirea vârstei de 16 ani”¹⁴⁸. Totodată, se menționează că persoana fizică poate încheia un contract individual de muncă și la împlinirea vârstei de 15 ani, cu acordul scris al părinților sau al reprezentanților legali, dacă, în consecință, nu-i vor fi periclitate sănătatea, dezvoltarea, instruirea și pregătirea profesională.

Astfel, reieșind din raționamentele prenotate, ar fi oportună completarea art. 67 cu alin. (4¹) CP RM, având următorul conținut: *„Pe cale de excepție, munca neremunerată poate fi aplicată minorilor care au împlinit vârsta de 15 ani, cu acordul scris al părinților sau al reprezentanților legali, dacă, în consecință, nu-i vor fi periclitate sănătatea, dezvoltarea, instruirea și pregătirea profesională”*.

Munca neremunerată în folosul comunității aplicată minorilor are propriile probleme de aplicare în practică. În primul rând, aceasta este problema muncii gratuite. Delincvenții minori au o dualitate a sferei motivaționale: pe de o parte, au motive mai caracteristice adulților (dorința de a avea mijloacele necesare pentru a-și satisface nevoile materiale), pe de altă parte, minorii se caracterizează prin motive specifice vârstei (dorința de a se distra, dorința de a-i ajuta pe ceilalți).

Elementul aplicării pedepsei sub forma muncii neremunerate în folosul comunității poate fi considerat restrângere a libertății muncii, inclusiv prin stabilirea obligației sale. Recunoașterea muncii neremunerate în folosul comunității ca o componentă de aplicare a pedepsei se consideră că nu încalcă principiile dreptului penal și execuțional penal. În același timp, există

¹⁴⁷ Hotărârea de Guvern nr. 1643 din 31.12.2003 despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 16-18, art.124, din 23.01.2004. [citat: 25.03.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=104947&lang=ro

¹⁴⁸ Codul muncii al Republicii Moldova. / Cod nr. 154 din 28.03.2003. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.159 – 162, art.648, din 29.07.2003. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113032&lang=ro

o anumită contradicție între instrumentele internaționale care reglementează relațiile în domeniul muncii și unele aspecte negative ale mecanismului de executare a pedepsei în cauză în raport cu minorii.

Conform art. 187 CE RM, „condamnatul nu poate fi atras la muncă comunitară în timpul nopții, în condiții vătămătoare, în locuri periculoase care prezintă risc pentru sănătatea sau integritatea și dezvoltarea minorilor condamnați”¹⁴⁹.

În același sens, Convenția OIM nr. 182 privind interzicerea și acțiunea imediată pentru eliminarea celor mai grave forme de muncă a copiilor „interzice munca copiilor care, prin condițiile în care este efectuată, poate să dăuneze sănătății, securității sau moralei copiilor. Mecanismul și condițiile de executare obligatorie. Munca în relația cu minorii (în opinia deplină a celorlalți, aplicarea în execuție) poate avea și are adesea o influență negativă, stigmatizantă asupra conștiinței egale a persoanei condamnate din partea colegilor”¹⁵⁰.

Conform art. 67 alin (2) CP RM, munca neremunerată în folosul comunității se stabilește pe un termen de la 60 la 240 de ore persoanelor fizice care au comis infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, și urmează a fi executată de la 2 la 4 ore pe zi¹⁵¹, timp de cel mult 18 luni din momentul rămânării definitive în vigoare a hotărârii judecătorești. De regulă, munca comunitară constituie o alternativă unei alte categorii de pedeapsă, fie amenzii, fie închisorii.

La stabilirea acesteia, instanța de judecată urmează să constate dacă nu persistă interdicțiile prevăzute de alin. (4), art. 67 Cod penal, or, potrivit legislației, munca neremunerată nu poate fi aplicată militarilor prin contract și persoanelor care nu au atins vârsta de 16 ani.

¹⁴⁹ Codul de Executare al Republicii Moldova / Cod nr. 443 din 24.12.2004. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 214 – 220, art.704, din 05.11.2010. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122067&lang=ro

¹⁵⁰ Convenția OIM nr.182 privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor și acțiunea imediată în vederea eliminării lor. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.577 din 17.11.2000. [citat: 25.03.2023]. Disponibil: <http://www.legis.md/cautare/rezultate/107980>

¹⁵¹ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

Printre beneficiile aplicării minorului drept pedeapsă a muncii neremunerate în folosul comunității se enumeră:

- ***Posibilitatea de a evita închisoarea*** și, implicit, de micșorare a riscului recidivei, or, închisoarea este un mod specific de comunicare și abordare a realității și lasă o amprentă pentru tot restul vieții, iar la eliberarea din locurile de detenție, minorul este adesea tratat de către comunitate ca fiind un infractor;

- ***Posibilitatea de a-și dezvolta capacitățile de muncă***, astfel are loc implicarea minorului în lucru în cadrul societății și el nu-și va petrece timpul în mediul persoanelor condamnate;

- ***Oferirea posibilității de a se dezvolta ca și orice copil într-un mediu social normal***, or, munca neremunerată în folosul comunității se efectuează concomitent cu frecventarea școlii, prezența rudelor, accesul liber la informație, biblioteci ș.a. facilități;

- ***Posibilitatea de a demonstra că nu prezintă un pericol social*** și poate fi reeducat fără aplicarea unei pedepse penale, or, este ușor să-l izolăm pe copil de societate și să uităm de el, mai complicat este însă să încercăm să înțelegem care sunt motivele săvârșirii infracțiunii, să încercăm să-l ajutăm în a preveni comiterea unor ulterioare acte ilegale, îndrumându-l spre un drum corect¹⁵².

Subsecvent, aplicarea minorului a muncii neremunerate în folosul comunității în calitate de pedeapsă are anumite beneficii și pentru societate, printre care:

- ***Economisirea banilor/resurselor***, în acest sens, este demonstrat că se cheltuiesc mult mai puțini bani în cazul în care se aplică alternativele la detenție, cum ar fi munca neremunerată în folosul comunității, decât atunci când minorul ajunge la închisoare. De exemplu, în Brazilia, pentru deținerea unei persoane în pușcărie se cheltuiesc lunar 300 de dolari, pe când în cazul aplicării pedepsei alternative la detenție – munca neremunerată – se cheltuiesc lunar 25 de dolari;

- ***Repararea prejudiciului sau a daunei cauzate societății, victimei***, dat fiind că prin munca neremunerată, pe care o

¹⁵² ULIANOVSKI, X., MÎRZA V., GOLUBOV, I. et al. *Ghid privind munca neremunerată în folosul comunității, aplicată față de minori*. Chișinău: Institutul de Reforme Penale, 2005, 124 p., p. 7-8. ISBN: 9975-9890-5-5.

realizează minorul, el își repară greșeala, astfel i se dă de înțeles că el nu este tratat ca un infractor și că are un loc în societate, ceea ce este foarte important, deoarece în felul acesta se evită formarea unui recidivist, care, odată ajuns la închisoare, nu face decât să înceapă să urască tot mai mult și mai mult oamenii”¹⁵³.

Conform datelor statistice prezentate de Ministerul Afacerilor Interne, numărul infracțiunilor săvârșite de minori este în creștere față de anul precedent. În decursul anului 2022, au fost înregistrate 705 infracțiuni săvârșite de către minori sau cu participarea acestora, ceea ce a constituit 2,6% din totalul de infracțiuni înregistrate. Comparativ cu anul 2021, s-a atestat o creștere cu 1,4% a infracțiunilor săvârșite de minori, în special a infracțiunilor contra patrimoniului. Minorii, cel mai frecvent, au fost implicați în săvârșirea furturilor – 59,9%, după care urmează jafurile – 11,9% și huliganismul – 4,5%. La 100 de mii de copii în vârstă de 0-17 ani au revenit 126 de infracțiuni comise de minori, comparativ cu 118 infracțiuni înregistrate în anul 2018. Totuși, chiar și în prezent, din totalul de persoane condamnate, fiecare a șasea persoană este în vârstă de 14-17 ani. Este foarte important de menționat că în structura măsurilor de pedeapsă cu privire la minori, munca neremunerată în folosul comunității este plasată pe locul al II-lea, fiind depășită de condamnarea condiționată și urmată de privațiunea de libertate¹⁵⁴.

Infracționalitatea juvenilă pe sexe, 2018-2022, cazuri

	2018	2019	2020	2021	2022
Infracțiuni săvârșite de minori, inclusiv:	688	664	606	695	705
de către fete	86	102	35	47	62
de către băieți	602	562	571	648	643
Rata infracționalității juvenile, cazuri la 100 mii copii cu vârsta 0-17 ani	118	116	108	123	126

În Republica Moldova instanța de judecată joacă un rol important în aplicarea corectă a politicii penale punitive, îndeosebi în privința minorilor.

¹⁵³ ULIANOVSKI, X., MÎRZA V., GOLUBOV, I. et al. *Ghid privind munca neremunerată în folosul comunității, aplicată față de minori*. Chișinău: Institutul de Reforme Penale, 2005, 124 p., p. 7-8. ISBN: 9975-9890-5-5.

¹⁵⁴ *Nota de activitate a Ministerului Afacerilor Interne privind nivelul criminalității în Republica Moldova în anul 2022*. [online]. [citat: 06.05.2023]. Disponibil: <https://statistica.gov.md/>

Aplicarea corectă a pedepselor de către instanța de judecată față de minori oferă temeiul de bază în atingerea scopului pedepsei penale: „restabilirea echității sociale, corectarea condamnatului, precum și prevenirea savârșirii de noi infracțiuni”¹⁵⁵.

La aplicarea muncii neremunerate în folosul comunității minorilor cu vârsta între 16 și 18 ani, instanța de judecată trebuie să ia în considerație mai multe criterii, și anume: gravitatea infracțiunii săvârșite, motivul acesteia, persoana celui vinovat, faptul că infracțiunea a fost săvârșită la o vârstă minoră, circumstanțele care atenuează sau agravează răspunderea, luându-se în calcul, de fiecare dată, în mod obligatoriu, circumstanțele atenuante, adică săvârșirea infracțiunii de către un minor. La numirea pedepsei cu muncă neremunerată în folosul comunității, instanța de judecată indică în sentință doar termenul acestei pedepse dispuse pentru executare, fără a indica tipul muncii și locul executării ei. Mai apoi, în termen de 10 zile, instanța de judecată, conform art. 270 CE al RM, în temeiul art. 93 CP, trimite hotărârea și dispoziția de executare organului de probațiune în a cărui rază teritorială își are domiciliul condamnatul, care, în cel mult 15 zile, asigură executarea măsurii de constrângere cu caracter educativ, aplicate conform art. 104 din Codul penal¹⁵⁶.

O lacună identificată este că lipsește un mecanism de individualizare, pe care l-ar utiliza instanța de judecată la aplicarea pedepsei penale sub forma de muncă neremunerată minorului, similar mecanismului de individualizare a pedepsei privative de libertate.

Or, reieșind din analiza art. 78 CP RM, care reglementează efectele circumstanțelor atenuante și agravante, nu este prevăzută situația în care pedeapsa aplicabilă ar fi munca neremunerată în folosul comunității, legiuitorul reglementând doar conduita instanței în cazul pedepsei cu închisoarea, amenda, detențiunea pe viață.

Conform art. 67 alin.(3) CP RM, „în caz de eschivare cu rea-voință a condamnatului de la munca neremunerată în folosul comunității, ea se înlocuiește cu închisoarea, calculându-se o zi de închisoare pentru 4 ore de

¹⁵⁵ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

¹⁵⁶ ARDELEANU, D., ULIANOVSCI, X. *Munca neremunerată în folosul comunității. Ghidul primarului*. Chișinău: Bons offices, 2008, 56 p. p.19. IDNP: 978-9975-80-126-3.

muncă neremunerată în folosul comunității. În acest caz, termenul închisorii poate fi mai mic de 3 luni”¹⁵⁷.

Executarea pedepsei cu muncă neremunerată în folosul comunității se realizează de organul de probațiune în a cărui rază teritorială se află domiciliul condamnatului.

Oficiul de executare, de comun acord cu autoritățile administrației publice locale, determină volumul și locul de muncă pentru condamnat, cu ajutorul organizațiilor și asociațiilor identifică obiectele la care poate fi folosită munca neremunerată în folosul comunității.

Potrivit *Ghidului privind munca neremunerată în folosul comunității*, „administrația publică locală: determină persoana responsabilă care va exercita controlul asupra prestării muncii de către condamnat, prezintă serviciului de executare lista obiectelor recondamnate pentru îndeplinirea muncii neremunerate, colaborează cu asociațiile obștești, organizațiile filantropice, fundații și comunități religioase”¹⁵⁸.

În *Ghidul privind munca neremunerată în folosul comunității* se menționează: „Serviciul de probațiune are următoarele atribuții în ceea ce privește munca neremunerată aplicată minorilor: ținerea evidenței condamnaților minori; explicarea minorilor a modului și condițiilor executării pedepsei, drepturile și obligațiile lor, exercitarea controlului asupra modului de ispășire a pedepsei de către minor la obiectul de lucru și la domiciliu, coordonarea cu Primăriile a listei obiectelor la care condamnații vor exercita munca neremunerată, examinarea plângerilor minorilor referitoare la lezarea drepturilor lor în timpul executării pedepsei etc.”¹⁵⁹.

Ghidul menționat *supra* mai include o listă de drepturi ale minorului condamnat la munca neremunerată în folosul comunității, acestea fiind:

- să fie consultat la stabilirea programului de muncă (acesta trebuie să fie stabilit în afara orelor de muncă și de studii);
- să-i fie asigurat un loc de muncă în condiții ce nu ar dăuna sănătății copilului;

¹⁵⁷ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121991&lang=ro

¹⁵⁸ ULIANOVSKI, G., POPESCU, D., PUICA, V. *Ghid cu privire la aplicarea pedepsei*. Chișinău: Tipografia Sirius, 2015, 104 p., p.70-71. ISBN: 978-9975-57-171-5.

¹⁵⁹ ULIANOVSKI, G., POPESCU, D., PUICA, V. *Ghid cu privire la aplicarea pedepsei*. Chișinău: Tipografia Sirius, 2015, 104 p., p.70-71. ISBN: 978-9975-57-171-5.

- să fie tratat într-un mod care nu i-ar leza onoarea și demnitatea;
- să nu fie limitat în posibilitatea de a se dezvolta social, intelectual și spiritual;
- să fie asigurată securitatea muncii;
- să nu fie expus exploatării”¹⁶⁰.

Printre obligațiile minorului căruia i-a fost aplicată ca pedeapsă munca neremunerată în folosul comunității se regăsesc:

- să respecte legislația muncii și regulamentul interior al organizației la care lucrează;
- să respecte orele de muncă conform programului stabilit;
- să respecte prevederile legislației privind executarea sancțiunilor de drept penal¹⁶¹;
- să îndeplinească cerințele legale ale serviciului de executare și ale angajatorilor.

Prin urmare, subliniem faptul că „munca neremunerată în folosul comunității trebuie să fie resimțită fizic și emoțional de către minor, în sensul impunerii unei autodiscipline și al respectului pentru ceilalți, trebuind să-l implice pe aceasta în sarcini și situații, care să constituie o provocare în ce privește concepția, experiența și capacitatea sa. Ea arată delincventului că membrii comunității sunt afectați de infracționalitate, iar comunitatea, la rândul ei, realizează că delincvenții pot aduce o contribuție mai degrabă constructivă, decât distructivă în viața ei”¹⁶².

Considerăm oportun să i se aplice minorului ca pedeapsă munca neremunerată în folosul comunității, context în care prezentăm următoarele argumente în favoarea acestui raționament:

- „este o măsură de pedeapsă aplicată în raport cu gravitatea infracțiunii săvârșite, cu motivul acesteia, cu particularitățile de personalitate ale celui vinovat, cu circumstanțele cauzei, vârsta și condițiile de viață, în așa mod, respectându-se principiul, potrivit căruia pedeapsa trebuie să corespundă atât infractorului, cât și infracțiunii;

¹⁶⁰ ULIANOVSKI, X., MÎRZA V., GOLUBOV, I. et al. *Ghid privind munca neremunerată în folosul comunității, aplicată față de minori*. Chișinău: Institutul de Reforme Penale, 2005, 124 p., p. 7-8. ISBN: 9975-9890-5-5.

¹⁶¹ ULIANOVSKI, X., MÎRZA V., GOLUBOV, I. et al. *Ghid privind munca neremunerată în folosul comunității, aplicată față de minori*. Chișinău: Institutul de Reforme Penale, 2005, 124 p., p. 7-8. ISBN: 9975-9890-5-5.

¹⁶² ULIANOVSKI, X., DILION, M. *Manual de mediere*. Chișinău: Institutul de Reforme Penale, 2006, 132 p. ISBN: 9975-9890-4-7.

- munca neremunerată în folosul comunității se realizează în condițiile integrării sociale, și nu prin intermediul izolării sociale. Modelul dat presupune păstrarea delicventului minor în cadrul societății, ca parte componentă a ei, cu înaintarea condiției în protecția societății;
- comunitatea este implicată direct în reintegrarea socială a infractorului, în conformitate cu interesele victimei. Astfel, se accentuează interesul comunității pentru soarta, viitorul delicvenților minori, se activează contactele minorului cu comunitatea și sprijinul oferit din partea ei;
- comunitatea obține posibilitatea de a-și realiza potențialul educațional și de a corecta greșelile educaționale, comise în cadrul sistemelor relaționale în diferite grupuri (familie, școală etc.). Ca urmare, se va putea realiza o dublă activitate socială, pe de o parte, reintegrarea infractorilor, iar pe de altă parte, satisfacerea necesităților comunitare;
- aplicarea acestei sancțiuni contribuie la creșterea securității sociale. Minorii care nu prezintă pericol real pentru societate, fiind privați de libertate, au posibilitatea să intre în relații directe cu subiecții care au săvârșit infracțiuni cu caracter antisocial grav și, astfel, vor trece o „școală de profesionalizare infracțională”, revenind în societate deja cu anumite cunoștințe și experiențe ce vor micșora substanțial șansele lor de resocializare și reintegrare socială”¹⁶³.

Deci aplicarea acestui tip de pedeapsă pare a fi mai oportună decât privarea reală de libertate, deoarece atunci când este executată, problemele de natură socială, morală și psihologică sunt rezolvate. Tipul, obiectul și natura muncii, care nu necesită o pregătire și calificări speciale, are, în majoritatea cazurilor, un efect pozitiv asupra unui copil în dezvoltare.

În acest fel, comunitatea va deveni tot mai conștientă de drepturile, dar și de obligațiile sale, de faptul că eșecul persoanei care a comis o infracțiune reprezintă, în același timp, și propriul eșec al societății, precum și de faptul că izolarea infractorilor prin aplicarea pedepselor privative de libertate nu este o soluție și nu va realiza scopul de reintegrare și resocializare a minorilor.

¹⁶³ ARDELEANU, D., ULIANOVSKI, X. *Munca neremunerată în folosul comunității. Ghidul primarului*. Chișinău: Bons offices, 2008, 56 p. p.19. IDNP: 978-9975-80-126-3.

În practică, munca neremunerată în folosul comunității, ca formă de pedeapsă pentru minori, are o eficacitate foarte scăzută, deoarece organele locale de autogovernare nu sunt interesate să se implice în activități care sunt departe de municipalitate, aceștia nu beneficiază de munca în folosul comunității și percep funcțiile de organizare a acestor munci ca pe o grevare cu sarcini.

Cu privire la aplicarea amenzii minorilor, ca pedeapsă pentru fapte infracționale comise, este relevant de a evidenția un șir de particularități ale acesteia. Astfel, aplicarea amenzii minorilor se va realiza în mod special în conformitate cu prevederile art. 64 alin. (1) CP.

În acest context, instanța, când va decide aplicarea amenzii minorului, este necesar să ia în considerație impactul pedepsei aplicate asupra corectării persoanei condamnate și asupra condițiilor de viață ale familiei minorului. Conform art. 64 alin. (3) CP RM, „mărimea amenzii pentru persoanele fizice se stabilește în limitele de la 500 la 3000 de unități convenționale, iar pentru infracțiunile săvârșite din interes material – până la 20 000 de unități convenționale”¹⁶⁴.

Astfel, mărimea amenzii se va stabili de instanța de judecată în funcție de mai multe criterii, cum ar fi gravitatea infracțiunii săvârșite și situația materială a celui vinovat și a familiei sale, în acest context, instanța fiind în drept de a dispune achitarea amenzii în rate timp de până la 5 ani. În cazul infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave, condamnatul este în drept să achite jumătate din amenda stabilită, dacă o plătește în, cel mult, 3 zile lucrătoare din momentul în care hotărârea devine executorie.

Aplicată formal, în limitele sancționării ale legii penale, pedeapsa sub formă de amendă nu îndeplinește întotdeauna aceste cerințe.

Amenda poate fi aplicată minorului condamnat atât sub forma pedepsei de bază, cât și sub forma pedepsei complementare. Legea însă nu precizează vârsta minorului, la atingerea căreia se poate aplica o amendă ca pedeapsă, dar în doctrina dreptului penal există opinia că amenda poate fi aplicată numai minorilor cu capacitate juridică deplină.

Atunci când se aplică orice tip de pedeapsă, inclusiv amenda, trebuie să se țină cont de faptul că minorul este o persoană care, la momentul săvârșirii infracțiunii, nu a împlinit vârsta de 18 ani.

¹⁶⁴ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121991&lang=ro

Astfel, având în vedere că persoana fizică dobândește capacitatea de muncă de la 16 ani, există astfel de circumstanțe, în care minorul care a comis o infracțiune să nu dispună de mijloace financiare pentru a executa pedeapsa cu amendă.

Amenda se aplică minorului în cazul în care acesta are posibilitate reală de a o achita din surse proprii, astfel ca minorul să conștientizeze esența pedepsei, pentru ca aceasta să-și atingă scopul de resocializare și corectare.

În situația în care minorul nu are bunuri sau salariu, suficiente pentru repararea prejudiciului cauzat, el trebuie să fie reparat, pentru partea respectivă, de către părinți, adoptatori sau curatorul lui, dacă aceștia nu vor demonstra că dauna s-a produs nu din vina lor. Astfel, răspunderea părinților sau a curatorului este subsidiară, or aceștia se angajează numai atunci când minorul nu are mijloace suficiente pentru repararea daunei.

În practică, posibilitatea de a încasa o amendă de la părinții unei persoane minore condamnate poate duce la o încălcare a principiului egalității în fața legii. Or, în condiții egale în fața legii, minorii, ai căror părinți dispun de mijloace financiare suficiente și au posibilitatea de a plăti amenda, li se va aplica pedeapsa cu amenda, pe când minorii din familii cu venituri mici vor fi condamnați la o altă categorie de pedeapsă.

Posibilitatea de a încasa o amendă de la părinți sau de la reprezentanții legali ai minorului face dificilă atingerea obiectivelor pedepsei. Nu se poate aplica o amendă părinților sau reprezentanților legali ai persoanei condamnate, dacă infracțiunea a fost comisă de aceasta în calitate de minor, dar la momentul condamnării avea 18 ani.

Această oportunitate de a fi achitată de către părinți sau reprezentanții legali amenda aplicată minorilor ca pedeapsă penală este o încălcare inacceptabilă a principiilor CP RM de răspundere penală personală a minorilor. Or, în contextul în care legiuitorul consideră că un minor poate fi subiectul infracțiunii și susține că minorul poate fi responsabil pentru fapta săvârșită, atunci trebuie să reglementeze și modalitatea reală de aplicare a acestei pedepse penale. Mai mult, în acord cu principiile dreptului penal, precum și din rațiuni morale și logice, minorii trebuie să poarte răspundere în mod personal pentru infracțiunea săvârșită și doar astfel pedeapsa aplicată va avea impactul educativ.

Soluția propusă este în conținutul prevederii alin. (7) art. 64 CP, conform căreia, „în cazul în care condamnatul nu este în stare să plătească amenda stabilită ca pedeapsă principală sau complementară, instanța de judecată poate să înlocuiască suma neachitată a amenzii cu muncă neremunerată în folosul comunității, calculându-se 60 de ore de muncă neremunerată în folosul comunității pentru 100 unități convenționale de amendă¹⁶⁵.

În cauza de învinuire a lui L.V. „de comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 189 alin. (3) lit. e) Cod penal, fără antecedente penale, prin sentința judecătorei Hîncești, sediul Ialoveni, instanța de judecată a hotărât de a-l recunoaște pe L.V. vinovat de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 189 alin.(3) lit. e) Codul Penal al RM și, în baza acestei legi, cu aplicarea art.79 Codul penal al RM, se condamnă la închisoare pe un termen de 4 (patru) ani, cu amendă în mărime de 1000 (una mie) unități convenționale, cu executarea pedespei în penitenciar de tip semiînchis pentru minori. În temeiul art. 90 Codul Penal, executarea pedepsei stabilită lui L.V. prin prezenta sentință se suspendă condiționat pe o perioadă de probațiune de 4 (patru) ani și nu va fi executată, dacă condamnatul, în perioada de probațiune, nu va săvârși o nouă infracțiune și, prin respectarea condițiilor probațiunii, va îndreptăți încrederea ce i s-a acordat. Controlul asupra comportamentului lui L.V. pe perioada de probațiune urmează a fi exercitat de către Biroul de Probațiune Ialoveni. Se obligă L .V. în perioada de probațiune:

- 1) să nu-și schimbe domiciliul fără consimțământul organului de probațiune;
- 2) să participe la programe probaționale;
- 3) să presteze 30 (treizeci) de ore de muncă neremunerată în folosul comunității”¹⁶⁶.

Într-o altă cauză penală, potrivit circumstanțelor de fapt, „la vârsta de 16 ani, Mircea a ajuns pe banca acuzaților ca urmare a comiterii următoarelor componente de infracțiuni: tentativă de viol și acțiuni violente cu caracter sexual în privința unei minore, fiind încadrate juridico-penal în baza art. 27, art. 171 alin (2) lit. b) Cod penal și art. 172 alin (2) lit. b) Cod penal. Cauza penală a fost judecată în procedură simplificată, în baza probelor administrate la etapa urmăririi penale, inculpatul recunoscându-și vina. Luând în

¹⁶⁵ Articolul 64 Codul Penal al Republicii Moldova, cu schimbări în anul 2023. [online]. [citat: 24.12.2023]. Disponibil: https://lege.md/codul_penal_al_republicii_moldova/art-64-28338

¹⁶⁶ Dosarul nr. 1-27/1832-1-625-24012018, Arhiva judecătorei Hîncești, sediul Ialoveni.

considerare criteriile generale și speciale de individualizare a pedepsei penale, instanța de judecată i-a stabilit lui Mircea pedeapsă sub formă de închisoare pe un termen de 5 ani, cu ispășirea pedepsei în penitenciarul pentru minori. Totodată, reieșind din circumstanțele cauzei și personalitatea celui vinovat, instanța a decis condamnarea lui Mircea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, fiind aplicat art. 90 Cod penal și stabilind un termen de probă de 5 ani, obligându-l să nu-și schimbe domiciliul fără permisiunea organului competent, să participe cu regularitate la toate programele de consiliere, să acorde o susținere materială familiei victimei”¹⁶⁷.

În cadrul acestui program probațional, adoptat în privința minorului, condamnat prin hotărârea enunțată, s-a constatat că „Mircea a rămas să locuiască cu familia – părinții, sora și fratele mai mic. Tatăl său muncește ocazional în domeniul construcției și mai are în grija sa terenurile agricole ale familiei. Mama se străduiește să fie cât mai mult timp prezentă în viața copiilor și participă activ la educarea acestora. Familia lui Mircea este o familie muncitoare. Locuiesc într-o casă modestă, îngrijită și nu se bazează pe sprijinul autorităților locale. Băiatul a absolvit clasa a IX-a în satul natal. Diriginta îl caracterizează drept un băiat muncitor, încrezător în sine, care stabilea fără dificultăți relații cu cei din jur, dar era foarte ușor influențabil, iar materialul predat la lecții îl însușea cu dificultate”¹⁶⁸.

Analizând așteptările și impactul *de facto* asupra programului probațional, s-a remarcat că „timp de patru luni, Mircea a beneficiat săptămânal de sesiunile programului probațional primar obligatoriu, în procesul pilotării programului, cu implicarea consilierului superior de probațiune, Elena Mihaile, Biroul de probațiune Hâncești. Astfel, pe parcursul celor 24 de ședințe, minorul a conștientizat comportamentul său delincvent, a perceput valorile morale, însușind elementele educației morale și juridice, fiind, totodată, ajutat să se reintegreze în societate mai ușor. În același timp, grație componentei privind formarea vocațională, Mircea a fost tentat să-și

¹⁶⁷ *Programele probaționale – alternative la detenție pentru minorii în conflict cu legea*. Studiu de caz. [online]. [citat: 24.12.2023]. Disponibil: <https://www.civic.md/stiri/istorii-de-succes/50760-programele-probationale-alternative-la-detentie-pentru-minorii-in-conflict-cu-legea-studiu-de-caz.html>

¹⁶⁸ *Programele probaționale – alternative la detenție pentru minorii în conflict cu legea*. Studiu de caz. [online]. [citat: 24.12.2023]. Disponibil: <https://www.civic.md/stiri/istorii-de-succes/50760-programele-probationale-alternative-la-detentie-pentru-minorii-in-conflict-cu-legea-studiu-de-caz.html>

construiescă un plan de carieră și și-a asumat responsabilitățile în realizarea proiectului comunitar pentru localitatea sa – Repararea ulucului din localitate pentru animalele domestice”.¹⁶⁹

Cel mai important este că „Mircea a stabilit o relație de colaborare cu un potențial angajator, care, ulterior, i-a oferit un serviciu plătit. La încheierea programului cu succes, Mircea a conștientizat gravitatea infracțiunii pe care a săvârșit-o și regretă că a ajuns în situația dată. Potrivit consilierului de probațiune, Mircea nu este recidivist și își dorește să fie alături de familie, să-i protejeze și să-i ajute pe frații săi mai mici. Cel mai mare beneficiu al programului probațional pentru Mircea a fost angajarea în câmpul muncii. În tot acest timp, băiatul a învățat ce înseamnă cu adevărat să fii responsabil, punctual și serios în ceea ce faci. Și așteptările părinților au fost atinse pe deplin. Tatăl a comunicat că fiul minor și-a schimbat radical comportamentul, făcându-și mai multe planuri de viitor, inclusiv înscrierea la o școală profesională pentru meseria de sudor”¹⁷⁰.

În concluzie, constatăm utilitatea și eficiența acestui program probațional pentru sistemul național de justiție penală, or, bunele practici din alte sisteme de drept au demonstrat funcționalitatea programelor probaționale în calitate de alternative la detenție, ce contribuie la dejudiciarizarea cauzelor penale cu implicarea minorilor.

Referitor la ceea ce ține de pedeapsa privativă de libertate, aplicată minorilor, și anume închisoarea, este necesar de evidențiat următoarele particularități specifice:

Închisoarea constă în privarea de libertate a persoanei vinovate de săvârșirea unei infracțiuni prin izolare de mediu normal de viață, impusă acesteia, și plasarea ei, în baza unei hotărâri judecătorești, pe un anumit termen, într-un penitenciar.

La stabilirea pedepsei cu închisoarea, pentru persoana care, la data comiterii infracțiunii, nu avea vârsta de 18 ani, termenul închisorii se va

¹⁶⁹ *Programele probaționale – alternative la detenție pentru minorii în conflict cu legea*. Studiu de caz. [online]. [citat: 24.12.2023]. Disponibil: <https://www.civic.md/stiri/istorii-de-succes/50760-programele-probationale-alternative-la-detentie-pentru-minorii-in-conflict-cu-legea-studiu-de-caz.html>

¹⁷⁰ *Programele probaționale – alternative la detenție pentru minorii în conflict cu legea*. Studiu de caz. [online]. [citat: 24.12.2023]. Disponibil: <https://www.civic.md/stiri/istorii-de-succes/50760-programele-probationale-alternative-la-detentie-pentru-minorii-in-conflict-cu-legea-studiu-de-caz.html>

stabili din maximul pedepsei prevăzute de legea penală pentru infracțiunea săvârșită și stipulată în PS a CP RM, reduse la jumătate.

Potrivit art. 80 alin. (2) CP RM, „în cazul în care persoana pusă sub învinuire încheie un acord de cooperare, iar instanța de judecată acceptă acest acord, limitele de pedeapsă prevăzute de norma părții speciale a prezentului cod se reduc cu două cincimi. La stabilirea pedepsei cu închisoare se aplică suspendarea condiționată a executării pedepsei sau suspendarea parțială a executării pedepsei, în modul prevăzut de lege”¹⁷¹.

Totodată, potrivit aceluiași art. 80 alin. (1) CP RM, „în cazul în care persoana pusă sub învinuire încheie un acord de recunoaștere a vinovăției, iar instanța de judecată acceptă acest acord, limitele de pedeapsă prevăzute în Partea specială a prezentului cod se reduc cu o treime”¹⁷².

Conform art. 60 alin. (7) CP al RM, „termenele prescripției de tragere la răspundere penală se reduc pe jumătate pentru persoanele care, la data săvârșirii infracțiunii, erau minori”¹⁷³, iar reieșind din conținutul art. 97 alin. (2) CP al RM, „termenele de prescripție a executării pedepsei se reduc pe jumătate pentru persoanele care, la data săvârșirii infracțiunii, erau minori”¹⁷⁴.

Totodată, legiuitorul a stipulat expres la prevederile alin. (3) art. 71 CP RM faptul că „detențiunea pe viață nu poate fi aplicată minorilor”¹⁷⁵.

Este important a nuanța că persoanele care nu au atins vârsta de 18 ani execută pedeapsa cu închisoare în centrele de detenție pentru minori și tineri, ținându-se cont de personalitatea condamnatului, de antecedentele penale și gradul prejudiciabil al infracțiunii săvârșite (ușoare, mai puțin grave, grave,

¹⁷¹ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121991&lang=ro

¹⁷² Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121991&lang=ro

¹⁷³ CASANDRA, I. *Pedepse penale aplicate minorilor*. Tz. de doctor în drept. Chișinău, 2018. 179 p., p. 127. [online] [citat: 10.08.2022]. Disponibil: [http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1-\(1\).pdf](http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1-(1).pdf)

¹⁷⁴ CASANDRA, I. *Pedepse penale aplicate minorilor*. Tz. de doctor în drept. Chișinău, 2018. 179 p., p. 127. [online] [citat: 10.08.2022]. Disponibil: [http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1-\(1\).pdf](http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1-(1).pdf)

¹⁷⁵ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121991&lang=ro

deosebit de grave, excepțional de grave), fapt ce rezultă expres din prevederea art. 72 alin. (5) CP RM, precum și din prevederile art. 197 alin. (2) CE RM. O condiție esențială este că, în penitenciare, minorii se vor deține separat de adulți. În scopul corijării condamnaților minori, în aceste penitenciare este organizat un proces unic de instruire și educație, îndreptat spre educarea lor în spiritul respectării legilor, al atitudinii conștiincioase față de pregătirea profesională și ridicarea nivelului de cultură generală.

Prin urmare, constatăm că „pedeapsa penală este cea mai aspră măsură a constrângerii de stat pentru infracțiunea comisă. Ea are un șir de trăsături specifice:

- este o măsură de constrângere, stabilită de legea penală;
- se aplică numai de judecată;
- se aplică în numele statului;
- are caracter public;
- se aplică numai persoanelor vinovate de comiterea unei infracțiuni concrete;
- exprimă o apreciere moral-politică negativă și o apreciere juridică a faptelor infractorului și a persoanei care le-a comis;
- pricinuieste condamnatului anumite lipsuri sau limitează drepturile lui;
- este o consecință juridică a fiecărei infracțiuni comise;
- creează vinovatului antecedente penale”¹⁷⁶.

În general, pedeapsa are drept scop „corectarea și reeducarea condamnaților în spiritul atitudinii conștiente față de muncă, al respectării stricte a legilor, prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnatului, cât și din partea altor persoane. Pedeapsa este principalul mijloc de realizare prin constrângere a ordinii de drept penal”¹⁷⁷.

În cazul aplicării minorilor a pedepsei privative de libertate, acestora li se asigură dreptul garantat de stat la educație. Astfel, art. 13 alin. (2) lit. f) din

¹⁷⁶ ULIANOVSCI, X. Reglementări în legislația penală a Republicii Moldova cu privire la pedeapsa penală, condițiile și modul de aplicare a ei în practica judiciară. [online]. În: *Revista Națională de Drept*, 2014, nr. 9, pp.2–8, p. 2. [cit.: 22.06.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/40346

¹⁷⁷ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [cit.: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121991&lang=ro

Legea nr. 300 din 21.12.2017 cu privire la sistemul administrației penitenciare¹⁷⁸ stabilește că, pentru realizarea obiectivelor, Administrația Națională a Penitenciarelor și instituțiile subordonate asigură antrenarea în muncă a deținuților, asigură acestora posibilitatea instruirii în învățământul general și în cel profesional tehnic, educarea spirituală și cultural-estetică, de asemenea, asigură realizarea măsurilor pentru adaptarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție. În aceeași manieră, potrivit art. 14 alin. (2) lit. l) din Legea prenotată, în exercitarea atribuțiilor, Administrația Națională a Penitenciarelor și instituțiile subordonate, conform competențelor, au, inclusiv, următoarea obligație: să acorde condamnaților susținere pentru urmarea studiilor superioare, organizate în formă de învățământ cu frecvență redusă sau la distanță, precum și în cazul altor procese de instruire. Astfel, în Centrul de Detenție pentru Minori și Tineri din satul Goian, în anul de învățământ 2023-2024, 15 minori urmează cursul gimnazial de studii.

Potrivit Raportului privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2022, elaborat de Administrația Națională a Penitenciarelor din RM, „5 deținuți minori, înmatriculați în anul de învățământ 2022-2023, frecventează instituția de învățământ Liceul „Nicolae Bălcesu”, com. Ciorescu”¹⁷⁹.

Elucidarea „esenței și particularităților răspunderii penale a minorilor este strâns legată de examinarea formelor prin care se realizează această răspundere, a problemelor legate de pedeapsă și măsurile de constrângere cu caracter educativ. Specificul răspunderii penale a minorilor condiționează și anumite particularități ale pedepsei acestei categorii de subiecți ai infracțiunii”¹⁸⁰.

Pedeapsa penală, ca o formă de manifestare și realizare a răspunderii penale a minorilor, în raport cu această categorie de infractori, comportă anumite particularități definitorii. Aceste particularități ale pedepsei o deosebesc de alte forme de realizare a răspunderii penale măsurile de

¹⁷⁸ Legea nr. 300 din 21.12.2017 cu privire la sistemul administrației penitenciare. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 48 – 57, art.124, din 16.02.2018. [citat: 24.03.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105744&lang=ro

¹⁷⁹ *Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2022*. Chișinău, 2023. 62 p., p.13. [online] [citat: 12.07.2023]. Disponibil: <https://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant-semestriale-anuale>

¹⁸⁰ ULIANOVSKI, X. Răspunderea penală a minorilor. În: *Revista Națională de Drept*, 2002, nr. 3, pp. 10-21, p.11. ISSN: 1811-0770.

constrângere cu caracter educativ. Specificul evaluării prin lege a infracțiunilor comise de către minori influențează și aplicarea pedepsei penale față de infractorii minori¹⁸¹.

La realizarea „principiului proporționalității pedepsei faptei comise, în cazul minorilor, corelația între criteriul gravității infracțiunii comise și personalitatea infractorului devin evidente în alte dimensiuni, decât în cazul aplicării pedepsei penale față de adulți (persoanele majore). Nu doar semnele care caracterizează personalitatea infractorului, dar și circumstanțele în care are loc infracțiunea, factorii specifici au un rol dominant la determinarea pedepsei minorului în raport cu cea a persoanei majore (adultului)”¹⁸².

Potrivit autorilor A. Bolocan-Holban, M. Vlaicu, „principiul proporționalității presupune că pedeapsa aplicată unei persoane trebuie să fie proporțională cu gravitatea faptei comise de aceasta. În opinia unor specialiști, ideea de proporționalizare nu reprezintă decât supraviețuirea mascată, în plină dominație a principiului de apărare socială, a principiului retributiv”¹⁸³.

Coraportul între gravitatea infracțiunii comise și personalitatea vinovatului, la realizarea principiului proporționalității în raport cu minorii, urmează a fi diferențiat în dependență de categoriile de vârstă ale minorilor: particularitățile subiective față de minorii de la 14 la 16 ani trebuie luate în vedere în mod deosebit, în comparație cu cele ale minorilor de la 16 la 18 ani, iar particularitățile subiective ale acestora din urmă – mai mult decât cele în raport cu ale adulților (de aici și catalogarea diferitor perioade ale imputabilității penale ori lipsei de imputabilitate).

A identifica un raport corect, general și perfect între pedeapsă și măsurile de constrângere cu caracter educativ este posibil, inclusiv, prin soluționarea problemei privind mecanismul influenței lor preventiv-educative asupra infractorilor. Dacă orientarea unică și subordinea funcțiilor de

¹⁸¹ ULIANOVSKI, X. Răspunderea penală a minorilor. În: *Revista Națională de Drept*, 2002, nr. 3, pp. 10-21, p.12 ISSN: 1811-0770.

¹⁸² RUSU, V. Particularități ale răspunderii penale a minorilor. [online]. În: *Analele științifice ale Academiei „Stefan cel Mare” a MAIRM, științe juridice*, 2020, nr.11, pp.150-160. ISSN: 1857-0976. p.157. [citat: 12.07.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/111697

¹⁸³ BOLOCAN-HOLBAN, A., VLAICU, M. Motivarea aplicării pedepsei penale – prioritate ori rutină pentru justiția penală națională? [online]. În: *Realități și perspective ale învățământului juridic național*, vol.2, 2019, pp.24-28. [citat: 10.08.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/119785

educare și prevenție a noilor infracțiuni pentru ei este generală, atunci mecanismul de realizare a acestei funcții este diferit¹⁸⁴.

Scopul de corectare și reeducare a condamnaților reflectă esența, importanța definitorie a pedepsei, și anume în acest fapt constă marea ei importanță teoretică și practică¹⁸⁵.

În viziunea autorului Z. A. Astemirov, „nu este corectă tratarea situației precum că corectarea și reeducarea, deși sunt noțiuni omogene, dar diferite după conținut, adică față de anumiți condamnați se urmărește corectarea, iar față de alții – reeducarea”. Autorul citat consideră că în acest caz are loc „confundarea scopurilor pedepsei cu principiul individualizării atingerii acestor scopuri. Or, în cazul în care este vorba despre influența asupra infractorului și, concomitent, despre rezultatul acestei influențe, legea operează cu *corectarea* și *reeducarea*”¹⁸⁶. În cazul în care se are în vedere doar scopul ori rezultatul influenței, se utilizează termenul de *corectare*”¹⁸⁷.

Corespunzător, legislația penală operează cu scopul corectării infractorului, care poate fi atins în raport cu fiecare condamnat, dar este cert faptul că impactul pedepselor penale, influența acestora asupra condamnatului, gradul de corectare a diferitor categorii de infractori și a fiecărui condamnat în parte este diferit și particular în fiecare caz.

Noțiunea de *corectare* și *reeducare* nu trebuie unificată, or, chiar și legiuitorul utilizează noțiunile luând în considerație că corectarea întotdeauna reflectă rezultatul dorit și atins, iar reeducarea – procesul de influență și rezultatul care urmează a fi atins în acest proces. Un alt tratament este identificat în literatura de specialitate în legătură cu corectarea și reeducarea condamnaților minori. Formularea din lege – „*corectarea și reeducarea*” – se referă la toate categoriile de pedepse și la toate categoriile de infractori.

¹⁸⁴ ULIANOVSKI, X. Răspunderea penală a minorilor. În: *Revista Națională de Drept*, 2002, nr. 3, pp. 10-21, p. 12.

¹⁸⁵ CASANDRA, I. *Pedepse penale aplicate minorilor*. Tz. de doctor în drept. Chișinău, 2018. 179 p., p. 119. [online] [citat: 10.08.2022]. Disponibil: [http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1-\(1\).pdf](http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1-(1).pdf)

¹⁸⁶ АСТЕМИРОВ, З.А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. / Под редакцией Н.А.Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 с., p.82.

¹⁸⁷ GLADCHI, GH., RAILEAN, D. Reglementări juridice internaționale privind protecția minorilor victimizați prin infracțiune. În: *Legea și viața*, 2012, nr. 5, pp. 4-15, p.4.

Potrivit unor autori, „prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni de către condamnat (prevenția specială) și prevenția generală, precum și dificultățile legate de clarificarea scopului prevenției speciale a pedepsei penale sunt relevate, de regulă, când aceasta este examinată independent de alte scopuri, în particular, de corectare și reeducare. Însă cert este că toate scopurile sunt în mod dialectic legate între ele și examinarea separată poate fi admisă doar convențional. Însăși prevenția specială poate fi tratată în două sensuri: larg și restrâns. În sens larg, prevenția specială include tot ceea ce este caracteristic pedepsei din punctul de vedere al influenței asupra condamnatului. În sens restrâns, se are în vedere prevenirea recidivei cu ajutorul pedepsei și caracterelor acesteia. Posibilitățile prevenției speciale ale pedepsei aplicate față de minori sunt, evident, mai mici decât în raport cu infractorii majori (adulți), dacă luăm în vedere faptul că față de minori nu pot fi aplicate toate categoriile de pedepse, care reflectă o forță preventivă deosebită”¹⁸⁸.

Potrivit autorilor români V. Dongoroz, C. Bulai, G. Antoniu etc., „lupta împotriva fenomenului infracțional la minori trebuie să se desfășoare, în principal, pe tărâmul:

- prevenției generale și speciale,
- prevenției preinfracționale – prin măsuri de ocrotire a minorilor expuși să devină infractori și
- prevenției postinfracționale – prin măsuri de educare și reeducare a minorilor care au devenit infractori”¹⁸⁹.

După cum s-a menționat și anterior, printre măsurile educative care se pot lua față de minori, în cazul liberării de răspundere penală sau al liberării de pedeapsă penală, conform art. 104 CP RM, se regăsesc „avertismentul; încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat; obligarea minorului să repare

¹⁸⁸ CASANDRA, I. *Pedepse penale aplicate minorilor*. Tz. de doctor în drept. Chișinău, 2018. 179 p., p. 120. [online] [citat: 10.08.2022]. Disponibil: [http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1-\(1\).pdf](http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1-(1).pdf)

¹⁸⁹ DONGOROZ, V., KAHANE, S., OANCEA, I. et. al. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*. Vol. II. Ediția a II-a. București: Editura Academiei Române, 2003. 456 p., p.304.

daunele cauzate; obligarea minorului de a urma un curs de reabilitare psihologică; obligarea minorului de a urma cursul de învățământ obligatoriu; obligarea minorului de a participa la un program probațional”¹⁹⁰.

Minorului îi pot fi aplicate concomitent câteva măsuri de constrângere educative. Consecinta eschivării sistematice de la măsurile de constrângere cu caracter educativ rezultă din conținutul art. 104 alin. (4) CP RM: „la propunerea organului de stat specializat, procurorul anulează măsurile aplicate și trimite cauza în instanța de judecată, iar în cazul în care măsurile respective au fost stabilite de către instanța de judecată, aceasta le anulează și dispune trimiterea cauzei penale la procuror sau, după caz, stabilește o pedeapsă prevăzută de lege pentru fapta săvârșită. Astfel, aceste măsuri de constrângere cu caracter educativ se aplică minorilor până la atingerea majoratului, în funcție de caracterul și gradul prejudiciabil al faptei săvârșite”¹⁹¹.

Menționăm că, dacă „scopurile pedepsei penale a minorilor comportă anumite particularități specifice, având, comparativ cu a celor adulți, un mecanism personal și individual de atingere, ele sunt legate între ele și interconđionate”¹⁹². Un moment general de legătură între scopurile pedepsei este interesul de luptă cu infracționalitatea și combaterea acestui fenomen. În ipoteza acestor interese, are loc răspunderea în sens subiectiv, ca fiind referită la condamnării concreți, să favorizeze ridicarea sentimentului de răspundere al altor persoane, în particular, al minorilor.

Considerăm că este important de a analiza și aspectele ce țin de individualizarea răspunderii și pedepsei penale, aplicate minorilor, astfel că, potrivit art. 50 CP al RM, se consideră „răspundere penală condamnarea publică, în numele legii, a faptelor infracționale și a persoanelor care le-au săvârșit, condamnare ce poate fi precedată de măsurile de constrângere prevăzute de lege”¹⁹³.

¹⁹⁰ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121991&lang=ro

¹⁹¹ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121991&lang=ro

¹⁹² CASANDRA, I. *Pedepse penale aplicate minorilor*. Tz. de doctor în drept. Chișinău, 2018. 179 p., p. 63. [online] [citat: 10.08.2022]. Disponibil: [http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1-\(1\).pdf](http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1-(1).pdf)

¹⁹³ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121991&lang=ro

Individualizarea pedepsei reprezintă procedura de adaptare a unei pedepse la o serie de factori socioumani. Chiar dacă două persoane diferite săvârșesc același tip de infracțiune, motivele, cauzele și circumstanțele comiterii acestora sunt diferite, astfel încât fiecare situație trebuie abordată individual¹⁹⁴.

Astfel, individualizarea aplicării pedepsei penale are loc prin aplicarea unei sau altei pedepse penale ori când este vorba de corectarea și reeducarea unei sau altei categorii de condamnați. Elucidarea esenței și conținutului corectării este nemijlocit legată de cercetarea personalității condamnatului, a factorilor și circumstanțelor de comitere a infracțiunii. Deoarece fiecare infractor posedă individualitate, are neajunsurile sale și a comis infracțiunea pe calea aleasă de el, din aceste motive corectarea comportă un caracter individual.

Z. A. Astemirov menționează că „principiul individualizării pedepsei și influenței educativ-corecționale reflectă ideea corectării, îi predetermină esența și conținutul. În pofida caracterului individual al corectării, ea trebuie să răspundă unor categorii generale, care să asigure unitatea cerințelor, evidența particularităților unei sau altei categorii de infractori, care posedă trăsături tipice. Fără diferențierea reieșită din clasificarea fundamentată științific nu este posibilă individualizarea corectării și reeducării condamnaților. Specificul corectării și reeducării condamnaților minori are o natură dualistă. Pe de o parte, ca și în cazul infractorilor majori (adulți), aceasta rezultă din specificul infracțiunilor comise. De exemplu, nu poate fi același conținut al corectării și reeducării condamnaților pentru huliganism și pentru furt. Pe de altă parte, asupra conținutului și, respectiv, asupra caracterului corectării și reeducării minorilor, o influență semnificativă o au particularitățile de vârstă și cele psihologice, care caracterizează această categorie de infractori nu doar în plan criminogen, ci și în sens mai extins, al personalității”¹⁹⁵.

¹⁹⁴ CRISTEA, Gr. Aspecte introductive privind criteriile generale de individualizare a pedepsei penale. [online]. În: *Integrare prin cercetare și inovare*. Vol.1. Științe juridice și economice / Conferința științifică națională cu participare internațională,, 10-11 noiembrie 2020, pp. 154-158. ISBN: 978-9975-152-48-8; 978-9975-152-49-5 [citat: 13.08.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/113998

¹⁹⁵ АСТЕМИРОВ,З.А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. / Под редакцией Н.А.Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 p., p.86.

În viziunea noastră, fără o explicare corectă și adecvată a răspunderii penale, nu este posibilă determinarea trăsăturilor particulare, specifice ale acesteia, aplicabile în cazul minorilor (minoratului).

Potrivit lui Z. A. Astemirov, „noțiunea și semnificația răspunderii penale nu comportă un caracter unilateral și nu determină, pe deplin, acest fenomen complex, ca structură și importanță, din punct de vedere social”¹⁹⁶.

După cum opinează Gh. Alecu, „raportul juridic penal de conformare se naște din chiar momentul intrării în vigoare a normei cu caracter penal, alături de titularii valorilor sociale protejate și persoanele obligate să se conformeze conduitei prevăzute de norma de incriminare. Odată născut, raportul de conformare se desfășoară prin impunerea cerinței de respectare a regulii de conduită specifice, până la data ieșirii din vigoare a normei juridice penale. Spre deosebire de raportul juridic penal de conformare, raportul juridic de conflict se naște numai prin săvârșirea infracțiunii”¹⁹⁷.

Gh. Alecu mai precizează că, „dacă dobândirea calității de subiect al raportului juridic penal de conformare nu depinde de exprimarea voinței destinatarului său, raportul de tip conflictual decurge, în cele mai multe cazuri, din fapte comise cu voință, dintr-o manifestare expresă de voință a acestuia”¹⁹⁸.

M. A. Hotca susține că „diferența dintre subiectul infracțiunii și subiectul de drept penal este reprezentată de subiectele raporturilor penale de conformare: subiectele de drept penal sunt persoanele între care există raporturi juridice penale de conformare și cele de conflict (contradicție, represiune, constrângere sau răspundere)”¹⁹⁹.

De aici și constatarea după care, ca o consecință logică a principiului legalității incriminării, săvârșirea unei infracțiuni fiind unicul temei al răspunderii penale, raportul juridic penal de conflict nu se poate naște decât prin săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, care să constituie infracțiune, adică infracțiunea fiind singurul fapt juridic, care poate da naștere raportului juridic penal de conflict²⁰⁰.

¹⁹⁶ АСТЕМИРОВ,З.А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. / Под редакцией Н.А.Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 p, p.91.

¹⁹⁷ ALECU, Gh. *Drept penal. Partea generală*. Constanța: Europolis, 2005. 572 p., p.126.

¹⁹⁸ ALECU, Gh. *Drept penal. Partea generală*. Constanța: Europolis, 2005. 572 p., p.127.

¹⁹⁹ HOTCA, M. A. *Codul penal. Comentarii și explicații*. București: Editura C. H. Beck, 2007. 1598 p.

²⁰⁰ ALECU, Gh. *Drept penal. Partea generală*. Constanța: Europolis, 2005. 572 p., p.126., pp.127-128.

M. A. Hotca mai relevă că „infracțiunea este unicul temei al răspunderii penale. [...] Orice formă de răspundere juridică trebuie să se întemeieze pe o faptă juridică. Temeiul tuturor formelor de răspundere juridică îl constituie fapta juridică *lato sensu*, respectiv, o realitate de care legea penală leagă geneza unui raport juridic de răspundere concret”²⁰¹.

În opinia autorului A. Borodac, „obiectul dreptului penal îl constituie relațiile sociale, care apar ca urmare a săvârșirii infracțiunilor, adică reglementarea relațiilor de conflict, care se stabilesc între infractor și stat, argumentându-se că legiuitorul indică menirea dreptului penal în vederea apărării relațiilor sociale contra unor atentate infracționale, dar nu și reglementarea conduitei membrilor societății înainte și independent de săvârșirea infracțiunilor”²⁰².

După cum afirma Z.A. Astemirov, „abordarea răspunderii penale doar ca efect al săvârșirii infracțiunii, comasarea acesteia cu pedeapsa penală nu relevă pe deplin mecanismul influenței ei preventiv-motivațional și educativ asupra indivizilor. Fără o abordare corectă a noțiunii de *răspundere penală* nu poate fi determinat specificul răspunderii în cazul minorilor. Fără luarea în considerare a laturii pozitive a răspunderii penale, stabilite de lege, nu poate fi identificată nici esența și particularitățile acestei răspunderi raportate la minori”²⁰³.

Ioana Casandra remarcă: „un moment de direcționare a procesului de clarificare a noțiunii de *răspundere penală* este prezența unei structuri complexe a acestui fenomen, includerea în conținutul ei a unui ansamblu de laturi legate dialectic între ele: aspecte pozitive și negative, aspecte obiective și subiective, momente sociale și personale. Într-adevăr, fără luarea în considerare a elementului pozitiv al răspunderii penale, nu este cu putință de a se reprezenta esența și particularitățile ei aplicabile față de minori”²⁰⁴.

²⁰¹ HOTCA, M. A. *Codul penal. Comentarii și explicații*. București: Editura C. H. Beck, 2007. 1598 p., p.187.

²⁰² BORODAC, A. *Manual de drept penal. Partea specială*. Chișinău, S.n., Tipografia centrală, 2004. 622 p., p.7.

²⁰³ АСТЕМИРОВ, З.А. *Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних*. / Под редакцией Н.А.Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 с, p.8.

²⁰⁴ CASANDRA, I. *Pedepse penale aplicate minorilor*. Tz. de doctor în drept. Chișinău, 2018. 179 p., p. 42. [online] [citat: 10.08.2022]. Disponibil: [http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1-\(1\).pdf](http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1-(1).pdf)

În opinia lui Z.A. Astemirov, „premisele indicatorie pentru elucidarea semnificației răspunderii penale este recunoașterea structurii complexe a acestui fenomen, cu diferitele ei elemente dialectice componente. De aici și constatarea, după cum am menționat anterior, precum că răspunderea penală presupune atribuirea de către societate membrilor ei a cerinței de respectare ori nerespectare de către subiecții ei a normelor adoptate și asumarea efectelor juridice corespunzătoare în cazul nerespectării lor”²⁰⁵.

Gh. Alecu relevă că „răspunderea penală și raportul juridic de drept penal nu trebuie examinate doar sub aspectul comiterii infracțiunii de către anumiți subiecți activi concreți ai infracțiunii și al realizării sancțiunilor prevăzute de o normă corespunzătoare a legii penale (adică o formă de realizare a răspunderii penale). Este principalul de a lua în vedere că aceste norme, încă neaplicabile față de anumiți eventuali infractori (raportul juridic penal de conformare), fără a le condiționa de existența unei infracțiuni, sunt chemate de a reglementa comportamentul persoanei pe calea aplicării unor interdicții (prohibiții) ori prescripții juridico-penale, asigurându-se, în asemenea mod, interesele societății în ansamblu. Relevarea existenței și semnificației răspunderii penale presupune identificarea nu numai a conținutului obiectiv, dar și a momentelor subiective, personal-psihologice”²⁰⁶.

Autoarea I. Casandra menționează că „răspunderea penală prezumă însușirea de către subiecții de drept a dispozițiilor legii penale, perceperea conținutului normelor incluse în acestea (adică a regulilor de comportament adoptate) și racordarea comportamentului acestora la normele invocate. Acest element subiectiv al răspunderii penale este completat și de obligațiunea conștientă și inevitabilitatea de a răspunde în fața justiției, în cazul comiterii unei fapte infracționale (infracțiuni), și de a suporta efectele acestei răspunderi juridice (inclusiv, de a fi supusă unei pedepse penale echitabile)”²⁰⁷.

Potrivit autorului Z.A. Astemirov, „prin prisma elementului subiectiv, de asemenea, se conturează și aspectul pozitiv, și aspectul negativ al

²⁰⁵ АСТЕМИРОВ, З.А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. / Под редакцией Н.А.Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 с, pp. 8-9.

²⁰⁶ ALECU, Gh. *Drept penal. Partea generală*. Constanța: Europolis, 2005. 572 p., pp.126-127.

²⁰⁷ CASANDRA, I. *Pedepse penale aplicate minorilor*. Tz. de doctor în drept. Chișinău, 2018. 179 p., p. 43. [online] [citat: 10.08.2022]. Disponibil: [http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1\(1\).pdf](http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1(1).pdf)

răspunderii penale, exprimat prin atitudinea persoanei atât față de legea penală (față de normele incluse în această lege), cât și față de infracțiune și inevitabilitatea suportării consecințelor ei”²⁰⁸.

Z. A. Astemirov evidențiază că „aspectul subiectiv al răspunderii penale este legat, indisolubil, de principalele valori filosofice, cum sunt libertatea și necesitatea. Toate reflectă gradul de formare și de socializare a persoanei. Pe măsura cunoașterii necesității și a atingerii nivelului de libertate, persoana, în mod dinamic (prin parcurgerea unor etape de vârstă), capătă posibilitatea de a fi supusă unei sau altei forme a răspunderii juridice. Cu alte cuvinte, răspunderea juridică, din punct de vedere subiectiv, se definitivează (sub aspectul limitelor de influență) pe măsura dezvoltării persoanei, a configurării depline a conștiinței și voinței, a extinderii viziunilor subiective. De aici se constată și faptul că, pe măsura formării, socializării persoanei, una sau altă formă a răspunderii juridice devine un element intern, iar, prin aceasta, și un element determinant. Nu este posibil de a nu lua în considerație acest ultim fapt la soluționarea problemei privind răspunderea sub aspect obiectiv, la determinarea modalității de răspundere juridică și a celor care urmează să-i suporte consecințele”²⁰⁹.

Cert este că minorul „reprezintă o personalitate în formare, cu un conținut psiho-moral propriu și că reacția de apărare contra conduitei sale socialmente periculoase nu poate face abstracție de acest specific și trebuie să vizeze, în primul rând, problema educației deficitare pe care a primit-o anterior. Aceasta se poate realiza nu prin pedepse, ci prin măsuri educative, care să asigure formarea morală normală a minorului”²¹⁰.

Z. A. Astemirov mai opinează că acestea, „în primul rând, comportă un caracter general la nivel de stat și prezumă poziția întregii societăți, iar în al doilea rând, conțin lista exhaustivă a regulilor (prescripții și interdicții), atitudinea față de care este evaluată din timp sub forma sancțiunilor, în

²⁰⁸ АСТЕМИРОВ, З.А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. / Под редакцией Н.А.Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 с, p.13.

²⁰⁹ АСТЕМИРОВ, З.А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. / Под редакцией Н.А.Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 с, p.13.

²¹⁰ CASANDRA, I. *Pedepsele penale aplicate minorilor*. Teză de doctor în drept. Chișinău: 2018, 179 p., p.43 [http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1-\(1\).pdf](http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1-(1).pdf), p. 37.

contextul nerespectării fiecărei interdicții ori prescripții. Dintr-o altă perspectivă, aceste particularități sunt legate de elementul negativ al răspunderii, condiționat de sfera în care ea se realizează, procesul de atragere la răspundere a persoanei, reglementarea ei strictă și consecutivă. În ansamblu, normele juridice au un caracter educativ în raport cu toți membrii societății, influențează comportamentul fiecărei persoane conștiente. Însă, în calitate de persoane concrete, cărora li se adresează, nu intervin toate persoanele, dar numai cele care pot fi subiecți activi ai răspunderii penale. Limitele acestor categorii de persoane le stabilește legea penală, legiuitorul, prin intermediul evidenței și evaluării corecte a legităților de dezvoltare și formare a personalității. În acest ultim sens, o importanță definitorie și principală o au două criterii: social-biologic și social-psihologic – vârsta și nivelul de conștiință, care reflectă acumularea experienței sociale, gradul și nivelul de socializare a personalității”²¹¹.

În doctrină, termenul de *pedeapsă* a căpătat mai multe interpretări. Hugo Grotius definea *pedeapsa* astfel: „pedeapsa e răul suferinței ce se dă pentru răul făptuirii”. Mommsen definește pedeapsa ca „răul pe care îl aplică statul celui care a înfrânt prescripțiunea sa”, iar Vidal – ca „răul făcut în numele societății și în executarea unei condamnățiuni judecătorești autorilor unei infracțiuni, culpabili și responsabili de această infracțiune”²¹².

Autorul A. Boroi opinează că „aplicarea pedepsei în baza legii înseamnă, în primul rând, că problema pedepsei poate să apară numai atunci când fapta săvârșită constituie o infracțiune”²¹³.

Constituția Republicii Moldova, în art. 20, asigură cetățenilor săi „dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime”²¹⁴.

²¹¹ АСТЕМИРОВ, З.А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. / Под редакцией Н.А.Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 с, p.15.

²¹² MOLDOVAN, A.T. *Drept penal. Partea generală*. Brașov: Lux Libris, 2009, 299 p., p.109.

²¹³ BOROI, A. *Drept penal și procesual penal*. București: C.H. Beck, 2009. 778 p., p.259. ISBN: 978-973-115-506-7.

²¹⁴ Constituția Republicii Moldova [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.78, art.140, din 29.03.2016. [citat: 14.08.2020]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro

Potrivit art. 20 din Constituția RM, „Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa”²¹⁵.

Autorul Gr. Cristea menționează că „în doctrina penală se face distincție între individualizarea ce se realizează în faza de elaborare a legii și prevederii limitelor pedepselor, în faza de aplicare a pedepsei și cea în faza de executare a pedepsei. Corespunzător acestor faze, sunt cunoscute următoarele trei forme de individualizare a pedepselor:

- individualizarea legală;
- individualizarea judiciară (judecătorească);
- individualizarea administrativă”²¹⁶.

În opinia autorilor autohtoni, „cele mai multe erori judiciare sunt comise ca urmare a calificării greșite a infracțiunii. În consecință, pot fi aplicate pedepse ori prea blânde, ori prea aspre”²¹⁷.

Autorul M. Bârgău precizează că „însuși scopul legii penale este apărarea, împotriva infracțiunilor, a persoanei, a drepturilor și libertăților acesteia, a proprietății, mediului înconjurător, a orânduirii constituționale, a suveranității, independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova, a păcii și securității omenirii, precum și a întregii ordini de drept. Legea penală are, de asemenea, drept scop prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni”²¹⁸.

²¹⁵ Constituția Republicii Moldova [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.78, art.140, din 29.03.2016. [citat: 14.08.2020]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro

²¹⁶ CRISTEA, Gr. Aspecte introductive privind criteriile generale de individualizare a pedepsei penale. [online]. În: *Integrare prin cercetare și inovare*. Vol.1. Științe juridice și economice / Conferința științifică națională cu participare internațională, 10-11 noiembrie 2020, pp. 154-158. ISBN: 978-9975-152-48-8; 978-9975-152-49-5 [citat: 13.08.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/113998.

²¹⁷ BORODAC, A. *Drept penal. Partea generală*. Chișinău: Știința, 1994., 368 p., p.260. ISBN: 5-376-01847-4.

²¹⁸ BÎRGĂU, M. *Probleme de prevenire și combatere a delinvenței juvenile, traficului de ființe umane și migrațiunii ilegale*. Chișinău: Editura Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2004. 498 p., p.268.

În opinia prof. dr. Matei Basarab, „răspunderea penală este o instituție juridică distinctă de aceea a pedepsei, ea nu se poate confunda cu aceasta, deoarece obligația de a răspunde nu este identică cu obiectul ei (sanctiunea)”²¹⁹.

Potrivit pct. 5 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 8 din 11.11.2013 cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei penale, „în instanțele de judecată trebuie să țină cont de faptul că enumerarea circumstanțelor atenuante, în art. 76 CP, nu este limitativă”²²⁰.

Însăși „legalitatea pedepsei constituie un aspect al principiului general al legalității în dreptul penal și este asigurată prin cerința art. 75 alin. (1) CP, care impune instanței obligația de a stabili pedeapsa în limitele fixate în Partea specială și în strictă conformitate cu dispozițiile Părții generale a CP. Prevederile art. 75 alin. (1) CP cer ca pedeapsa aplicată să fie echitabilă, legală și individualizată. Individualizarea pedepsei constă în obligația instanței de a stabili măsura pedepsei concrete infractorului, necesară și suficientă pentru realizarea scopurilor legii penale și a pedepsei penale”²²¹.

Totodată, „aplicarea corectă și echitabilă a pedepsei este unul dintre principiile de bază ale justiției penale. Criteriile de individualizare aplicate de către instanțele de judecată la stabilirea pedepsei determină caracterul personal și proporțional al acesteia”²²².

Potrivit autoarei V. Mihailov, „situația minorului delincvent în sistemul justiției penale constituie o preocupare continuă pentru autoritățile naționale și societatea civilă, în ultimii ani Republica Moldova a întreprins o serie de reforme și măsuri în vederea protejării acestui subiect sensibil în sfera penală. Chiar dacă rezultatele acțiunilor întreprinse până acum nu sunt cele așteptate și problemele nerezolvate la acest capitol s-au agravat pe alocuri,

²¹⁹ BASARAB, M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. II. Ediția a IV-a. București: Lumina Lex, 2002. 464 p., p.9.

²²⁰ ULIANOVSKI, G., POPESCU, D., PUICA, V. *Ghid cu privire la aplicarea pedepsei*. Chișinău: Tipografia Sirius, 2015, 104 p., p.70-71. ISBN: 978-9975-57-171-5.

²²¹ CRISTEA, Gr. Aspecte introductive privind criteriile generale de individualizare a pedepsei penale. [online]. În: *Integrare prin cercetare și inovare*. Vol.1. Științe juridice și economice / Conferința științifică națională cu participare internațională, 10-11 noiembrie 2020, pp. 154-158. ISBN: 978-9975-152-48-8; 978-9975-152-49-5 [citat: 13.08.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/113998 .

²²² *Ghid cu privire la aplicarea pedepsei*. Chișinău, 2014. 93 p. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>. p.5.

există totuși o disponibilitate activă din partea actorilor implicați în lucrul cu copiii delincvenți pentru soluționarea lacunelor sistemice și legale existente”²²³.

În acest sens, autorul Gr. Cristea accentuează că „lupta împotriva delincvenței juvenile trebuie să se bazeze pe o abordare complexă a factorului de prevenire în cadrul unei politici penale adecvate, care să asigure corectarea comportamentului personalității minore, în principal prin mijloace neprivative de libertate”²²⁴.

Pedeapsa penală are drept scop „restabilirea echității sociale, corectarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane. Pentru ca pedeapsa aplicată inculpatului să atingă scopurile sus-menționate, legea penală stabilește anumite criterii de individualizare a pedepsei. Criteriile de individualizare a pedepsei sunt cerințele de care instanța de judecată este obligată să se conducă în procesul stabilirii și aplicării pedepsei”²²⁵.

Codul Penal stabilește criterii generale și criterii speciale de individualizare a pedepsei. Criteriile generale de individualizare a pedepsei penale sunt prevăzute în art. 75 CP. Conform acestor criterii, „la stabilirea categoriei și termenului pedepsei, instanța de judecată ține cont de gravitatea infracțiunii comise, de motivul acesteia, de persoana infractor, de circumstanțele cauzei, care atenuează ori agravează răspunderea penală, de influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării infractorului, precum și de condițiile de viață ale familiei acestuia”²²⁶.

Subsecvent, în cazul alternativelor de pedeapsă, prevăzute pentru infracțiunea săvârșită, „pedeapsa cu închisoare are un caracter excepțional și

²²³ MIHAILOV, V. Parcursul unui copil prin sistemul de justiție penală în Republica Moldova. Studiu. Chișinău, 2017. 84 p. [online]. [citat:15.01.2022]. Disponibil: https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/studiu_view_1.pdf

²²⁴ CRISTEA, Gr. Aspecte introductive privind criteriile generale de individualizare a pedepsei penale. [online]. În: *Integrare prin cercetare și inovare*. Vol.1. Științe juridice și economice / Conferința științifică națională cu participare internațională, 10-11 noiembrie 2020, pp. 154-158. ISBN: 978-9975-152-48-8; 978-9975-152-49-5 [citat: 13.08.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/113998

²²⁵ *Ghid cu privire la aplicarea pedepsei*. Chișinău, 2014. 93 p., p.9. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>

²²⁶ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121991&lang=ro

se aplică atunci când gravitatea infracțiunii și personalitatea infractorului fac necesară aplicarea pedepsei cu închisoare, iar o altă pedeapsă este insuficientă și nu și-ar atinge scopul. O pedeapsă mai aspră, din numărul celor alternative, prevăzute pentru săvârșirea infracțiunii, se stabilește numai în cazul în care o pedeapsă mai blândă, din numărul celor menționate, nu va asigura atingerea scopului pedepsei. Caracterul excepțional la aplicarea pedepsei cu închisoare urmează a fi argumentat de către instanța de judecată”²²⁷.

V. Rusu opinează că, atunci când urmează a se aplica o pedeapsă minorilor, „în cazul în care are lor săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, pedeapsa se aplică minorului, numai dacă se apreciază că luarea măsurii cu caracter educativ nu este suficientă pentru corectarea minorului”²²⁸.

Remarcăm că „criteriile generale au caracter obligatoriu la individualizarea oricărei pedepse, la alegerea categoriei și termenului pedepsei, la stabilirea atât a pedepsei principale, cât și a celei complementare”²²⁹.

Minoratul persoanei care a săvârșit infracțiunea mai este considerat de către legiuitor ca o „circumstanță excepțională și temei pentru a-i aplica minorului o pedeapsă mai blândă decât cea prevăzută de lege, în conformitate cu prevederile art. 79 CP RM”²³⁰.

Potrivit *Regulilor de la Beijing*, „la individualizarea pedepsei în cazul minorilor, instanța urmează să țină cont de nevoile speciale și variate ale minorilor și de diversitatea măsurilor posibile – prevăzute de lege – de aplicare a pedepsei față de copil”²³¹.

Punctul 17 din *Ansamblul de Reguli Minime* reglementează „principiile directoare ce guvernează judecata și luarea hotărârii, astfel instanțele la

²²⁷ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121991&lang=ro

²²⁸ RUSU, V. Individualizarea răspunderii și pedepsei penale aplicate minorului. [online]. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova. Științe juridice*, nr. 15/ 2022, pp.248-256. ISSN 1857-0976. [citat: 14.02.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/161266

²²⁹ Ghid cu privire la aplicarea pedepsei. Chișinău, 2014. 93 p., p.15. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>

²³⁰ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121991&lang=ro

²³¹ Ghid cu privire la aplicarea pedepsei. Chișinău, 2014. 93 p., p.30. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>

adoptarea hotărârii în privința minorilor trebuie să se inspire din următoarele principii:

a) hotărârea trebuie să fie întotdeauna proporțională nu numai cu împrejurările și gravitatea faptei, ci și cu circumstanțele și nevoile delinventului, la fel precum și cele ale societății;

b) nu vor fi aduse restricții libertății personale a minorului – și acestea limitate la un minim necesar – decât după examinarea minuțioasă a cauzei;

c) privațiunea de libertate va fi aplicată minorului, numai dacă acesta este considerat vinovat de o infracțiune săvârșită prin promovarea de daune împotriva altei persoane sau pentru recidivă, dacă nu există altă soluție convenabilă;

d) bunăstarea minorului trebuie să constituie criteriul hotărâtor în examinarea cauzei lui”²³².

Principiile prenotate au fost adoptate de către legiuitor și urmează a fi respectate cu strictețe de către instanțe la adoptarea și emiterea hotărârilor în privința minorilor. Potrivit art. 75 alin. (3) CP RM, „pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, minorului i se aplică pedeapsa, numai dacă se apreciază că luarea măsurii cu caracter educativ nu este suficientă pentru corectarea acestuia. Astfel, minorul care a săvârșit o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberat de răspundere penală de către instanța de judecată la judecarea cauzei în fond până la adoptarea sentinței”²³³. Acest fapt este stipulat și în CPP la art. 483, potrivit căruia, „dacă, la desfășurarea urmăririi penale, în cazurile infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave, săvârșite de minor, se stabilește că minorul pentru prima oară a săvârșit o asemenea infracțiune și corectarea lui poate fi obținută fără a-l trage la răspundere penală, procurorul dispune încetarea urmăririi penale și liberarea minorului de răspundere penală în temeiul prevăzut în

²³² Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing). Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985. [online]. [citat:15.01.2022]. Disponibil: <https://www.google.com/#q=Rezolu%C5%A3ia+Na%C5%A3iunilor+Unite+nr.40%2F33+din+29+noiembrie+1985>

²³³ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Cod nr. 122 din 14.03.2003. Republicat în temeiul art. IV al Legii nr. 252 din 8 noiembrie 2012. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.263-269, art.855. [citat: 15.01.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113967&lang=ro

art.54 din Codul penal, cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ, conform prevederilor art.104 din Codul penal”²³⁴.

Mai mult, dacă instanța de judecată nu a aplicat prevederile art. 483 alin. (5) CPP, potrivit art. 486 CPP, instanța va examina, până la adoptarea sentinței, „mai întâi posibilitatea liberării de pedeapsă a minorului, în conformitate cu prevederile art. 93 CP. În acest caz, art. 93 CP obligă instanța să examineze posibilitatea liberării minorului de pedeapsa penală nu numai pentru infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, ci și pentru infracțiuni grave. La examinarea cauzei, instanța de judecată va ține cont de criteriile prevăzute de art.75 CP, luând în vedere și circumstanțele stabilite în cadrul urmăririi penale și judecării cauzei în baza cerințelor art. 475 CPP. Numai dacă se constată că scopurile pedepsei penale nu pot fi atinse prin aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ, instanța de judecată va individualiza pedeapsa, care urmează a fi aplicată minorului conform criteriilor prevăzute de art. 75 CP”²³⁵.

Pe lângă criteriile generale de individualizare a pedepsei, prevăzute de art. 75 CP, pentru minori legiuitorul a prevăzut, la art. 475 CPP, „circumstanțe suplimentare, care urmează a fi stabilite în cauzele privind minorii, cum ar fi:

- 1) condițiile în care trăiește și este educat minorul, gradul de dezvoltare intelectuală, volitivă și psihologică a minorului, particularitățile caracterului și temperamentului, interesele și necesitățile lui;
- 2) influența adulților sau a altor minori asupra minorului;
- 3) cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii, și, pentru a stabili aceste circumstanțe, urmează a fi în mod obligatoriu dispusă întocmirea referatului presentențial de evaluare psiho-socială a minorului”²³⁶.

²³⁴ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Cod nr. 122 din 14.03.2003. Republicat în temeiul art. IV al Legii nr. 252 din 8 noiembrie 2012. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.263-269, art.855. [citat: 15.01.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113967&lang=ro

²³⁵ Ghid cu privire la aplicarea pedepsei. Chișinău, 2014. 93 p., p.31. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>

²³⁶ RUSU, V. Individualizarea răspunderii și pedepsei penale aplicate minorului. [online]. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova. Științe juridice*, nr. 15/ 2022, pp.248-256. ISSN 1857-0976. [citat: 14.02.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/161266

Legiuitorul, la art. 75 alin. (2) CP, a prevăzut că o „pedeapsă mai aspră, din categoria celor alternative prevăzute pentru săvârșirea infracțiunii, se stabilește numai în cazul în care o pedeapsă mai blândă, din lista celor menționate, nu va asigura atingerea scopului pedepsei. La stabilirea pedepsei unui minor pentru o infracțiune pentru care sunt prevăzute pedepse alternative, instanța urmează să motiveze de ce aplică o pedeapsă mai gravă din șirul celor alternative și care sunt argumentele care au dus la concluzia instanței că o pedeapsă mai blândă din cele prevăzute de lege nu va asigura atingerea scopului pedepsei”²³⁷.

În completarea celor enunțate mai sus, reiterăm faptul că, potrivit Hotărârii Plenului CSJ *Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii*, la adoptarea sentinței în cauza minorului, „pe lângă prevederile enunțate în art. 385 CPP, urmează să fie soluționate și alte prevederi prevăzute de art. 485 CPP. Este necesar de examinat posibilitatea liberării de pedeapsă penală, în conformitate cu dispozițiile art. 93 CP, sau condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, în conformitate cu dispozițiile art. 90 CP. În context, urmează să se întreprindă toate măsurile prevăzute de lege, pentru a aplica inculpatului minor pedeapsa non-privativă de libertate sau pentru a-i stabili o pedeapsă mai blândă decât cea prevăzută de lege (art.79 CP), ori pentru a dispune suspendarea condiționată a pedepsei, în conformitate cu dispozițiile art. 90 CP”²³⁸.

Spre exemplu, în cauza de învinuire a lui F.E. de comiterea infracțiunilor prevăzute de art.187 alin. (2) lit. e), f) Cod penal, fără antecedente penale, „prin sentința judecătoreiei mun.Chișinău, sediul Buiucani, instanța de judecată a hotărât de a-l recunoaște pe F.E. vinovat în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.187 alin.(2) lit. e), f) Cod penal, în conformitate cu care, a-l condamna, stabilindu-i o pedeapsă, ținând cont de prevederile art.70 alin. (2) Cod penal, sub formă de închisoare pe un termen de 3 (trei) ani și 6 (șase) luni, fără amendă, cu executarea ei într-un centru de detenție pentru minori și tineri, iar după împlinirea vârstei de 18 ani – într-un penitenciar de tip semiînchis. Conform art.90 Cod penal, a suspenda condiționat pedeapsa aplicată lui F.E., fixându-i un termen de probă de 3 ani și a nu se executa

²³⁷ Ghid cu privire la aplicarea pedepsei. Chișinău, 2014. 93 p., p.33. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>

²³⁸ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 39 din 22.11.2004 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii”.

această pedeapsă, dacă în termenul de probă el nu va săvârși o nouă infracțiune și, prin comportare exemplară, va îndreptăți încrederea ce i s-a acordat”²³⁹.

Într-o altă speță, în cauza penală de învinuire lui M.S. și N.A. „de comiterea infracțiunii prevăzute de art.187 alin. (2) lit. b), e) Cod penal, fără antecedente penale, prin sentința judecătorei mun.Chișinău, sediul Buiucani, instanța de judecată a hotărât de a-i recunoaște pe M.S. și N.A. vinovați în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 187 alin. (2) lit. b), e) Cod penal, în conformitate cu care, a-i condamna, stabilindu-le pedepse, cu aplicarea prevederilor art.364¹ alin. (8) Cod de procedură penală, art. 70 alin. (3¹) și art. 79 alin.(1) Cod penal, sub formă de 3 (trei) ani 1 (una) lună 10 (zece) zile închisoare fiecăruia, fără amendă, cu executarea lor într-un penitenciar de tip semiînchis”²⁴⁰.

Pedeapsa se aplică „în limitele fixate în Partea Specială a CP, iar pentru minori, în temeiul art. 70 alin. (3) CP, limitele închisorii se apreciază în felul următor: limita maximă a închisorii se stabilește din maximul pedepsei stabilite pentru maturi, prevăzute de legea penală pentru infracțiunea săvârșită, redusă la jumătate, iar limita minimă este cea prevăzută de lege și pentru cei maturi. În cazul în care limita maximă redusă la jumătate este sub limita minimă prevăzută de lege și se aplică această limită, instanța nu va indica necesitatea aplicării prevederilor art. 79 CP, deoarece însuși legiuitorul a stabilit pentru minori limita maximă care este sub limita minimă, prevăzută de lege pentru asemenea infracțiune. Drept exemplu: sancțiunea art. 145 alin. (2) CP prevede pedeapsă de la 15 la 20 de ani închisoare, deci limita maximă de închisoare pentru minor va fi de 10 ani, limită ce depășește cu mult limita minimă prevăzută de lege”²⁴¹.

Într-o speță în cauza penală de învinuire lui M.I. de „comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 188 alin. (2) lit. d), e) și f) CP, art. 188 alin. (2) lit. d), e) și f) CP, art. 145 alin. (1) CP, art.27, 145 alin. (1) CP, art. 188 alin.(3) lit. c) CP și art. 188 alin.(2) lit.d) CP al R.M, art.27, 145 alin. (1) CP, după

²³⁹ Dosarul nr.1-3014/2021(1-21164702-12-1-08112021), Arhiva judecătorei Chișinău, sediul Buiucani.

²⁴⁰ Dosarul nr.1-1395/2021(1-21070846-12-1-13052021), Arhiva judecătorei Chișinău, sediul Buiucani.

²⁴¹ Ghid cu privire la aplicarea pedepsei. Chișinău, 2014. 93 p. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>

indicii calificativi „tentativa de omor a unei persoane, acțiune care nu și-a produs efectul”, fără antecedente penale, prin sentința judecătoreiei Hîncești, sediul Central, instanța de judecată a hotărât de a recunoaște pe M.I. vinovat de comiterea infracțiunilor prevăzute de art.188 alin.(2) lit.d), e) și f) CP, art.188 alin.(2)lit.d), e) și f) CP, art.145 alin.(1) CP, art.art.27, 145 alin.(1) CP, art.188 alin.(3) lit.c) CP și art.188 alin.(2) lit.d) CP al R.M., art.27,145 alin. (1) CP și cu aplicarea art. 364¹ alin.(8) Cod de procedură penală, art. 70 alin.(3) și 79 alin.(1) Cod penal al Republicii Moldova, în baza normelor menționate, i se stabilește pedeapsa cu închisoare, cu executarea pedepsei în centrele de detenție pentru minori și tineri. Prin aplicarea art.84 alin.(1) și (4) CP, pentru concurs de infracțiuni, prin cumul parțial de pedepse, lui M.I. i se stabilește definitiv pedeapsa sub formă de închisoare pe un termen de 12 (doisprezece) ani 6 (șase) luni închisoare, cu executarea pedepsei în centrele de detenție pentru minori și tineri”²⁴².

„Aplicarea pedepsei cu închisoare unui minor, după cum am menționat, trebuie să fie ultima soluție a instanței și doar în cazul în care o altă pedeapsă nu va atinge scopul acesteia. La adoptarea sentinței în privința minorului, instanța este obligată, după cum am remarcat și anterior, să examineze posibilitatea liberării de pedeapsă a acestuia, în conformitate cu dispozițiile art. 93 CP sau a suspendării condiționate a executării pedepsei, conform dispozițiilor art. 90 CP”²⁴³.

Într-o altă cauză penală, „prin sentința Judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani din 06 martie 2023, un minor cu vârstă de 17 ani a fost recunoscut vinovat pentru săvârșirea mai multor episoade de furt, jaf, tâlhărie și pungășie, stabilindu-i-se o pedeapsă sub formă de închisoare pe un termen de 11 ani, cu executarea pedepsei în centrul de detenție pentru minori. Conform acuzațiilor aduse de către procurori, minorul este învinuit că, în perioada aprilie-octombrie 2022, a comis 11 infracțiuni, printre care: trei furturi, șase jafuri, o tâlhărie și o pungășie. Menționăm că, în timpul majorității infracțiunilor comise, inculpatul folosea câinele său de rasă Rottweiler, pentru a intimida și a speria victimele și, în caz de opunere de

²⁴² Dosarul nr.1-127/2021 /PIGD 1-21068205-32-1-07052021/(2021200079), Arhiva judecătoreiei Hîncești, sediul Central.

²⁴³ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121991&lang=ro

rezistentă, le amenința pe acestea cu asmuțirea câinelui. Inculpatul și-a recunoscut vinovăția în săvârșirea faptelor de care a fost acuzat. Prin urmare, judecata pe acest caz s-a realizat conform unei proceduri simplificate, pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală. La pronunțarea sentinței de condamnare, instanța de judecată a dispus încasarea din contul inculpatului în beneficiul părților vătămate a prejudiciului material cauzat, în mărime totală de 40 854 lei”²⁴⁴.

Într-o altă speță, „în cauza penală de învinuire lui C.D. de comiterea infracțiunii prevăzute de art.322 alin. (3) Cod penal, fără antecedente penale, prin sentința judecătoreiei mun.Chișinău, sediul Buiucani, instanța de judecată a hotărât de a-l recunoaște pe C.D. vinovat în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.322 alin. (3) Cod penal, în conformitate cu care, a-l condamna, stabilindu-i o pedeapsă sub formă de 2 (doi) ani închisoare, cu executarea ei într-un penitenciar de tip semiînchis. Conform art. 90 Cod penal, a suspenda condiționat pedeapsa aplicată lui C.D., fixându-i un termen de probă de 1(un) an și a nu se executa această pedeapsă, dacă în termenul de probă el nu va săvârși o nouă infracțiune și, prin comportarea exemplară, va îndreptăți încrederea ce i s-a acordat”²⁴⁵.

Potrivit *Ghidului cu privire la aplicarea pedepsei*, „în cazurile când instanța a constatat că infracțiunile au fost săvârșite de către minori în stare de ebrietate, urmează să fie clarificate circumstanțele în care ei au procurat băuturi spirtoase sau substanțe narcotice, să fie elucidate acțiunile adulților de atragere a minorilor la beție sau la consumarea substanțelor narcotice. Instanța de judecată trebuie să ia în considerare dacă prin caracterul său acțiunea infracțională este legată de starea de ebrietate a minorului, precum și de circumstanțele, din cauza cărora vinovatul minor a ajuns în această stare, ea poate să n-o considere ca circumstanță agravantă a minorului în timpul săvârșirii infracțiunii, dacă el a fost adus premeditat la această stare, pentru a comite infracțiunea. De asemenea, instanța urmează să se pronunțe în sentință asupra necesității aplicării minorului a unui tratament forțat de

²⁴⁴ Un minor de 17 ani, condamnat la 11 ani de închisoare, pentru comiterea mai multor infracțiuni contra patrimoniului. [online]. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <https://www.procuratura.md/stiri-si-mass-media/comunicate-de-presa/un-minor-de-17-ani-condamnat-la-11-ani-de-inchisoare-pentru>

²⁴⁵ Dosarul nr.1-990/2021(1-21049946-12-1-06042021), Arhiva Judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani.

alcoolism sau narcomanie și, dacă există pentru aceasta temeiuri, va aplica prevederile art. 103 CP”²⁴⁶.

Într-o altă speță, în cauza penală de învinuire a lui R.D. de comiterea infracțiunii prevăzute de art. 217 alin. (4) lit. b) Cod penal, fără antecedente penale, „prin sentința judecătorei mun.Chișinău, sediul Buiucani, instanța de judecată a hotărât de a-l recunoaște pe R.D. vinovat în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.217 alin.(4)lit.b Cod penal, în conformitate cu care, a-l condamna, stabilindu-i o pedeapsă sub formă de 1(un) an închisoare, cu privarea de dreptul de a ocupa funcții și a exercita activitatea legată de gestionarea drogurilor, etnobotanicelor și analogilor acestora pe un termen de 5 (cinci) ani. Conform art.90 Cod penal, a suspenda condiționat pedeapsa aplicată lui R.D., fixându-i un termen de probă de 2 (doi) ani și a nu se executa această pedeapsă, dacă în termenul de probă el nu va săvârși o nouă infracțiune și, prin comportarea exemplară, va îndreptăți încrederea ce i s-a acordat. Controlul asupra comportării lui R.D. în timpul executării pedepsei a-l pune în seama Biroului de Probațiune Chișinău al Inspectoratului Național de Probațiune a Ministerului Justiției al RM. Conform art.93 Cod penal, a-l libera pe R.D. de pedeapsa penală stabilită și a-i aplica, în baza art.103 Cod penal, măsuri de constrângere cu caracter educativ: avertismentul și încredințarea pentru supraveghere părinților”²⁴⁷.

²⁴⁶ Ghid cu privire la aplicarea pedepsei. Chișinău, 2014. 93 p. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>

²⁴⁷ Dosarul nr.1-758/2021(1-21041004-12-1-19032021), Arhiva Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani.

Capitolul 3.

Politica penală în raport cu minorul – subiect al infracțiunii

3.1. Bazele politicii penale în raport cu minorul – subiect al infracțiunii

Politica penală aplicată până în prezent nu a demonstrat că sporirea represiunii penale este în măsură să aducă rezultatele preconizate sau necesare societății. Din acest motiv, legea penală, precum și experții și practicienii din domeniu, sunt într-o continuă căutare a metodelor mai eficiente pentru îmbunătățirea calității politicii penale în domeniul minorilor, promovate de către stat. În acest context, remarcăm că cercetarea alternativelor de pedepse la privarea de libertate a minorilor reprezintă un aspect important, ce necesită a fi explorat corespunzător.

Mai mult, politica penală referitoare la minori este strâns legată de protecția drepturilor copilului și de necesitatea menținerii ordinii și siguranței publice, dar și de prevenirea și combaterea infracționalității comise de minori. În general, politica penală în raport cu minorul se concentrează pe două aspecte principale: *prevenția* și *reabilitarea*.

Potrivit unor autori, „prin noțiunea de *prevenție* se înțelege întreprinderea unor măsuri care să combată infracționalitatea minorilor și să prevină recidiva, în timp ce *reabilitarea* se referă la acțiunile și intervențiile care îi ajută pe minori să se adapteze la societate și să devină cetățeni responsabili”¹.

¹ BOTNARU S., ȘAVGA A., GROSU V., GRAMA M. *Drept penal. Partea generală*. Chișinău: Cartier, 2005, 620 p., p.13. ISBN: 9975-79-318-5.

Astfel, în ceea ce privește prevenția comiterii infracțiunilor de către minori, politica penală a statului se bazează, în mod special, pe identificarea acelor factori esențiali care contribuie la comiterea infracțiunilor de către minori și pe elaborarea unor măsuri/acțiuni aferente, care ar preveni comiterea ulterioară de infracțiuni. Deseori, printre acești factori se regăsesc cei sociali, economici, familiari, psihologici.

Din altă perspectivă, reabilitarea minorilor care au săvârșit fapte incriminate de legea penală se fundamentează pe diverse acțiuni și măsuri care să ajute minorii să se adapteze la societate și să-și schimbe comportamentul pentru o abordare adecvată a valorilor vieții. Aceste măsuri pot fi reabilitări psihologice, intervenții psihologice, intervenții psihiatrice, după caz, servicii de consiliere, urmarea cursurilor de instruire, dezvoltarea de noi activități, ocupații ș.a. – măsuri care contribuie la evitarea mediului infracțional.

În literatura de specialitate se menționează că „scopul final este de a-i ajuta pe minori să devină cetățeni responsabili și să se integreze în societate. În plus, politica penală în raport cu minorul se concentrează pe aspecte precum protecția drepturilor copilului, acordarea de tratament egal și nediscriminatoriu, precum și evitarea stigmatizării sau marginalizării sociale a minorilor infractori. Aceste criterii sunt fundamentale pentru a asigura o justiție corectă și echitabilă pentru toți cetățenii, inclusiv pentru cei care au comis infracțiuni în adolescență”².

Noțiunea *politică penală* a fost folosită, pentru prima oară, la începutul sec.al XIX-lea, în manualul de drept penal, de către penalistul german A. Feuerbach (1803), fiind definită ca: „ansamblul procedurilor represive prin care statul reacționează contra crimei”. Conceptul a fost ulterior dezvoltat cu noi idei.

La etapa actuală, politica penală este definită ca un ansamblu de mijloace și de măsuri, propuse legiuitorului sau folosite efectiv de stat, la un moment dat, într-o anumită țară, pentru a combate și a preveni infracționalitatea; sau politica penală este, în egală măsură, o știință și o artă, care constă în a descoperi cele mai bune soluții posibile pentru diferite probleme de fond și de formă, pe care le implică fenomenul infracționalității.

² BOTNARU S., ȘAVGA A., GROSU V., GRAMA M. *Drept penal. Partea generală*. Chișinău: Cartier, 2005, 620 p., p.13. ISBN: 9975-79-318-5.

Este recunoscută de comunitatea internațională și importanța programelor de intervenție post-penitenciară pentru infractorii minori. Astfel, art. 39 din Convenția privind drepturile copilului prevede că „statele-membre trebuie să ia toate măsurile necesare pentru a ajuta la recuperarea fizică și psihologică și la reintegrarea socială a copilului care este victima pedepsei”³.

Principiile din Ryadh ale Organizației Națiunilor Unite pentru prevenirea infracțiunilor comise de minori sunt o sursă independentă de formare a politicii naționale în ceea ce privește infractorii minori, care stabilește standarde pentru prevenirea infracțiunilor comise de minori. Prin urmare, accentul principal în aceste principii se acordă perioadei „pre-conflictuale”. *Principiile din Ryadh* subliniază importanța implementării unei politici progresive de prevenire a infracțiunilor comise de minori, „evitând criminalitatea și pedepsirea minorului pentru comportamentul care nu afectează grav dezvoltarea copilului și nu produce prejudicii altora”⁴.

În preambulul actului normativ enunțat se subliniază în mod special faptul că „dezvoltarea principiilor generale pentru protejarea tinerilor și a politicii penale în privința lor aduce numeroase beneficii statelor membre ale Consiliului Europei”. Rezoluția recomandă statelor membre să ia în considerare „posibilitatea adoptării următoarelor măsuri în domeniul politicii penale:

- Garantarea drepturilor fundamentale ale minorilor și tinerilor prin participarea lor la toate procedurile judiciare și administrative care sunt stabilite de lege;
- Revizuirea sancțiunilor și a altor măsuri aplicate tinerilor și creșterea componentelor lor orientate către educație și socializare;
- Reducerea la minim a sancțiunilor și a altor măsuri care implică privarea de libertate și dezvoltarea de metode alternative de reeducare;
- Acordarea unei importanțe deosebite asistenței oferite tinerilor în timpul reeducării în instituții și, în special, în perioadele de tranziție de la reeducare în instituție la viața liberă din afara acesteia;

³ Adunarea Generală a Națiunilor Unite a adoptat Convenția cu privire la Drepturile Copilului la 20 Noiembrie 1989. Republica Moldova a aderat la Convenție în anul 1993.

⁴ Orientările Organizației Națiunilor Unite pentru prevenirea delinvenței juvenile din 1990 (Orientările de la Ryadh). [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://rm.coe.int/16806b7ecb>

- Revizuirea legislației privind minorii, pentru a asigura o asistență mai eficientă pentru minorii din grupurile de risc;
- Dezvoltarea implicării societății în implementarea măsurilor în privința minorilor expuși la pericole;
- Asigurarea accesibilității tuturor serviciilor de care dispun majoritatea tinerilor pentru minorii din grupurile cu risc. Coordonarea activității tuturor organizațiilor interesate în acordarea de ajutor tinerilor (servicii sociale, instituții educaționale, poliție, instanțe judecătorești etc.);
- Implicarea familiilor și voluntarilor în munca de echipe profesionale corespunzătoare”⁵.

În opinia lui V. N. Tkacev, prevederile citate din actele internaționale reprezintă o formă de barieră pentru politica penală, aplicată împotriva minorilor care comit infracțiuni. ONU propune tuturor statelor membre să-și revizuiască conținutul politicii penale, deplasând accentul de la abordarea aplicativă a impactului juridic-penal asupra minorului infractor către alte măsuri, mai blânde. În *Regulile de la Beijing*⁶ se subliniază în mod special că legislația, politica și practica națională existente necesită o revizuire și o modificare, având în vedere normele conținute în *Reguli*. Deși astfel de norme par în prezent foarte dificil de pus în practică din cauza condițiilor sociale-economice, politice, culturale și altele, ele pot fi totuși implementate ca minimum programatic. Organizația Națiunilor Unite propune uniformizarea standardelor naționale de drept penal pentru implicarea minorilor în răspunderea penală, numire și pedepsire, formarea programelor naționale de prevenție. Aceasta este o analiză a politicilor naționale de drept penal referitoare la infracțiunile comise de minori, care subordonează aceste politici principiilor umanismului, justiției și responsabilității sociale⁷.

Autorul mai menționează că „analiza efectuată permite stabilirea faptului că ideile fundamentale stabilite de comunitatea internațională

⁵ Orientările Organizației Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile din 1990 (Orientările de la Riyadh). [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://rm.coe.int/16806b7ecb>

⁶ Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing). Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985. [online]. [citat: 15.01.2022]. Disponibil: <https://www.google.com/#q=Rezolu%C5%A3ia+Na%C5%A3iunilor+Unite+nr.40%2F33+din+29+noiembrie+1985>

⁷ ТКАЧЕВ, В.Н. Освобождение несовершеннолетних от уголовной ответственности и восстановительное правосудие. Дисс.... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2002. 197 с., с. 27.

pentru implementarea politicilor naționale de drept penal referitoare la infractorii minori pot fi prezentate în următorul mod:

- Eficacitatea prevenirii infracțiunilor comise de minori este determinată de implicarea tuturor instituțiilor societății democratice în activitatea corespunzătoare;
- Cel mai bun mijloc de prevenire a infracțiunilor comise de minori este asigurarea drepturilor copilului și a bunăstării sale în toate domeniile (educație, cultură, securitate socială etc.), socializarea minorului și integrarea sa în activitatea practică a societății;
- Urmărirea penală a minorilor este ultima opțiune pentru soluționarea conflictului lor cu legea penală;
- Cea mai bună protecție a drepturilor copilului care a comis o infracțiune se obține în cadrul sistemului specializat al instanțelor judecătorești;
- Dintre măsurile de influențare a infractorilor minori, prioritatea trebuie acordată măsurilor educaționale, care nu implică izolarea; izolarea socială a infractorilor minori este ultima soluție;
- Măsurile aplicate minorilor infractori trebuie să fie proporționale infracțiunii comise, personalității vinovatului, să nu fie însoțite de tortură, cruzime și să țină cont de caracteristicile vârstei minorului;
- Sistemul de pedepsire și reeducare a minorilor trebuie să se bazeze pe principiul progresiv și să presupună o influență post-penitențiară asupra lor;
- Garanția eficienței măsurilor de prevenire a infracțiunilor infractorilor minori este reprezentată de baza lor științifică, de pregătirea specializată a cadrelor și de controlul exercitat asupra lor”⁸.

Politica statului privind îmbunătățirea situației copiilor este construită pe baza principalelor caracteristici sociale și demografice, care au rămas suficient de îngrijorătoare în ultimele decenii. Datele disponibile permit să se vorbească despre o situație de criză a minorilor în Republica Moldova. Instabilitatea economiei societății și, ca urmare, reducerea nivelului de trai al multor familii, existența unor categorii semnificative ale populației care se află sub pragul sărăciei, educația și cultura au deteriorat semnificativ situația

⁸ ТКАЧЕВ, В.Н. Освобождение несовершеннолетних от уголовной ответственности и восстановительное правосудие. Дисс.... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2002. 197 с., с. 27.

copiilor și posibilitățile familiilor și ale statului de a le asigura viața, dezvoltarea și socializarea. Serviciile comunitare trebuie să intervină încă de la primele semne ale vulnerabilității copilului și ale riscului încălcării legii penale, fie că sunt servicii de educație incluzivă, asistență socială sau suport psihologic pentru copil și familia sa⁹.

Implementând măsurile planificate în plan și căutând să creeze garanții legale pentru drepturile copilului în țară, statul a adoptat un act important, conceptual în protejarea minorilor – *Legea privind drepturile copilului nr. 338/1994*¹⁰.

Însă în procesul de aliniere a cadrului normativ național și a practicii naționale la prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului și ale altor documente internaționale, s-a constatat că acest proces este totuși, în prezent, nefinalizat, astfel că Legea nr. 338/1994 privind drepturile copilului a fost necesar să fie revizuită. Prin urmare, s-a decis a se adopta o nouă Lege privind drepturile copilului – nr. 370 din 27.10.2023¹¹, care stabilește drepturile fundamentale ale copilului, principiile și măsurile de asigurare a drepturilor copilului, atribuțiile autorităților publice centrale și locale și interacțiunea acestora în procesul de asigurare a respectării drepturilor copilului. Potrivit art. 5 alin. (7) din legea prenotată, „statul este responsabil de elaborarea și implementarea cadrului normativ național privind protecția drepturilor copilului în conformitate cu Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului”¹².

Scopul Legii este de a transpune – într-o manieră clară și concisă – prevederile Convenției Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, în concordanță cu angajamentele asumate de către Republica Moldova, și

⁹ *Evaluarea cadrului normativ și a practicilor privind implicarea copiilor în procesul penal în Republica Moldova*. / autor: S.Rusanovschi. [online]. Chișinău: Bons Offices, 2014, 84 p., p.36. ISBN: 978-9975-80-922-1. [citat: 26.11.2023]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/1311/file/Raport-Justitie-pentru-copii.pdf>

¹⁰ Lege nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Mldova*, nr. 13 art. nr. 127, din 02.03.1995. [citat: 26.11.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94939&lang=ro

¹¹ Lege nr. 370 din 27.10.2023 privind drepturile copilului. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.498-491, art.864, din 21.12.2023. [citat: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140710&lang=ro

¹² Lege nr. 370 din 27.10.2023 privind drepturile copilului. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.498-491, art.864, din 21.12.2023. [citat: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140710&lang=ro

anume de a lua toate măsurile legislative, administrative și altele care sunt necesare, pentru a pune în practică drepturile recunoscute în Convenție.

În general, obiectivele politicii de stat în interesul copiilor, care sunt declarate ca fiind o zonă prioritară a activității autorităților de stat ale Republicii Moldova, conform legislației în vigoare, sunt:

- Exercițarea drepturilor copilului, prevăzute în Constituția R.M., prevenirea discriminării lor, consolidarea garanțiilor de bază ale drepturilor și intereselor legitime ale copiilor și restabilirea drepturilor lor în cazurile de încălcare;
- Formarea bazelor legale ale garanțiilor drepturilor copilului;
- Susținerea dezvoltării fizice, intelectuale, psihice, spirituale și morale a copiilor, educarea patriotismului și cetățeniei, precum și realizarea personalității copilului în interesul societății și în conformitate cu tradițiile Republicii Moldova, fără a contrazice Constituția și legislația R.M., realizările culturale și mondiale.

Potrivit art. 5 din Legea privind drepturile copilului:

- 1) „Statul garantează fiecărui copil dreptul la un nivel de viață adecvat dezvoltării sale fizice, intelectuale, spirituale și sociale.
- 2) Statul asigură dreptul copiilor la un mediu curat și sănătos, prin integrarea acestuia în toate deciziile referitoare la copii, inclusiv în politicile legate de educație, petrecerea timpului liber, joc, accesul la spații verzi, protecția copilului, sănătatea și migrația copiilor.
- 3) Statul are obligația de a preveni și a remedia impactul factorilor de mediu asupra calității vieții și drepturilor copiilor, chiar și atunci când astfel de pericole sunt în afara controlului uman.
- 4) Statul are obligația de a aloca resurse financiare, umane, tehnologice, instituționale și informaționale pentru realizarea drepturilor copiilor în raport cu mediul înconjurător.
- 5) Statul susține reprezentanții legali/responsabilii legali ai copiilor, în vederea asigurării creșterii, educației și dezvoltării armonioase a copiilor.
- 6) Statul asigură protecția copilului și garantează respectarea tuturor drepturilor acestuia prin intermediul instituțiilor sale și al autorităților publice cu atribuții în acest domeniu.

- 7) Statul este responsabil de elaborarea și implementarea cadrului normativ național privind protecția drepturilor copilului, în conformitate cu Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului și cu prezenta lege. Autoritățile statului, în limita competențelor lor, realizează politica de stat privind protecția drepturilor copilului și promovează un mediu adecvat dezvoltării acestuia”¹³.

Politica de îmbunătățire a situației copiilor face parte din politica socială de stat și, după cum reiese din conținutul art. 4 al Legii analizate, principalele sale direcții includ: „respectarea și promovarea cu prioritate a interesului superior al copilului; egalitatea de șanse și nediscriminare; respectarea priorității privind creșterea și educarea copilului în familie; dreptul prioritar al părinților de a-și educa copii conform propriilor convingeri și responsabilizarea părinților cu privire la exercitarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor părintești; asistența individualizată a fiecărui copil; respectarea demnității copilului; ascultarea opiniei copilului și luarea în considerare a acesteia, ținând cont de vârsta și de gradul său de maturitate; asigurarea continuității în îngrijirea, creșterea și educarea copilului, ținând cont de originea sa etnică, religioasă, culturală și lingvistică, în cazul luării unei măsuri de protecție; celeritatea în luarea oricărei decizii cu privire la copil; asigurarea protecției împotriva abuzului, neglijării, exploatării și a oricărei forme de violență asupra copilului”¹⁴.

Totodată, în contextul politicii de prevenire a violenței față de copii și adolescenți în instituțiile de învățământ din Republica Moldova, a fost aprobată, prin Ordinul nr. 1024 din 13.10.2022 a Ministerului Educației, *Metodologia cu privire la prevenirea și combaterea bullying-ului*¹⁵, care stabilește măsurile de protecție împotriva bullying-ului.

¹³ Lege nr. 370 din 27.10.2023 privind drepturile copilului. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.498-491, art.864, din 21.12.2023. [citat: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140710&lang=ro

¹⁴ Lege nr. 370 din 27.10.2023 privind drepturile copilului. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.498-491, art.864, din 21.12.2023. [citat: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140710&lang=ro

¹⁵ Ordin nr. 1024 din 13-10-2022 privind aprobarea Metodologiei cu privire la prevenirea și combaterea bullying-ului. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.349-361, art.1268, din 11.11.2022. [citat: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134051&lang=ro

Potrivit pct. 2 din *Metodologia* prenotată, „bullying-ul reprezintă o formă de agresivitate, care se manifestă în mod intenționat, repetat și prin dezechilibru de putere în relațiile dintre copii, elevi sau studenți și care se referă la acele comportamente prin care un copil, un elev, un student ori un grup rănește, dăunează, provoacă suferință, neputință sau aduce prejudicii demnității umane. Acest tip de agresivitate se desfășoară, în principal, în instituțiile de învățământ și în spațiile destinate educației și formării profesionale”¹⁶.

Curent, prin Legea nr. 36 din 17.02.2022 pentru modificarea Codului Educației al Republicii Moldova nr.152/2014¹⁷, a fost introdusă noțiunea *bullying* și în Codul Educației, astfel: „*bullying* reprezintă o formă de agresivitate, care se manifestă în mod intenționat, repetat și prin dezechilibru de putere în relațiile dintre copii, elevi sau studenți și care se referă la acele comportamente prin care un copil, un elev, un student ori un grup rănește, dăunează, provoacă suferință, neputință sau aduce prejudicii demnității umane. Acest tip de agresivitate se desfășoară, în principal, în instituțiile de învățământ și în spațiile destinate educației și formării profesionale”¹⁸.

Potrivit studiului *Bullying-ul în rândul adolescenților din Republica Moldova*, realizat de UNICEF Moldova în 2019, 86,8% din numărul total de elevi ai claselor 6-12 sunt afectați de bullying. Raportul a scos în evidență faptul că adolescenții implicați în situații de bullying sunt mai predispuși spre absenteism, abandon școlar și au rezultate academice joase. Copiii care manifestă un comportament de bullying sau copiii care sunt țintă a bullying-ului sunt mai predispuși să se confrunte cu simptome de depresie și anxietate, au un

¹⁶ Ordin nr. 1024 din 13-10-2022 privind aprobarea Metodologiei cu privire la prevenirea și combaterea bullying-ului. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.349-361, art.1268, din 11.11.2022. [citat: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134051&lang=ro

¹⁷ Lege nr. 36 din 17-02-2022 pentru modificarea Codului educației al Republicii Moldova nr.152/2014 [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 72, art. 105, din 16.03.2022. [citat: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130322&lang=ro

¹⁸ Cod nr. 152 din 17.07.2014, Codul Educației al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 319–324, art. 634, din 24.10.2014. [citat: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130333&lang=ro

nivel redus de respect față de propria persoană, se simt singuratici și, în unele cazuri, își pierd interesul pentru orice activitate¹⁹.

Însuși contextul adoptării unei *Metodologii de prevenire și combatere a bullying-ului* rezultă din politica statului de prevenire a violenței, precum și din faptul că nici în școli și nici în instituțiile care prestează servicii victimelor, agresorilor și familiilor acestora nu există un sistem de înregistrare și documentare a situațiilor de bullying, care se produceau.

Violența, în special în cadrul instituțiilor de învățământ, se manifestă în diverse moduri, cum ar fi sub forma unor acțiuni violente singulare, precum și sub forma intimidărilor permanente, înjosirilor și hărțuiei sistematice (bullying). În acest context, un pericol deosebit îl prezintă violența sistematică, denumită *hărțuirea*, sau *bullying-ul*. Elevii pot fi supuși hărțuirii atât de o persoană (elev sau profesor), cât și de un grup. Concomitent cu creșterea accesibilității internetului, hărțuirea are loc atât în spațiul real, cât și în spațiul virtual, prin diverse metode, cum ar fi: prin comunicații mobile, poștă electronică și în rețelele sociale sunt răspândite poze denigratoare, mesaje jignitoare și amenințări, denumite *cyberbullying*.

În *Raportul privind starea globală. Violența în școli și bullying-ul* se consemnează: „Bullying-ul, care este un tip de violență, este, mai degrabă, un model de comportament, decât un eveniment izolat și are un impact negativ asupra victimei, agresorului și a celor din jur. Bullying-ul a fost definit drept „comportament agresiv nedorit în rândul copiilor de vârstă școlară, care implică un dezechilibru de putere, real sau perceput”²⁰.

Experiența agresorilor/abuzatorilor de dominare încă din instituția de învățământ formează o aparență de obținere a unui statut dorit în societate. În unele cazuri, violența devine o modalitate de comunicare a agresorului/abuzatorului cu cei din jur și la vârsta adultă (în familie, cu colegii de serviciu). Unii agresori/abuzatori, din cauza comportamentului agresiv, ar putea fi exmatriculați din instituția de învățământ, incluși în evidența secției de poliție, dar și aceste acțiuni pot determina o conduită agresivă în viitor.

¹⁹ *Analiza cadrului de politici în abordarea fenomenului de bullying în școli*. [online]. Chișinău, 2021. 52 p., p. 9. [cit.: 26.12.2023]. Disponibil: https://mec.gov.md/sites/default/files/analiza_situatiei_rom_0.pdf

²⁰ *Analiza cadrului de politici în abordarea fenomenului de bullying în școli*. [online]. Chișinău, 2021. 52 p., p. 14. [cit.: 26.12.2023]. Disponibil: https://mec.gov.md/sites/default/files/analiza_situatiei_rom_0.pdf

După cum rezultă din *Metodologia* prenotată, „politica statului în domeniul bullying-ului în cadrul instituțiilor de învățământ se axează pe prevenirea și pe combaterea acestui fenomen, prin implicarea personalului de conducere al instituției educaționale, a grupurilor de lucru intrașcolar, a echipelor multidisciplinare, a personalului didactic, a personalului nedidactic, a partenerilor instituției de învățământ, a părinților și, în special, a copiilor. Scopul de bază al activităților de prevenire este consolidarea încrederii în sine a copiilor, dezvoltându-li-se competențe sociale într-o atmosferă de colaborare respectuoasă, protectivă și incluzivă”²¹.

Combaterea acestui fenomen este necesară, or, consecințele expunerii la violență în mediul școlar, la nivel relațional și de comportament, se pot manifesta prin tendința de izolare, reușita școlară scăzută, abandon școlar, violență, impulsivitate, suicid, tentative de suicid, comitere de infracțiuni ș.a., prin care se atentează la integritatea fizică sau psihoemoțională a persoanei, care este în curs de dezvoltare.

Astfel, ansamblul de activități întreprinse în vederea soluționării cazului suspect de bullying sunt orientate spre identificarea și raportarea situațiilor de bullying, gestionarea cazurilor de bullying, prin oferirea suportului tuturor copiilor/elevilor implicați în situația de bullying și stoparea episodului.

În alt context, în urma unor cercetări, s-a ajuns la concluzia că „pentru copiii care se află deja în conflict cu legea trebuie create servicii adaptate pentru facilitarea reintegrării lor în societate și prevenirea comiterii repetate a faptelor prejudiciabile. Astfel de servicii pot include ședințe de familie, programe de prevenire a abuzului de substanțe și a comportamentului antisocial. De asemenea, trebuie instituite servicii de suport pentru copil în perioada aflării în contact cu sistemul de justiție și în detenție, în vederea asigurării contactului permanent al copilului cu lumea exterioară, precum și a schimbării comportamentului lui”²².

²¹ Ordin nr. 1024 din 13-10-2022 privind aprobarea Metodologiei cu privire la prevenirea și combaterea bullying-ului. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.349-361, art.1268, din 11.11.2022. [citat: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134051&lang=ro

²² *Evaluarea cadrului normativ și a practicilor privind implicarea copiilor în procesul penal în Republica Moldova*. / autor: S.Rusanovschi. [online]. Chișinău: Bons Offices, 2014, 84 p., p.36. ISBN: 978-9975-80-922-1. [citat: 26.11.2023]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/1311/file/Raport-Justitie-pentru-copii.pdf>

Potrivit aceleiași cercetări, s-a concluzionat că „în Moldova, există o insuficiență a serviciilor de sprijin comunitar și o proastă înțelegere a fenomenului de către practicieni, fapt care duce la un suport minim sau chiar lipsa acestuia pentru copiii cu dificultăți comportamentale. În special, copiii sub vârsta răspunderii penale, care comit fapte prejudiciabile, odată identificați, sunt lăsați să se întoarcă în comunitatea din care provin, fără vreo asistență ulterioară”²³.

În cadrul politicii penale sunt stabilite – organizatoric, normativ și prin alte mijloace – câteva direcții principale: drept penal, drept procesual penal, drept execuțional penal și criminologie. Astfel, politica penală poate fi definită ca o direcție de activitate a structurilor de stat și sociale în domeniul combaterii infracționalității²⁴.

Conceptul de *politici penale* și *lege penală* – umane și liberale – se bazează, printre altele, pe principiul conform căruia, pedepsele privative de libertate ar trebui considerate *drept pedeapsă de ultimă instanță*. Prin urmare, acestea ar trebui dispuse numai în acele cauze în care, ținând seama de circumstanțele relevante, gravitatea infracțiunii ar face, în mod clar, ca orice altă pedeapsă să fie inadecvată. În acest scop, legiuitorul ar trebui să ia în considerare indicarea unei sancțiuni sau măsuri neprivative de libertate, în loc de pedeapsa cu închisoare ca sancțiune de referință pentru anumite infracțiuni. Cu toate acestea, chiar și atunci când o pedeapsă privativă de libertate este justificată, durata acesteia nu ar trebui să fie mai mare decât ar fi oportun pentru infracțiunea (infracțiunile) pentru care persoana în cauză este condamnată.

În opinia autorilor G. Lesnikov și H.A. Lopashenko, conținutul și structura politicii penale sunt bine dezvoltate, astfel ei menționează că „politica penală este un sistem de principii, prescripții politice și juridice, norme juridice și sociale de nivel anticriminal, programe criminologice și programe de resocializare a infractorului, dezvoltate pe bază științifică și

²³ *Evaluarea cadrului normativ și a practicilor privind implicarea copiilor în procesul penal în Republica Moldova.* / autor: S.Rusanovschi. [online]. Chișinău: Bons Offices, 2014, 84 p., p.36. ISBN: 978-9975-80-922-1. [citat: 26.11.2023]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/1311/file/Raport-Justitie-pentru-copii.pdf>

²⁴ RUSU, V. Specificul aplicării pedepsei închisorii față de minori. [online]. În: *Legea și Viața*, 2022, nr.1(S), pp.87-90, p.87. ISSN: 2587-4365/ ISSN: 2587-4373. [citat: 26.11.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/156249

implementate de stat împreună cu subiecții societății civile, pentru asigurarea ordinii publice, prevenirea și combaterea criminalității, siguranța personală, iar în cazuri necesare – securitatea națională”²⁵.

Aceste poziții conceptuale constituie baza înțelegerii noastre a principiilor, structurii, conținutului și direcțiilor principale ale politicii penale în domeniul prevenirii infracționalității minorului.

Cu toate acestea, înțelegerea politicilor penale a minorilor este foarte ambiguă. Cercetătorii G.N. Gorshenkov și V.V. Sharapova indică faptul că „politica penală juvenilă este într-un proces de dezvoltare și este un subiect de cercetare științifică. Politica penală reprezintă un tip special de activitate reglementată legislativ și social prin acte directive (legi, acte normative), care are ca scop dezvoltarea și implementarea obiectivelor strategice și tactice, precum și măsurile de prevenire a infracțiunilor (în special, a celor comise de minori)”²⁶.

Potrivit opiniei lui Yu. E. Pudovockin, „politica penală juvenilă include nu numai infracționalitatea minorilor, ci și infracțiunile împotriva minorilor, înțelese ca un ansamblu de infracțiuni care încalcă procesul de dezvoltare al minorilor”²⁷.

În opinia cercetătorilor, „această ultimă abordare este mai eficientă, având în vedere interconexiunea dovedită în știință între infracționalitatea minorilor și infracționalitatea împotriva minorilor”²⁸.

În special, A.B. Makarov afirmă că „adolescenții care au comis infracțiuni anterior au fost ei înșiși obiecte ale activității infracționale sau ilegale”. Conform datelor prezentate de G.I. Schneider²⁹, persoanele care au fost victime ale infracțiunilor în copilărie sau adolescență devin infractori la maturitate, în timp ce dintre cei care nu au fost victime în tinerețe ajung mai

²⁵ ЛЕСНИКОВ, Г.Ю. Уголовная политика Российской Федерации (проблемы теории и практики). Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. 200 с., с. 20 и др.

²⁶ ГОРШЕНКОВ, Г.Н., ШАРАПОВА, В.В. Преступность несовершеннолетних и ее предупреждение: теоретическая модель и региональная практика. Нижний Новгород, 2003. 170 с., с. 110.

²⁷ ПУДОВОЧКИН, Ю.Е. Ювенальная уголовная политика: понятие, принципы, основные направления. В: Закон и судебная практика. / Сб. науч. ст. ученых юристов Северо-Кавказского региона. Т.3. Краснодар, 2003. с. 121.

²⁸ ПУДОВОЧКИН, Ю.Е. Ювенальная уголовная политика: понятие, принципы, основные направления. В: Закон и судебная практика. Сб. науч. ст. ученых юристов Северо-Кавказского региона. Т.3. Краснодар, 2003. с. 121.

²⁹ ШНАЙДЕР, Г.И. Криминология. Москва: Прогресс Универс, 1994. 502 с., с. 358. ISBN: 5-01-003801-3.

puțini să comită infracțiuni. Aceasta oferă o bază pentru a considera politica de combatere a infracționalității minorilor și a atacurilor împotriva lor ca fiind două componente relativ independente ale unei singure direcții a politicii guvernamentale – politica de protecție a intereselor minorilor prin mijloace penale”³⁰.

Politica penală față de minori în Republica Moldova poate fi abordată din perspectiva legislației penale, a procedurilor penale, a execuției pedepselor penale și a criminologiei. Este imposibil să studiem toate aspectele politicii penale față de minori în cadrul unei singure cercetări, astfel ne vom limita la analiza doar a politicii penale din perspectiva legislației penale în ceea ce privește minorii infractori.

Profesorul G.M. Minkovsky, unul dintre fondatorii teoriei politicii penale, a scris că „putem discuta despre politica de combatere a infracționalității (politica penală în sens larg) la trei niveluri: conceptual, legislativ și aplicativ. Conceptul *politicii penale* în ceea ce privește minorii infractori poate fi definit ca o serie de opinii privind problema infracționalității minorilor, sistemul de determinare și posibilitățile de contracarare a acesteia prin mijloace penale. Analiza structural-sistemică a conceptului de *politică penală* necesită definirea obiectului, subiectului, principiilor și direcțiilor de bază. Obiectul politicii penale în ceea ce privește minorii infractori este comportamentul deviant al minorilor, care include formele de comportament *pre-delincvent* ale adolescenților, infracțiunile comise de minori și alte forme de comportament deviant”³¹.

Subiectul implementării politicii penale în ceea ce privește infractorii minori este, în primul rând, statul, prin intermediul instituțiilor sale, și printre acestea se numără: organul legislativ care stabilește bazele normative ale politicii penale, apoi organul puterii executive și instanțele judecătorești care implementează direct normele legale.

Actualmente, din cauza că politica de protecție socială este focalizată mai puțin pe copiii care ajung în conflict cu legea, organele din sistemul

³⁰ МАКАРОВ, А.В. Уголовная ответственность за нарушение прав несовершеннолетних. Автореф. дис. канд. юрид. наук. Москва, 2001. 27 с., с. 3.

³¹ МИНЬКОВСКИЙ, Г.М. Правовая политика в сфере борьбы с преступностью и проблемы законодательного регулирования этой борьбы. В: Проблемы формирования уголовной политики Российской Федерации и ее реализации органами внутренних дел. Москва: Изд-во Акад. МВД РФ, 1995. сс.25-37. с. 32.

justiției penale rămân în continuare implicate în luarea deciziilor în privința copiilor sub vârsta răspunderii penale. Conform constatărilor unui studiu recent, în activitatea de cercetare a faptei penale nu există colaborare semnificativă între poliție/procuratură și specialiști ai Direcției asistență socială și protecție a familiei și Direcției generale educație, tineret și sport. Aceste structuri sunt contactate doar în cazul în care nu pot fi identificați părinții sau reprezentanții legali ai copilului, pentru a asigura asistarea la audieri³².

Din punct de vedere al obiectivelor, principiilor și conținutului, politica penală în ceea ce privește infractorii minori reprezintă cea mai înaltă expresie a modelului umanist de politică penală, în cadrul căreia toată activitatea statului este subordonată intereselor individului. Cu toate acestea, conform multor studii, ideologia deprimării personalității prin pedeapsă continuă să domine la nivelul practicii de aplicare a legii, psihologia actorilor principali ai politicii penale în lupta împotriva infracționalității, în general, și a infracționalității comise de minor, în special.

Caracterul umanist al politicii penale presupune abordarea a două obiective esențiale: pe de o parte, protejarea drepturilor și intereselor minorilor, inclusiv reducerea influenței negative a disfuncțiilor instituțiilor de socializare, iar pe de altă parte, protecția societății împotriva infracțiunilor și atacurilor infracționale ale minorilor.

Politica penală în ceea ce privește infractorii minori este o parte a politicii penale generale și, prin urmare, este supusă tuturor principiilor menționate în context. În același timp, există și o serie de principii specifice, care definesc strategia și tactica de prevenire a măsurilor de combatere a infracțiunilor minorilor. Aceste principii includ:

- Prevenirea și reabilitarea sunt priorități importante în tratamentul infractorilor minori. În cazul minorilor, scopul principal al pedepsei nu este retribuirea și răzbunarea, ci recuperarea și reintegrarea lor în societate.
- Măsurile penale aplicate minorilor trebuie să fie proporționale cu gravitatea infracțiunii și să țină cont de vârsta, dezvoltarea mentală și circumstanțele personale ale minorului.

³² *Evaluarea cadrului normativ și a practicilor privind implicarea copiilor în procesul penal în Republica Moldova.* / autor: S.Rusanovschi. [online]. Chișinău: Bons Offices, 2014, 84 p., p.38. ISBN: 978-9975-80-922-1. [citat: 26.11.2023]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/1311/file/Raport-Justitie-pentru-copii.pdf>

- Procedurile judiciare și măsurile aplicative minorilor trebuie să fie orientate spre interesul superior al copilului, asigurându-se, astfel, protecția lor împotriva discriminării și a abuzului.
- În cazul infracțiunilor comise în participație de minori, este important să se ia în considerare rolul și influența grupului în săvârșirea infracțiunii, precum și nevoia de a proteja și reabilita pe toți membrii grupului, în special pe cei mai vulnerabili.
- Este important să se asigure o abordare interdisciplinară și integrată a problemei delincvențelor minori, implicând toți specialiștii relevanți din justiție, educație, sănătate, asistență socială și alte domenii relevante.

Încă o variantă de definire a principiilor politicii penale juvenile a fost propusă de G. N. Gorshenkov³³ și V.V. Sharapova³⁴. Din punctul lor de vedere, politica penală în raport cu minorii ar trebui să se bazeze pe principiile legalității, moralității, orientării spre scop, justificării economice. În acest caz, în opinia noastră, multe prevederi fundamentale (în primul rând, cele specifice în raport cu infractorii juvenili), pur și simplu, nu sunt luate în considerare.

Cercetătorul Yu.E. Pudovockin numește șapte principii ale politicii penale în privința minorilor, acestea fiind:

- 1) Complexitatea, care presupune desfășurarea prevenirii comportamentului infracțional al minorilor în paralel cu prevenirea infracțiunilor împotriva lor;
- 2) Caracterul științific, ceea ce înseamnă implementarea politicii conform celor mai noi realizări ale științelor din domeniul criminalistici și psihopedagogiei;
- 3) Prioritatea intereselor minorului în implementarea politicii penale pentru minori;
- 4) Abordarea individuală în corectarea și reeducarea minorilor infractori;

³³ ГОРШЕНКОВ, Г.Н., ШАРАПОВА, В.В. *Преступность несовершеннолетних и ее предупреждение: теоретическая модель и региональная практика*. Нижний Новгород, 2003. 170 с., с. 114-119.

³⁴ ШАРАПОВА, В.В. *Преступность несовершеннолетних и ее предупреждение: теоретическая модель и региональная практика*. Нижний Новгород, 2003. с. 114-119.

- 5) Confidențialitatea informațiilor cu privire la comportamentul ilegal al minorilor și la infracțiunile comise împotriva lor;
- 6) Cooperarea eforturilor familiei, societății și statului în lupta împotriva comportamentului infracțional al minorilor și a infracționalității antijuvenile;
- 7) Asigurarea responsabilității adulților pentru încălcarea drepturilor și intereselor legale ale minorilor. Cu toate acestea, în acest mod, din punctul de vedere al autorului, principiile comune pentru orice direcție a politicii penale a statului au „dispărut” din câmpul vizual³⁵.

Astfel, cercetătorul G.I. Zabryanski, printre principiile politicii penale în ceea ce privește minorii, menționează: „crearea unui sistem de justiție pentru minori; crearea unei infrastructuri care să deservească justiția penală și sistemul de corecție; principiul protecției penale-procedurale; crearea unor varietăți de măsuri de responsabilitate alternative în responsabilitatea penală; crearea unor măsuri de responsabilitate penală alternative la pedepsele privative de libertate; crearea unor varietăți de pedepse penale alternative la închisoare; crearea unor pedepse ale închisorii pe termen minim, ca alternativă la pedepsele pe termen maxim existente. Cu toate acestea, argumentele prezentate reflectă, mai degrabă, un șir de acțiuni decât pozițiile inițiale ale politicii penale. În discuțiile despre principiile politicii penale în ceea ce privește minorii, trebuie să se acorde atenție faptului că unele dintre acestea sunt stabilite la nivel normativ”³⁶.

În plus față de principiile stabilite de art. 3-7 din Codul Penal al RM (legalitatea, umanismul, democratismul, caracterul personal al răspunderii penale, individualizarea răspunderii penale și pedepsei penale), există un număr de principii care stau la baza politicii penale în ceea ce privește minorii infractori. Astfel, printre acestea se includ:

³⁵ ПУДОВОЧКИН, Ю.Е. Ювенальная уголовная политика: понятие, принципы, основные направления. В: *Закон и судебная практика*. Сб. науч. ст. ученых юристов Северо-Кавказского региона. Т.3. Краснодар, 2003. с. 125.

³⁶ ЗАБРЯНСКИЙ, Г.И. Из выступления на круглом столе ОЦС «Уголовная политика — новые подходы», Москва, май 1998 г. В: *Принципы уголовной политики в отношении несовершеннолетних правонарушителей* [online]. [citat: 31.05.2023]. Disponibil: www.prison.org/penal/human_prison/doc005.htm

- Principiul *legalității* – implică necesitatea respectării formelor juridice adecvate de organizare a activității relevante și conformitatea politicii cu cerințele comunității internaționale și a Constituției Republicii Moldova.
- Principiul *umanismului* – înseamnă că recunoașterea și respectarea drepturilor și libertăților omului este punctul de plecare obligatoriu al oricărei politici.
- Principiul *democrației* – presupune participarea tuturor instituțiilor societății civile interesate în elaborarea și implementarea politicii.
- Principiul *echității* – în sens larg, înseamnă tratamentul echitabil al tuturor minorilor infractori, indiferent de circumstanțele și motivele care au condus la comportamentul lor ilegal.
- Principiul *individualizării* – implică necesitatea unui tratament individualizat și confidențial pentru fiecare minor infractor, cu respectarea confidențialității informațiilor obținute.
- Principiul *sprijinirii autorităților locale și a societății civile* – implică asigurarea sprijinului din partea guvernului pentru activitatea autorităților locale și a organizațiilor civice în prevenirea abuzului și infracțiunilor minore.
- Principiul *responsabilității* – implică asigurarea responsabilității pentru încălcarea drepturilor și intereselor minorilor, atât pentru funcționarii publici, cât și pentru cetățeni.

Principiile de bază ale politicii penale în privința infractorilor minori includ: *legalitatea*, ceea ce înseamnă respectarea legii și a drepturilor minorilor; *umanitatea*, care implică tratamentul uman și decent al minorilor infractori; *eficacitatea*, care se referă la coerența și eficiența politicilor penale în prevenirea și combaterea infracțiunilor; *științificitatea*, care implică necesitatea expertizei științifice și tehnice pentru toate măsurile dezvoltate; *contextualitatea social-economică*, care presupune adaptarea măsurilor dezvoltate la condițiile economice, sociale, juridice, morale și alte condiții de viață ale societății.

Principiile specifice, care determină conținutul politicii penale în privința infractorilor minori includ:

- 1) prioritatea intereselor minorului în soluționarea tuturor problemelor legate de prevenirea infracționalității;
- 2) renunțarea la dominația practicii de control și a accentuării funcției de protecție a întregului sistem de prevenire a infracționalității a minorilor;

- 3) complexitatea care implică desfășurarea prevenirii comportamentului infracțional și antisocial al minorilor împreună (în paralel) cu prevenirea infracțiunilor împotriva lor;
- 4) prioritatea măsurilor preventive și educative în fața celor represive;
- 5) sprijinirea familiei și colaborarea cu aceasta;
- 6) abordarea individuală a reeducării minorilor, cu respectarea confidențialității informațiilor obținute;
- 7) consecvență și continuitate în procesul de prevenire și reeducare: socializare, integrare socială, corecție, reabilitare socială și reintegrare;
- 8) completarea infrastructurii regionale a spațiului de reabilitare, prevenire și executare a pedepselor penale în privința minorilor.

Pornind de la aceste principii, statul trebuie să identifice direcțiile și să stabilească măsurile concrete pentru combaterea infracționalității, în special a comiterii faptelor infracționale de către minori. În acest context, este importantă necesitatea de a dezvolta o concepție integrată de prevenire a infracțiunilor comise de minori, precum și de a optimiza legislația și practica judiciară în această privință.

Potrivit unei cercetări, realizate de S. Rusanovschi, „se consideră că este necesară elaborarea și adoptarea unui act programatic în această sferă, pentru a asigura coerența și consecvența politicii penale privind minorii. Acest act legislativ ar trebui să reflecte recunoașterea și înțelegerea stării obiective a infracțiunilor comise de minori, determinantul acestora, principiile și ideile de bază ale politicii statului față de minori, precum și soluționarea unor probleme importante, cum ar fi: cooperarea internațională în domeniul combaterii infracțiunilor comise de minori și protecția drepturilor acestora, delimitarea atribuțiilor și problemele de cooperare în această problemă, cooperarea între structurile statale și cele ale societății civile în prevenirea infracțiunilor comise de minori și protejarea drepturilor lor, perspective pe termen maxim și pe termen minim ale politicii penale privind minorii”³⁷.

Din conținutul acestui studiu se desprinde ideea că „analiza politicilor naționale denotă că, în prezent, nu există niciun document care ar conține o

³⁷*Evaluarea cadrului normativ și a practicilor privind implicarea copiilor în procesul penal în Republica Moldova.* / autor: S.Rusanovschi. [online]. Chișinău: Bons Offices, 2014, 84 p., p.37. ISBN: 978-9975-80-922-1. [citat: 26.11.2023]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/1311/file/Raport-Justitie-pentru-copii.pdf>

strategie globală pentru reforma justiției pentru copii. Majoritatea prevederilor referitoare la justiția pentru copii sunt încorporate în documente generale din domeniul justiției. Politicile naționale și locale nu sunt interconectate și abordează vulnerabilitatea copilului mai degrabă în termeni procedurali, decât din perspectiva incluziunii (reabilitare și reintegrare). Chiar dacă guvernul acordă o atenție sporită incluziunii sociale și educaționale, accesul la justiție pare a fi un subiect lipsit de interes. Există totuși câteva politici, enumerate mai jos, care conțin prevederi referitoare la copiii cu risc de a comite infracțiuni sau implicați în asemenea activități, sau care pot fi folosite pentru prevenire”³⁸.

Autorea Florentina Olimpia Muțiu evidențiază că, „după dezvoltarea concepției, nivelul secundar al politicii penale în domeniul infracțiunilor comise de minori este reprezentat de normele de reglementare și de reglementarea activității principalelor subiecte de prevenire a infracțiunilor comise de minori. Aspectul normativ al politicii penale reprezintă punerea în aplicare a normelor legale și reglementărilor privind activitatea de prevenire a infracțiunilor comise de minori. Conceptul de *politică penală preventivă* și evaluarea prevenirii infracționalității trebuie să ia în considerare trei dimensiuni: legislația penală în vigoare cu privire la sistemul de sancțiuni împotriva infractorilor; instituțiile specializate în prevenirea criminalității și în controlul social; criminalitatea și reacția socială împotriva criminalității. Politica penală preventivă (cu strategiile și măsurile specifice, care îi sunt circumscrise) poate avea un impact mai puternic decât politica penală represivă în ceea ce privește diminuarea ratei criminalității și reprezintă o soluție mai eficientă în raport cu costul infracțiunii”³⁹.

Cerințele și recomandările comunității internaționale prezentate în partea anterioară a lucrării sunt un punct de pornire pentru elaborarea politicii penale în ceea ce privește infracțiunile minore. În plus față de acestea, prevederile de bază de natură penală și politică penală sunt cuprinse în Constituția Republicii Moldova.

³⁸ *Evaluarea cadrului normativ și a practicilor privind implicarea copiilor în procesul penal în Republica Moldova*. / autor: S.Rusanovschi. [online]. Chișinău: Bons Offices, 2014, 84 p., p.37. ISBN: 978-9975-80-922-1. [citat: 26.11.2023]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/1311/file/Raport-Justitie-pentru-copii.pdf>

³⁹ MUȚIU, F.O. *Politica penală de prevenire a criminalității. Principii*. [online]. În: *Analele Universității de Vest din Timișoara, seria Drept*, 2013, nr.1, pp.51-70, p.1-2. [citat: 26.11.2023]. Disponibil: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=674177>

Specificul reglementării constituționale a politicii penale constă în faptul că Constituția RM, care are cea mai înaltă forță juridică la formarea și implementarea obiectivelor politicii penale, reprezintă baza juridică inițială pentru principiile justiției, asigură unitatea politicii penale, stabilește drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului, care servesc ca punct de reper legal pentru politica penală, raționalizează politica penală.

Pentru dezvoltarea și implementarea politicii penale în ceea ce privește infracțiunile comise de minori, prevederile următoare ale Constituției Republicii Moldova⁴⁰ au o importanță esențială:

- recunoașterea omului, a drepturilor și libertăților omului ca fiind de cea mai înaltă valoare, iar protecția acestora fiind o obligație a statului (art. 4);
- definirea complexului de drepturi fundamentale ale omului, cum ar fi dreptul la viață (art. 24), dreptul la libertate (art. 4);
- recunoașterea protecției copilului ca o direcție specială a activității statului (art.50);
- stabilirea unui șir de prevederi referitoare la protecția drepturilor omului, ale persoanei acuzate de săvârșirea unei infracțiuni (art.54);
- consolidarea principiilor constituționale de organizare a sistemului judiciar.

Următorul nivel de asigurare normativă a politicii penale pentru minorii care comit infracțiuni este reprezentat de prevederile CP al RM. Din punctul de vedere al teoriei generale a dreptului, acest grup de norme poate fi reprezentat sub forma unui institut juridic de răspundere penală și pedeapsă pentru minori.

În cele din urmă, o componentă importantă a asigurării normative a politicii penale este reprezentată, în opinia noastră, de actele normative ale puterii judecătorești. Specificul normelor de drept penal, create de Curtea Supremă a RM, constă în faptul că acestea nu formulează interdicții de drept penal, deoarece aceasta este prerogativa instanțelor legislative; ele doar le aplică și interpretează, specifică și completează modelul normativ al luptei împotriva infracționalității, prevăzut în CP RM. În acest sens, urmează a recunoaște Hotărârea Plenului Curții Supreme a RM ca parte integrantă a bazei normative a politicii de drept penal în ceea ce privește minorii.

⁴⁰ Constituția RM. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 78 art. 140. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro

Analizând asigurarea normativă a politicii de drept penal în ceea ce privește infractorii minori, trebuie să se acorde atenție necesității perfecționării acestora prin: elaborarea și adoptarea unei legi privind abordarea problemelor actuale cu privire la siguranța minorilor și protecția drepturilor lor ș.a.⁴¹ În procesul de actualizare și perfecționare a legislației privind lupta împotriva infracționalității minorilor, trebuie să se țină cont de faptul că politica de drept penal în ceea ce privește infractorii minori trebuie să fie axată pe reabilitarea acestora și pe prevenirea recidivei, precum și să se respecte drepturile fundamentale ale minorilor, să fie în concordanță cu standardele internaționale relevante.

Abordarea infracțiunilor comise de minori ar trebui să se concentreze asupra asigurării depline a drepturilor și intereselor copilului prin norme din sfera dreptului penal și să urmeze următoarele direcții:

- a) principii maxime de umanizare a legislației penale pentru combaterea infracțiunilor comise de minori;
- b) aplicarea maximă a măsurilor educative în cazul minorilor care comit pentru prima dată infracțiuni ușoare sau mai puțin grave;
- c) aplicarea maximă a măsurilor juridico-penale în cazul minorilor care comit infracțiuni, care nu sunt legate de izolarea de societate;
- d) creșterea rolului și a responsabilității familiei (părinților), școlii și a colectivelor de muncă în asigurarea condițiilor adecvate de viață și educație a minorilor;
- e) identificarea completă și tragerea la răspundere penală a persoanelor care comit infracțiuni împotriva minorilor, care îi implică în activități infracționale sau antisociale, în consumul de substanțe toxice, narcotice etc.;
- f) asigurarea cu mijloace juridico-penale a tuturor drepturilor garantate de Convenția ONU din 1989 cu privire la drepturile copilului⁴².

Esența influenței mediului social studiat asupra comportamentului criminal al minorului constă în formarea alinării psihologice a adolescentului, dezadaptarea și desocializarea, ca determinante principale

⁴¹ ТЕНЧОВ, Э.С. Институты уголовного права: система и взаимосвязь. В: *Советское государство и право*. 1986. №8. cc.60-66, с. 61.

⁴² *Convenția cu privire la drepturile copilului*. 78 p. [online]. [citat: 21.04.2021]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/1401/file/Conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului.pdf>, p. 59.

ale infracționalității minorilor. Conform experților, incapacitatea copiilor de a se adapta, eșecurile proceselor de adaptare socială pot duce la diferite consecințe nefavorabile: situații conflictuale, distrugerea orientărilor valorice ale personalității, comportamente imorale, agresive, ilegale. La copii și adolescenți, eșecurile de adaptare socială apar foarte des și duc la deformări semnificative ale personalității, comportamente deviante, infracțiuni.

Înțelegerea tendințelor principale ale dezvoltării criminalității minorilor, a caracteristicilor sale structurale și a mecanismelor de determinare socio-psihologică (analiza detaliată a acestora nu face parte din obiectul prezentului studiu și necesită o analiză independentă) are o importanță crucială pentru elaborarea unei concepții de politică penală față de infractorii minori, deoarece permite, în conformitate cu principiile justiției și umanismului, să se identifice cele mai eficiente mijloace de influență penală asupra infracționalității și personalității minorului infractor.

Conform cercetărilor și analizelor prezentate, se poate concluziona că bazele politicii penale în raport cu minorul trebuie să fie axate pe protecția și îngrijirea deplină a drepturilor și intereselor copilului. Aceasta implică o abordare umanitară și preventivă în privința minorilor, astfel încât să se evite comportamentul delincvent și să se ofere soluții alternative, precum măsuri educative și de reabilitare, în locul sancțiunilor penale severe și a izolării de societate⁴³.

Astfel, important este de a evidenția specificul aplicării pedepsei închisorii față de minorii care au săvârșit infracțiuni, având în vedere că recurgerea la detenția minorului trebuie să aibă un caracter de *ultimum remedium*. Pentru a realiza aceasta, este necesară o revizuire a legislației și a politicilor publice, în vederea adaptării lor la nevoile specifice ale minorilor și a promovării unor soluții alternative la pedepsele cu închisoarea. De asemenea, este esențială implicarea activă a familiilor, a școlilor și a comunităților în prevenirea infracționalității juvenile prin furnizarea de suport și resurse adecvate.

O politică penală corectă în raport cu minorul trebuie să fie una care are la bază protecția și îngrijirea deplină a drepturilor și intereselor copilului, o abordare umanitară și preventivă, soluții alternative la pedepsele cu

⁴³ RUSU, V. Specificul aplicării pedepsei închisorii față de minori. [online]. În: *Legea și Viața*, 2022, nr.1(S), pp.87-90, p.87. ISSN: 2587-4365/ ISSN: 2587-4373. [cit.: 26.11.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/156249

închisoarea și implicarea activă a familiilor, a școlilor și a comunităților. Aceste măsuri ar putea contribui la reducerea infracționalității delincvenților minori și la crearea unui mediu mai sigur și mai sănătos pentru dezvoltarea copiilor și tinerilor.

3.2. Umanizarea politicii penale în raport cu minorul – subiect al infracțiunii

Transformările democratice au avut un impact semnificativ asupra politicii penale, determinând o schimbare radicală a principiilor fundamentale. În contextul acestor transformări, umanismul și liberalismul au fost recunoscute ca idei-cheie în ceea ce privește politica penală. În plus, juriștii au declarat că principalul obiectiv al reformei politicii penale este „transformarea mecanismului represiv”.

Această schimbare de paradigmă în politica penală își are originea în Conceptul de reformă judiciară din anul 1991 și a fost reflectată în Constituția Republicii Moldova în anul 1994.

În prezent, există o tendință de aplicare a sancțiunii pentru infracțiunile grave și cele mai puțin grave. Cu toate acestea, această abordare nu a dus la o scădere semnificativă a ratei infracționalității, ci, dimpotrivă, infractorii par să devină mai puțin dispuși să accepte responsabilitatea pentru acțiunile lor.

Prin urmare, există nevoia de a găsi noi modalități de a aborda problema infracționalității și de a asigura o politică penală mai eficientă, dar și mai umană. În același timp, în conformitate cu legislația penală în vigoare, instanțele de judecată au dreptul de a aplica minorilor, ca pedeapsă, amenzi și alte sancțiuni, în loc de privare de libertate, ceea ce ar trebui să devină o practică judiciară largă, or, scopul instituției penale nu ar trebui să fie asigurarea unei pedepse excesiv de severe, ci obținerea unei pedepse inevitabile.

Conform opiniei cercetătorului E.F. Pobegailo, „umanizarea relațiilor sociale în general și a relațiilor din domeniul dreptului penal în special constituie o parte semnificativă a dezvoltării progresive a societății. Cu toate acestea, așa cum se observă în mod absolut justificat, reformarea legislației penale și de procedură penală, observată, în special, în ultimul timp, precum și liberalizarea generală a practicii de aplicare a legii, fără o abordare

diferențiată a diferitor categorii de infracțiuni și infractori, nu sunt compatibile cu realitățile criminologice”⁴⁴.

Situația infracțională actuală din Republica Moldova se caracterizează prin creșterea indicilor formelor de criminalitate violente, organizate, profesionale și recidiviste; criminalitatea devine din ce în ce mai coruptă, globalizată și intelectualizată. Analiza situației infracționale din Republica Moldova nu face parte din obiectul prezentului studiu, dar datele statistice și materialele de cercetare specială disponibile vorbesc de la sine. Apare o întrebare rezonabilă: poate, oare, politica penală să fie liberală în astfel de condiții, este justificat, oare, umanismul jurisprudenței?

Este știut că răspunderea penală constituie unul dintre cele mai importante și aplicabile instrumente de implementare a politicii penale a statului. Suntem de acord cu afirmația că obiectivul politicii penale moderne constă în consolidarea eforturilor statului și al tuturor forțelor sănătoase ale societății pentru îmbunătățirea legislației, a organizării, a mijloacelor și a metodelor de prevenire și descoperire a infracțiunilor, a întregii activități judiciare, pentru a asigura o luptă activă și ofensivă împotriva criminalității și a obține o schimbare a situației criminogene. Legea penală, în spiritul principiului umanismului, manifestă o toleranță propulsată față de minori, stabilind atât pedepse penale reduse, cât și posibilități suplimentare de liberare de răspundere penală și de pedepse penale.

Categoriile de infracțiuni comise de minori nu au un impact semnificativ asupra soluției de a alege o condamnare cu suspendare sau de a libera minorul de pedeapsă. Există o ajustare foarte mică, în opinia noastră, la condamnarea minorilor pentru infracțiuni grave și deosebit de grave, în acest grup, procentul de condamnări cu suspendare este mai mic decât totalul minorilor condamnați, iar procentul celor condamnați la executarea pedepsei este mai mare. Excepția o reprezintă categoria minorilor condamnați, care au antecedente penale neispășite, în cazul cărora legiuitorul este mai predispus să aplice pedepse efective.

Pe perioada ultimilor 5 ani, potrivit datelor statistice, cele mai frecvente infracțiuni sunt cele prevăzute de art. 145, 151, 171, 172, 186, 187, 188, 190, 287 CP al R.M.⁴⁵.

⁴⁴ ПОБЕГАЙЛО, Э. Кризис современной Российской уголовной политики. В: *Уголовное право*. 2004. № 3, сс. 132-135., с. 132.

⁴⁵ *Raport privind aplicarea sancțiunelor penale în Republica Moldova*. / Consiliul Europei, 88 p [online]. [citat: 04.05.2023]. Disponibil: <https://rm.coe.int/report-criminal-sanctions-rom/1680a1c6f1>

În cazul minorilor, cele mai recente date statistice privind persoanele condamnate, care execută pedeapsă cu închisoarea în penitenciare la 01.01.2023, arată că infracțiunile comise de către minori sunt: infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei (art. 145-163 CP RM); omor intenționat (145-147 CP RM); vătămare intenționată a integrității corporale sau a sănătății (164-169 CP RM); viol (art. 171 CP); acțiuni violente cu caracter sexual (art. 172 CP RM); acțiuni perverse (art. 175 CP RM); infracțiuni contra drepturilor politice, de muncă și alte drepturi constituționale; infracțiuni contra patrimoniului (art. 186-199 CP RM); violența în familie (201¹ CP RM); huliganism (287 CP RM)⁴⁶.

Prevederile referitoare la alternativele pentru pedeapsa cu închisoarea se aplică infracțiunilor ușoare, mai puțin grave și grave. Având în vedere acest filtru, prima sugestie ar fi să se pună accentul pe infracțiunile ușoare, mai puțin grave și grave, întrucât acestea constituie infracțiunile principale, cărora li se aplică criteriile de selecție. Cu toate acestea, celălalt criteriu, și anume durata executării pedepsei, poate sugera eliminarea sau adăugarea altor tipuri de infracțiuni.

Potrivit Raportului privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2022, elaborat de Administrația Națională a Penitenciarelor din RM⁴⁷, „la 01 ianuarie 2023, în sistemul penitenciar se dețineau 6084 de persoane, față de 6396 ce se dețineau în anul 2021. Astfel, se constată o descreștere a numărului de deținuți cu 312 persoane, ceea ce constituie o scădere cu 4,88%. Numărul total al persoanelor private de libertate în perioada de raport este constituit din:

- condamnați – 5042 (în 2021 – 5251), ceea ce constituie o descreștere cu 3,98%;
- preveniți – 1037 (în 2021 – 1134), ceea ce constituie o descreștere cu 8,55%;
- arestați contravențional – 5 (în 2021 – 11), ceea ce constituie o descreștere cu 54,55%;

⁴⁶ *Date statistice privind persoanele condamnate care execută pedeapsa cu închisoarea în penitenciare la 01.01.2023.* [online]. [citat: 04.05.2023. Disponibil: <https://drive.google.com/file/d/1vhk5DVN86OffMSi5Ivk1BPgk7ryevR1l/view>

⁴⁷ *Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2022.* Chișinău, 2023. 62 p., p.4. [online]. [citat: 04.05.2023. Disponibil: <https://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant-semestriale-anuale>

- femei – 326 (în 2021 – 370), ceea ce constituie o descreștere cu 11,89%;
- minori (băieți/fete) – 34/1 (în 2021 – 58/1), ceea ce constituie o descreștere cu 40,68%;
- ex-funcționari publici – 102 (în 2021 – 117), ceea ce constituie o descreștere cu 12,82%;
- condamnați la detențiune pe viață – 128 (în 2021 – 127), ceea ce constituie o creștere cu 0,79%.

Când se pun în discuție, problemele de implementare a politicii penale în ceea ce privește infractorii minori, trebuie subliniat faptul că numărul minorilor aflați în detenție nu poate fi considerat un indicator al umanității. Astfel, este mai important nu numărul minorilor privați de libertate, ci condițiile lor de detenție și educare. Este adevărat că situația în care fiecare al treilea sau al patrulea infractor minor care se află în detenție educativă nu inspiră optimism.

În context, potrivit Raportului de evaluare a respectării drepturilor copiilor aflați în detenție în legătură cu urmărirea penală sau executarea pedepsei, elaborat de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, „s-au realizat progrese în ceea ce privește minorii care sunt trimiși la închisoare, ca ei să nu mai fie ținuți împreună cu adulții, ci în unități speciale pentru minori. Totuși, cel mai adesea, nu numai că aceste unități oferă condiții materiale precare, dar, din cauza lipsei de personal specializat, deținuții minori sunt supuși unui regim sărăcăcios, iar sprijinul și supravegherea rămân inadecvate. Aceasta înseamnă că minorii nu beneficiază de activități de formare educațională și profesională care să-i pregătească pentru viață, necesare pentru reintegrarea lor în comunitate atunci când sunt eliberați”⁴⁸.

Considerăm că reducerea volumului reprimării penale împotriva minorilor poate avea loc, dacă s-ar purcede la diferite moduri de reprimare, precum: prin creșterea proporției de condamnați condiționați, prin aplicarea pedepselor alternative privării de libertate sau prin aplicarea formelor de răspundere care nu implică privarea de libertate. Însă, din studierea legii penale și a practicii de aplicare a normelor juridice, rezultă că în condițiile în

⁴⁸ *Evaluarea respectării drepturilor copiilor aflați în detenție în legătură cu urmărirea penală sau executarea pedepsei*. Raport tematic. p. 12. [online]. [citat: 04.05.2023. Disponibil: <https://ombudsman.md/post-document/raport-evaluarea-respectarii-drepturilor-copilor-aflati-in-detentie-in-legatura-cu-urmarirea-penala-sau-executarea-pedepsei-3/>]

care se face imposibil, efectiv, de a aplica minorilor alte pedepse penale, precum amendă, muncă în folosul comunității, privarea de dreptul de a practica anumite activități, în condițiile lipsei acute de instituții speciale de educație și reabilitare, singura pedeapsă penală disponibilă pentru minori va continua să fie privarea de libertate.

Este necesar să se limiteze sfera de aplicare a condamnării cu suspendare în anumite limite, astfel încât această măsură să nu fie utilizată ca o „scăpare”, pentru a reduce răspunderea penală la *minimumul minim*.

Autorul M. Guseinov indică, în mod justificat, că „tendențele liberale nefondate în aplicarea condamnării cu suspendare sunt în contradicție cu natura acestei instituții și cu recomandările științifice referitoare la aplicarea sa; sub pretextul umanizării pedepsirii și invocând o anumită supraaglomerare a locurilor de detenție, instanțele de judecată manifestă o blândețe nejustificată, subminând efectiv puterea punitivă a pedepsei, anulând rolul său ca instrument principal în lupta împotriva criminalității”.⁴⁹

În sistemul de pedepse penale existent în Republica Moldova, din cele nouă tipuri principale de pedepse pot fi aplicate efectiv doar șase (amendă, interdicție de a exercita activități sau funcții anumite, munca în folosul comunității, munca neremunerată în folosul comunității, detenție pe o perioadă determinată și detenție pe viață). Dintre acestea, doar cinci pot fi aplicate minorilor, iar trei din ele, și anume amenda, interdicția de a exercita anumite activități și munca neremunerată în folosul comunității, nu corespund gradului de influență punitivă pentru majoritatea infracțiunilor comise de minori. Prin urmare, rezultă că instanța de judecată care aplică legea are la dispoziție, în mod practic, un singur tip de pedeapsă, aceasta fiind detenția pe o perioadă determinată.

O asemenea situație, în opinia noastră, nu poate fi considerată acceptabilă. Or, eficacitatea condamnării cu suspendare depinde direct de capacitatea instanței de a prognoza corect comportamentul infractorului minor.

Cu toate acestea, indiferent de faptul cât de individual și corect procedează judecătorul în aplicarea pedepsei, este, practic, imposibil de a prezice integral comportamentul ulterior al condamnatului în timpul executării pedepsei, după cum este ireal și de a determina cu suficientă precizie durata necesară minorului pentru corectarea sa.

⁴⁹ ГУСЕЙНОВ, М. Г.-Р. Условное осуждение и тенденции в практике его применения (по материалам Республики Дагестан). Автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Махачкала, 2003. 25 с., с. 15.

La nivelul aplicării legii, prioritatea dezvoltării politicii penale în ceea ce privește infractorii minori ar trebui să constea nu atât în aplicarea pedepsei penale, cât în aplicarea unor forme speciale de implementare a răspunderii penale, care nu sunt legate de aplicarea unei pedepse penale, ci, mai degrabă, de extinderea practicii aplicării măsurilor de constrângere cu caracter educativ și de reeducare, cu plasarea minorului într-o instituție specială de reeducare.

Codul Penal al Republicii Moldova a permis aplicarea de măsuri de constrângere educative pentru minorii care au săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, în scopul de a fi eliberați de răspundere, și pentru minorii care au comis infracțiuni ușoare, mai puțin grave și grave, în scopul de a fi eliberați de pedeapsa penală.

Potrivit unei cercetări, realizate de S. Rusanovschi, „umanizarea legislației a dus la faptul că liberarea minorilor de răspunderea penală pentru infracțiuni ușoare a devenit obligatorie, cu aplicarea de măsuri de reabilitare și de asistență socială, dar cu excepția cazurilor de recidivă și a unor cazuri de infracțiuni violente. Aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ nu depinde acum de faptul că infracțiunea ușoară sau mai puțin gravă a fost comisă pentru prima oară sau repetat; în plus, legea permite acum plasarea minorilor care au comis nu numai infracțiuni mai puțin grave, ci și grave, într-un centru de plasament special de educație. Unele centre dispun de pedagogi sociali, care acordă asistență și monitorizează situația copiilor în situații de risc sau implicați în acțiuni infracționale”⁵⁰.

Într-o speță, în cauza penală de învinuire a lui S.A., S.M. și T.C. „de comiterea infracțiunii prevăzute de art. art. 287 alin. (2) lit. b) Cod penal, fără antecedente penale, prin sentința judecătorei Hîncești, sediul Central, instanța de judecată a hotărât de a-i recunoaște vinovați pe S.A. și S.M. de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 287 alin. (2) lit b) Cod penal și a-i condamna în baza acestei Legi, cu aplicarea art. 364¹ alin. (8) CPP, la pedeapsa cu închisoare pentru 2 (doi) ani, cu executarea pedepsei în penitenciar de tip semiînchis. În conformitate cu prevederile art. 90 Cod penal, executarea pedepsei cu închisoarea, stabilită în privința lui S.A. și S.M.

⁵⁰ *Evaluarea cadrului normativ și a practicilor privind implicarea copiilor în procesul penal în Republica Moldova.* / autor: S.Rusanovschi. [online]. Chișinău: Bons Offices, 2014, 84 p., p.38. ISBN: 978-9975-80-922-1. [citat: 26.11.2023]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/1311/file/Raport-Justitie-pentru-copii.pdf>

se suspendă condiționat pe un termen de probă de 2 (doi) ani și urmează să nu se execute pedeapsa aplicată, dacă, în termenul de probă, condamnatul nu va săvârși o nouă infracțiune și, prin respectarea condițiilor termenului de probă, va îndreptăți încrederea ce i s-a acordat. Totodată, instanța a dispus de a se înceta procesul penal în cauza penală privind învinuirea lui T.C. de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 287 alin. (2) lit. b) Cod penal, cu liberarea acestuia de răspundere penală, cu aplicarea lui T. C. a măsurii de constrângere cu caracter educativ – încredințarea minorului pentru supraveghere părinților. Se explică lui T.C. că, potrivit prevederilor art. 104 alin. (4) Cod penal, în cazul eschivării sistematice a minorului de la măsurile de constrângere cu caracter educativ, la propunerea organului de stat specializat, instanța de judecată le anulează și stabilește o pedeapsă prevăzută de lege pentru fapta săvârșită”⁵¹.

Analiza practicii aplicării răspunderii penale în cazul minorilor arată că societatea se află încă la stadiul de dezvoltare a măsurilor de influență asupra minorilor infractori, în care pedeapsa penală, legată de privarea de libertate și condamnarea cu suspendare, adică lăsarea minorului în mediul social, reprezintă, practic, singurele alternative posibile în toate cazurile de reacționare judiciară.

Implementarea formelor de răspundere penală mai umane sau alternative este stopată din mai multe considerente, printre care: lipsa de finanțare a sistemului de combatere a infracțiunilor minorilor, insuficiența fundamentală teoretică a posibilității lor de aplicare, insuficiența legislației penale, erorile în sistemul de prevenire a infracțiunilor minorilor, atitudinea continuă a justiției de drept de a acorda prioritate măsurilor de constrângere în lupta împotriva infracționalității etc.

Considerăm că cele mai promițătoare dintre ele, în prezent, sunt:

- 1) aplicarea mai largă în practică a aspectului privind prevenirea comiterii infracțiunilor;
- 2) introducerea conceptului de *justiție restaurativă*;
- 3) crearea rapidă a unui sistem de justiție juvenilă, fie a instanțelor pentru minori;
- 4) formarea în fiecare subiect a unei infrastructuri complete de prevenire a neglijenței și a infracțiunilor minorilor și de executare a pedepselor în cazul lor;

⁵¹ Dosarul nr. 1-176/21 1-21093210-32-1-22062021, Arhiva judecătoreiei Hîncești, sediul Central.

- 5) finanțarea suficientă a sistemului de prevenire și executare a pedepselor de către minori;
- 6) implicarea instituțiilor societății civile ș.a. în soluționarea problemelor de reabilitare și de resocializare a minorilor infractori.

Umanizarea politicii penale în raport cu minorul reprezintă o tendință importantă și o necesitate în cadrul sistemelor juridice moderne. Această abordare este ghidată de ideile umanismului și liberalismului, care pun accent pe drepturile și demnitatea umană. În ceea ce privește minorii, abordarea expusă tinde să garanteze că minorii sunt tratați cu respect și că li se oferă oportunități de reabilitare și reintegrare în societate. Astfel, prin aplicarea unor pedepse penale mai puțin severe pentru infracțiunile minore, politica penală umanistă urmărește să evite impactul negativ și dăunător pe care acestea le-ar putea avea asupra dezvoltării psihologice și morale a minorilor.

Prin urmare, minorii pot beneficia de servicii de consiliere, educație și alte forme de asistență socială, care îi pot ajuta să-și dezvolte abilitățile, să-și schimbe comportamentul și conduita, să-și dezvolte valorile sociale. În plus, politica penală umanistă urmărește să abordeze cauzele comportamentului infracțional al minorilor, cum ar fi sărăcia, lipsa accesului la educație, discriminarea ș.a., or, anume prin cunoașterea acestor probleme se poate preveni apariția infracțiunilor în rândul minorilor și se poate crea un mediu eficient al dezvoltării sănătoase și responsabile a minorilor.

3.3. Liberarea minorului de răspunderea penală

Potrivit unor autori, „liberarea de răspundere ar putea fi definită drept excluderea consecințelor negative ale aplicării forței de constrângere a statului, în condițiile legii, pentru persoana care a comis fapta ilicită. Existența acestei instituții exprimă realizarea principiului fundamental al legalității. Instituția liberării de răspundere juridică urmează a fi diferențiată de cea a încetării răspunderii juridice, a circumstanțelor ce exclud răspunderea juridică, răspunderea juridică nerealizată. Delimitând noțiunile de *liberare de răspundere* și cea de *liberare de pedeapsă*, ajungem la concluzia că ultima este o parte a celei dintâi”⁵².

⁵² DOBÎNDĂ, V. Unele considerente referitor la liberarea de răspundere a subiectului răspunderii juridice la diferite etape de manifestare a acesteia. [online]. În: *Legea și viața*, 2020, nr.10-

Autorul V. Dobîndă relevă că „menirea socială a instituției liberării de răspundere este de a nu admite o sancționare nejustificată: este incorect, inuman și inequitabil să fie sancționat cel ce nu merită, doar pentru a trezi frica la ceilalți membri ai societății. Instituția se aplică în dreptul Republicii Moldova în legătură cu realizarea principiilor fundamentale precum legalitatea, echitatea, umanismul, individualizarea răspunderii juridice”⁵³.

În literatura de specialitate se menționează că „liberarea de răspundere penală, ca formă de realizare a răspunderii penale, urmează a fi delimitată de liberarea de pedeapsă penală, care se include ca element al procesului de realizare a răspunderii penale, cu efect de diferențiere. Odată cu dispunerea liberării de răspundere penală, are loc realizarea răspunderii penale în această formă, însă în raport cu liberarea de pedeapsă penală, inițierea realizării răspunderii penale precede liberarea de pedeapsă penală”⁵⁴.

În literatura de specialitate se mai precizează că „liberarea de răspundere penală reprezintă un real mijloc juridic cu un bogat potențial antiinfracțional, exploatarea la maxim însă a întregului său randament poate fi posibilă doar în prezența unor cunoștințe ample și veridice despre această instituție, obținute în rezultatul investigării ei sub diferite aspecte”⁵⁵.

Astfel, liberarea de răspunderea penală este o instituție juridică, care constă în liberarea de vinovăție a persoanei care a comis o infracțiune, având la bază motivul că nu se atestă existența condițiilor necesare și pertinente pentru a-l putea trage la răspundere pentru infracțiunea comisă.

11 (346-347), pp.29-34, p. 33. ISSN: 2587-4365/ISSNe: 2587-4373. [cit: 09.09.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/114181

⁵³ DOBÎNDĂ, V. Unele considerente referitor la liberarea de răspundere a subiectului răspunderii juridice la diferite etape de manifestare a acesteia. [online]. În: *Legea și viața*, 2020, nr.10-11 (346-347), pp.29-34, p. 33. ISSN: 2587-4365/ISSNe: 2587-4373. [cit: 09.09.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/114181

⁵⁴ DOBÎNDĂ, V. Unele considerente referitor la liberarea de răspundere a subiectului răspunderii juridice la diferite etape de manifestare a acesteia. [online]. În: *Legea și viața*, 2020, nr.10-11 (346-347), pp.29-34, p. 30. ISSN: 2587-4365/ISSNe: 2587-4373. [cit: 09.09.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/114181

⁵⁵ ENACHI, Gh. Particularitățile de aplicare a liberării de răspundere penală a minorilor. [online]. În: *Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ / Mater. Conf. Științ., Cahul, 14 decembrie 2017. Ediția a 3-a, 2017*, pp.103-110, p. 103. [cit: 07.08.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/114441

Această instituție este printre instituțiile fundamentale ale dreptului penal și este menită să protejeze persoanele care nu pot fi considerate responsabile pentru faptele lor.

În general, există două moduri prin care poate fi liberată o persoană de răspunderea penală: fie prin excluderea elementului subiectiv al infracțiunii, fie prin excluderea elementului obiectiv al acesteia.

Excluderea elementului subiectiv se referă la situațiile în care persoana acuzată de infracțiune nu a avut intenția să săvârșească respectiva infracțiune sau nu a avut capacitatea de a înțelege natura actului săvârșit. De exemplu, dacă o persoană a săvârșit o infracțiune într-o stare de inconștiență sau într-o stare de boală mintală, atestându-se elementele iresponsabilității, aceasta poate fi liberată de răspunderea penală.

Excluderea elementului obiectiv, pe de altă parte, se referă la situațiile în care fapta comisă nu întrunește elementele componenței de infracțiune. De exemplu, dacă o persoană a săvârșit o acțiune/inacțiune considerate ca infracțiune, dar a comis-o într-un mod care nu a produs prejudicii sau nu a pus în pericol bunurile sau viața altor persoane, aceasta, similar, poate fi liberată de răspunderea penală.

Astfel, potrivit Codului Penal al RM, liberarea de răspundere penală a minorilor este prevăzută de art. 54 CP al RM și, conform acestuia, liberarea este posibilă doar în cazul când sunt respectate următoarele condiții:

- persoana este minoră, adică nu a împlinit vârsta de 18 ani;
- infracțiunea este comisă de minor pentru prima dată;
- infracțiunea este ușoară sau mai puțin gravă;
- corectarea minorului este posibilă, fără ca acesta să fie atras la răspundere penală.

Liberarea de răspundere penală a minorilor, prevăzută de art. 54 CP al RM, nu exclude posibilitatea liberării minorilor în baza celorlalte modalități de liberare, stipulate de alte articole ale Codului penal.

Prin urmare, deducem cu certitudine că minorul poate să fie liberat de răspundere penală, în conformitate cu toate modalitățile prevăzute de art. 53 CP, care stabilește expres: „Persoana care a săvârșit o faptă ce conține semnele componenței de infracțiune poate fi liberată de răspundere penală de către procuror, în cadrul urmăririi penale, și de către instanța de judecată, la judecarea cauzei, în cazurile:

- a) minorilor;
- b) tragerii la răspundere contravențională;
- c) renunțării de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii;
- d) căinței active;
- e) schimbării situației;
- f) liberării condiționate;
- g) prescripției de tragere la răspundere penală”⁵⁶.

Este important de menționat că liberarea de răspunderea penală nu înseamnă că persoana învinuită de comiterea unei infracțiuni nu va fi pedepsită astfel. În circumstanțele enunțate, persoana poate fi supusă altor forme de sancțiuni sau măsuri prevăzute de alte norme juridice.

Astfel, „în cazul liberării de răspundere penală a minorului, conform art. 53 lit. a) și art. 54 CP RM, persoanelor eliberate de răspundere penală în conformitate cu ele li se vor aplica măsuri de constrângere cu caracter educativ”⁵⁷.

Lista măsurilor educative de constrângere, aplicabile minorilor, este prevăzută exhaustiv de art. 104 CP RM, regăsindu-se, astfel: „avertismentul; încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat; obligarea minorului să repare daunele cauzate. La aplicarea acestei măsuri, se ia în considerare starea materială a minorului; obligarea minorului de a urma un curs de reabilitare psihologică; obligarea minorului de a urma cursul de învățământ obligatoriu; obligarea minorului de a participa la un program probațional”⁵⁸.

Așadar, rezultă că liberarea de răspundere penală a minorilor, prevăzută de art. 54 CP al RM, este o instituție a dreptului penal, a cărei menire în domeniul social este reeducarea infractorilor minori în afara limitelor răspunderii penale, prin aplicarea minorilor a măsurilor educative.

⁵⁶ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

⁵⁷ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

⁵⁸ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

După cum s-a menționat, liberarea de răspundere penală a minorilor nu exclude liberarea minorilor care au comis infracțiuni potrivit celorlalte modalități de liberare, prevăzute de legea penală, aceasta fiind strict aplicabilă persoanelor care, la momentul admiterii deciziei de liberare, nu au atins vârsta de 18 ani. Prin urmare, vârsta minoratului, prevăzută în conținutul art. 54 CP al RM, trebuie să existe atât la momentul săvârșirii infracțiunii, cât și la momentul liberării de răspundere penală a minorului. În acest sens, prezența condiției legale manifestate prin „săvârșirea infracțiunii pentru prima oară”, ce rezultă din conținutul art. 54 CP al RM, crește esențial potențialul de reeducare al minorilor infractori în afara limitelor răspunderii penale, prin aplicarea anume a măsurilor educative.

Având în vedere importanța măsurilor de constrângere cu caracter educativ în procesul de liberare de răspundere penală, evidențiem că, potrivit autorului Yu. E. Pudovockin, „indiferent de subiectul aplicării măsurii de constrângere cu caracter educativ, acestea liberează minorii de răspunderea penală și, prin urmare, reprezintă măsuri cu caracter social. Măsurile de constrângere cu caracter educativ pot fi de natură legislativă, în cazul în care sunt aplicate de către instanța de judecată”⁵⁹.

Autorul P.V. Ivanov susține că „măsurile de constrângere cu caracter educativ sunt măsuri de coerciție legislativă, aplicate de instanța de judecată, care au un efect de pedeapsă educativă asupra minorului ce a comis o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, ele nu constituie o pedeapsă penală și sunt aplicate pentru liberarea minorului de răspundere penală sau de pedeapsă penală, în scopul corectării sale și a avertizării generale”⁶⁰.

În procesul de liberare de răspundere penală, se abordează și caracteristicile personalității minorului, ce constituie o bază pentru aplicarea art. 54 CP RM, în cazul săvârșirii de către minor a unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, deoarece „gradul de pericol social al personalității inculpatului este evaluat independent” și „este un fundament independent pentru liberarea de răspundere penală sau de pedeapsă”.

⁵⁹ ПУДОВОЧКИН, Ю.Е. *Ответственность несовершеннолетних в уголовном праве: история и современность*. Ставрополь: Изд-во СГУ, 2002. 256 с., с. 203.

⁶⁰ ИВАНОВ, П.В. *Принудительные меры воспитательного воздействия в уголовном праве*. Дисс..канд. юрид. наук. Ставрополь, 2003. 183 с., с. 79.

În același timp, este important să evidențiem că, de fapt, caracteristicile personalității unui minor nu sunt unicul suport pentru aplicarea art. 54 CP RM, în context, anume liberarea de răspundere penală poate fi pusă în aplicare, în cazul în care sunt prezente două circumstanțe simultan – gradul mic de pericol social al personalității inculpatului și gradul mic de pericol social al infracțiunii săvârșite.

Prin urmare, caracteristicile și categoria infracțiunii influențează decizia cu privire la liberarea de răspundere penală. În acest caz, limitarea la încadrarea unor infracțiuni la categoria infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave nu este suficientă, or este esențială evaluarea nivelului de pericol al infracțiunilor în cadrul aceleiași categorii, precum și compararea nivelului de pericol al infracțiunilor încadrate de legiutor în categorii diferite.

Autorea T. A. Lesnievski-Kostareva evidențiază că „gradul de exprimare a caracteristicilor obiective și subiective ale faptelor care se încadrează într-o categorie sau alta de infracțiuni poate fi diferit. Categoria infracțiunii nu determină în mod clar concluzia cu privire la nivelul pericolului social al acesteia. Cu toate acestea, o astfel de caracterizare a infracțiunilor, în cazul liberării minorului de pedeapsă penală, ar trebui abordată doar dacă persoana minoră oferă motive legale pentru liberarea sa atât de răspundere, cât și de pedeapsă, deoarece criteriul pericolului infracțiunii comise joacă un rol principal în aproape toate formele de liberare de responsabilitate”⁶¹.

Prin urmare, atunci când se analizează infracțiunile comise de minori și se aplică instituția liberării de răspundere penală, cu instituirea măsurilor de constrângere educative, urmează obligatoriu să se acorde o atenție deosebită caracteristicilor minorului și personalității acestuia.

În contextul dat, în procesul de liberare de răspundere penală, cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ, în fapt, scopul și sensul acestor măsuri, aplicate în schimbul unei pedepse penale, constă în intervenirea de către stat în educația persoanei care a comis infracțiuni, cu scopul de a preveni orice recidivă și de a împiedica săvârșirea altor infracțiuni de către minor.

Mai mult, considerăm că aplicarea acestor măsuri cu caracter educativ și urmarea lor de către minor în mod corespunzător ar trebui să ofere minorului posibilitatea de a învăța și de a-și dezvolta abilități noi, comportamente sănătoase, o conduită corespunzătoare, de a deveni o personalitate

⁶¹ ЛЕСНИЕВСКИ-КОСТАРЕВА, Т.А. Дифференциация уголовной ответственности: теория и законодательная практика. Москва: Норма, 1998. 296 с., с. 140.

demnă ș.a., în locul executării unei pedepse penale, eventual, privative de libertate.

Astfel, prin alegerea personalizată de către instanța de judecată a unei măsuri cu caracter educativ, în locul pedepsei, se urmărește să se creeze condiții pentru o dezvoltare pozitivă și pentru formarea unor valori decente și atitudini corecte privind modul de trai.

După cum menționează autorii ruși I. M. Tiajcovoi, N. F. Kuznetov, „esența acestor măsuri demonstrează clar denumirea lor. Măsurile de reeducare obligatorii sunt, în esența lor, măsuri educative. Scopul instanței de judecată, prin aplicarea acestor măsuri, este de a influența adolescenții prin convingere, aducându-le la cunoștință inacceptabilitatea comiterii infracțiunilor”⁶².

Astfel, măsurile de constrângere cu caracter educativ se vor aplica la liberarea de răspundere penală a minorului și au anumite particularități caracteristice, evidențiate *infra*.

Avertismentul, din punctul de vedere al impactului educativ, „este o metodă de natură psihologică, menită să trezească în minor sentimentul de regret, să-l facă să-și revizuiască atitudinea față de interesele celorlalți, față de societate, să-și schimbe atitudinea față de necesitatea respectării normelor juridice”⁶³.

Avertismentul reprezintă o muștrare a minorului și constă în justificarea și explicarea minorului a pericolului ce-l semnifică fapta penală, comisă de către minor, a consecințelor și prejudiciilor survenite în urma săvârșirii infracțiunii, cu prevenirea minorului că, în cazul comiterii unor noi infracțiuni, în privința minorului vor fi luate măsuri de constrângere mai exigente, în special, prin aplicarea pedepsei penale, cu toate consecințele legale.

Autoarele A. Bolocan–Holban, M. Strulea menționează că „avertismentul, fiind o măsură educativă determinată de săvârșirea de către minor a unor fapte de un nivel redus de gravitate sau determinate de anumite împrejurări, constă în dojenirea minorului, evidențierea pericolului social al faptei comise, în atenționare și preîntâmpinare că, în cazul săvârșirii de noi

⁶² Курс уголовного права. Общая часть. Т. 2. Учение о наказании. Учебник для вузов / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. Москва: ИКД Зерцало-М, 2002. 464 с., с. 334. ISBN: 5-94373-035-4.

⁶³ ТКАЧЕВ, В.Н. Освобождение несовершеннолетних от уголовной ответственности по Уголовному Кодексу Российской Федерации. Ростов-на-Дону, 2001. с. 42.

infracțiuni, față de el vor fi luate măsuri mai severe, inclusiv prin aplicarea pedepsei, cu toate consecințele negative prevăzute de legea penală”⁶⁴.

Autorii C. Rusnac, A. Andronache menționează că „avertismentul reprezintă și o admonestare a minorului, care constă în explicarea acestuia a pericolului pe care îl prezintă fapta comisă, și o preîntâmpinare de a nu săvârși noi infracțiuni. Această măsură educativă poate fi aplicată temeinic minorilor în vârstă de 14–15 ani, în cazul săvârșirii de infracțiuni neînsemnate (ușoare sau mai puțin grave), al căror pericol social caracteristic infracțiunii concrete nu este evident pentru adolescenții de această vârstă. Factorul negativ, prezent în cazul aplicării acestei măsuri, este că ea nu va avea efect, fără o explicație nu numai a consecințelor juridice, lucru pe care îl poate face judecătorul, dar și a semnificației sociale, de fapt, a celor săvârșite, lucru pe care trebuie să-l facă un psiholog, al cărui rol, după fixarea măsurii de către judecător, nu este clar deloc”⁶⁵.

Conform art. 291 alin. (2) CE RM, „avertismentul, ca măsură de constrângere, se face în scris, contra semnătură, în termen de 5 zile, în sediul organului de probațiune, în a cărui rază teritorială se află domiciliul minorului. Organul de probațiune informează, în termen de 5 zile, instanța de judecată care a examinat cauza în fond despre executarea hotărârii sau, după caz, procurorul – despre executarea ordonanței”⁶⁶.

Măsura „încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat constă în transmiterea obligației și împuternicirea persoanelor nominalizate (părinți, tutori, curator, rudă apropiată, organele de tutelă și curatelă ș.a.) de a exercita un control asupra comportamentului minorului încredințat, de a întreprinde diverse activități educative, care au ca scop îndepărtarea

⁶⁴ BOLOCAN-HOLBAN, A., STRULEA, M. Importanța și rolul măsurilor de constrângere cu caracter educativ. [online]. În: *Studia Universitas Moldaviae*, Seria Științe Sociale, 2017, nr. 3 (103), pp.82-87. pp. 84-85 [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2017/01/10.-p.82-87.pdf>

⁶⁵ RUSNAC, C., ANDRONACHE, A. *Justiția pentru copii*, Suport de curs. Chișinău: Cartea Militară, 2019, 250 p., p. 59. ISBN 978-997503362-6-0.

⁶⁶ Codul de Executare al Republicii Moldova / Cod nr. 443 din 24.12.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 214 – 220, art.704, din 05.11.2010. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122067&lang=ro

minorului de mediul criminal și contribuirea la formarea unei personalități socializate și care nu ar recidiva ulterior”⁶⁷.

O asemenea măsură este efectivă, doar dacă mediul familial sau mediul care înconjoară minorul au un efect și un impact pozitiv asupra minorului și pot exercita un control corespunzător asupra lui. Astfel, rezultă că această măsură de constrângere educativă este inefficientă și iluzorie, atunci când minorul se va transmite sub supraveghere unei persoane necorespunzătoare, care are un impact negativ asupra lui.

Potrivit art. 291 alin. (3) CE RM, „Organul de probațiune în a cărui rază teritorială se află domiciliul minorului asigură primirea semnăturilor persoanelor responsabile pentru plasarea, ca măsură de constrângere a minorului sub supravegherea părinților, a persoanelor care îi înlocuiesc sau a organelor specializate de stat. Organul de probațiune informează, în termen de 5 zile, instanța de judecată care a examinat cauza în fond despre executarea hotărârii sau, după caz, procurorul – despre executarea ordonanței”⁶⁸.

După cum menționează unii autori, „transmiterea sub supraveghere este oportună atunci când părinții sau persoanele care îi înlocuiesc mai au încă influență asupra minorului, evaluează corect ceea ce a făcut acesta, pot asigura în viitor un comportament adecvat al minorului și pot exercita un control zilnic asupra lui. Fără explorarea completă a datelor cu privire la relațiile minorului cu părinții, încredințarea minorului sub supravegherea părinților săi poate duce la o greșeală în aplicarea acestei măsuri”⁶⁹.

Însă, după cum se afirmă în literatura de specialitate, „legea nu cere acordul părinților sau al persoanelor care îi înlocuiesc pentru a-și asuma supravegherea minorului, nu există nicio responsabilitate a părinților (sau a persoanelor care îi înlocuiesc) pentru neexecutarea hotărârii judecătorești

⁶⁷ BOLOCAN-HOLBAN, A., STRULEA, M. Importanța și rolul măsurilor de constrângere cu caracter educativ. [online]. În: *Studia Universitas Moldaviae*, Seria Științe Sociale, 2017, nr. 3 (103), pp.82-87, p. 85. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2017/01/10.-p.82-87.pdf>

⁶⁸ Codul de Executare al Republicii Moldova / Cod nr. 443 din 24.12.2004. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 214–220, art.704, din 05.11.2010. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122067&lang=ro

⁶⁹ OPALCO, A. Eficiența încredințării minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor speciale de stat ca măsură de constrângere cu caracter educativ. [online]. În: *Revista Națională de Drept*, 2012, nr.8 (143), pp.42-48, p.42. ISSN: 1811-0770/eISSN: 2787-411X. [citat: 12.03.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/40296

definitive privind aplicarea acestei măsuri de constrângere cu caracter educativ, dar, practic, aceste măsuri sunt necesare, altfel se pierde sensul în încredințarea minorului sub supravegherea părinților sau a persoanelor care îi înlocuiesc. Având drept scop supravegherea, sancțiunea nu delimitează libertatea și nu constrânge în libertate, iar spre deosebire de alte măsuri, nu e privativă de libertate”⁷⁰.

În următoarea speță a fost aplicată măsura prenotată, astfel, „în cauza penală de învinuire lui A.D. de comiterea infracțiunii prevăzute de art. 186 alin. (2) lit. c), d) Cod penal, fără antecedente penale, în conformitate cu prevederile art.54 Cod penal al RM, prin sentința judecătorei Hîncești, sediul Ialoveni, instanța de judecată a hotărât de a înceta procesul penal în cauza penală de învinuire a lui A.D. în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.186 alin.(2) lit. lit.c),d) Cod penal al RM, liberându-l pe A.D. de răspundere penală, în baza art.54 Cod penal RM, cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ. A încredința pe minorul A.D. sub supravegherea părinților”⁷¹.

O altă măsură este obligarea minorului de a repara daunele cauzate, care constă în recuperarea prejudiciului cauzat victimei sau altor persoane prin săvârșirea de către minor a infracțiunii. În literatura de specialitate se relevă că, „la aplicarea acestei măsuri, se ia în considerare starea materială a minorului (dacă acesta este salarizat, are bursă, pensie, altă proprietate ori economii personale, dacă el poate repara de sine stătător dauna cauzată. Aceasta nu exclude situația în care părinții sunt de acord, la înțelegere cu partea vătămată, să repare dauna cauzată”⁷².

Potrivit art. 291 alin. (4) CE RM, „hotărârea instanței de judecată sau, după caz, ordonanța procurorului privind obligarea minorului de a repara prejudiciile cauzate, ca măsură de constrângere, se transmite spre executare organului de probațiune, în a cărui rază teritorială se află domiciliul

⁷⁰ OPALCO, A. Eficiența încredințării minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care Îi înlocuiesc sau organelor speciale de stat ca măsură de constrângere cu caracter educativ. [online]. În: *Revista Națională de Drept*, 2012, nr.8 (143), pp.42-48, p.42. ISSN: 1811-0770/eISSN: 2787-411X. [citat: 12.03.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/40296

⁷¹ Dosarul nr.1-163/1932-1-2950-23052019, Arhiva judecătorei Hîncești, sediul Ialoveni.

⁷² BOLOCAN-HOLBAN, A., STRULEA, M. Importanța și rolul măsurilor de constrângere cu caracter educativ. [online]. În: *Studia Universitas Moldaviae*, Seria Științe Sociale, 2017, nr. 3 (103), pp.82-87, p. 85 [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2017/01/10.-p.82-87.pdf>

minorului. În termen de 5 zile, organul de probațiune informează instanța de judecată despre executarea hotărârii sau, după caz, procurorul – despre executarea ordonanței”⁷³.

Potrivit unor autori, „obligarea minorului de a repara dauna cauzată se aplică în următoarele cazuri: 1) când minorul este obligat să întoarcă persoanei vătămate obiectul sustras sau alt obiect echivalent celui dispărut, dacă persoana vătămată acceptă; 2) când minorul poate repara în bani costul obiectului sau dauna cauzată, stabilită de către materialele cauzei sau la înțelegerea părților; 3) când dauna cauzată urmează să fie reparată de către făptuitorul minor prin munca lui proprie. La aplicarea acestei măsuri trebuie să se ia în considerare starea materială a minorului, prezența surselor de venit proprii, angajarea în câmpul muncii etc.”⁷⁴

Cu privire la altă măsură, și anume obligarea minorului de a urma un curs de tratament medical de reabilitare psihologică, în literatura de specialitate se evidențiază că acest curs de reabilitare psihologică pe care trebuie să-l urmeze un minor delincvent constă în „asistența psihologică în mod avansat, utilizând tehnici psihoterapeutice – cognitiv-comportamentale, rațional-emotive etc., scopul reabilitării psihologice fiind facilitarea bunei conduite și a readaptării la viața socială. Autorii consideră că, în acest sens, ca real suport servește activitatea Serviciului de asistență psihopedagogică, care urmărește, inclusiv, scopul reabilitării dezvoltării copilului care prezintă dificultăți sau probleme de învățare, de adaptare, de relaționare, de comunicare”⁷⁵.

Autorii V. Popa, V. Zaharia sunt de părerea că „această măsură de constrângere cu caracter educativ poartă un caracter mixt, complex, educativ-curativ, care se stabilește minorilor, ale căror deficiențe psihice sau fizice, inadaptabilitate socială, trauma psihică fie rezultată din comiterea infracțiunii,

⁷³ Codul de Executare al Republicii Moldova / Cod nr. 443 din 24.12.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 214 – 220, art.704, din 05.11.2010. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122067&lang=ro

⁷⁴ BOLOCAN-HOLBAN, A., STRULEA, M. Importanța și rolul măsurilor de constrângere cu caracter educativ. [online]. În: *Studia Universitas Moldaviae*, Seria Științe Sociale, 2017, nr. 3 (103), pp.82-87, p. 86. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2017/01/10.-p.82-87.pdf>

⁷⁵ BOLOCAN-HOLBAN, A., STRULEA, M. Importanța și rolul măsurilor de constrângere cu caracter educativ. [online]. În: *Studia Universitas Moldaviae*, Seria Științe Sociale, 2017, nr. 3 (103), pp.82-87, p. 86. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2017/01/10.-p.82-87.pdf>

fie cauzată de mediul de viață al minorului, stopează formarea normală a personalității lor. Măsura enunțată nu este una privativă de libertate și se aplică atunci când tratamentul medical poate fi efectuat și în condiții de aflare în libertate a minorului. Toate hotărârile privind aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ se expediază de către instanța de judecată serviciului de probațiune din raza teritorială a domiciliului minorului”⁷⁶.

Potrivit *Ghidului cu privire la aplicarea pedepsei*, „sarcinile de bază ale probațiunii în privința minorilor sunt corectarea și reeducarea persoanelor care au săvârșite infracțiuni, prin reflectarea obiectivă a situației psiho-sociale, precum și resocializarea și reintegrarea lor în societate prin intermediul unui plan de intervenție, stabilit în dependență de problemele și necesitățile identificate, astfel încât să sporească eficiența sistemului de justiție penală”⁷⁷.

Potrivit normei legale, reglementate la art. 291 alin. (5) CE RM, „hotărârea instanței de judecată sau, după caz, ordonanța procurorului privind obligarea minorului de a urma cursul de reabilitare psihologică, drept măsură de constrângere, se transmite organului de probațiune, în a cărui rază teritorială se află domiciliul minorului și care asigură controlul executării de către minor a măsurii respective. În termen de 5 zile de la finalizarea cursului de reabilitare psihologică, organul de probațiune informează cu privire la aceasta instanța de judecată sau, după caz, procurorul, anexând rezultatele tratamentului”⁷⁸.

O altă măsură aplicabilă minorului este obligarea lui de a urma cursul de învățământ obligatoriu. Prin Legea nr. 123 din 02.06.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative⁷⁹, a fost completat art. 104 al CP RM, prin instituirea unor noi măsuri de constrângere cu caracter educativ, printre care și „obligarea minorului de a participa la un program probațional, obligarea minorului de a urma cursul de învățământ obligatoriu”⁸⁰.

⁷⁶ ZAHARIA, V. POPA, V. Ghidul consilierului de probațiune. Chișinău: 2009, 244 p., pp.32-35.

⁷⁷ *Ghid cu privire la aplicarea pedepsei*. Chișinău, 2014. 93 p. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>

⁷⁸ Codul de Executare al Republicii Moldova / Cod nr. 443 din 24.12.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 214 – 220, art.704, din 05.11.2010. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122067&lang=ro

⁷⁹ Lege nr. 118 din 02.06.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.247 – 255, art.521, din 05.08.2016. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=95283&lang=ro

⁸⁰ Lege nr. 118 din 02.06.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.247 – 255, art.521, din 05.08.2016. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=95283&lang=ro

Astfel, unii autori menționează că „măsura enunțată constă în impunerea minorului de a frecventa instituțiile de învățământ obligatoriu pe o perioadă determinată, care nu poate dura mai mult decât până la atingerea vârstei de 18 ani de către minor, în scopul absolvirii de către acesta a unei școli de cultură generală”⁸¹.

Considerăm că această măsură necesită a fi interpretată în coroborare cu prescripțiile Codului educației care, potrivit art. 13, stabilește că „obligativitatea frecventării învățământului obligatoriu încetează la vârsta de 18 ani”, subsevent, „responsabilitatea școlarizării obligatorii a copiilor cu vârsta de până la 16 ani revine părinților sau altor reprezentanți legali și autorităților administrației publice locale de nivelurile întâi și al doilea”⁸².

Din punct de vedere juridic, art. 291 alin. (6) CE RM reglementează expres că „hotărârea instanței de judecată sau, după caz, ordonanța procurorului privind obligarea minorului de a urma cursul de învățământ obligatoriu se transmite organului de probațiune în a cărui rază teritorială se află domiciliul minorului și care asigură controlul executării de către minor a măsurii de constrângere respective. În termen de 5 zile de la absolvirea cursului de învățământ obligatoriu, organul de probațiune informează cu privire la aceasta instanța de judecată sau, după caz, procurorul”⁸³.

Ultima măsură de constrângere cu caracter educativ, relativ nouă, prevăzută de art. 104 CP RM, care poate fi aplicată minorului este obligarea minorului de a participa la un program probațional. Măsura presupune că minorul va fi obligat să participe la diverse măsuri și activități organizate de serviciile de probațiune care, de regulă, sunt stabilite de instanțele de judecată și constau în obligații cu caracter de supraveghere. Executarea acestora necesită existența unor organe specializare, care ar realiza supravegherea⁸⁴. Minorul, de fiecare dată, va fi obligat să se prezinte la organul de probațiune

⁸¹ RUSNAC, C., ANDRONACHE, A. *Justiția pentru copii*, Suport de curs. Chișinău: Cartea Militară, 2019, 250 p., p. 61. ISBN 978-997503362-6-0.

⁸² Cod nr. 152 din 17.07.2014, Codul Educației al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 319–324, art. 634, din 24.10.2014. [citat: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130333&lang=ro

⁸³ Codul de Executare al Republicii Moldova / Cod nr. 443 din 24.12.2004. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 214 – 220, art.704, din 05.11.2010. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122067&lang=ro

⁸⁴ RUSNAC, C., ANDRONACHE, A. *Justiția pentru copii*, Suport de curs. Chișinău: Cartea Militară, 2019, 250 p., p. 61. ISBN 978-997503362-6-0.

și să răspundă la întrebările organului de probațiune, având în prealabil o instruire în acest sens.

Potrivit Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei de dezvoltare a sistemului de probațiune pentru anii 2016-2020, acțiunea Direcția strategică: consolidarea activităților de probațiune, subacțiunea Probațiunea presentențială, s-au propus ca măsuri:

- elaborarea/achiziționarea și implementarea programelor probaționale;
- formarea consilierilor de probațiune privind aplicarea programelor probaționale⁸⁵.

Abordând tangențial aspectul probațiunii, evidențiem că „probațiunea în privința minorilor se desfășoară ținându-se cont de obligativitatea respectării interesului superior al copilului și de scopul protecției temporare a copilului aflat în dificultate, al resocializării și reintegrării lui în familia biologică sau adoptivă, în casa de copii de tip familial, precum și în comunitate”⁸⁶.

În art. 13 alin. (2) din Legea cu privire la probațiune se stipulează că „acțiunile de probațiune în privința minorilor se axează pe:

- a) asigurarea procesului de reabilitare psihopedagogică a personalității;
- b) abordarea individuală a fiecărui caz, cu atenție sporită, ținându-se cont de particularitățile personale și de particularitățile vârstei;
- c) stabilirea și menținerea relațiilor cu serviciile de protecție a drepturilor copilului,
- d) monitorizarea situației pre- și post-integratoare a minorului în familie;
- e) dezvoltarea capacității familiei și a comunității de a asigura asistență minorului și de a preveni riscul intrării lui în dificultate;
- f) relațiile cu mass-media în aplicarea măsurilor de probațiune față de minori, în scopul abordării tuturor problemelor doar prin prisma interesului superior al copilului”⁸⁷.

⁸⁵ *Strategia de dezvoltare a sistemului probațiunii pentru anii 2016–2020*. /HG1015/2016 din 01.09.2016 [online]. [citat: 26.12.2023]. Disponibil: file:///C:/Users/User/Downloads/94851.pdf

⁸⁶ Lege nr.8 din 14.02.2008 cu privire la probațiune. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 13-19, art.29, din 22.01.2016. [citat: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110176&lang=ro

⁸⁷ Lege nr.8 din 14.02.2008 cu privire la probațiune. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 13-19, art.29, din 22.01.2016. [citat: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110176&lang=ro

Autorii V. Popa, V. Zaharia menționează: „În țara noastră, rolul probațiunii este cu siguranță identificat și are un caracter pozitiv. *Cadrul legislativ propice pentru implementarea sentințelor comunitare a fost deja elaborat.* Dispozițiile Codului Penal (art. 54, 67, 90, 91, 93, 96, 104) și ale Codului de procedură penală (art. 385, 475, 485) se remarcă prin reglementarea alternativelor la detenție, încă din faza de urmărire penală, precum și prin crearea unui sistem sancționator preponderent educativ pentru minori. Instituții noi, ca munca neremunerată în folosul comunității, reprezintă doar un exemplu în acest sens. Codul Penal al Republicii Moldova stabilește cerințele și obligațiile aplicabile în perioada executării pedepsei non-privative de libertate (art. 64, 65, 66, 67, 73, 74) și liberării de pedeapsa penală (art. 90, 91, 92, 96)”⁸⁸.

Potrivit art. 2¹ din Legea cu privire la probațiune, „activitatea de probațiune se desfășoară în conformitate cu următoarele principii: a) respectarea drepturilor omului și a demnității umane, neadmiterea discriminării de orice natură; b) sprijinirea și încurajarea permanentă a subiecților, asistați și consiliați, în vederea reintegrării lor în societate și asumării de responsabilitate pentru propriile acțiuni prin formarea unei atitudini corecte față de ordinea de drept și față de regulile de conviețuire socială; c) oportunitatea, asigurarea reacției sociale eficace la fapta săvârșită, intervenția în soluționarea problemelor persoanei aflate în conflict cu legea penală în funcție de situația psihosocială și de condițiile de fapt ale săvârșirii infracțiunii; d) participarea comunității la procesul de asistență, de consiliere psihosocială și de control; e) diferențierea și individualizarea psiho-socială a subiectului probațiunii și a infracțiunii pe care a săvârșit-o”⁸⁹.

Tot din legea prenotată *supra* rezultă că, în funcție de etapa procesuală în privința minorilor, probațiunea poate fi:

1. *Probațiune presentințială* – constă în evaluarea psiho-socială a personalității bănuितului, învinuitului, inculpatului minor. În cadrul probațiunii presentințiale, în privința unui minor se întocmește în mod obligatoriu *referat presentințial de evaluare psiho-socială*. Acesta reprezintă un document scris, cu caracter consultativ și de orientare, având rolul de a oferi organului

⁸⁸ ZAHARIA, V. POPA, V. et al. *Ghidul consilierului de probațiune*. Chișinău: Bons offices, 2009, 220 p. ISBN: 978-9975-9927-3-2.

⁸⁹ Lege nr.8 din 14.02.2008 cu privire la probațiune. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 13-19, art.29, din 22.01.2016. [citat: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110176&lang=ro

de urmărire penală, procurorului, instanței de judecată date despre persoana bănuțitului, învinuitului sau inculpatului minor, despre nivelul de instruire școlară, despre comportamentul minorului, mediul familial, cercul de prieteni și despre factorii care influențează sau pot influența conduita lui generală.

2. *Probațiune comunitară* – reprezintă o totalitate de activități orientate spre socializarea persoanelor liberate de pedeapsa penală a privațiunii de libertate, spre controlul comportamentului și al respectării obligațiilor acestora. În temeiul unei hotărâri judecătorești, în cadrul probațiunii sentențiale în comunitate, se exercită controlul: a) asupra persoanelor condamnate. cu suspendarea condiționată a executării pedepsei; asupra persoanelor liberate condiționat de pedeapsă penală înainte de termen; asupra persoanelor condamnate, cu amânarea executării pedepsei; asupra persoanelor liberate de pedeapsă, cărora li se aplică măsuri de constrângere cu caracter educativ; b) asupra executării pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității, precum și a privării de dreptul de a ocupa o anumită funcție sau de a exercita o anumită activitate.

3. *Probațiunea penitenciară* – reprezintă o totalitate de activități socio-educative desfășurate în penitenciar și de activități de pregătire pentru liberarea persoanelor din locurile de detenție. Organul de probațiune, în colaborare cu administrația penitenciarului, elaborează și aplică programe de educație civică, etică și morală, de instruire profesională, de muncă educativă, prin:

- Stabilirea de contacte oficiale preliminare cu agențiile pentru ocuparea forței de muncă;
- Stabilirea de contacte oficiale preliminare cu instituții specializate, în vederea creării unor posibilități de pregătire, de reciclare și de perfecționare profesională;
- Elaborarea și perfecționarea unor programe de scurtă și de lungă durată privind adaptarea socială a persoanelor ce urmează a fi liberate din locurile de detenție.

4. *Probațiunea postpenitenciară* – are drept scop acordarea de asistență și susținerea persoanelor eliberate din locurile de detenție în vederea reintegrării lor sociale după eliberare”⁹⁰.

Consilierul de probațiune desfășoară, la solicitarea ex-deținutului, activități de probațiune pentru o perioadă stabilită de comun acord și indicată în contractul de acordare a serviciului de asistență, consiliere și supraveghere, încheiat între serviciul de probațiune și beneficiar”⁹¹.

Potrivit Legii cu privire la probațiune, „principalele direcții ale activității de probațiune în privința minorilor sunt:

- Reflectarea tabloului psiho-social al minorului aflat în conflict cu legea penală;
- Formularea de propuneri, pentru instanța de judecată, referitor la principalele activități care trebuie desfășurate cu minorul, în vederea facilitării procesului de soluționare a problemelor psiho-sociale;
- Oferirea de informații referitor la minorul aflat în conflict cu legea penală, la familia lui și la mediul social din care provine;
- Consilierea subiectului probațiunii în soluționarea dificultăților personale care au condus la săvârșirea infracțiunilor;
- Coordonarea programelor sociale și a celor terapeutice pentru minori”⁹².

Potrivit autorilor I. Dolea, G. P. Fletcher, D. Blănaru, „minorii reprezintă subiecți vulnerabili vis-à-vis de problemele psihologice, economice și sociale, sunt expuși pericolului de a săvârși fapte nechibzuite, în consecință, riscând să fie sancționați la o vârstă fragedă cu privațiune de libertate, care, inevitabil, va conduce la limitare în dezvoltarea personalității lor”⁹³.

⁹⁰ Lege nr.8 din 14.02.2008 cu privire la probațiune. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 13-19, art.29, din 22.01.2016. [citat: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110176&lang=ro

⁹¹ *Ghid cu privire la aplicarea pedepsei*. Chișinău, 2014. 93 p. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>

⁹² Lege nr.8 din 14.02.2008 cu privire la probațiune. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 13-19, art.29, din 22.01.2016. [citat: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110176&lang=ro

⁹³ DOLEA, I., FLETCHER, G.P., BLĂNARU, D. *Concepte de bază ale justiției penale*. Chișinău: ARC, 2001. 412 p., p.2.

În Republica Moldova predomină o „filozofie retributivă a probațiunii, adică una care gândește pedeapsa în termenii plată/răsplată. Sensul reacției vizavi de infractor și infracțiune se exprimă aproape exclusiv în termenii pedepsei și foarte puțin în termenii asistării, ajutorării celui privat de libertate. Probațiunea se ivește, astfel, ca o revalorizare a pedepsei, deși accentul rămâne pus pe pedeapsă, aceasta este înțeleasă mai nuanțat și este dezvoltată mai complet în conținutul său: nu este vizat doar infractorul, ci și victima (o persoană fizică sau societatea însăși), care primește compensații, restaurare, consiliere etc. Se încearcă, astfel, a se reinstaura ordinea existentă înaintea comiterii infracțiunii”⁹⁴.

În România, o măsură educativă aplicată minorului este „stagiul de formare civică”⁹⁵. Autorul N. Neagu menționează că, „potrivit art. 117 Cod Penal al României, măsura educativă a stagiului de formare civică constă în obligația minorului de a participa la un program cu o durată de, cel mult, 4 luni, pentru a-l ajuta să înțeleagă consecințele legale și sociale la care se expune, în cazul săvârșirii de infracțiuni, și pentru a-l responsabiliza cu privire la comportamentul său viitor. Prin formare civică se înțelege instruirea și educarea unei persoane pentru a conștientiza și asimila normele morale de conviețuire social-pozitive și dominante în societate. Obiectivul măsurii constă în sprijinirea minorului în conștientizarea consecințelor legale și sociale la care se expune, în cazul săvârșirii de infracțiuni și responsabilizarea acestuia cu privire la comportamentul său”⁹⁶.

Acest stagiul de formare civică se organizează sub forma unor sesiuni de instruire, pe parcursul a 4 luni, inclusiv, și cuprind module cu caracter teoretic, aplicativ, care se adaptează vârstei și personalității minorului, de natura infracțiunii comise, cu implicarea nemijlocită a serviciului de probațiune.

O altă măsură aplicată în România este supravegherea. Conform art. 118 Cod Penal al României, măsura educativă a supravegherii „constă în controlarea și îndrumarea minorului în cadrul programului său zilnic, pe o durată cuprinsă între două și 6 luni, sub coordonarea serviciului de

⁹⁴ FLOREA, V. ARJUC, I. Răspunderea penală a minorilor. În: *Revista Națională de Drept*, 2004, nr. 1, pp. 20-56., p.20.

⁹⁵ NEAGU, N. *Drept penal. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2019, 825 p., p. 630. ISBN 978-606-39-0518-6.

⁹⁶ NEAGU, N. *Drept penal. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2019, 825 p., p. 630. ISBN 978-606-39-0518-6.

probațiune, pentru a asigura participarea la cursuri școlare sau de formare profesională și prevenirea desfășurării unor activități sau intrarea în legătură cu anumite persoane care ar putea afecta procesul de îndreptare a acestuia. De obicei, supravegherea este încredințată părinților, celui care l-a înfiat, tutorelui ori unei persoane de încredere, însă sub supravegherea serviciului de probațiune. Astfel, asigurarea participării la cursuri școlare sau de formare profesională, precum și prevenirea desfășurării unor activități sau a intrării în legătură cu anumite persoane care ar putea afecta procesul de îndreptare a minorului nu presupune implicarea directă a serviciului de probațiune, rolul acestui serviciu fiind doar acela de a monitoriza modul în care minorul respectă programul obișnuit⁹⁷.

O altă măsură educativă aplicabilă minorul în România este „consemnarea la sfârșit de săptămână, iar conform prevederii art. 119 CP al României, măsura educativă a consemnării la sfârșit de săptămână constă în obligația minorului de a nu părăsi locuința în zilele de sâmbătă și duminică, pe o durată cuprinsă între 4 și 12 săptămâni, afară de cazul în care, în această perioadă, are obligația de a participa la anumite programe ori de a desfășura anumite activități impuse de instanță. Consemnarea are ca obiectiv evitarea contactului cu persoane care ar putea influența negativ minorul sau a prezenței acestuia în locuri care ar putea să-l predisună la manifestarea unui comportament infracțional. Măsura se execută pe parcursul unor săptămâni consecutive și operează începând cu ora 00:00 a zilei de sâmbătă și până la ora 24:00 a zilei de duminică, sub supravegherea persoanei majore cu care locuiește minorul ori a altei persoane majore desemnate de instanța de judecată⁹⁸.

Analizând măsurile educative aplicate minorilor în aspectul prenotat, considerăm oportună și necesară extinderea măsurilor de constrângere cu caracter educativ, aplicate minorilor, prin completarea art. 104 alin. (1) CP RM cu lit. g) h) i), care vor avea următorul conținut: „g) să urmeze un stagiul de formare civică; h) supravegherea; i) consemnarea la sfârșitul săptămânii”.

În alt context, la nivel național, mai constatăm o lacună semnificativă a Codului penal al RM: faptul că nu reglementează consecințele neexecutării

⁹⁷ NEAGU, N. *Drept penal. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2019, 825 p., p. 631. ISBN 978-606-39-0518-6.

⁹⁸ NEAGU, N. *Drept penal. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2019, 825 p., p. 632. ISBN 978-606-39-0518-6.

măsurilor de constrângere legislative aplicate minorilor. Este vorba despre o analiză a măsurilor de constrângere cu caracter educativ, prevăzute în baza art. 104 din Codul penal, care sunt aplicate în locul pedepsei.

Unica consecință stabilită de legiuitor, conform art. 104 alin. (4) CP RM, este că, „în cazul eschivării sistematice a minorului de la măsurile de constrângere cu caracter educativ, la propunerea organului de stat specializat, procurorul anulează măsurile aplicate și trimite cauza în instanța de judecată, iar în cazul în care măsurile respective au fost stabilite de către instanța de judecată, aceasta le anulează și dispune trimiterea cauzei penale la procuror sau, după caz, stabilește o pedeapsă prevăzută de lege pentru fapta săvârșită”⁹⁹.

Astfel, norma este una interpretativă, or, legiuitorul nu interpretează ce presupune aspectul eschivării sistematice, prin urmare, aceasta urmează a fi interpretată de către procuror, după caz, de instanța de judecată.

Ar fi relevant ca legiuitorul să prevadă posibilitatea înlocuirii măsurilor de constrângere cu caracter educativ obligatoriu, prevăzute în baza art. 104 din CP RM, cu alte măsuri de constrângere, cu respectarea unor condiții speciale, cum ar fi categoria eschivării de la executarea măsurii educative, circumstanțele și cauzele eschivării ș.a.

Această înlocuire, în opinia noastră, va completa reducerea treptată a volumului de influență a pedepselor asupra minorilor, fiind un mecanism „compensator”, care va funcționa ca o contrapondere, asigurând aplicarea unor măsuri de răspundere mai severe, în cazul în care măsurile mai puțin severe nu sunt eficiente.

⁹⁹ Codul penal al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129, art.1012, din 13.09.2002. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro

Concluzii și recomandări

Politica penală privind minorii infractori trebuie să se întemeieze pe o abordare integrată și coerentă, care să vizeze cu prioritate prevenirea și reducerea delincvenței juvenile, dar și reabilitarea și reintegrarea socială a minorilor care au comis infracțiuni. Această abordare trebuie să fie fundamentată pe respectarea drepturilor și intereselor superioare ale copilului, precum și pe promovarea principiilor justiției restaurative și a măsurilor educative, orientate spre responsabilizare și învățare din greșeli.

În ceea ce privește prevenirea comportamentului infracțional la minori, se impune adoptarea unei perspective sistemice, care să ia în considerare ansamblul factorilor individuali, familiali, sociali și culturali ce pot influența apariția și menținerea conduitei delincvente.

Printre măsurile esențiale în această direcție se numără: dezvoltarea programelor educaționale și de consiliere psihosocială; consolidarea unui mediu familial stabil și favorabil dezvoltării armonioase a copilului; precum și asigurarea accesului real și eficient al minorilor la servicii de sănătate, educație și protecție socială.

În ceea ce privește reabilitarea și reintegrarea socială a minorilor infractori, recomandăm implementarea unor programe de reeducare și resocializare, care să le ofere acestora oportunitatea de a-și dezvolta abilitățile și competențele sociale, necesare pentru a-și reconstrui viața în societate. Aceste programe ar trebui să fie adaptate nevoilor individuale ale fiecărui minor și să includă atât servicii de consiliere și terapie, cât și de formare profesională și integrare pe piața muncii. În plus, considerăm că ar trebui să fie promovate măsuri alternative la detenție, cum ar fi serviciile comunitare sau programele de asistență în regim de supraveghere, care să ofere minorilor un mediu educațional și terapeutic adecvat.

Politica penală privind minorii infractori trebuie să se bazeze pe o abordare integrată și să țină cont de nevoile și drepturile acestora. Prin promovarea unor măsuri preventive și de reabilitare și reintegrare socială, putem

contribui la reducerea infracționalității minorilor și la dezvoltarea unui sistem de justiție care să respecte valorile umane și să promoveze o societate mai justă și mai sigură pentru minori. Cercetările efectuate au confirmat actualitatea și importanța tematicii supuse abordării.

Principalele direcții ale evoluției principiilor umaniste în politica penală în ceea ce privește minorii includ: stabilirea formală și creșterea progresivă a vârstei de începere a răspunderii penale; restrângerea listei de infracțiuni pentru care minorii pot fi trași la răspundere penală; reducerea tipurilor și mărimii pedepselor pentru minori; introducerea în legislație și în practica judiciară a formelor alternative de aplicare a pedepsei pentru infracțiuni săvârșite de minori; implicarea comunității în aplicarea măsurilor penale și post-penale asupra infractorilor minori.

Politica națională de drept penal în ceea ce privește infractorii minori, în general, corespunde cerințelor de bază ale dreptului internațional; totuși, există ample posibilități pentru implementarea deplină a unor cerințe, precum: implicarea largă a instituțiilor societății civile în reabilitarea infractorilor minori; asigurarea deplină a drepturilor copilului.

Politica penală în privința minorilor are ca obiect tratamentul/atitudinea față de comportamentul infracțional al acestora, având drept scop, pe de o parte, protejarea drepturilor și intereselor minorilor, reducerea impactului negativ al scăderii funcționalității instituțiilor de socializare, iar pe de altă parte, protejarea societății împotriva infracțiunilor și atacurilor infracționale săvârșite de minori.

Principiile specifice ale politicii de drept penal în ceea ce privește infractorii minori includ: prioritatea intereselor minorului în rezolvarea oricăror probleme legate de prevenirea infracționalității; complexitatea, care implică prevenirea comportamentului infracțional și antisocial al minorilor, în colaborare cu prevenirea infracțiunilor împotriva lor; sprijinirea familiei și colaborarea cu aceasta; consecvența și continuitatea procesului educativ-preventiv: socializare, integrare socială, corecție, reabilitare socială și reintegrare; infrastructură completă a regiunii pentru spațiul de reabilitare, prevenire și execuție a pedepselor penale în cazul minorilor.

Direcțiile prospectiviste ale politicii penale în privința minorilor infractori ar putea fi prezentate astfel: umanizarea ulterioară a legislației penale în lupta împotriva infracțiunilor comise de minori; aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ și a pedepselor neprivative de libertate;

sporirea rolului și responsabilității familiei (părinților), școlii și colectivelor de muncă în asigurarea condițiilor de viață și educare a minorilor; asigurarea prin mijloace penale a tuturor drepturilor garantate de Convenția ONU privind drepturile copilului din 1989.

Infracționalitatea contemporană a minorilor se caracterizează prin: scăderea indicatorilor absoluți și relativi ai săi; rate negative de creștere; schimbarea structurii spre creșterea ponderii infracțiunilor cu violență; creșterea nivelului de pericol social al criminalității infractorilor minori prin creșterea ponderii infracțiunilor grave și deosebit de grave în structura acesteia; creșterea ponderii minorilor în numărul total de persoane condamnate.

Practica judiciară de aplicare a politicii penale în ceea ce privește infracțiilor minori se află la etapa în care pedeapsa penală, care implică izolarea de societate și condamnarea cu suspendare a executării pedepsei sunt, practic, singurele măsuri posibile de influențare a minorilor infractori. Pentru a remedia situația, sunt necesare: aplicarea mai largă în practică a potențialului nediscriminatoriu și preventiv al legislației penale; finanțarea normativă a sistemului de prevenire și executare a pedepselor; implicarea instituțiilor societății civile în soluționarea problemelor privind reeducarea infractorilor minori; intensificarea componentei de reintegrare socială a minorilor, reieșind din politica penală a statului.

Răspunderea penală reprezintă una dintre modalitățile de realizare a politicii penale, alături de alte măsuri de influență; în plus, educația minorilor în procesul de realizare a răspunderii lor compensează deficiențele în socializarea lor și, astfel, restabilește nedreptatea socială existentă în momentul comiterii infracțiunii.

O condiție prealabilă pentru răspunderea penală a minorilor este atingerea de către aceștia a unei anumite vârste. Răspunderea penală a minorilor are două forme de realizare: cu aplicarea unei pedepse penale și fără aplicarea acesteia. Legiuitorul stabilește anumite categorii de pedepse penale, care pot fi aplicate minorilor, oferind unele înlesniri, cum ar fi reducerea la jumătate a pedepsei cu închisoare.

Sistemul de pedepse penale pentru minori, diferențierea și individualizarea sa necesită îmbunătățiri prin: continuarea umanizării regulilor privind condamnarea minorilor la privarea de libertate; dezvoltarea unui sistem independent de principii generale pentru condamnarea minorilor.

Reglementarea legislativă a măsurilor de constrângere cu caracter educativ necesită optimizare, inclusiv prin: aplicarea măsurilor cu caracter educativ, conform art.104 din Codul Penal al Republicii Moldova, și în cazul liberării de răspundere penală pentru comiterea unei infracțiuni grave.

Legiuitorul nu stipulează posibilitatea liberării de răspundere penală și de pedeapsă penală a minorilor, în cazul comiterii unor infracțiuni neconsumate (pregătire, tentativă), aplicându-se regulile generale. În acest sens, este oportună modificarea art. 54 și art. 93 CP RM, care ar permite liberarea de răspundere penală și de pedeapsă penală pentru pregătirea sau tentativa de comitere a unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave și grave.

S-a concluzionat necesitatea de a spori eficiența măsurilor de constrângere cu caracter educativ, inclusiv prin completarea măsurilor, după modelul României, astfel, este oportună completarea cu următoarele măsuri: supravegherea; consemnarea la sfârșit de săptămână, asistarea zilnică.

S-a mai constatat că minorilor care au săvârșit infracțiuni, dar care nu sunt pasibili de răspundere penală, li se aplică mai multe măsuri, prevăzute de Legea cu privire la măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant, și anume: supravegherea specializată; plasamentul în serviciul de tutelă/curatelă sau în serviciul de tip familial; plasamentul în serviciul de tip rezidențial; plasamentul în serviciul de tip rezidențial cu specializare înaltă.

Recomandări:

1. Modificarea art. 54 alin. (1) CP RM, care va avea următorul conținut: *„Persoana în vârstă de până la 18 ani, care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară, mai puțin gravă sau gravă, poate fi liberată de răspundere penală în conformitate cu prevederile procedurii penale, dacă s-a constatat că corectarea ei este posibilă, fără a fi supusă răspunderii penale”.*
2. Modificarea art. 75 alin. (3) CP RM, care va avea următorul conținut: *„Pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave sau grave, pedeapsa se aplică minorului, numai dacă se apreciază că luarea măsurii cu caracter educativ nu este suficientă pentru corectarea minorului”.*

3. Completarea art. 54, cu alin. (3) CP RM având următorul conținut: *„Prevederile alin. (1) se aplică și în cazul pregătirii sau tentativei de comitere de către minor a unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave, grave”.*
4. Completarea art. 93 CP cu alin. (2) CP RM având următorul conținut: *„Prevederile alin. (1) se aplică și în cazul minorilor condamnați de pregătirea tentativei de săvârșire a unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave, grave”.*
5. Completarea art. 104 alin. (1) CP RM cu lit. g) h) i), care vor avea următorul conținut: *„g) să urmeze un stagiu de formare civică; h) supravegherea i) consemnarea la sfârșitul săptămânii”.*

Completarea art. 67 cu alin. (4¹) CP RM având următorul conținut: *„Pe cale de excepție, munca neremunerată poate fi aplicată minorilor care au împlinit vârsta de 15 ani, cu acordul scris al părinților sau al reprezentanților legali, dacă, în consecință, nu le vor fi periclitate sănătatea, dezvoltarea, instruirea și pregătirea profesională”.*

Bibliografie

În limba română:

1. ABRAHAM P., NICOLĂESCU V., BOGDAN, Ș. Introducere în probațiune: supraveghere, asistență și consiliere a infractorilor condamnați la sancțiuni neprivative de libertate, București: Național, 2001, 391 p. ISBN: 9738194423, 9789738194427.
2. Acordul de Asociere din 27.06.2014 între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte din 27.06.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.185-199/442 din 18.07.2014. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903.
3. ALECU, Gh. *Drept penal. Partea generală*. Constanța: Europolis, 2005. 572 p. ISBN: 1814-3199.
4. ALEXIANU, GH. *Curs de drept constituțional*. Vol. I. București: Editura Casei Școalelor, 1930. 144 p. Apud: COSTACHI, Gh. *Rolul justiției în edificarea statului de drept*: Monografie. Chișinău: Print-Caro, 2021. 1071 p. ISBN 978-9975-56-894-4.
5. *Analiza cadrului de politici în abordarea fenomenului de bullying în școli*. [online]. Chișinău, 2021. 52 p. [citat: 26.12.2023]. Disponibil: https://mec.gov.md/sites/default/files/analiza_situatiei_rom_0.pdf
6. Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing). Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985. [online]. [citat:01.11.2022]. Disponibil: <https://www.google.com/#q=Rezolu%C5%A3ia+Na%C5%A3iunilor+Unite+nr.40%2F33+din+29+noiembrie+1985>
7. ANTONIU G., DANEȘ Ș., POPA M. *Codul penal pe înțelesul tuturor*. Ediția a VII-a. București: Editura Juridică, 2002. 523 p. ISBN 9738519756.
8. ARAMĂ, E. Probleme teoretico-practice ale interpretării dreptului. În: *Analele Științifice ale USM*, Facultatea de Drept: Serie nouă, Nr. 5. 2001. Nr. 5. pp. 3-12.
9. ARDELEANU, D., ULIANOVSCI, X. *Munca neremunerată în folosul comunității. Ghidul primarului*. Chișinău: Bons offices, 2008, 56 p. IDNP: 978-9975-80-126-3.
10. ARSENI, Al. *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat elementar. Vol. I, Chișinău: CEP USM, 2005. 502 p. ISBN 9975-70-536-7.
11. ARSENI, Al. Legalitatea și supremația legii într-un stat de drept. În: *Edificarea statului de drept*. Materialele conferinței științifico-practice: Chișinău, 26-27 septembrie 2003. Chișinău: Bons Office, 2003. pp.174-178.

12. Articolul 64 Codul Penal al Republicii Moldova, cu schimbări în anul 2023. [online]. [citat: 24.12.2023]. Disponibil: https://lege.md/codul_penal_al_republicii_moldova/art-64-28338
13. Avocatul poporului pentru drepturile copilului. Studiu tematic: Analiza sistemului de protecție a copilului. [online]. Chișinău, 2022. 41 p. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/04/Studiu-tematic-privind-analiza-sistemului-de-protectie-a-copilului.docx-Final-1.pdf>
14. AVORNIC, GH. Edificarea statului de drept. În: *Edificarea statului de drept./ Materialele conferinței științifico-practice*: Chișinău, 26-27 septembrie 2003. Chișinău: Bons Office, 2003. pp.14-25.
15. AVORNIC, Gh. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier juridic, 2004. 656 p. ISBN: 9975-79-275-8.
16. AVORNIC, GH. *Tratat de teorie generală a statului și dreptului*. Vol. I. Chișinău: CEP USM, 2009. 440 p. ISBN 9975-70-370-4.
17. AVRAMESCU, A. A. „Pedeapsa închisorii cu suspendare” – sancțiune reală sau surogat? [online]. În: *Balkanii și Europa / Revistă de consemnări și atitudini*, 2013, nr. 136 [citat: 01.04.2018]. ISSN 1584-6601. Disponibil: <http://www.balkanii.ro/2013/08/pedeapsa-inchisorii-cu-suspendare-sanctiune-reala-sau-surogat/>
18. BALTAG, D. Cauzalitatea – condiție inerentă a răspunderii juridice. În: *Revista Națională de Drept*, 2006, nr. 2 . ISSN 1811-0770.
19. BALTAG, D. Probleme actuale în cunoașterea esenței și conținutului răspunderii juridice. În: *Studii juridice universitare*. 2009, nr. 3-4, pp.17-31. ISSN 1857-4122.
20. BALTAG, D. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Tipografia Centală, 2010. 536 p. ISBN: 978-9975-101-38-7.
21. BALTAG, D. *Teoria răspunderii și responsabilității juridice*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2007. 440 p. ISBN 978-9975-920-49-0.
22. BALTAG, D. Vinovăția – temei sau condiție a răspunderii juridice? În: *Revista Națională de Drept*. 2006, nr.6, pp. 18-22. ISSN 1811-0770.
23. BALTAG, D., GUȚU, A., URSAN, I. *Teoria generală a dreptului: curs teoretic*. Chișinău: Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, 2002. 283 p. ISBN 9975-930-43-3.
24. BASARAB, M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. I, ediția a III-a. București: Lumina Lex, 2001, 355 p. ISBN: 973-588-006-7.
25. BASARAB, M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. II. Ediția a IV-a. București: Lumina Lex, 2002. 464 p.
26. BASARAB, M., BASARAB, M.M. Reflecții asupra unor măsuri educative. În: *Revista de drept penal*. Anul IX. București, 2002, nr. 2 (aprilie-iunie), pp. 19-23. ISBN: 1223-079000902.
27. BĂDESCU, M. *Teoria răspunderii și sancțiunii juridice*. București: Lumina Lex, 2001. 132 p.
28. BÂRGĂU, M. BÂRGĂU, I. *Mic dicționar de termeni criminologici*. Material didactic. Chișinău: Print, 2002, 226 p. ISBN: 9975-930-57-3.

29. BÂRGĂU, M. Infracționalitatea minoră. În: *Legea și viața*, 1998, nr. 5. ISSN: 1810-309X.
30. BÂRGĂU, M. *Prevenirea infracțiunilor săvârșite de minori*. Material didactic. Chișinău, 1998. 104 p.
31. BEȘLIU, N., HARAZ, S., POPOVICI, M., ROTARU, V. *Copiii în conflict cu legea-neglijanți sau uitați: studiu privind situația copiilor în conflict cu legea aflați sub vârsta răspunderii penale*. Chișinău, 2011. 75 p. [online]. [citat: 21.04.2021]. Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/file/studii_minori/Studiu_cu_privire_la_copii_aflati_sub_varsta_raspunderii_penale-_N._Besliu__Sv._Haraz-2011.12.08.2014.pdf
32. BÎRGĂU, M. *Probleme de prevenire și combatere a delincvenței juvenile, traficului de ființe umane și migrațiunii ilegale*. Chișinău: Editura Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2004. 498 p.
33. **BODAREVA-SOLOMON, I.** Atragerea la răspundere penală a minorului delinvent abordat din perspectiva unor state din cadrul Uniunii Europene. [online]. În: *Conceptul de dezvoltare a statului de drept în Moldova și Ucraina în contextul proceselor de eurointegrare*. Chișinău: Tipografia Cetatea de Sus, 2018, pp.162-167. ISBN: 978-9975-3222-0-1 [citat: 12.12.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/162-167_20.pdf
34. **BODAREVA-SOLOMON, I.** Cadrul juridic internațional privind protecția minorilor aflați în conflict cu legea. În: *Jurnalul Juridic național: teorie și practică*, 2022, nr. 2(6), pp. 58–62. ISSN: 2345-1130.
35. BOLOCAN-HOLBAN, A., STRULEA, M. Importanța și rolul măsurilor de constrângere cu caracter educativ. [online]. În: *Studia Universitas Moldaviae, Seria Științe Sociale*, 2017, nr. 3 (103), pp.82-87. ISSN: 1857-2081 [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2017/01/10.-p.82-87.pdf>
36. BOLOCAN-HOLBAN, A., VLAICU, M. Motivarea aplicării pedepsei penale – prioritate ori rutină pentru justiția penală națională? [online]. În: *Realități și perspective ale învățământului juridic național*, vol.2, 2019, pp.24-28. [citat: 10.08.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/119785
37. BORODAC, A. *Drept penal. Partea generală*. Chișinău: Știința, 1994., 368 p. ISBN: 5-376-01847-4.
38. BORODAC, A. *Manual de drept penal. Partea specială cu modificările și completările până la 22.04.2004*. Chișinău: Tipografia centrală, 2004, 622 p. ISBN: 9975-9788-7-8.
39. BOROI, A. *Drept penal și procesual penal*. București: C.H. Beck, 2009. 778 p. ISBN: 978-973-115-506-7.
40. BOROI, A., UNGUREANU, G.Ș. Sistemul sancționator al minorilor într-o viziune europeană. În: *Revista de drept penal*. București, 2002, an. IX, nr. 2 (aprilie-iunie). pp. 30-44. ISBN: 1223-0790-0090-2.

41. BOTEZATU, R., CATANĂ, T. et al. *Justiția Juvenilă în Republica Moldova*. Raport de evaluare. Chișinău: 2007, 64 p. [online] [citat: 12.07.2022]. Disponibil: https://irp.md/activity/justice_children/69-justitia-juvenila-in-republica-moldova.html
42. BOTNARI, D. Atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la fapte imorale. În: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova*. Lucrări studențești. Chișinău: CEP USM, 2020. pp.239-242.
43. BOTNARU, S., ȘAVGA A., GROSU V., GRAMA M. *Drept penal. Partea generală*. Chișinău: Cartier, 2005, 620 p. ISBN: 9975-79-318-5.
44. BOȚIAN, E. Reabilitare. Minor. În: *Revista de drept penal*. Anul IX, nr. 1 (ianuarie-martie). București: 2002, pp. 114-115. **ISBN:** 1223-079000902.
45. BRÂNZĂ, S. *Tratat de drept penal, Partea specială*, Vol. I, Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1327 p. ISBN: 978-9975-53-469-7; 997-5534-694.
46. BREZEANU, O. Din istoria regimului sancționator al minorului infractor în România. În: *Revista de drept penal*. Anul II, nr. 2 (aprilie-iunie). București: 1995, p. 83-93. **ISBN:** 1223-0790-0090-2.
47. BREZEANU, O. *Minorul și legea penală*. București: All Beck, 1998. 156 p. ISBN: 973-9876-54-4, 978-9739-8765-44.
48. BREZEANU, O. *Repere de probațiune în dreptul comparat*. [online] [citat: 12.07.2022]. Disponibil: <http://old.mpublic.ro/jurisprudenta/publicatii/repere.pdf>. pag. 176.
49. BUJDOIU, N. Considerații privind investigarea fenomenului infracțional juvenil. În: *Societatea și Dreptul*, Brașov: UniSAST, 2001, nr. 7, pp. 89-97.
50. BUJDOIU, N., MURZEA, C. Ambiguitatea noțiunii „delincvența juvenilă”. În: *Societatea și Dreptul*, Brașov: UniSAST, 2001, nr. 7, pp. 119-128.
51. BULAI, C. *Drept penal român. Partea generală*. Vol. I. București: Șansa-SRL, 1992. 282 p.
52. BUTIUC, C. Răspunderea penală a minorilor. În: *Revista de drept penal*. Anul IX, nr. 4 (octombrie-decembrie). București: 2002, pp. 32-37. **ISBN:** 1223-0790-0090-2.
53. BUTIUC, C. Unele situații speciale privind răspunderea penală a minorilor. În: *Dreptul*, 2003, nr. 3, pp. 23-36. ISSN: 1018-0435.
54. CASANDRA, I. *Pedepse penale aplicate minorilor*. Tz. de doctor în drept. Chișinău, 2018. 179 p. [online] [citat: 10.08.2022]. Disponibil: [http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1-\(1\).pdf](http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53322/teza_casandra_css-1-(1).pdf)
55. *Cauza T și V contra Marii Britanii*. [online] [citat: 02.02.2023]. Disponibil: <https://legeaz.net/hotarari-cedo/t-si-v-contra-bgz>
56. *Cauza T. versus Marea Britanie*. Cererea nr. 24724/94, 16.12.1999. [online] [citat: 02.02.2023]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/#{"fulltext":\["T%20and%20V%20v.%20United"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-58593"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{)
57. CERNOMOREȚ, S., PALADII, A. Conceptul delincvenței juvenile. În: *Analele Academiei „Ștefan cel Mare”*, nr. 2/3, 2015, pp. 239-245.

58. Cod nr. 152 din 17.07.2014, Codul Educației al Republicii Moldova. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 319–324, art. 634, din 24.10.2014. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [citat: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130333&lang=ro
59. Codul contravențional al Republicii Moldova. / Cod nr.218 din 24.10.2008 [online] În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 78-84, art. 100, din 17.03.2017. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125094&lang=ro
60. Codul de Executare al Republicii Moldova / Cod nr. 443 din 24.12.2004. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 214-220, art.704, din 05.11.2010. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122067&lang=ro
61. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. / Cod nr. 122 din 14.03.2003. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.248-251, art.699, din 05.11.2013. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [citat: 15.01.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113967&lang=ro
62. Codul muncii al Republicii Moldova. / Cod nr. 154 din 28.03.2003. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.159-162, art.648, din 29.07.2003. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113032&lang=ro
63. Codul penal al Republicii Moldova. / Cod nr.985 din18.04.2002. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74, art. 195, din 14.04.2009. ISSN: 2587-389X; E-ISSN: 2587-3903. [citat: 10.02.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro#
64. Comentariu General nr. 10 (2007) „Drepturile copilului în sistemul justiției juvenile” [online]. [citat: 21.04.2021] Disponibil: https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.10_fr.pdf
65. Constituția Republicii Moldova / Constituția nr.1 din 29.07.1994. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.78, art.140, din 29.03.2016. ISSN: 2587-389X; E-ISSN: 2587-3903. [citat: 14.08.2020]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro
66. Convenția cu privire la drepturile copilului. 78 p. [online]. [citat: 21.04.2021]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/1401/file/Conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului.pdf>
67. Convenția nr. 1950 din 04.11.1950 pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, [online]. [citat: 30.07.2022]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/175187>.
68. Convenția OIM nr.182 privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor și acțiunea imediată în vederea eliminării lor. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.577 din 17.11.2000. ISSN: 2587-389X; E-ISSN: 2587-3903. [citat: 25.03.2023]. Disponibil: <http://www.legis.md/cautare/rezultate/107980>

69. Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, adoptată la 20.11.1989, ratificată de Republica Moldova, prin Hotărârea Parlamentului nr. 408-XII din 12.12.1990. 78 p. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/1401/file/Conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului.pdf>
70. CORCENCO, A. Considerații generale privind personalitatea infractorului minor. În: *Revista Națională de Drept*, 2002, nr. 4, pp. 52-53. ISSN: 1811-0770.
71. CORCENKO, A. Limitele răspunderii penale a minorilor delincvenți. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 1(24), 2003, pp. 44-52. ISSN: 1811-0770.
72. CORCENCO, A. *Răspunderea minorilor pentru săvârșirea contravențiilor administrative*. Chișinău: AȘM, 2005, 144 p. ISBN: 9975-9721-9-5.
73. COSTACHI, Gh. *Rolul justiției în edificarea statului de drept*: Monografie. Chișinău: Print-Caro, 2021. 1071 p. ISBN 978-9975-56-894-4.
74. CRISTEA, Gr. Aspecte introductive privind criteriile generale de individualizare a pedepsei penale. [online]. În: *Integrare prin cercetare și inovare*. Vol.1. Științe juridice și economice / Conferința științifică națională cu participare internațională, 10-11 noiembrie 2020, pp. 154-158. ISBN: 978-9975-152-48-8; 978-9975-152-49-5 [citat: 13.08.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/113998
75. DASCĂLU, M. Fenomenul infracțional în rândul minorilor. Comportamentul uman în procesul judiciar – o lucrare ce prezintă interes. În: *Legea și viața*, 2000, nr. 4. ISSN: 1810-309X.
76. Date statistice privind persoanele condamnate care execută pedeapsa cu închisoarea în penitenciare la 01.01.2023. [online]. [citat: 04.05.2023]. Disponibil: <https://drive.google.com/file/d/1vhk5DVN86OffMSi5Ivk1BPgk7ryevR1l/view>
77. Declarația de la Geneva din 1924 privind Drepturile Copilului.[online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: https://ro.unionpedia.org/i/Declara%C8%9Bia_de_la_Geneva_din_1924_privind_Drepturile_Copilului
78. Declarația drepturilor copilului. [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://drepturilecopilului.md/files/publications/>
79. DIACONU, Gh. *Pedeapsa în dreptul penal*. București: Lumina Lex, 2001, 199 p. ISBN 973-588-403-8.
80. DOBÎNDĂ, V. Unele considerente referitor la liberarea de răspundere a subiectului răspunderii juridice la diferite etape de manifestare a acesteia. [online]. În: *Legea și viața*, 2020, nr.10-11 (346-347), pp.29-34. ISSN: 2587-4365/ISSNe: 2587-4373. [citat: 09.09.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/114181
81. DOLEA, I., ROMAN, D. *Ghid privind procedurile prietenoase copiilor la faza de urmărire penală*. Chișinău: Bons offices, 2011. 120 p. [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: https://irp.md/uploads/files/2014-03/1394183829_ghid-procurori-2010.pdf
82. DOLEA, I., FLETCHER, G.P., BLĂNARU, D. *Concepte de bază ale justiției penale*. Chișinău: ARC, 2001. 412 p. ISBN: 9975-61-201-6.

83. DOLEA, I., ZAHARIA, V., ȚURCAN, A. *Identificarea și protecția copiilor vulnerabili sub vârsta răspunderii penale sau a celor în conflict cu legea penală: Ghid*. Chișinău: Cartea juridică, 2013. 158 p. ISBN: 978-9975-80-636-7. [online]. [citat: 21.09.2022]. Disponibil: https://cnpdc.gov.md/sites/default/files/document/attachments/1394178095_ghid.pdf
84. DONGOROZ, V., KAHANE, S., OANCEA, I. et. al. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*. Vol. II. Ediția a II-a. București: Editura Academiei Române, 2003. 456 p.
85. Dosarul nr. 1-142/2021 (2020200354), Arhiva judecătoriei Hîncești, sediul Central.
86. Dosarul nr. 1-176/21 1-21093210-32-1-22062021, Arhiva judecătoriei Hîncești, sediul Central.
87. Dosarul nr. 1-27/1832-1-625-24012018, Arhiva judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
88. Dosarul nr. 1-76/211-21043057-32-1-24032021-1, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
89. Dosarul nr.1-108/20-1-20042453-32-1-210420201, Arhiva Judecătoria Hîncești, sed. Ialoveni.
90. Dosarul nr.1-111/20-1-20046634-32-1-08052020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sed. Ialoveni.
91. Dosarul nr.1-114/19-32-1-1834-04042019 Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
92. Dosarul nr.1-115/2021(1-210509067-12-1-21042021, Arhiva judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani.
93. Dosarul nr.1-1151/2021(1-21059067-12-1-21042021), Arhiva Judecătoriei Chișinău, sed. Buiucani.
94. Dosarul nr.1-1151/2021(1-210599067-12-1-21042021, Arhiva judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani.
95. Dosarul nr.1-116/19-32-1-1837-04042019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
96. Dosarul nr.1-118/19-2-1-1924-08042019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
97. Dosarul nr.1-120/21-1-21065517-32-1-04052021, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
98. Dosarul nr.1-121/19-32-1-1931-08042019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
99. Dosarul nr.1-121/20-1-20055033-32-1-26052020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sed. Central.
100. Dosarul nr.1-127/2021 /PIGD 1-21068205-32-1-07052021/(2021200079), Arhiva judecătoriei Hîncești, sediul Central.
101. Dosarul nr.1-127/21-1-21068205-32-1-07052021, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
102. Dosarul nr.1-1395/2021(1-21070846-12-1-13052021), Arhiva Judecătoriei Chișinău, sed. Buiucani.

103. Dosarul nr.1-1395/2021(1-21070846-12-1-13052021), Arhiva judecătorei Chișinău, sediul Buiucani.
104. Dosarul nr.1-142/21-1-21081147-32-1-31052021, Arhiva Judecătoria Hîncești, sediul Central.
105. Dosarul nr.1-146/20-1-20058578-32-1-01062020, Arhiva Judecătorei Hîncești, sed. Central.
106. Dosarul nr.1-15/19-32-1-360-21012019, Arhiva Judecătorei Hîncești, sediul Central.
107. Dosarul nr.1-15/21-1-21010900-32-1-25012021, Arhiva Judecătorei Hîncești, sediul Central.
108. Dosarul nr.1-150/19-32-1-2604-07052019, Arhiva Judecătorei Hîncești, sediul Ialoveni.
109. Dosarul nr.1-150/21-1-21082428-32-1-02062021, Arhiva Judecătorei Hîncești, sediul Central.
110. Dosarul nr.1-153/19-32-1-2794-16052019, Arhiva Judecătorei Hîncești, sediul Ialoveni.
111. Dosarul nr.1-160/20-1-20059142-32-1-02062020, Arhiva Judecătorei Hîncești, sediul Ialoveni.
112. Dosarul nr.1-162/20-1-20059190-32-1-02062020, Arhiva Judecătorei Hîncești, sediul Ialoveni.
113. Dosarul nr.1-162/21-1-21086529-32-1-09062021, Arhiva Judecătorei Hîncești, sediul Central.
114. Dosarul nr.1-163/19-2-1-2950-23052019, Arhiva Judecătorei Hîncești, sediul Ialoveni.
115. Dosarul nr.1-163/1932-1-2950-23052019, Arhiva judecătorei Hîncești, sediul Ialoveni.
116. Dosarul nr.1-169/19-1-19114852-32-1-10072019, Arhiva Judecătorei Hîncești, sediul Ialoveni.
117. Dosarul nr.1-1716/17(12-1-73365-01112017), Arhiva Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani.
118. Dosarul nr.1-1716/17(12-1-73365-01112017), Arhiva judecătorei Chișinău, sediul Buiucani.
119. Dosarul nr.1-176/19-1-19118288-32-1-16072019, Arhiva Judecătorei Hîncești, sediul Central.
120. Dosarul nr.1-176/21-1-21093210-32-1-22062021, Arhiva Judecătorei Hîncești, sediul Central.
121. Dosarul nr.1-177/21-1-21095007-32-1-25062021, Arhiva Judecătorei Hîncești, sediul Ialoveni.
122. Dosarul nr.1-181/19-1-19051413-32-1-08052019, Arhiva Judecătorei Hîncești, sediul Central.
123. Dosarul nr.1-184/19-1-19121028-32-1-22072019, Arhiva Judecătorei Hîncești, sediul Central.

124. Dosarul nr.1-190/19-1-19052640-32-1-01072019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
125. Dosarul nr.1-195/19-32-1-3713-28062019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
126. Dosarul nr.1-20/20-1-20003400-32-1-11012020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
127. Dosarul nr.1-20/20-1-20003400-32-1-11012020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
128. Dosarul nr.1-205/19-32-1-3846-04072019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
129. Dosarul nr.1-205/20-1-20090775-32-1-31072020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
130. Dosarul nr.1-207/19-32-1-3850-04072019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
131. Dosarul nr.1-209/21-1-21010900-32-1-25012021-2, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
132. Dosarul nr.1-21/21-1-21015564-32-1-02022021, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
133. Dosarul nr.1-215/20-1-20082595-32-1-17072020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
134. Dosarul nr.1-218/19-1-19116828-32-1-12072019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
135. Dosarul nr.1-219/19-1-19119702-32-1-18072019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
136. Dosarul nr.1-231/20-1-20098852-32-1-15082020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
137. Dosarul nr.1-234/19-1-19126681-32-1-01082019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
138. Dosarul nr.1-238/19-1-19128850-32-1-06082019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
139. Dosarul nr.1-25/19-32-1-305-17012019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
140. Dosarul nr.1-251/21-1-21121379-32-1-13082021, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
141. Dosarul nr.1-253/20-1-20111325-32-1-11092020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
142. Dosarul nr.1-257/20-1-20099286-32-1-17082020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
143. Dosarul nr.1-26/20-1-20007156-32-1-20012020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.

144. Dosarul nr.1-269/19-1-19147732-32-1-13092019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
145. Dosarul nr.1-28/19-32-1-484-29012019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
146. Dosarul nr.1-288/19-1-19182769-32-1-15112019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
147. Dosarul nr.1-288/2021(1-21015807-12-1-03022021), Arhiva judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani.
148. Dosarul nr.1-291/21-1-21136042-32-1-14092021, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
149. Dosarul nr.1-3014/2021(1-21164702-12-1-08112021), Arhiva judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani.
150. Dosarul nr.1-304/20-1-20131622-32-1-22102020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
151. Dosarul nr.1-305/21-1-21139739-32-1-21092021, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
152. Dosarul nr.1-31/19-32-1-488-29012019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
153. Dosarul nr.1-310/20-1-20134294-32-1-28102020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
154. Dosarul nr.1-311/19-1-19176009-32-1-05112019-2, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
155. Dosarul nr.1-3269/2020 (1-20153062-12-1-04122020), Arhiva judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani.
156. Dosarul nr.1-337/20-1-20133703-32-1-27102020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
157. Dosarul nr.1-344/20-1-20149140-32-1-26112020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
158. Dosarul nr.1-359/20-1-20154661-32-1-08122020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
159. Dosarul nr.1-377/20-1-20148748-32-1-25112020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
160. Dosarul nr.1-382/21-1-21165655-32-1-09112021, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
161. Dosarul nr.1-390/21-1-21170222-32-1-18112021, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
162. Dosarul nr.1-393/19-1-19202537-32-1-20122019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
163. Dosarul nr.1-394/21-1-21172981-32-1-24112021, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.

164. Dosarul nr.1-396/21-1-21174410-32-1-26112021, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
165. Dosarul nr.1-397/19-1-19204960-32-1-27122019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
166. Dosarul nr.1-40/20-1-20017250-32-1-07022020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
167. Dosarul nr.1-42/19-32-1-621-06022019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
168. Dosarul nr.1-422/21- 1-21185220-32-1-16122021, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
169. Dosarul nr.1-425/21-1-21185271-32-1-16122021, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
170. Dosarul nr.1-427/21-1-21187333-32-1-21122021, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
171. Dosarul nr.1-45/21-1-21027421-32-1-23022021, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
172. Dosarul nr.1-5/20-1-20001620-32-1-09012020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
173. Dosarul nr.1-53/20-1-20016598-32-1-06022020, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
174. Dosarul nr.1-627/19(12-1-8222715122018, Arhiva judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani.
175. Dosarul nr.1-66/21-1-21038348-32-1-15032021, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
176. Dosarul nr.1-73/19-32-1-1212-06032019, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
177. Dosarul nr.1-733/2022(1-22043065-12-1-29032022), Arhiva judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani.
178. Dosarul nr.1-75/1637-1-900-24062016, Arhiva Judecătoriei Edineț, sediul Ocnița.
179. Dosarul nr.1-758/2021(1-21041004-12-1-19032021), Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani.
180. Dosarul nr.1-76/21-1-21043057-32-1-24032021, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
181. Dosarul nr.1-84/21-1-21047894-32-1-01042021, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.
182. Dosarul nr.1-9/21-1-21004196-32-1-13012021, Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Ialoveni.
183. Dosarul nr.1-92/1728-1-5263-24072017, Arhiva judecătoriei Edineț, sediul Ocnița.
184. Dosarul nr.1-94/1728-1-5263-24072020, Arhiva judecătoriei Hîncești, sediul Central.
185. Dosarul nr.1-95/21-1-21050783-32-1-07042021 Arhiva Judecătoriei Hîncești, sediul Central.

186. Dosarul nr.1-99/1728-1-5365-27072017, Arhiva judecătoreiei Edineț, sediul Ocnița.
187. Dosarul nr.1-990/2021(1-21049946-12-1-06042021), Arhiva Judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani.
188. ENACHI, Gh. Particularitățile de aplicare a liberării de răspundere penală a minorilor. [online]. În: *Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ* / Mater. Conf. Științ., Cahul, 14 decembrie 2017. Ediția a 3-a, 2017, pp.103-110. [citat: 07.08.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/114441
189. *Evaluarea cadrului normativ și a practicilor privind implicarea copiilor în procesul penal în Republica Moldova.* / autor: S.Rusanovschi. [online]. Chișinău: Bons Offices, 2014, 84 p. ISBN: 978-9975-80-922-1. [citat: 26.11.2023]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/1311/file/Raport-Justitie-pentru-copii.pdf>
190. *Evaluarea respectării drepturilor copiilor aflați în detenție în legătură cu urmărirea penală sau executarea pedepsei.* Raport tematic. [online]. [citat: 04.05.2023]. Disponibil: <https://ombudsman.md/post-document/raport-evaluarea-respectarii-drepturilor-copiiilor-aflati-in-detentie-in-legatura-cu-urmarirea-penala-sau-executarea-pedepsei-3/>
191. FLOREA, V. ARJUC, I. Răspunderea penală a minorilor. În: *Revista Națională de Drept*, 2004, nr. 1, pp. 20-56. ISSN 1811-0770.
192. FLORIAN, GH., ZAHARIA, V., DILION, M. et. al. *Probațiunea prezentențială în privința minorilor. Teorie și practică.* Chișinău: IRP, 2005, 180 p. ISBN: 9975-9890-6-3.
193. *Ghid cu privire la aplicarea pedepsei.* Chișinău, 2014. 93 p. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf>
194. GIURGIU, N. *Drept penal general. Doctrină, legislație, jurisprudență.* Iași: Cantes, 2000. 678 p. ISBN: 973817306X, 9789738173064.
195. GLADCHI, GH., RAILEAN, D. Reglementări juridice internaționale privind protecția minorilor victimizați prin infracțiune. În: *Legea și viața*, 2012, nr. 5, pp. 4-15. ISSN: 1810-309X.
196. GORDON, B. Trei paradigme ale justiției juvenile. În: *Revista de științe penale.* Anul 3. Chișinău: IRP, 2007, pp. 169-196. ISSN: 1812-3392.
197. GRAMA, M. Diferențierea răspunderii penale a minorilor. În: *Studia Universitatis Moldaviae. Seria Științe Sociale*, nr. 3(23), 2009, pp.127-132. ISSN: 1857-2081.
198. GRAMA, M., ȘAVGA, A., BOTNARU, S., MARTIN, D. *Drept Penal, Partea Generală, Vol. II*, Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 336 p. ISBN 978-9975-53-612-7.
199. GUREV, D., BOTNARENCO, M. Măsurile destinate copiilor în conflict cu legea: legislația Republicii Moldova și a altor state. [online]. În: *Materialele conferinței internaționale: „Infracțiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și Criminologie”*. Chișinău, 25-26 martie 2021, pp.32-50. [citat: 15.07.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/133573/datacite

200. Hotărârea de Guvern nr. 347 din 01.06.2022 cu privire la aprobarea Programului național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 194-200, art.492, din 01.07.2022. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [citat: 23.09.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131899&lang=ro
201. Hotărârea de Guvern nr. 1643 din 31.12.2003 despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 16-18, art.124, din 23.01.2004. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [citat: 25.03.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=104947&lang=ro
202. Hotărârea Plenului CSJ Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii nr.39 din 22.11.2004. [online]. În: *Buletinul CSJ a RM*, 2005, nr.7. [citat: 15.01.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=360.
203. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 8 din 04.07.2005 Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației naționale și internaționale privind aplicarea pedepsei sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității și executarea acestei pedepse. [online]. În: *Hotărâri explicative în materie penală ale Plenului Curții Supreme de Justiție*. Chișinău: Sirius, 2018. p.280-285. ISBN: 978-9975-57-259-0. [citat: 15.01.2022]. Disponibil: <https://www.inj.md/sites/default/files/Hotarari%20explicative2.pdf>
204. HOTCA, M. A. *Codul penal. Comentarii și explicații*. București: Editura C. H. Beck, 2007. 1608 p. ISBN: 978-973-115-001-7.
205. *Justiția Juvenilă în Republica Moldova*. Raport de evaluare al UNICEF 2002-2003., Chișinău, 2003.
206. Lege nr. 118 din 02.06.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.247-255, art.521, din 05.08.2016. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=95283&lang=ro
207. Lege nr. 299 din 30-11-2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1-5, art. 24, din 04.01.2019. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110737&lang=ro
208. Lege nr. 300 din 21.12.2017 cu privire la sistemul administrației penitenciare. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 48-57, art.124, din 16.02.2018. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [citat: 24.03.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105744&lang=ro

209. Lege nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 13, art.127, din 02.03.1995. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [citată: 01.11.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94939&lang=ro
210. Lege nr. 36 din 17-02-2022 pentru modificarea Codului educației al Republicii Moldova nr.152/2014 [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 72, art. 105, din 16.03.2022. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [citată: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130322&lang=ro
211. Lege nr.137 din 03.07.2015 cu privire la mediere. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 224-233, art.445, din 21.08.2015. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [citată: 15.01.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110536&lang=ro
212. Lege nr.370 din 30.11.2023 privind drepturile copilului. [online]. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr.488-491, art.864, din 21.12.2023. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [citată: 10.01.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140710&lang=ro
213. Lege nr.8 din 14.02.2008 cu privire la probațiune. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 13-19, art.29, din 22.01.2016. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [citată: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110176&lang=ro
214. LUPU, M., RÎJICOVA, S. *Ghid pentru specialiștii din domeniul justiției juvenile*. Chișinău: 2004, 244 p.
215. MARÎȚ, A. *Drept penal. Partea generală. Vol. 1. Legea penală. Teoria infracțiunii. Participația penală*. Chișinău: S.n., 2002. 355 p. ISBN: 9975-78-198-5.
216. MARÎȚ, A. Cunoașterea și previzibilitatea legii penale. [online]. În: *Vector european* Chișinău: 2014, pp.90-93. ISSN 2345-1106 /ISSNe 2587-358X. [citată:15.01.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_numar_revista/116/1977
217. MARÎȚ, A. Vinovăția penală – temei subiectiv al incriminării și al răspunderii penale. În: *Simpozionul științific al tinerilor cercetători*. Chișinău: 2007, pp. 114-125. ISBN: 978-9975-75-618-1.
218. MIHAILOV, V. *Parcursul unui copil prin sistemul de justiție penală în Republica Moldova*. Studiu. Chișinău, 2017. 84 p. [online]. [citată:15.01.2022]. Disponibil: https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/studiu_view_1.pdf
219. MOLDOVAN, A.T. *Drept penal. Partea generală*. Brașov: Lux Libris, 2009, 299 p.
220. MORARU, V. Măsurile de siguranță în dreptul penal al Republicii Moldova: unele propuneri de lege ferenda. [online]. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 3, pp. 10-13. ISSN 1811-0770. [citată:15.01.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/10-12_24.pdf
221. MUTU-STRULEA, M. Tratatamentul aplicat minorilor delincvenți în legislațiile penale ale altor state. În: *Studia Universitatis Moldaviae* (Seria Științe sociale), 2008, nr.4(14), pp. 155-159. ISSN: 1857-2081.

222. MUȚIU, F.O. Politica penală de prevenire a criminalității. Principii. [online]. În: *Analele Universității de Vest din Timișoara*, seria Drept, 2013, nr.1, pp.51-70. [cit: 26.11.2023]. Disponibil: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=674177>
223. NEAGU, N. *Drept penal. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2019, 825 p. ISBN 978-606-39-0518-6.
224. NECULAU, A. *Psihologia socială. Aspecte contemporane*. Iași: Polirom. 1998. 355 p. ISBN 978-973-711-455-6.
225. NICULA, C., MÎNZALĂ, D. *Răspunderea penală a minorilor și regimul sancționator în legislația altor țări*. București: Institutul Național de Criminologie, 2006. 345 p.
226. NISTOREANU, Gh., PĂUN, C. *Criminologie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1994. 318 p. ISBN: 973-30-3583-1.
227. Normele Organizației Națiunilor Unite cu privire la protecția miorilor privați de libertate, aprobate prin Rezoluția 54/113, 1990 . Regula 11. [online] [cit: 21.11.2023]. Disponibil: <https://www.scribd.com/document/409419799/Normele-ONU-Pentru-Protec%C5%A3ia-Minorilor-Priva%C5%A3i-de-Libertate>
228. Nota de activitate a Ministerului Afacerilor Interne privind nivelul criminalității în Republica Moldova în anul 2022. [online]. [cit: 06.05.2023]. Disponibil: <https://statistica.gov.md/>
229. Notă informativă privind starea delincvenței juvenile și activitatea pe domeniul siguranță copii pe parcursul a 9 luni ale anului 2020. 18 p. [online] [cit: 15.07.2023]. Disponibil: https://www.igp.gov.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delincventei_juvenile_si_activitatea_pe_domeniul_siguranta_copii_pe_parcursul_a_9_luni_ale_anului_2020_1.pdf
230. OLĂRESCU, V., BUGUȚA E. Atitudinea parentală și percepția fenomenului de delincvență juvenilă de către părinți. În: *Psihologie. Pedagogie Specială. Asistență Socială*, nr. 1(42), 2016, pp. 24-38. ISSN 1857-0224 /ISSNe 1857-4432.
231. OPALCO, A. Eficiența încredințării minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care Îl înlocuiesc sau organelor speciale de stat ca măsură de constrângere cu caracter educativ. [online]. În: *Revista Națională de Drept*, 2012, nr.8 (143), pp.42-48. ISSN: 1811-0770/eISSN: 2787-411X. [cit: 12.03.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/40296
232. OPALCO, A. Factorii care contribuie la comiterea infracțiunii de către minor. În: *Revista Națională de Drept*, 2012, nr. 4, pp. 58-61. ISSN: 1811-0770.
233. Ordin Ministerul Educației și Cercetării nr. 1024 din 13-10-2022 privind aprobarea Metodologiei cu privire la prevenirea și combaterea bullying-ului. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.349-361, art.1268, din 11.11.2022. [cit: 26.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134051&lang=ro
234. Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului [online]. Strasbourg, 2010, 49 p. ISBN: 978-92-871-7274-7. [cit: 23.03.2022]. Disponibil: <https://rm.coe.int/16806b7ecb>

235. Orientările Organizației Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile din 1990 (Orientările de la Riyadh). [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://rm.coe.int/16806b7ecb>
236. PITULESCU, I. *Delincvența juvenilă*. București: Phiro, 2 002. 186 p.
237. Planul de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023, adoptat prin hotărârea de Guvern nr. 90 din 28 februarie 2023. [online] [citat: 23.03.2023]. Disponibil: <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/pag2023-ro.pdf>
238. Planul Național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2011-2014. [online] [citat: 23.03.2023]. Disponibil: <https://www.justice.gov.md/ro/content/planul-national-de-actiuni-domeniul-drepturilor-omului>
239. POP, O. Definirea noțiunii de delincvență juvenilă. Situații statice privind starea infracțională în rândul minorilor: curba actelor antisociale în funcție de vârstă. În: *Revista Națională de Drept*, nr.6(55), 2003, pp. 23-37. ISSN 1811-0770.
240. POP, O., RUSU, V. *Minorul și justiția penală*, Chișinău: Pontos, 2006. 342 p. ISBN: 978-9975-72-002-1.
241. Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: https://irp.md/library/legislation/international_legislation/398-principiile-natiunilor-unite-pentru-prevenirea-delincvenței-juvenile.html.
242. *Programele probaționale – alternative la detenție pentru minorii în conflict cu legea*. Studiu de caz. [online]. [citat: 24.12.2023]. Disponibil: <https://www.civic.md/stiri/istorii-de-succes/50760-programele-probationale-alternative-la-detentie-pentru-minorii-in-conflict-cu-legea-studiu-de-caz.html>
243. Programul Național pentru Protecția Copilului pe anii 2022-2026. [online]. [citat: 21.11.2022]. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-02-nu-325-mmeps-site_-.pdf
244. Programul național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026 și Planul de acțiuni pentru implementarea acestuia, aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 347 din 01.06.2022. [online]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 194-200 din 01.07.2022, art.492. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [citat: 23.03.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131899&lang=ro
245. PUICĂ, V. *Justiția juvenilă: îndrumar pentru judecători și procurori*. Chișinău: Combinatul poligrafic, 2014, 104 p. ISBN 978-9975-4411-4-8.
246. PUȘCAȘU, A.-L. *Sanctiunile aplicabile infractorilor minori*. București: Universul Juridic, 2019, 160 p. ISBN 978-606-39-0452-3.
247. RAPORT privind activitatea Poliției, 12 luni, anul 2022. Chișinău, 2023, 27 p. [online] [citat: 15.07.2023]. Disponibil: https://politia.md/sites/default/files/raport_activitate_12_luni_2022_.pdf
248. Raport privind activitatea Procuraturii pentru anul 2022. Chișinău, 2023, p. 30. [online]. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <https://procuratura.md/sites/default/files/2023-03/RAPORT%20DE%20ACTIVITATE%202022.pdf>

249. Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2022. Chișinău, 2023. 62 p. [online]. [citat: 04.05.2023]. Disponibil: <https://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant-semestriale-anuale>
250. Raport privind aplicarea sancțiunilor penale în Republica Moldova. / Consiliul Europei, 88 p. [online]. [citat: 04.05.2023]. Disponibil: <https://rm.coe.int/report-criminal-sanctions-rom/1680a1c6f1>
251. Raportul Ministerului Afacerilor Interne privind nivelul criminalității în Republica Moldova în anul 2022. [online]. [citat: 06.05.2023]. Disponibil: <https://statistica.gov.md/>
252. RĂDULESCU, S., BANCIU, D. *Introducere în sociologia delincvenței juvenile*. București: Editura Medicală, 1990, 377 p.
253. Recomandarea 22(2002) a Comitetului de Miniștri către statele-membre privind îmbunătățirea aplicării normelor europene cu privire la sancțiunile și măsurile comunitare. [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0385:FIN:RO:PDF>
254. Recomandarea nr. R(87)19, adoptată de Comitetul de Miniștri la 17 septembrie 1997 (Strasbourg 1988) privind organizarea prevenirii criminalității. [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0385:FIN:RO:PDF>
255. Recomandarea nr. R(91)11 a Comitetului de Miniștri asupra exploatării sexuale, pornografiei și prostituției, precum și asupra traficului de copii și tineri adulți (adoptată la 9 septembrie 1991). [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0385:FIN:RO:PDF>
256. Recomandarea nr. R(87) asupra principiilor referitoare la răspândirea videoprogramelor cu caracter violent, brutal sau pornografic (1989). [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0385:FIN:RO:PDF>
257. Recomandarea nr. R(92)16 a Comitetului de Miniștri către statele-membre referitoare la regulile europene asupra sancțiunilor aplicate în comunitate. [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0385:FIN:RO:PDF>
258. Recomandările Rec (2003)20 ale Comitetului de Miniștri al statelor-membre referitoare la noile moduri de abordare a delincvenței juvenile și la rolul justiției juvenile. [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0385:FIN:RO:PDF>
259. Regulile minime standard din 1985 ale Națiunilor Unite pentru administrarea justiției juvenile (Regulile de la Beijing). [online]. În: *ONU – Rezoluția 40/33 din 29 nov. 1985* [citat: 01.11.2022]. Disponibil: https://wikicro.icu/wiki/Standard_

260. Regulile minime standard din 1990 ale Națiunilor Unite pentru măsurile fără caracter custodian (Regulile de la Tokyo). [online] [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/>
261. RUSNAC, C., ANDRONACHE, A. *Justiția pentru copii*, Suport de curs. Chișinău: Cartea Militară, 2019, 250 p. ISBN 978-997503362-6-0.
262. RUSU, V. Individualizarea răspunderii și pedepsei penale aplicate minorului. [online]. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova. Științe juridice*, nr. 15/ 2022, pp.248-256. ISSN 1857-0976. [citat: 14.02.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/161266
263. RUSU, V. Particularități ale răspunderii penale a minorilor. [online]. În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAIRM, științe juridice*, 2020, nr.11, pp.150-160. ISSN: 1857-0976. [citat: 12.07.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/111697
264. RUSU, V. Specificul aplicării pedepsei închisorii față de minori. [online]. În: *Legea și Viața*, 2022, nr.1(S), pp.87-90. ISSN: 2587-4365/ ISSN: 2587-4373. [citat: 26.11.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/156249
265. RUSU, V., POP, O. *Urmărirea penală în cauzele cu minori*. Chișinău: Pontos, 2008. 118 p. ISBN: 978-9975-72-072-4.
266. SERBINOV, A. Subiectul infracțiunilor prevăzute la art. 290 și 291 CP RM. [online]. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr. 5, pp. 31-41. ISSN: 1811-0770. [citat: 11.05.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/31_41_Subiectul%20infracțiunilor%20prevazute%20la%20art.290%20si%20291%20CP%20RM.pdf
267. SIMA, C. *Măsurile de siguranță în dreptul penal contemporan*. București: ALL Beck, 1999, 288 p.
268. STĂNOIU, R. M. *Introducere în criminologie*. București: Editura Academiei, 1989. 96 p.
269. STOIAN, A.-I. Mijloace juridice de ocrotire a minorului la nivel internațional. În: *Materialele celei de-a XIII-a sesiuni de comunicări științifice a studenților și a XIV-a sesiune de comunicări științifice a cadrelor didactice*, Universitatea „Spiru Haret”, mai 2007. Constanța: Europolis, 2007. 680 p.
270. Strategia de Dezvoltare a Sectorului Justiției 2019-2022. [online] [citat: 23.03.2022]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/public/files/directia_analiza_monitorizare_si_evaluare_a_politicilor/Proiectul_Strategiei_de_dezvoltare_a_sectorul_justitiei_pentru_anii_2019-2022.pdf
271. Strategia de dezvoltare a sistemului penitenciar 2016-2020. [online] [citat: 23.03.2022]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/public/files/noutati/Strategia_de_dezvoltare_a_sistemului_penitenciar_2016-2020.pdf
272. Strategia de dezvoltare a sistemului probațiunii pentru anii 2016–2020. /HG1015/2016 din 01.09.2016 [online]. [citat: 23.03.2022]. Disponibil: <https://probatune.gov.md/files/getfile/173>

273. Strategia de reformă a sectorului justiției pe anii 2011-2016. [online] [citat: 23.03.2022]. Disponibil: https://justice.gov.md/public/files/file/reforma_sectorul_justitiei/srsj_pa_srsj/SRSJro.pdf
274. Strategia Națională de Dezvoltare pe anii 2008-2011. [online] [citat: 24.03.2022]. Disponibil: http://www.old.mmps.gov.md/docs/egalitategen/str_nat_dez_md.pdf/
275. Strategia privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, aprobată prin Legea nr. 211 din 06.12.2021. [online] [citat: 23.03.2022]. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 325-333 din 31.12.2021, art.496. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129241&lang=ro
276. STRULEA, M. *Delincvența juvenilă*. Chișinău: CEP USM, 2008. 223 p. ISBN: 978-9975-70-783-1.
277. STRULEA, M. Rolul instituțiilor internaționale în prevenirea și combaterea delincvenței juvenile. [online]. În: *Studia Universitatis Moldaviae* (seria Științe Sociale), 2012, nr.8(58), pp.135-139. ISSN 1814-3199. [citat: 01.10.2023]. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2012/01/18.-p.135-139.pdf>
278. STRULEA, M., GUREV, D. Reglementări la nivel european în materia justiției juvenile. [online]. În: *Studia Universitatis Moldaviae* (Seria Științe Sociale), 2014, nr.8(78), pp. 159-167. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017 [citat: 01.10.2023]. Disponibil: <https://oaji.net/articles/2015/2053-1432109213.pdf>
279. STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M. *Culegere de acte normative relevante disciplinei Delincvența juvenilă*. Chișinău: CEP USM, 2017, 290 p. ISBN 978-9975-71-944-5.
280. STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M. *Delicvența juvenilă*. Suport de curs, Chișinău: CEP USM, 2017. 371 p. ISBN: 978-9975-71-946-9.
281. STYLES-POWER, CHRIS., ROTARU, V. *Justiția juvenilă: îndrumar pentru ofițerii de poliție, judecători și procurori*. Chișinău: Elena V.I., 2006, 32 p. ISBN: 978-9975-9863-2-8.
282. TELEUCĂ, A. Sistemul de justiție canadian pentru minori. În: *Revista Națională de Drept*, 2003, nr. 3, pp. 35-43. ISSN 1811-0770.
283. ȚARĂLUNGĂ, V., ȘOȘU, L. Unele particularități și dificultăți în materia protecției drepturilor copilului aflat în conflict cu legea în Republica Moldova. În: *Tradiție și inovare în cercetarea științifică / Materialele Conf. Șt.cu participare Intern.*, Ed. a 10-a, 08 oct. 2021. Bălți: [S. n.], 2022. Vol. II. pp. 116-125. ISBN 978-9975-50-272-6.
284. ȚURCANU, N. Aspecte privind condițiile necesare angajării răspunderii pentru prejudiciul cauzat de copiii minori. În: *Revista Națională de Drept*, 2003, nr. 8, pp. 47-58. ISSN: 1811-0770.
285. ULIANOVSKI X., ARDELEANU D. *Munca neremunerată în folosul comunității. Ghidul primarului*. Chișinău: Bons offices, 2008, 56 p. ISBN: 978-9975-80-126-3.

286. ULIANOVSKI, G., POPESCU, D., PUICA, V. *Ghid cu privire la aplicarea pedepsei*. Chișinău: Tipografia Sirius, 2015, 104 p. ISBN: 978-9975-57-171-5.
287. ULIANOVSKI, X. *Probațiunea: alternative la detenție*. Chișinău: Prut Internațional, 2004. 32 p. ISBN: 9975-69-567-1.
288. ULIANOVSKI, X. Răspunderea penală a minorilor. În: *Revista Națională de Drept*, 2002, nr. 3, pp.10-21. ISSN: 1811-0770.
289. ULIANOVSCI, X. Reglementări în legislația penală a Republicii Moldova cu privire la pedeapsa penală, condițiile și modul de aplicare a ei în practica judiciară. [online]. În: *Revista Națională de Drept*, 2014, nr. 9, pp.2-8. [citat: 22.06.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/40346
290. ULIANOVSKI, X., MÎRZA V., GOLUBOV, I. et al. *Ghid privind munca neremunerată în folosul comunității, aplicată față de minori*. Chișinău: Institutul de Reforme Penale, 2005, 124 p. ISBN: 9975-9890-5-5.
291. ULIANOVSHI, X., DILION, M. *Manual de mediere*. Chișinău: Institutul de Reforme Penale, 2006, 132 p. ISBN: 9975-9890-4-7.
292. *Un minor de 17 ani, condamnat la 11 ani de închisoare, pentru comiterea mai multor infracțiuni contra patrimoniului*. [online]. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <https://www.procuratura.md/stiri-si-mass-media/comunicate-de-presa/un-minor-de-17-ani-condamnat-la-11-ani-de-inchisoare-pentru>
293. VASILOI, D. *Caiet la disciplina Drept penal. Partea generală*. Chișinău, 2013, 72 p. [online]. [citat: 12.06.2023]. Disponibil: https://criminology.md/wp-content/uploads/2020/06/ispca_note_curs_d_a25.pdf
294. VLADIUC, N., VASILOI, D. Particularitățile pedepsei penale privative de libertate aplicate minorului. În: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Rolul pedepsei în societatea de tranziție”*. Chișinău: Universitatea de Criminologie, 2002, pp. 235-239.
295. ZAHARIA, V. POPA, V. et al. *Ghidul consilierului de probațiune*. Chișinău: Bons offices, 2009, 220 p. ISBN: 978-9975-9927-3-2.
296. ZAHARIA, V., PANICO, C. *Mecanismul interinstituțional de lucru cu copiii în conflict cu legea și copiii sub vârsta răspunderii penale. Noi abordări la nivel local în regiunile Bălți, Orhei, Ungheni, Căușeni și Leova..* Chișinău: IRP, 2020. 41 p.
297. ZOLYNEAK, M. *Drept penal. Partea generală. II*. Iași: Fundația Chemarea, 1993, 654 p.

În limba rusă:

298. АВАКОВА, А. Индивидуализация судебного наказания в виде лишения свободы несовершеннолетних в воспитательных колониях. В: *Российский судья*, 2007, № 8, pp.45-59.
299. АНТОНЯН, Ю.М., БОРОДИН, С.В. *Преступное поведение и психические аномалии* / Под ред. Кудрявцева В.Н. Москва: Спарк, 1998. 215 с. ISBN: 5-88914-086-8.

300. АСТЕМИРОВ, З. А. *Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних.* / Под редакцией Н. А. Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 р.
301. БЕЛЫЙ, Н. *Уголовное наказание и его исполнение в Республики Молдова.* Кишинэу: ULIM, 2005. 94 р. ISBN: 9975-934-81-1.
302. БЕЛЯЕВА, Л.И. К вопросу об уголовной ответственности несовершеннолетних. В: *Российский следователь.* 2014. №1. С.9-13.
303. БОРОВЫХ, Л.В. *Проблема возраста в механизме уголовно-правового регулирования:* Автореф. дисс. канд. юрид. наук. Екатеринбург, 1993. 24 с.
304. БОРОДИН, С.В. *Вопросы уголовного права и процесса в практике Верховных Судов РФ.* / Под ред. С.В. Бородина. Москва, 1971. 448 с.
305. БРАЙНИН, Я М. *Уголовный закон и его применение.* Москва: Юрид. лит., 1967. 240 с.
306. ГАЛКИН, В.А. *Особенности назначения наказания в виде лишения свободы лицам, совершившим насильственные тяжкие и особо тяжкие преступления в несовершеннолетнем возрасте.* Москва: Палеотип, 2006. 228 с. ISBN: 978-5-94727-221-5.
307. ГОРШЕНКОВ, Г.Н., ШАРАПОВА, В.В. *Преступность несовершеннолетних и ее предупреждение: теоретическая модель и региональная практика.* Нижн. Новгород, 2003. 170 с.
308. ГУСЕЙНОВ, М. Г-Р. *Условное осуждение и тенденции в практике его применения (по материалам Республики Дагестан).* Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Махачкала, 2003. 25 с.
309. ДАГЕЛЬ, П С. *Учение о личности преступника в советском уголовном праве.* Владивосток: Юридический центр Пресс, 2008. 453 с.
310. ЗАБРЯНСКИЙ, Г.И. Из выступления на круглом столе ОЦС «Уголовная политика — новые подходы», Москва, май 1998 г. В: *Принципы уголовной политики в отношении несовершеннолетних правонарушителей* [online]. [citat: 31.05.2023]. Disponibil: www.prison.org/penal/human_prison/doc005.htm
311. ЗИЯДОВА, Д. Роль суда в профилактике преступлений среди несовершеннолетних. В: *Российский судья*, 2005, № 6. ISSN: 1812-3791.
312. ИВАНОВ, П.В. *Принудительные меры воспитательного воздействия в уголовном праве.* Дисс.... канд. юрид. наук. Ставрополь, 2003. 183 с.
313. КИБАЛЬНИК, А. Г. Об особенностях уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних. В: *Общество и право.* № 2. 2015. с. 63-68.
314. КОЧЕНОВ, М. М. *Теоретические основы судебно-психологической экспертизы.* Автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук. Москва, 1991. 45 с.
315. КУДРЯВЦЕВ, В.Н. *Криминология.* / Учебник для студ. вузов по направ. подготовки "Юриспруденция". Москва: Юрист, 2010, 447 с.
316. КУЗНЕЦОВА, Н. *Криминология.* Москва: Изд-во Моск. ун-та. 1994. 415 с. ISBN: 5-211-02035-9.

317. *Курс уголовного права. Общая часть. Т. 2. Учение о наказании. Учебник для вузов* / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. Москва: ИКД Зерцало-М, 2002. 464 с. ISBN: 5-94373-035-4.
318. ЛЕЙКИНА, Н.С. *Личность преступника и уголовная ответственность*. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1968. 128 с.
319. ЛЕСНИЕВСКИ-КОСТАРЕВА, Т.А. *Дифференциация уголовной ответственности: теория и законодательная практика*. Москва: Норма, 1998. 296 с.
320. ЛЕСНИКОВ, Г.Ю. *Уголовная политика Российской Федерации (проблемы теории и практики)*. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. 200 с.
321. ЛЮБАВИНА, М.А. *Особенности уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних*. / Учеб. пособие. Санкт-Петербург: Изд-во Юрид. ин-та Ген. прокуратуры РФ, 2015. 104 с. ISSN: 2227-8397.
322. МАКАРОВ, А.В. *Уголовная ответственность за нарушение прав несовершеннолетних*. Автореф. дис.канд. юрид. наук. Москва, 2001. 27 с.
323. МАМЕДОВ, А.А. *Справедливость назначения наказания*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, 155 р.
324. МАРКОВИЧЕВА, Е. Некоторые аспекты дифференциации уголовного судопроизводства в отношении несовершеннолетних. В: *Российский судья*, 2007, № 10, pp. 35-47.
325. МИНЬКОВСКИЙ, Г.М. Правовая политика в сфере борьбы с преступностью и проблемы законодательного регулирования этой борьбы. В: *Проблемы формирования уголовной политики Российской Федерации и ее реализации органами внутренних дел*. Москва: Изд-во Акад. МВД РФ, 1995. сс.25-37.
326. МИХЕЕВ, Р. И. *Проблемы вменяемости, вины и уголовной ответственности*: Автореф. дисс. д-ра юрид. наук. Москва, 1995.
327. НАУМОВ, А.В. *Российское уголовное право. Общая часть*. 2-е издание. Москва: Издательство БЕК, 2000. 590 р.
328. ОРСАЕВА, Р.А. Особенности уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних. В: *Educatio*. 2015. № 3(10). с. 10-13.
329. ПАВЛОВ, В.Г. *Субъект преступления и уголовная ответственность*. Санкт-Петербург, 2000. 192 с.
330. ПОБЕГАЙЛО, Э. Кризис современной Российской уголовной политики. В: *Уголовное право*. 2004. № 3. сс. 132-135.
331. ПУДОВОЧКИН, Ю.Е. *Ответственность несовершеннолетних в уголовном праве: история и современность*. Ставрополь: Изд-во СГУ, 2002. 256 с.
332. ПУДОВОЧКИН, Ю.Е. Ювенияльная уголовная политика: понятие, принципы, основные направления. В: *Закон и судебная практика*. Сб. науч. ст. ученых юристов Северо-Кавказского региона. Т.3. Краснодар, 2003.
333. СИТКОВСКАЯ, О.Д., КОНЫШЕВА, Л.П., КОЧЕНОВ, М.М. *Основные направления судебно-психиатрической экспертизы*. / Справочное пособие. Москва: Юрлитинформ, 2000.

- 334. ТЕНЧОВ, Э.С. Институты уголовного права: система и взаимосвязь. В: *Советское государство и право*. 1986. №8. сс.60-66.
- 335. ТКАЧЕВ, В.Н. *Освобождение несовершеннолетних от уголовной ответственности и восстановительное правосудие*. Дисс. ... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2002. 197 с.
- 336. ТКАЧЕВ, В.Н. *Освобождение несовершеннолетних от уголовной ответственности по Уголовному Кодексу Российской Федерации*. Ростов-на-Дону, 2001.
- 337. ТРАЙНИН, А.Н. *Избранные труды*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004. 898 с. ISBN: 5-94201-311-X.
- 338. ШАРАПОВА, В.В. *Преступность несовершеннолетних и ее предупреждение: теоретическая модель и региональная практика*. Нижний Новгород, 2003.
- 339. ШНАЙДЕР, Г.Й. *Криминология*. Москва: Прогресс Универс, 1994. 502 с. ISBN: 5-01-003801-3.

În limba engleză și franceză:

- 340. AMSTUTZ, L., ZEHR, H. *Victim offender Conferencing in Pennsylvania's Juvenile Justice System*, 1998, 151 p. [online]. [citat: 24.02.2023]. Disponibil: <https://emu.edu/cjp/docs/rjmanual.pdf>
- 341. *Confronting Youth in Europe: Juvenile Crime and Juvenile Justice* / [edit.] Jill Mehlbye, Lode Walgrave. Copenhagen: AFK, 1998. 458 p. ISBN: 8775095548, 9788775095544
- 342. JEHLE, J.-M. *Criminal Justice in Germany*, published by the Federal Ministry of Justice, Fourth Edition, 2005. 70 p. ISBN: 3-936-999-15-5. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://d-nb.info/977202526/34>
- 343. KOLB, P., LETURMY, L. *Droit pénal général. L'infraction – L'auteur – les peines*. Paris: Gualino éditeur, 2000. 750 p. ISBN: 2842006089.
- 344. OBERDIEK, H. *The Role of Sanctions and Coercion in Understanding Law and Legal Systems*. [online]. [citat: 15.10.2020]. Disponibil: <https://philpapers.org/rec/OBETRO-2>.
- 345. *Police and Criminal Evidence Act 1984 (C60)*. [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <http://www.swarb.co.uk/acts/1984PoliceandCriminalEvidenceAct.shtml>.
- 346. PRADEL, J., DANTI-JUAN, M. *Droit pénal général*. Paris: Édition Cujas, 1994. 750 p.
- 347. *Problèmes politiques et sociaux no 812/27 novembre 1998. La documentation française. La delinquance des mineurs*. Paris, 1998. [online]. [citat: 13.10.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/250-256_5.pdf
- 348. RASSAT, M.-L. *Droit pénal spécial. Infractions des et contre les particuliers*. Paris: Dalloz, 1997. 630 p.

349. RAZ, J. *The authority of law: Essays on law and morality*. Oxford Scholarship Online: March 2012. [online]. [citat: 14.09.2020]. Disponibil: <https://oxford.universitypressscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780198253457.001.0001/acprof-9780198253457>
350. RIPSTEIN, A., EDMUDSON, W. *Authority and Coercion*. [online]. [citat: 13.11.2020]. Disponibil: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1467-6486.2004.00003.x>.
351. RUSSELL, B. *Power: A New Social Analysis*. 2014. [online]. [citat: 15.05.2021]. Disponibil: <https://www.amazon.com/Power-Social-Analysis-RoutledgeClassics/dp/0415325072>
352. SALVAGE, PH. *Droit pénal général*. Édition à jour de nouveau Code pénal. Presses Universitaires de Grenoble, 1993. 176 p.
353. SCHAUER, F. *The force of law*. Massachusetts: Harvard University Press, 2014. 25 p. ISBN: 9780674736191.
354. SHAPIRO, S.J. *Legality*. MA: Harvard University Press. 2011. 547 p. (321 p.) ISBN 9780674725782.
355. SZABÓ, I. *Les fondements de la théorie du droit*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1973. 778 p.
356. United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (The Beijing rules). [online]. [citat: 01.11.2022]. Disponibil: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-standard-minimum-rules-administration-juvenile>
357. VILLEY, M. *Le droit et les droits de l homme*. Paris: PUF, 2014. 176 p. ISBN 978-2-13-063031-9.
358. WALGRAVE, L. *Delinquance systématisée des jeunes et vulnérabilité sociétale: essai de construction d'une théorie intégrative*. Genève – Paris: Ed. Médecine et Hygiène, 1992. 154 p. ISBN: 2880-490-64-2.
359. WERTHEIMER, A. *Coercion*. [online]. [citat: 04.11.2020]. Disponibil: <https://press.princeton.edu/our-authors/wertheimer-alan>
360. WOLFF, R.P. The Conflict Between Authority and Autonomy. In: *Authority*. [online]. [citat: 19.05.2021]. Disponibil: <https://rintintin.colorado.edu/~vancecd/phil100/Wolff.pdf>.

Irina Bodareva-Solomon, doctor în drept, s-a născut la 24.02.1979 în orașul Edineț din nordul Republicii Moldova.

Este absolventă a Academiei de Drept din cadrul Universității de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, specialitatea Drept public, anul 2003. Studiile de masterat în Drept public le-a continuat la USEM (2010-2012). Titlul de doctor în drept la specialitatea 554.01, *Drept penal și execuțional penal*, i-a fost conferit la 28.03.2025 de către „ANACEC”, Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare.

Experiența profesională a început-o de la funcția de grefieră la Curtea de Apel Chișinău, anul 1999-2000. De la 2000 și până în prezent este jurist.

ISBN: 978-606-37-2708-5